TOADER IONESCU
Profesor universitar emerit

GEORGE BARIȚIU

MONOGRAFIE

PARTEA a II-a

Presa Universitară Clujeană

TOADER IONESCU

PROFESOR UNIVERSITAR EMERIT

GEORGE BARIȚIU

MONOGRAFIE

PARTEA A II-A

TOADER IONESCU

PROFESOR UNIVERSITAR EMERIT

GEORGE BARIȚIU

MONOGRAFIE

PARTEA A II-A

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2017

ISBN general 978-606-37-0210-5
ISBN specific 978-606-37-0212-9

© 2017 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate. Această carte este supusă regimului open access și distribuită în concordanță cu termenii și condițiile licenței Creative Commons

Attribution-NonCommercial
CC BY-NC

Tehnoredactare: Viorica Ionescu

Corectură: Simona Moldovan

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

CUPRINS

Cuvânt înainte ***7***

CAPITOLUL 1. PERIOADA 1860-1870 – O NOUĂ ETAPĂ, SUPERIOARĂ DE ORGANIZARE A ROMÂNILOR TRANSILVĂNENI: ÎNFIINŢAREA DE INSTITUŢII POLITICE, CULTURALE, ECONOMICE; ŢINEREA LA SCARA ÎNTREGULUI PRINCIPAT DE CONFERINŢE, CONGRESE, CONSFĂTUIRI ***11***

1.1. George Bariţiu critică Diploma- împărătească din 20 X 1860, considerând-o duplicitară cu privire la acordarea de drepturi constituţionale românilor transilvăneni 11

1.2. Protocolul Conferinţei Naţionale româneşti ţinută dirr 1/13 până la 4/16 ianuarie 1861 la Sibiu 22

1.3. Comentariile lui George Bariţiu la unele puncte ale protocolului Conferinţei Naţionale din Sibiu ţinută la 1/13-4/16.1.1861 31

1.4. Conferinţa naţionalităţilor conlocuitoare din Transilvania ţinută la Alba Iulia în 11 februarie 1861 36

1.5. A doua Conferinţă Naţională a românilor transilvăneni ţinută în luna aprilie 1863 43

1.6. Bariţiu în dieta românească a Transilvaniei din 1863-1864 şi în senatul imperial din 1864-1865 67

1.7. Activităţi alternative ale lui George Bariţiu şi ale altor ardeleni în dieta Transilvaniei şi în senatul imperial în anii 1863-1865 81

1.8. Bariţiu la Dieta Transilvaniei în sesiunea a II-a 93

CAPITOLUL 2. GEORGE BARIŢIU, PROMOTOR AL CURSULUI POLITIC AL PASIVISMULUIÎN LUPTA DE ELIBERARE NAŢIONALĂ ***115***

2.1. Prezenţa românilor la senatul imperial din 1863-1864 a fost o greşeală (Bariţiu) 115

2.2. Activităţi naţional-politice ale lui G. Bariţiu şi ale colaboratorilor săi în perioada 1865-1869 în vederea înfiinţării unui partid naţional al românilor din Transilvania 123

2.3. Contribuţia lui George Bariţiu la reorganizarea mişcării naţionale româneşti împotriva politicilor de deznaţionalizare promovată de guvernele ungureşti, după instaurarea dualismului austro-ungar în anul 1867 126

2.4. Înfiinţarea Partidului Naţional Român din Transilvania 156

2.5. Conferinţa Naţională Română din Transilvania, ţinută în 7 şi 8 martie 1869 în Opidul Mercurea (Acte şi date) 173

CAPITOLUL 3. BARIŢIU ŞI ORGANIZAREA UNOR ACTIVITĂŢI POLITICO-ADMINISTRATIVE PE PLAN LOCAL ***198***

CAPITOLUL 4. MEMORANDISTUL GEORGE BARIŢIU ***215***

4.1. Participarea lui G. Bariţiu la mobilizarea prin mişcarea memorandistă de luptă împotriva dominaţiei dualismului austro-ungar 215

4.2. Un memorand la „cererea adversarului" 223

4.3. Implicarea activă a lui George Bariţiu în mişcarea naţională a românilor ardeleni împotriva imperiului bicefal al Austriei şi Ungariei 235
4.4. Bariţiu a sprijinit activ mişcarea memorandistă a juriştilor români din Transilvania împotriva aristocraţiei maghiare, care prin numeroasele metode, încerca să-i readucă pe ţăranii români ardeleni la vechea stare de iobăgie 245
CAPITOLUL 5. GEORGE BARIŢIU, PERSONALITATE PROEMINENTĂ A MIŞCĂRII TRANSILVĂNENE DE ELIBERARE NAŢIONALĂ DE SUB DOMINAŢIA IMPERIULUI AUSTRO-UNGAR 267
5.1. Contribuţii esenţiale ale patriotului român, la orientarea, organizarea şi dezvoltarea mişcării naţionale şi politice a românilor transilvăneni în ultima parte a vieţii sale 267
5.2. Şedinţa a I-a din 12 mai 1881 273
5.3. Şedinţa a II-a din 12 mai 1881 275
5.4. Şedinţa a Hi-a din 14 mai 1881 276
5.5. Punctele programei alcătuită din 9 mari obiective 278
5.6. Cuvântarea lui George Bariţiu la Gonferinţa P.N.R. din 12-14 mai 1881 280
5.7. Punctul I al programului, autonomia Transilvaniei 289
5.8. Date istorice despre autonomia Transilvaniei 290
5.9. Uniunea Transilvaniei cu Ungaria 292
5.10. Integritatea teritoriului transilvan şi Parties adnexae 294
5.11. Vechimea şi drepturile naţiunii româneşti în 296
Transilvania şi Ungaria 296
5.12. Românii *au* avut ab antiquo în teritoriul Transilvaniei şi al Ungariei districte proprii, voivozi şi cneji 297
5.13. Voivozii şi vice-voivozii români în Transilvania şi Ungaria 301
5.14. Uzul limbii române 302
5.15. Legea electorală 305
5.16. Ideea patriotismului şi cultivarea ei 306
5.17. Perseverenţa naţiunii româneşti asupra dreptelor sale postulate ... 307
5.18. Legile agrare şi urbariale 313
5.19. Rolul memorandului din anul 1882 în radicalizarea mişcării naţionale româneşti transilvănene la sfârşitul secolului al XIX-lea 314
5.20. Actele conferinţei electorale a reprezentanţilor alegătorilor români din Ungaria şi Transilvania din 1, 2, şi 3 iunie 1884, ţinută la Sibiu 324

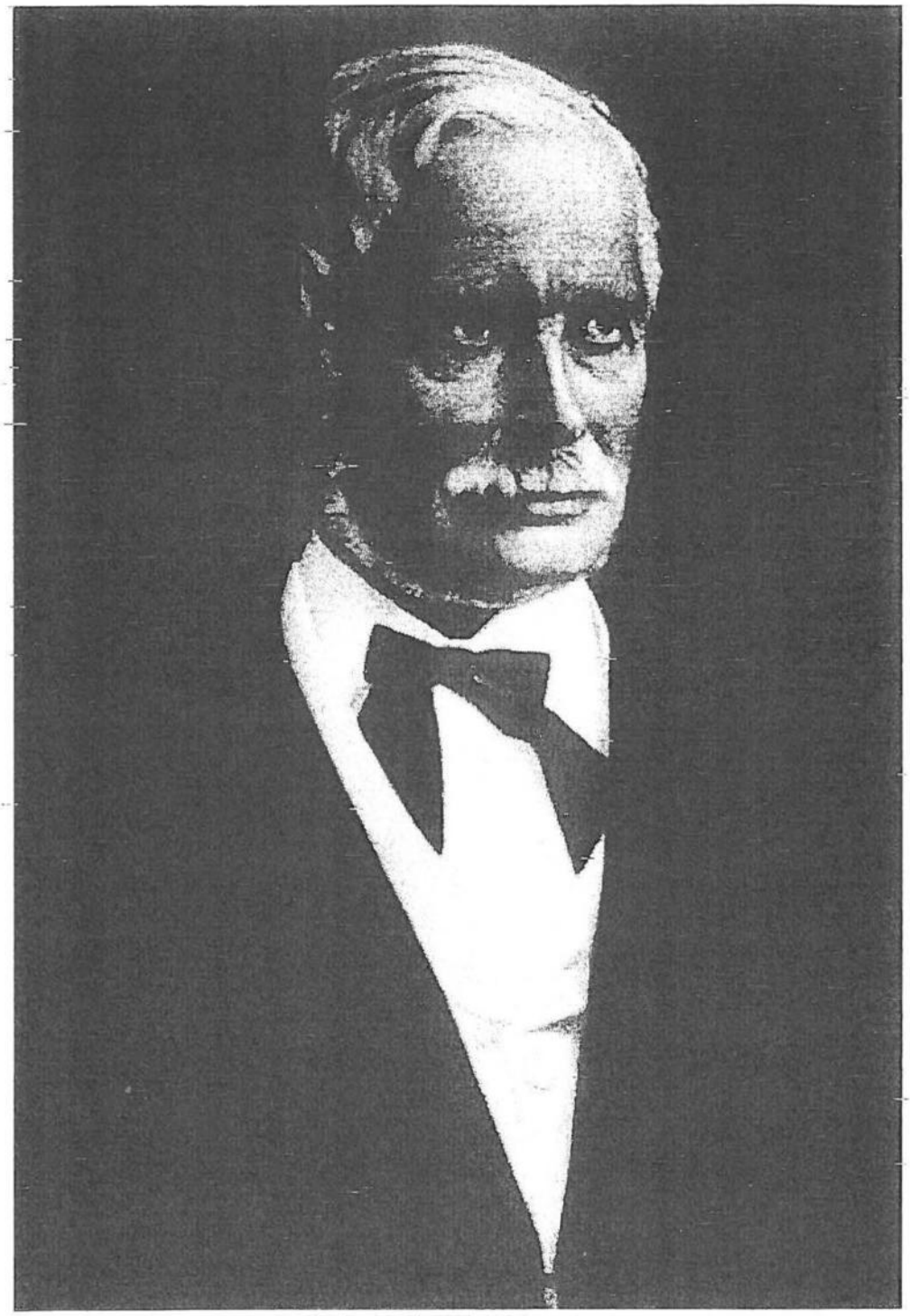

GEORGE BARIŢIU (1812-1893)

Cuvânt înainte

Când am luat hotărârea elaborării acestei monografii, speram atunci, să pot încadra întreaga problematică a lucrării, într-un singur volum. Dar enormul material furnizat de numeroasele şi diversele izvoare ale cursului vieţii şi activităţilor marelui nostru compatriot, om de cultură, ziarist şi publicist, fabricant şi comerciant, politician şi instituţionalist, organizator şi conducător al unor aşezăminte culturale şi de învăţământ din Transilvania, membru al Academiei Române, încă de la înfiinţarea ei, rma obligat să depăşesc limitele unui volum, ordonându-l în trei părţi: Partea I, a Il-a şi a IlI-a.

Am considerat că în acest fel multiplele activităţi ale iui Bariţiu, pe care noi îl considerăm „Românul secolului al XIX-lea", ne vor permite să înţelegem mult mai bine istoria generală, evoluţia socială şi viaţa economică a Transilvaniei în formele în care s-au desfăşurat în decursul secolului al XIX-lea, dar şi viziunea bariţiană cu privire la viaţa naţională şi economică a Principatului, prefigurarea unităţii naţionale şi economice a ţărilor româneşti, impulsul pe care îl vor primi dezvoltarea învăţământului, culturii şi ştiinţei, în cazul înfăptuirii unui stat naţional unitar român.

Bariţiu a demonstrat, că românii deşi trăiau în mai multe ţări, ei constituiau o formă de comunitate umană istoriceşte determinată, aveau o limbă comună, o viaţă economică comună, o cultură comună, obiceiuri şi tradiţii comune, organizaţii tatale proprii. Despărţirea lor în mai multe state a fost rezultatul unor evenimente istorice nefavorabile românilor şi faptului că ei erau înconjuraţi de imperii extrem de agresive şi acaparatoare precum imperiul rus, austriac şi cel al Turciei Otomane.

Principatul Autonom al Transilvaniei, străvechi pământ românesc, suferea o dublă stăpânire străină, austriacă şi ungurească, ceea ce îngreuna mult lupta de eliberare naţională, pe care au dus-o timp de câteva veacuri.

Luptele românilor din timpul revoluţiei de la 1848/49 – în care George Bariţiu – a avut o mare contribuţie – nu le-a adus românilor eliberarea naţională.

În faţa elitei conducătoare româneşti rămânea în continuare sarcina dezvoltării conştiinţei naţionale, a recâştigării autonomiei politice şi naţionale, treaptă necesară în lupta pentru reîntregirea statului naţional unitar român.

George Bariţiu a înţeles corect că eliberarea şi independenţa naţională reprezintă obiective fundamentale ale popoarelor asuprite din sud-estul Europei. Iar românii transilvăneni şi nu numai ei - ci şi

cei din Moldova, Ţara Românească, Bucovina, Basarabia, Dobrogea – reprezintă o mare comunitate umană istoriceşte determinată, caracterizată printr-o comunitate de limbă, de teritorii de viaţă economică, de cultură, cu obiceiuri şi tradiţii de viaţă comune, rar întâlnite în istoria omenirii.

Un element important pe care l-a promovat elita conducătoare românească din Transilvania, începând din cea de a doua jumătate a secolului al XVUI-lea, continuat şi în secolul al XlX-lea, a fost promovarea conştiinţei naţionale, apartenenţa ardelenilor la naţiunea română, care se întindea cu mult peste perimetrul Principatului Autonom al Transilvaniei.

Nu întâmplător, austriecii şi ungurii sau ungurii şi austriecii, pe la jumătatea secolului al XlX-lea, încercau să distrugă orice formă de organizaţie socială şi naţională, orice formă de dovadă materială, care aminteau de vechile forme şi manifestări ale organizărilor statale şi sociale ale românilor de pe strămoşescul pământ românesc al Transilvaniei.

Absolutismul austriac practicat de imperialii austrieci în perioada 1850-1860 a zădărnicit încercările românilor transilvăneni de convocare periodică a unor conferinţe naţionale la intervale bine stabilite cu participarea reprezentanţilor tuturor românilor, indiferent de confesiunea căreia aparţineau. Austriecii, ca şi ungurii înainte de revoluţia de la 1848/49, învăţaseră lecţia – dezbinaţi în confesiuni religioase, românii erau mai uşor dominaţi. Dar şi românii învăţaseră lecţia de la 1848: uniţi, românii aveau şanse sporite de succes, dezbinaţi în confesiuni religioase, deveneau foarte vulnerabili când era vorba de revendicări naţionale. Tratând separat cu reprezentanţii confesiunilor religioase, imperialii îşi creau mari posibilităţi de a-i învrăjbi pe ortodocşi cu uniţii, de a le crea impresia că în timpul tratativelor separate unii au fost favorizaţi în detrimentul celorlalţi. Ortodocşii îi bănuiau în aceste cazuri de trădare pe uniţi, şi uniţii pe ortodocşi. Se puteau menţine astfel la nesfârşit suspiciunile între confesiunile religioase cu repercusiuni negative asupra revendicărilor generale de ordin naţional rezultate dintr-o convieţuire comună, din folosirea unei limbi comune, a unor tradiţii şi obiceiuri comune de-a lungul veacurilor.

Introducerea şi aplicarea aşa numitei politici liberale a imperialilor austrieci la începutul anilor 1860, le-a creat şi românilor transilvăneni iluzia posibilităţii recâştigării unor drepturi de ordin naţional pe care le-au avut în trecut. Românii au început să adreseze cereri pentru a li se permite convocarea periodică a unor conferinţe naţionale la intervale bine stabilite cu participarea reprezentanţilor

tuturor românilor, indiferent de confesiunea religioasă căreia aparţineau. Era deja o formă de reluare şi continuare a tradiţiei mişcării naţionale din timpul revoluţiei de la 1848/49. Dar, de data aceasta, românii vorbeau pe o singură voce, într-un singur glas, glasul tuturor românilor transilvăneni, al întregii naţiuni române din Marele Principat. Permanentizarea şi periodicitatea conferinţelor, reprezenta, în acelaşi timp, reluarea şi continuarea tradiţiei mişcării naţionale de instituţionalizare şi permanentizare a unor modele de conducere ale mişcării naţionale româneşti din timpul revoluţiei de la 1848.

Dar oricât s-au străduit şi s-au zbătut românii transilvăneni, austriecii şi ungurii nu le-au permis să organizeze instituţii naţionale – de nici o formă – la scara întregului principat; acestea puteau deveni oricând o primejdie pentru integritatea imperiului habsburgic. O conferinţă naţională a românilor transilvăneni, putea oricând să se transforme într-un congres şi să ia hotărâri în numele tuturor românilor din întregul imperiu austriac, nu numai din Transilvania. Dar şi mai mult: dincolo de munţi exista un nou stat românesc, care avea o graniţă comună cu graniţa imperiului austriac din Banat până în Bucovina sau din Bucovina până în Banat. Graniţa cu sârbii nu era nici ea prea sigură.

Către sfârşitul anilor 1850, începutul anilor 1860, austriecii şi-au dat seama că sistemul absolutist, dictatorial este ineficient. Au trecut la aşa zisul sistem liberal de conducere a imperiului. În acest sistem politic urmau să fie introduşi şi românii.

Este vorba despre diploma imperială din 20 oct. 1860 şi patenta din 26 febr.1861 prin care s-a instituit un sistem politic mai liberal prin restaurarea autonomiilor comunale şi judeţene.

Dieta Transilvaniei din 1863-1864 şi-a fixat ca prim obiectiv reglementarea situaţiei de drept public a naţiunii române şi a confesiunilor ei. Acestea fiind şi problemele principale pe care ea le-a dezbătut. Ungurii au încercat să boicoteze discutarea celor două probleme fundamentale, vitale prin neparticiparea la Dieta transilvană. Au adoptat deci o tactică pasivistă. Mai târziu le vor răspunde şi românii printr-o tactică asemănătoare. Iar participarea românilor la senatul imperial din 1864-1865, Bariţiu o va considera o greşeală.

În perioada 1860-1870, mişcarea politică şi naţională românească, vom vedea în capitolele următoare, se va extinde şi aprofunda, va trece de la forme bazate cu precădere pe mijloace petiţionare şi memoranduri la forme de organizare în cluburi ale alegătorilor şi la crearea Partidului Naţional Român din Transilvania şi a Partidului Naţional Român din Banat, care mai târziu se vor

unifica, formând un singur Partid Naţional Român. Crearea Partidului Naţional Român a marcat şi transferul conducerii mişcării naţionale româneşti de la personalităţi ecleziastice la personalităţi laice, adică laicizarea conducerii mişcării naţionale, este şi ea un semn al maturizării mişcării naţionale româneşti transilvănene. Acest proces de laicizare a mişcării naţionale româneşti a fost benefic, chiar dacă am avea In vedere numai faptul că sciziunea în cele două jnari orientări religioase româneşti – ortodocşii şi greco-catolicii – era folosită de asupritorii românilor pentru a-i menţine într-o situaţie de dezbinare, împiedecându-i să se unească în luptele naţionale, menţinându-le factori suplimentari în calea unirii lor naţionale într-un singur front unic, cu forţe suplimentare.

Implicat în organizarea şi conducerea P.N.R. din Transilvania, al cărui preşedinte a fost pentru o perioadă, Bariţiu şi-a adus o mare contribuţie la înfiinţarea şi conducerea cluburilor electorale ale românilor din Transilvania, la elaborarea In continuare sau la îndrumarea unor memorandumuri ale românilor adresate fie împăratului austriac, fie altor organe statale din Austria sau Ungaria.

Bariţiu este unul din fruntaşii elitei intelectuale din Transilvania celei de a doua jumătăţi a secolului al XDC-lea, care au contribuit la elucidarea şi demonstrarea faptului, că românii au avut încă din antichitate districte proprii, voievozi şi cneji pe teritoriul Transilvaniei şi Ungariei, că limba română se vorbea pe aceste teritorii încă din antichitate, că au existat legi electorale, care acordau şi românilor drepturi politice, ca şi celorlalte naţionalităţi conlocuitoare aşezate pe acest pământ românesc, că românii şi-au apărat teritoriile şi drepturile cu arma în mână împotriva ocupanţilor.

Prin contribuţia sa la organizarea, întemeierea şi conducerea unor instituţii şi forme de luptă naţională împotriva dominaţiei străine, George Bariţiu a devenit o personalitate proeminentă a românilor de pretutindeni, fie că erau locuitori ai Regatului Român, fie a celor ce se găseau sub dominaţia austro-ungară sau sub dominaţia Rusiei ţariste. Zeci de mii de articole, memoranduri întocmite, publicate sau nepublicate, articole şi studii publicate în apărarea suveranităţii României, a drepturilor ei suverane asupra Dunării şi a Porţilor de Fier, stau mărturisire în acest sens.

Dar Bariţiu a fost nu numai organizator şi constructor de instituţii şi organizaţii de ordin politic, ci şi de instituţii de ordin instructiv-educativ, cultural, economic (industrial, comercial, bancar etc.) de cercetare ştiinţifică, asociaţionistă ş. a.

Despre aceasta în partea a III-a a prezentei monografii.

– Autorul –

CAPITOLUL 1.

Perioada 1860-1870 – o nouă treaptă, superioară de organizare a românilor transilvăneni: înfiinţarea de instituţii politice, culturale, economice; ţinerea la scara întregului principat de conferinţe, congrese, consfătuiri

1.1. George Bariţiu critică Diploma împărătească din 20 X 1860, considerând-o duplicitară cu privire la acordarea de drepturi constituţionale românilor transilvăneni

Bariţiu a iubit Transilvania ca nimeni altul. S-a născut, a învăţat, s-a pregătit şi străduit pentru a face locuitorii acesteia mai fericiţi, liberi de asuprire naţională, liberi din punct de vedere social şi economic, pentru a face din ei oameni culţi, stăpâni pe soarta lor, liberi să-şi aleagă singuri calea pe care voiau s-o urmeze: supuşi ai imperiului austriac sau locuitori ai unei ţări româneşti unită şi prosperă. Dar în Transilvania, obligaţi să suporte o dublă asuprire naţională: ungurească şi austriacă, românilor – mai ales celor mai capabili dacă nu-şi negau originea românească – nu li se asigurau condiţii de prosperare egale cu cele ale asupritorilor.

În perioada 1851-1860 – deceniul absolutismului austriac – care nu i-a împiedicat pe aristocraţii din Ungaria şi Transilvania – să-şi exercite metodele de asuprire îndreptate asupra poporului român şi împotriva altor popoare ce se găseau în aceeaşi situaţie – starea politică şi libertăţile de organizare ale românilor au fost restrânse şi mai mult. Unicul centru de decizii politice majore era Viena Puterea politică era concentrată în mâinile casei imperiale. Libertatea de exprimare democratică era din nou interzisă prin intermediul cenzurii. Lui Bariţiu i s-au refuzat posturi pentru care avea pregătirea necesară atât în reţeaua confesională, cît şi în cea laică juridică. Aceste refuzuri nu i-au permis să asigure o situaţie şi întreţinere corespunzătoare a familiei. Fabrica la a cărei întemeiere era angajat era încă în construcţie, a ajuns greu la un grad de profitabilitate. Mulţi ani fabrica a fost un devorator de mijloace financiare. Proprietarii fabricii în loc să-şi recupereze cheltuielile, aceştia continuau să cheltuiască în plus. Creditele creşteau.

Datoriile şi cheltuielile lui Bariţiu sporeau şi ele. Anii 1858-1859 au fost anii cei mai strâmtaraţi cLp.d.v. material ai lui Bariţiu. Dar nevoile materiale, constrângerile politice şi spirituale nu i-au alterat trăsăturile morale de înaltă ţinută. Se cunoaşte un episod din anul 1858 când Iacob Mureşanu impresionat de situaţia materială nesatisfacătoare a lui Bariţiu, plătindu-i acestuia o datorie pentru servicii redacţionale executate, a vrut să facă un gest de caritate, plătindu-i o sumă mai mare decât cea datorată. Bariţiu i-a retumat suma primită în plus, reţinând doar suma pentru care a lucrat

Dar Bariţiu, din momentul în care a devenit un luptător pentru drepturile neamului său a fost apreciat ca aparţinând întregului popor românesc, întregii naţiuni, indiferent de graniţele politice despărţitoare. Foile sale au fost considerate bunurile naţiunii române; el scria pentru toţi românii. Mişcarea revoluţionară de la 1848 a fost mişcarea tuturor românilor.

Patimile lui Bariţiu din timpul revoluţiei de la 1848, cele de după revoluţie, mai ales cele legate de interzicerea „Foilor ..." şi anularea dreptului de a mai fi redactor al unor foi politice erau cunoscute de elita românească de pretutindeni.

Bariţiu se bucura de un prestigiu enorm cu deosebire în Moldova. Băjenia în Bucovina şi frumoasele amintiri ale bucovinenilor şi moldovenilor în general despre el, prestigiul „Foilor ..." bariţiene la Iaşi şi cunoaşterea problemelor învăţământului, de care a dat dovadă îri întreaga sa activitate publicistică şi în învăţământ, l-au impus în mod categoric atenţiei organelor de conducere ale învăţământului din Moldova dornice - imediat, după Unirea din ianuarie 1859, să realizeze o profundă reformă a învăţământului – numindu-l inspector general al învăţământului din Moldova, în locul lui Laurian, care fusese demis din acest post.

Răspunzând acestei invitaţii a Ministerului Cultelor şi al Învăţământului Public din Moldova, Bariţiu comunica printr-o scrisoare datată – Iaşi, 1859, martie 21 că: „Aflând subscrisul cum că înaltul Ministeriu bisericesc şi de învăţământ, determinat a întrebuinţa, în această epocă de renaştere a patriei, facultăţile mai multor români de litere, ar fi apucat a-mi concrede şi mie postul de inspector şcolar în Moldova, eu, îndemnat de dorinţa de a folosi naţiunii mele, pe cât puterile mă iartă încă, şi în această frumoasă

patrie, m-am determinat a primi cu mulţămită o vocaţiune atât de onorifică"[1].

Deci iniţial acceptă postul, pune însă nişte condiţii, cere un termen de pregătire până la 15 mai, urma să aibă o leafa de 800 de galbeni pe an.

Peste două zile, Bariţiu îi trimite o scrisoare şi titularului postului de ministru, Dimitrie A. Sturdza, prin care îi comunica faptul că el consideră că salariul de 800 galbeni oferit de minister este prea mare. Propune să i se fixeze un salariu de 700 galbeni .

De fapt, Bariţiu se afla în acea perioadă la Iaşi „pentru discuţii" în legătură cu mutarea în acel oraş.

Într-o altă scrisoare către D. A. Sturdza din 4 mai 1859, Bariţiu îi comunică faptul că este de acord să vină la Iaşi numai şi numai pe postul ce i s-a oferit de inspector şcolar. În nieiun caz nu va fi de acord cu un post în presă, cum îi dădea de înţeles Eudoxiu Hurmuzachi într-o depeşă telegrafică.

Numirea nu s-a înfăptuit. Guvernul cade în curând şi cu el şi ministeriatul lui D. A. Sturdza. În afară de aceasta s-au mai ivit şi nişte intrigi, pe care Bariţiu a dorit să le evite.

De fapt invitaţia făcută lui Bariţiu de a merge la Iaşi, ca inspector general al Şcolilor Moldovei, făcea parte integrantă dintr-un plan iniţiat imediat după Unirea de la 1859, învăţatul ardelean urma să-l înlocuiască pe August Treboniu Laurian, care fusese demis din acel post. Bariţiu nu o spune, dar credem, că aceasta este cauza renunţării la post

Trecerea lui Bariţiu în Principatele Unite ar fi fost, după părerea noastră, un pas mai puţin favorabil naţiunii române. Oricât de mult ar fi fost el respectat şi apreciat în Principate Unite, rolul jucat în viaţa românilor nu putea să-l egaleze pe cel care l-a îndeplinit în Transilvania lui natală, provincie cu care viaţa sa s-a contopit.

În timp ce Moldova şi Ţara Românească reuşiseră la 24 ianuarie 1859 „unirea cea mică", Transilvania a mai avut de luptat şi de pătimit încă multe până la Unirea cea Mare din 1918. Era deja omul cu cea mai mare experienţă în mişcarea naţională şi politică a românilor transilvăneni de la începutul celei de a doua jumătăţi a secolului al XlX-lea. De experienţa şi clarviziunea sa era nevoie în Transilvania nu în altă parte. Lui Bariţiu îi datorăm cea mai clară analiză a evenimentelor şi a organizării mişcării naţionale a românilor

---

[1] ***George Barifiu şi Contemporanii săi, voi*** VII, pp. 133-134. Mai departe: ***G. B. C. voi ... p ...***

din deceniile 6-9 ale secolului al XEX-lea. Bariţiu trebuie apreciat în dublă ipostază: pe de o parte ca analist al evenimentelor la care a participat direct, pe de altă parte ca analist, observator al mişcărilor şi evenimentelor realizate şi înfăptuite de alţi reprezentanţi ai generaţiei sale participanţi la mişcarea de eliberare naţională a românilor transilvăneni.

Referindu-se la cei zece ani 1851- 1860 ai absolutismului şi centralismului, Bariţiu notează că principatul Transilvaniei a fost guvernat direct de la Viena prin guvernatori numiţi de către monarh pe timp nelimitat, cu instrucţiuni pe care poporul nu le cunoştea, prin legi absolutiste, prin decrete şi ordonanţe, care puteau fi în orice moment modificate, retrase, anulate, după cum ar fi cerut împrejurările sau situaţia generală a monarhiei, ori conjunctura politică europeană, cunoscută îndeaproape numai de guvernul central şi de puţine familii din înalta aristocraţie feudală, sau aşa numita oligarhie, care în cei zece ani anulase multe drepturi politice şi civile câştigate de populaţie în 1848/49. Este adevărat, explică Bariţiu, oligarhii nu au mai negat poporului toate drepturile omeneşti. Dar obligau ţara să stea de-a dreptul sub tutoratul lor.

Acele clase de locuitori – susţineau oligarhii - erau incapabile de a se conduce, de a se autoconduce:

- Accesul petiţionarilor la împărat, cu petiţii de natură politică, era interzis;
- Aristocraţia feudală maghiară nu se înţelegea cu aristocraţia austriacă propriu-zisă. Magnaţii unguri nu se mai puteau apropia de reşedinţa împăratului. Li se imputa că s-au alăturat lui Kossuth la 1848;
- Emigranţii maghiari şi italieni conspirau împotriva monarhiei austriece;
- Rusia era supărată pe Austria, nu putea uita participarea Austriei la războiul Crimeii din 1853-1855;
- Episcopii voiau să tuteleze pe toată lumea, chiar şi pe coroană;
- Monarhia se găsea în acea perioadă într-o situaţie asemănătoare cu aceea a Turciei de la mijlocul secolului al XDC-lea în care autoritatea centrală nu mai putea să-şi impună voinţa decât cu mare greutate. Semnalând această situaţie asemănătoare, George Bariţiu scria: „Creditul monarhiei scăpătase atât de tare, încât acela se putea asemăna cu acela al Turciei. După războiul din Italia lipsa de venituri publice devenise arzătoare. Ministerul se încercase din nou a face un aşa numit împrumut naţional voluntar de 200 milioane pe calea subscripţiilor în sânul monarhiei, bunăoară cum făcuse de voie

de nevoie în anul 1855. Acum însă s-au subscris cu mare greutate 76 de milioane".[2] A fost un fiasco, după cum remarca Bariţiu. Poporul nu mai răspundea la apelurile imperialilor. Absolutismul nu mai putea funcţiona aşa. Miniştrii au înţeles în cele din urmă că este necesară o legislaţie mai blândă.

S-a convocat un senat imperial înmulţit sau întărit prin patenta imperială din 5 martie 1860. Prima sesiune a senatului a durat din iunie până în 29 septembrie 1860.

Deşi numai cu rol consultativ, unii senatori au avut curajul să critice politica monarhiei în multe aspecte ale ei, au avut curajul „să tragă mai multe perdele la o parte, să smulgă mai multe măşti de pe faţa fariseilor, să-i prezinte monarhului întru toată golătatea lor şi să-i deschidă ochii asupra calităţilor aşa numitului stat poliţienesc"[3].

Din Transilvania au participat numai trei persoane: armeanul Bogdan Iakab, sasul Maager Carol şi episcopul român br. Şaguna Andrei, din Bucovina baronul Petrino Nicolae.

La senat s-a discutat proiectul bugetului, problemă grea şi critică.

Foştii miniştri sunt criticaţi de senatori.

S-a constituit un comitet care să întocmească proiecte şi subcomitete pentru fiecare minister.

Au urmat dezbateri în senat. A luat cuvântul şi Episcopul Andrei Şaguna care a apărat confesiunea sa ortodoxă din Transilvania şi pe profesorii de la Braşov. Pentru aceasta este insultat de către Mailath, ca fiind garibaldian. Andrei Mocioni vorbeşte despre asupririle suferite de românii din Banat şi de prozelitism. Baronul Petrino a vorbit despre multele asupriri grele ale Bucovinei şi risipa scandaloasă în averea bisericii, adevărată rapacitate, cum vom vedea mai jos, că va arăta Petrino în cuvântarea sa. Critici aspre la adresa absolutismului au fost exprimate de reprezentanţii multor naţionalităţi asuprite ale imperiului habsburgic. Se cereau măsuri de înlăturare a arbitrarului în comportamentul organelor de stat. *Ttalianul Barelli a cerut chiar înfiinţarea* nemijlocit chiar în cabinetul împăratului un oficiu central de control, de supraveghere, la care cei asupriţi „să poată alerga cu plânsorile lor". O asemenea cerere era considerată de istoricul român „Un adevărat vot de neîncredere" sau altfel spus „un blam aruncat mai ales în faţa ministrului de interne, în al finanţelor şi

---

[2] George Bariţiu, *Părţi alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, voi. III, 1891, p. 4.
[3] *Ibidem*, p. 7.

a politicii". Nimeni nu l-a dezminţit. Dar ea a avut soarta tuturor problemelor ce o au toate propunerile ce nu convin nici unui regim dictatorial. „Este o problemă importantă, dar din lipsă de timp o vom amâna pentru altă dată".

Referindu-se la participarea românilor la senat, Bariţiu ne relatează că Andrei Şaguna, în calitate de consilier intim a luat cuvântul de patru ori. întâmpinat cu ostilitate de trufaşul George Mailath, care i-a spus, că dacă şi el vorbeşte despre discordii naţionale, atunci şi el este „un jumătate de garibaldian, pentru că în Ungaria toţi locuitorii se ştiu şi se simt numai ca unguri, iară de altă naţionalitate nici nu poate fi vorba". Episcopul nu s-a lăsat intimidat şi a continuat şi în şedinţele în care a mai luat cuvântul să apere drepturile confesiunii ortodoxe române, drepturi egale cu biserica catolică, să apere drepturile profesorilor români şi ale şcolii în general.

Replicile şi insultele aduse de Mailath lui Andrei Şaguna nu erau întâmplătoare sau părerile unui individ izolat. Ele reprezentau ideologia şi tactica politică a marii aristocraţii ungureşti. În Ungaria se vehicula încă de mult ideologia naţionalistă – şovimstă, care susţinea că în acea ţară este şi trebuie să rămână o singură naţionalitate: *maghiarii*. Românii, nemţii şi slavii din Ungaria care ar pretinde recunoaşterea şi apărarea naţionalităţii lor în Ungaria „să fie înfieraţi cu nume de rebeli şi după moda de atunci să fie trataţi ca „Garibaldieni". Magnaţii Szechen şi Clam – Martinitz au insultat în modul acesta chiar în senat de repetate ori pe naţionalităţi, până când îşi auzi aceeaşi insultă şi br. Şaguna".[4]

În aceeaşi şedinţă din 10 sept. 1860, au mai luat cuvântul Mocioni din Banat şi Petrino din Bucovina.

- Mocioni arată că în Banat şi Voivodina egalitatea între naţiuni este încălcată;
- S-a arătat că în monarhie sunt neglijate şcolile româneşti;
- Discursul lui Petrino despre situaţia din Bucovina a impresionat cel mai mult. A relatat peJarg despre jecmănirea bisericii ortodoxe de către Austria până la 1860;
- Pământul bisericii ortodoxe era pur şi simplu luat cu japca de Casa de Austria. Bisericii catolice i se dădea în mod curent ajutoare de stat, „câte 94 mii fl. pe an, pe când Bisericii greco-orientale nici în cei 10 ani din urmă nu li s-a întins nici un ajutor, deşi

---

[4] *Ibidem*, p. 11.

locuitorii care se ţin de biserica orientală au numărat în aceeaşi ani spre aceleaşi scopuri patru milioane florini; anume în comitatele Arad şi Bihor, în care majoritatea locuitorilor este românească, pe la gimnazii nu se vede nici măcar câte o catedră de limba română; de altă parte prozelitismul se face pe o scară întinsă, din care urmează demoralizaţiune foarte mare, poporul pierde respectul către religiune prin schimbări de acelea, ba el îl pierde şi către Coroană, pentru că cele mai multe abuzuri se fac în numele Maiestăţii sale"[5];

- Şcolile şi bisericile românilor din Bucovina se găseau în stare deplorabilă. Liceul din Cernăuţi a fost construit cu bani luaţi din fondurile religioase ale românilor. În Bucovina – spuneau austriecii – să fie numai şcoli catolice!
- Petrino cere egalitatea pentru toate confesiunile;
- Aşa cum Rusia voia să extermine catolicismul, tot aşa şi Austria voia să extermine ortodoxismul în Transilvania şi Bucovina.

Austria voia să germanizeze; Rusia voia sărusifice.

În ultimele şedinţe ale senatului ţinute după 11 sept. 1860 cel mai mult timp a fost alocat analizei bugetelor, cel mai des criticat fiind cel al armatei. S-au mai discutat şi alte probleme vitale pentru un stat care voia sa devină un stat democratic: suferinţa presei periodice cu legea de presă, creditul public, instrucţiunea publică ş. a.

Nimeni în acel senat nu a pronunţat cuvântul constituţie. Concluziile nu au fost obligatorii pentru rumeni – nici pentru minoritate nici pentru majoritate. Concluziile au avut cel mult caracterul de petiţii către monarh ca domn absolut.

Numai Carol Maager, cetăţean şi comerciant, fără rang şi titlu nobiliar „*le spuse verde, că numai cu măsuri absolutiste şi aristocratice nu vor mai susţine monarhia*"[6]. Unora le-a fost frică să pronunţe cuvântul constituţie, alţii nici nu voia, să audă de ea, mai ales cei din Boemia. „Membrii din Ungaria voiau constituţie, însă numai pe aşa numita istorică, modificată cu câteva concesiuni făcute de silă, de milă celorlalte clase ale locuitorilor"[7].

În cuvântarea sa de închidere din 29 sept. 1860, împăratul a promis că problemele dezbătute le va examina atent şi le va lua în consideraţie. „Din toate acele dezbateri trecute apoi prin sită de către

---

[5] *Ibidem*, pp. 11-12.
[6] *Ibidem*, p. 16.
[7] *Ibidem*.

alţi bărbaţi de încredere, între care şi unii magnaţi unguri, s-a ales materialul din care a rezultat: *Diploma din 20 octombrie 1860"*[8].

Diploma din 20 oct 1860 promitea extinderea drepturilor politice asupra tuturor popoarelor monarhiei, trecerea de la monarhia absolută la o guvernare participativă. Patenta promitea tuturor popoarelor întregului stat „să ia parte la legislaţie şi administrarea ţării în mod constituţional".

Stimulată de această promisiune a împăratului, elita conducătoare a românilor transilvăneni – clerul – intelighenţia şi reprezentanţii industriei – au alcătuit o delegaţie – care aintocmit în 10 dec. 1860 o *Petiţie* pentru a fi înmânată împăratului. În „Petiţiunea deputaţiunii române i se aduc mulţumiri împăratului că a promis Marelui Principat al Transilvaniei restituirea vechii constituţii a ţării „cu susţinerea autonomiei ei politice de mai înainte şi a dietei proprii", ştergerea iobăgiei şi a obligaţiilor ţărăneşti, ştergerea poziţiilor privilegiate a aristocraţiei, acordarea de drepturi cetăţeneşti egale pentru toate clasele locuitorilor ţării. Totodată petiţionarii îi mulţumesc împăratului că a propus pentru Transilvania o întâlnire, o consfătuire, o consultare între toţi reprezentanţii naţionalităţilor, confesiunilor şi claselor – atât a celor care au dispus de privilegii cât şi a celor care au fost lipsiţi de drepturi politice şi cetăţeneşti: Conferinţa trebuia să fixeze o singură reprezentanţă a ţării care să corespundă atât cerinţelor confesiunilor, naţiunilor şi claselor foste înainte privilegiate, cât şi cerinţelor naţionalităţilor, confesiunilor şi claselor care mai înainte de aceasta nu luaseră parte la drepturile politice şi apoi respectivele proiecte să se prezinte împăratului.

Românii credeau că împăratul va instaura prin aceasta dreptatea şi egalitatea între toate naţiunile Marelui Principat al Transilvaniei „de dorul căreia naţionalitatea cea mai numeroasă şi mai împilată a ţării s-a înfrânt şi topit de secole încoace fără rezultat". Aceasta se întâmpla în timp ce numărul naţionalităţilor privilegiate din Transilvania era egal cu 1/3 din numărul naţiunii române, românii erau cei mai vechi locuitori ai statului, ei nu se temeau de invocarea de către unii a dreptului lor istoric, ei erau, în acelaşi timp, posesorii celor mai multe proprietăţi care stăteau la temelia statului.

Şi totuşi, având în vedere antecedentele istorice şi nedreptăţile la care au fost supuşi românii din partea naţionalităţilor conlocuitoare, suferinţele pe care le-au îndurat, ei se temeau de modul cum va fi pusă în aplicare Diploma împărătească din 20 oct.

---

[8] ***Ibidem.***

1860. Reprezentanţii altor naţionalităţi, atrag atenţia semnatarii petiţiunii, dau cu totul alt înţeles patentei „în favoarea unor naţionalităţi şi de clase, şi prin urmare spre stricăciunea naţiunii române, în care parte au şi început a-l trage în folosul lor", râstălmăcindu-i conţinutul în aşa fel încât ar putea duce la conflicte şi încălcarea „concordiei în ţară".

Românii cereau împăratului emiterea unei *diplome speciale în forma celei leopoldine în* care să fie lămurit clar că, „credincioasa, pentru preaînaltul tron al Maiestăţii Voastre şi pentru patrie în cel mai înalt grad, meritata *naţiune* şi *naţionalitate* românească trebuie să se bucure de o perfectă egalitate *în privinţă politică,* confesională şi religioasă".

Înalţii funcţionari nu puneau în practică diploma, îi tratau pe români ca pe o naţiune fără drepturi. Se menţineau multe prejudecăţi cu privire ia români.

I se cere împăratului ca ia postul de cancelar al Transilvaniei la cerinţe, de care depinde în gradul cel mai mare punerea în aplicare a legilor ţării, a organizării şi administrării. La cancelaria curţii cât şi la guvern să fie numiţi bărbaţi în proporţie cu naţiunea română. Acelaşi lucru este valabil şi pentru alte locuri înalte de decizie.

Împăratul trebuie să aibă în vedere că cele cerute mai sus erau determinate şi de faptul că cea mai multă proprietate – care este temelia ţării – se afla în mâinile românilor, ei plăteau cele mai multe impozite, ei dădeau cei mai mulţi recruţi în armata austriacă etc. etc. Aceasta impunea, în mod obligatoriu, ca naţiunea română să ia şi ea parte la conducerea şi deciziile ţării.

Românii îl roagă pe împărat ca pentru conferinţa ce se va ţine de cancelar cu scopul *de a stabili* şi organiza o reprezentanţă provincială corespunzătoare conţinutului diplomei imperiale din 20 oct. 1860 de către ministrul preşedinte conte *de Rechberg,* bărbaţii, care vor fi recrutaţi din naţiunea noastră, să fie aleşi ca urmare a propunerii făcute prin cei doi arhipăstori româneşti din Blaj şi Sibiu, şi după aceea la propunerea referenţilor de naţionalitate română, care vor funcţiona pe lângă cancelaria curţii.

Petiţia atrage atenţia că românii deşi precumpănesc în Transilvania în putere şi merite, ei nu năzuiesc la o supremaţie asupra celorlalţi locuitori ai ţării, dimpotrivă, naţiunea română doreşte o strictă egalitate în drepturi, a se apăra pe sine şi pe alţii; ea însăşi combate din toate puterile preferinţa unora de a-i domina pe alţii, de a-şi impune limba.

Naţiunea română îl roagă pe împărat să stabilească un principiu şi să proclame, cum că toate trei limbile, adică germana,

româna şi maghiara în toată privinţa atât în administraţie, cât şi în tribunale şi în legislaţie să se bucure de un drept întru toate egal. Românii vor protesta cu toată hotărârea şi solemnitatea dacă vreunei limbi i se va acorda prerogativa de exclusivitate! Se cere, de asemenea cu toată hotărârea, reprezentarea egală în Dieta Transilvaniei. Să se aibă în vedere faptul că românii susţineau din punct de vedere militar graniţele Transilvaniei şi deci ale imperiului.

Pentru o egală şi echitabilă reprezentare în organele de conducere ale ţării, petiţia susţine respectarea principiului unei drepte reprezentări a tuturor intereselor după alegerea dreaptă şi cu condiţii de calificarercât se poate mai moderate.

Românii din Ardeal, se spune în petiţie, simt lipsiţi de un organ legal propriu adecvat intereselor lor şi profilului lor specific de naţiune, care să le permită *a* se aduna şi a se consulta în conformitate cu inteligenţa şi capacitatea lor. Apropiata consfătuire a naţionalităţilor din Transilvania, unde reprezentanţii românilor, germanilor şi ungurilor urma să se consulte cu privire la modul de aplicare în Transilvania a Diplomei din 20 oct. 1860 impunea, în mod imperios, înfiinţarea unui organ propriu al românilor pentru a stabili conduita lor generală la viitoarea conferinţă a naţionalităţilor din Principat.

În vederea înfiinţării unui organ legal prin care românii să stabilească un mod de conduită conform cu scopurile lor, fără a leza interesele celorlalte naţionalităţi conlocuitoare, românii cu permisiunea împăratului să convoace un congres naţional al românilor din Ardeal. Acesta se va desfăşura sub conducerea *ambilor arhipăstori români bisericeşti*. Vor fi invitaţi reprezentanţi ai intelectualităţii, cler şi comune, precum şi cei mai pregătiţi şi buni cetăţeni români preocupaţi de problemele colectivităţii lor. Congresul va discuta şi examina problemele şi interesele lor politice şi naţionale, stabilirea modului de rezolvare al lor pentru a se putea pregăti pentru dieta cea mai apropiată.

Cipariu l-a anunţat pe G. Bariţiu printr-o scrisoare că în delegaţia desemnată să mulţumească împăratului pentru drepturile acordate prin Diploma din 20 oct. 1860, Sterca Şuluţiu l-a inclus şi pe el. G. Bariţiu însă îi mulţumeşte frumos pentru încrederea acordată, îl anunţă însă că nu va putea participa, deoarece este bolnav, ţintuit la pat. Dar chiar şi dacă nu ar fi fost bolnav, tot nu ar fi putut să se deplaseze. În vara anului 1860 mai făcuse 4 călătorii: una în ţara vecină, a doua la părinţi, cu familia şi două la Sibiu. Aceste călătorii l-au costat mulţi bani, timp luat de la ocupaţiunile din care trăia. A mai face o călătorie ar însemna să ia banii pentru hrană ai familiei.

Nu mai putea deci jertfi 300-400 florini v. a. pentru a petrece la Viena un timp nedeterminat.

Îi mărturiseşte însă înaltului prelat că ar mai avea şi alt motiv pentru a nu merge la Viena. Dar aceasta îl priveşte numai pe el personal. Circulau unele zvonuri că dacă el, Bariţiu, insistă cu atâta zel pentru reuşita cauzei naţionale o face în scopul vânării vreunui post mai mare în stat, aşa cum au făcut unii pe la 1849/1850. „Unii ca aceia nu vor să ştie că dacă eu aş voi posturi, am să le caut numai în clerul nostru de carele mă ţin încă şi de care nu m-am lăsat cu voia mea niciodată, căci de aş fi voit alte ranguri gulerate am avut timp de ajuns a mă căciuli şi a câştiga ceea ce şcolarilor mei li s-a dat în aceşti 10 ani trecuţi. De am fi dorit totuşi în viaţa mea şi în secretul inimii mele vreun post mirenesc, acela a fost numai unul: cel de *referinte scolastic,* ceea ce însă nouă uniţilor nu ni s-a dat"[9].

Deşi nu poate să meargă cu delegaţiei, G. Bariţiu îl încurajează pe înaltul prelat, spunând că conjunctura le este favorabilă, vor avea câştig de cauză. Românii învăţaseră mult din mişcările trecutului. Înţelegeau toţi românii din imperiul austriac faptul că trebuie să desfăşoare lupta în deplină unitate.

Totodată, Bariţiu îi recomandă mitropolitului să folosească şi din Proiectul de program al conferinţei românilor din Braşov şi împrejurimi, ţinută la 6/18 noiembrie 1860, publicat în *„Gazeta Transilvaniei" XXIII* (1860), nr. 50 din 8 XI (st v.). Mărturiseşte că acel „Program ..." este al său.

Bariţiu îi atrage totuşi atenţia lui Alexandru Sterca Şuluţiu că românii nu trebuie să fie prea entuziasmaţi. Diploma nu era prea explicită cu drepturile constituţionale, care vor fi acordate românilor.

Dovada o constituia biletul de mână către ministrul Rechberg. Iată ce scria Bariţiu în acest sens: „Astăzi, după ieşirea *Diplomei* şi a biletului de mână către ministrul Rechberg, noi românii avem câteva concesiuni şi drepturi fundamentale de o parte, suntem însă de altă, prin bilet, aruncaţi în puseţiunea de a fi siliţi să tractăm şi să negociem cu naţiunile privilegiate *(tiefeingehende Verănderungen),* întocma ca şi cum ne-am afla pe pragul anului 1848; prin urmare avem să cerem şi să pretindem tot, ca şi când nu am avea nimic"[10].

Din această scrisoare şi dintr-o serie de articole din *Gazeta Transilvaniei* din această perioadă, reiese că convorbirile dintre români şi unguri – puşi faţă în faţă chiar de împărat, care nu a avut

---

[9] ***G. B. C. X , p.*** **156.**
[10] ***Ibidem,*** **p. 157.**

dorinţa şi voinţa de a tăia răul din rădăcină prin acte şi gesturi statale hotărâte – vor fi grele, dure, iar ungurii vor pune pe tapet din nou Uniunea Transilvaniei cu Ungaria, ceea ce facea nulă Diploma imperială din 20 X 1860. Bariţiu se temea că vor sosi zile când „vocea jurnalelor nu se va mai auzi de zgomotul armelor".[11]

Comentând propunerile unora ca români să-i ceară împăratului să aprobe „un cap naţional" (un conducător naţional), Bariţiu consideră că o asemenea cerere este prematură, i-ar putea speria pe unii. „Noi – scria el - în consens cu conţinutul petiţiei – am avea mai mare trebuinţă de un congres naţional, care însă nu ar fi să se compună din mii, ci acuma, din sute de bărbaţi".[12]

În curând după această scrisoare, Bariţiu îşi va reveni cu sănătatea şi va intra din nou în vâltoarea vieţii politice româneşti plină de evenimente istorice între anii 1861-1870. Va participa la Conferinţa naţională românească din 1/13-4/16 ianuarie 1861, conferinţele de constituire a Asociaţiei Transilvane pentru cultura română şi limba poporului român, la Dieta Transilvaniei din 1863-1864, la Senatul imperial din 1864/1865, la pregătirea Conferinţei Naţionale de la miercurea din 1869 şi alte multe manifestări naţionale ale românilor transilvăneni din deceniul amintit. Toate acestea alături de o muncă publicistică asiduă la „Gazeta Transilvaniei", revista „Transilvania", de conducere a fabrici de hârtie de la Zărneşti, călătorii în ţară şi străinătate şi multe altele. Va deveni, vom constata, numărându-i faptele şi realizările personale nr.T a vieţii politice, culturale şi naţionale a românilor transilvăneni din secolul al XDC-lea.

1.2. Protocolul Conferinţei Naţionale româneşti ţinută din 1/13 până la 4/16 ianuarie 1861 la Sibiu

Pentru românii transilvăneni – scria Bariţiu la începutul anului 1861 – o adunare naţională devenise vitală.[13] Era o cerinţă pe care românii şi-o exprimau în diferite moduri şi diferite ocazii de peste zece ani. Românii simţeau nevoia să se adune din nou, dar pentru

---

[11] ***Ibidem.***

[12] ***Ibidem,*** p. 158.

[13] Vezi: George Bariţiu, ***Protocolul şedinţelor Conferinţei Naţionale româneşti ţinute din 1/13 până în 4/16 ianuarie 1861 la Sibiu sub preşedinţia a doi Arhipăstori româneşti din Transilvania cu adusele sale. Cu un comentariu, Braşov, Editor G. Bariţ. Provăzători Romer şi Kamner,*** 1861, p. 4. Mai departe G. Bariţiu, protocolul şedinţelor din 1/13 I până în 1/16 ianuarie 1861 ... p ...

aceasta le trebuia aprobarea suveranului austriac. Oricum până la ieşirea Diplomei imperiale din 20 oct. 1860 asemenea congrese erau interzise. Numai după amintita diplomă devin posibile adunări, conferinţe, congrese naţionale în imperiul austriac. Până la 20 oct. 1860, deşi fiecare român era convins despre necesitatea absolută a unei adunări generale îşi dădeau însă seama, în acelaşi timp, că împrejurările nu erau încă coapte pentru o asemenea acţiune. Românii ţineau doar nişte conferinţe cu caracter privat în care se dezbăteau unele probleme vitale pentru viitorul românilor transilvăneni. Insuficient însă pentru viitorul lor naţional şi cultural. Conlocuitorii românilor – ungurii şi saşii – aveau însă o reţea de publicaţii mai dezvoltată, şcoli mai multe şi mai înalte, aveau legături cu oamenii de ştiinţă de la Viena şi Budapesta, puteau organiza oricând conferinţe, aveau posibilitatea de a privi viitorul cu încredere şi conştiinţă în puterile proprii, o încredere şi conştiinţă pe care noi „încă de astăzi înainte trebuie să ni-o câştigăm, precum ni-o vom şi câştiga fără nicio îndoială".[14] Este felul optimist al lui Bariţiu de a-şi manifesta încrederea în viitorul naţiunii sale. Tocmai pentru această necesitate devenită imperioasă de a se readuna românii înadins şi anume în cauza lor *curat naţională şi politică.* Fericită idee a fost aceea de a se cere – în petiţiunea din 10 dec. 1860 – tocma de la suveran încuviinţarea *de un congres naţional românesc* ... ca să se consulte ei înşii între sine despre toate condiţiunile vieţii lor naţionale, religioase, politice şi civile, despre asigurarea libertăţii lor nu numai personale, ci – prea bine să ne însemnăm – şi naţionale pentru tot viitorul".[15]

Cât de mult aşteptau şi doreau românii un congres al lor naţional care să le fixeze obiectivul şi modurile manifestării existenţei lor ea naţiune de sine stătătoare a dovedit-o faptul că – în ciuda unei ierni grele, românii s-au adunat la Sibiu la 1 ianuarie 1861 într-un număr neaşteptat de mare.

Unii, scria Bariţiu, spuneau că o asemenea adunare nu este legală, constituţională. Deci nu este nici necesară. Dar el demonstrează că nu orice adunare de oameni, trebuie să fie aprobată de legi. Adunările omeneşti trebuie să fie în primul rând morale. Numai justificarea morală îl ajută pe judecător să fie administratorul puterii. Dar nu peste tot dreptul moral este acceptat de privilegiaţi. În Anglia şi în Elveţia, exemplifică Bariţiu, pe lângă libertatea presei, cea mai tare garanţie a dreptului poporului constă în libertatea

---

[14] *Ibidem*, **p. 4.**
[15] *Ibidem*, **pp. 4-5.**

adunărilor oamenilor orişicâţi la im loc şi a se consulta despre orice. Nu acelaşi lucru a fost în constituţia Ungariei şi a Transilvaniei. Şi în acestea a fost dreptul de a se aduna al ţinuturilor tot la trei luni odată. „Atâta doar că acest drept ungaro-transilvan fusese până acuma cu totul unilateral, căci dreptul adunării în afaceri publice îl aveau numai *privilegiaţiC*".[16]

În cadrul adunărilor la un loc, considera Bariţiu, oamenii îşi ageresc mintea, îşi însuşesc idei noi şi îşi consolidează caracterul lor moral. Adunările sunt periculoase numai în state despotice, numai unde spunerea adevărului este urmărită de sabie sau moarte. Parafrazându-l pe filozoful antic grec Seneca, Bariţiu spunea că în asemenea state se adună numai ca să se înşele, să se intrige unii pe alţii.

Referindu-se critic la atitudinea neprietenoasă faţă de români a unor ziare din Cluj, Bariţiu scria: „Ei, dar jurnalele din Cluj şi cu dânsele câţiva boieri de ai ţării reflectează la toate acestea: Bine, lie, adună-se şi românii; pentru ce însă adunările lor să ia un caracter aşa strict naţional, când libertatea lor individuală le este în toată privinţa asigurată, adică cum am zice prin dieta ţării"[17].

Învăţatul român combate asemenea puncte de vedere ca cele redate mai sus spunând că adunările românilor transilvăneni trebuie să aibă caracter naţional, deoarece: „În dreptul public şi privat al Transilvaniei naţiunea română este de nenumărate ori declarată şi înfierată numai de *suferită (tolerată,* n. ns) în ţară până la buna plăcere a celorlalte naţiuni, ca *naţiune* (olah, nemzet, natio valachiea), iară nu ca Petru, ca Pavel, ca Gheorghe ori Ioan, ba tocmadin contra persoane şi familii s-au ales dintre români în număr înseninător în toate timpurile, care s-au bucurat de toate drepturile politice şi civile în această ţară naţiunea însă quatalis, a fost lipsită de toate drepturile".[18]

Dar o asemenea tiranie, explică istoricul transilvănean, nu mai poate fi tolerată de românii ardeleni. Ei nu se vor mulţumi însă numai cu atâta. Într-o dietă sau alta aceştia îşi vor proclama drepturile omeneşti individuale. Nici unei naţiuni nu i s-a spus: "vei petrece în această ţară numai până ne va plăcea nouă",[19] aşa cum îL s-a spus românilor. Este adevărat şi ungurii şi sârbii şi alţii au fost iobagi. Nici unora nu li s-a spus însă că sunt toleraţi până vor voi alţii. „Naţiunea

---

[16] ***Ibidem*, p. 6.**
[17] ***Ibidem*, p. 7.**
[18] ***Ibidem*, pp. 7-8.**
[19] ***Ibidem*, p. 8.**

română – explica învăţatul român – nu cere din graţie, că din graţie se dă numai vinovaţilor şi sclavilor; românii cer şi pretind dreptate; iară la câştigarea dreptăţii vor trebui să ia şi ei parte. Pentru ca românii să-şi poată ajunge acest scop şi pe sigur, ei au trebuinţă de adunări naţionale"[20].

Românii nu vor mai aştepta ca libertatea să emane de la spiritul secolului sau de la „spiritul de libertate care adie peste Europa". Libertatea să şi-o câştige singuri să nu o mai aştepte de la alţii. Spiritul libertăţii îi ajută numai pe aceia care îl caută şi ştiu să se folosească de el. Românii să se întâlnească, să discute, să ia măsuri de modul cum să-şi impună eliberarea, de modul cum să nu mai fie naţiune „tolerată", ci egală în drepturi, participantă activă la conducerea statului, iar din faptul că este *naţiune majoritară* în Transilvania să se reflecte acest lucru şi în actele şi legislaţia de stat.

După convocarea „Conferinţei Naţionale Româneşti" pentru data de 1/13 ianuarie 1861, unii adversari ai românilor au continuat să susţină că aceasta este ilegală, deşi avea aprobarea personală a împăratului. Românii nu au luat în seamă aceste afirmaţii şi-au continuat pregătirile pentru conferinţa naţională, care şi-a desfăşurat lucrările în perioada 1/13-4/16 ianuarie 1861.

Întreaga desfăşurare a conferinţei este relatată în amănunţime şi cu comentarii la obiect de George Bariţiu în lucrarea „Protocolul Şedinţelor Conferinţei Naţionale Româneşti ţinute din 1/13 ian. până în 4/16 ianuarie 1861 la Sibiu sub preşedinţia a doi arhipăstori românești din Transilvania.

În prima şedinţă, ca de obicei, la adunări atât de numeroase şi de mare importanţă istorică, au fost alese organele conducătoare şi executive interne pentru buna desfăşurare a lucrărilor. Au fost aleşi doi preşedinţi ai lucrărilor – ambii arhipăstori ai românilor transilvăneni – Mitropolitul Alexandru Sterca Şuluţiu şi baron Andrei Şaguna, a aprobat două petiţii ale celor doi înalţi prelaţi către împărat (una din Sibiu 7 noiembrie 1860 şi a doua datată 10 dec. 1860) ca fiind emanate de la adunarea tuturor românilor transilvăneni, că sunt ale ei. Pentru buna desfăşurare a lucrărilor conferinţei în continuare s-a numit o comisie formată din 10 persoane. Aceştia au fost: George Bariţiu, Iacob Bologa, Ghiorghiu de Domşa, Ioan Hania, Dumitru Moldovan, Matei Pop Grideanu, Puşcariu Ioan, Dr. Iosif Hodoş, Dr. Ioan Raţ şi Ioan Şipotariu.

---

[20] *Ibidem*, **p. 9.**

În cadrul primei şedinţe din 1/13 ianuarie 1861 la propunerea lui Andrei Şaguna „naţiunea română reprezentată aici, se declară şi cu această ocaziune de naţiune politică şi independentă faţă cu celelalte naţiuni".[21] Această declaraţie a adus un suflu nou în mişcare naţională românească. Ea va acţiona de acum încolo fără complexul stării de naţiune „tolerată" şi-şi va cere tot mai hotărât drepturile de naţiune liberă, egală în drepturi cu celelalte naţiuni conlocuitoare. Totodată adunarea naţională românească a primit cu mare entuziasm şi însufleţire cuvintele preşedinţilor că „toţi românii fără distincţie de confesiune sunt fraţi de acelaşi sânge, şi că astă distincţiune de confesiune nu-i mai poate despărţi pe unii de către alţii în cauza naţională politică română, a poftit să se ia la mână declaraţia: că afurisit să fie acel român, care va mai încerca a stricare astă legătură frăţească".[22] Românii au conştientizat în acest caz că, în statele modeme coexistau deja mai multe religii şi confesiuni care se înţelegeau între ele, că una este apartenenţa politică la naţiune şi alta este apartenenţa la o confesiune, că erau noţiuni diferite, fiecare generând drepturi şi obligaţii de altă natură. În orice caz apropierea dintre cele două confesiuni ale românilor a potenţat mişcarea naţională românească, i-a creat posibilitatea să creeze noi forme de instituţionalizare a mişcării culturale de genul „Asociaţiei transilvane ..." să creeze noi forme de mişcare politică etc. Pe parcursul anilor 1861-1867 această mişcare unită îşi va da roadele, iar după dualism o va ajuta să reziste loviturilor acestuia, apoi să se repheze şi să pornească din nou ofensiva.

Dar cotitura spre radicalizarea şi clarificarea mişcării naţionale româneşti s-a produs chiar în timpul Conferinţei prin cerinţele categorice, clare şi la obiect pe care le-au elaborat participanţii.

În această radicalizare şi clarificare a mişcării naţionale româneşti lui George Bariţiu îi revine un rol deosebit de important. În publicistica sa, marele ziarist atrăgea atenţia că românii nu puteau să se încreadă orbeşte în Diplomă şi alte elaborate, să aştepte cu naivitate copilărească cele promise de curtea imperială. El era convins că şi de data aceasta, ca şi altă dată în trecut, între promisiuni şi îndeplinirea lor era o mare diferenţă. Adeseori promisiunile erau formale, impuse de conjunctură şi gradul de realizare a lor era egal cu zero. Perioada din 20 oct. 1860, data emiterii diplomei imperiale şi

---

[21] ***Ibidem***, p. 13.
[22] ***Ibidem***.

1/13 ianuarie 1861 confirma deja atitudinea scepticilor şi a celor ce manifestau doar o încredere moderată. Iar viitorul mediu şi mai îndepărtat au confirmat şi mai mult că imperialii nu se ţineau niciodată de cuvânt, când făceau promisiuni.

În cea de a doua şedinţă din 2/14 ianuarie 1861 „George Barițiu a aşternut la adunare operatul comisiunii denumite în şedinţa de ieri, şi l-a supus să-l discute adunarea.

1. Dacă considerând diploma din 20 oct. 1860, precum şi prea înaltul manuscris împărătesc din 21 dec. 1860 către preşedintele provizoriu al cancelariei aulice transilvane Baronul Francisc Kemeny, s-a făcut destul prin măsurile luate de acesta dreptelor pretensiuni respicate de naţiunea română în petiţiunea din 10 dec. 1860?

2. Dacă nu s-a făcut destul, ce paşi ar mai avea a face naţiunea română, ca să-şi vadă realizate pretensiunile respicate în punctele din aceeaşi petiţiune?

3. După ce principii doreşte naţiunea română ca să se faca o lege electorală?"[23]

După dezbateri serioase, delegaţii la conferinţă au constatat: Baronul Francisc Kemeny nici pe departe nu a pus în practică numeroasele şi îndreptăţitele cerute (pretensiuni) ale românilor, la reorganizare nu s-a respectat proporţia cerută de dreptate, nici cele mai neapărate lipse, ce rezultau din natura serviciului public pentru că:

S-a făcut anomalia că s-a numit numai un consilier român, şi numai un secretar român. Naţiunea română majoritară în Transilvania nu poate fi nicidecum mulţumită numai cu numirile acestea. Dar şi mai bătătoare şi nedreaptă era desemnarea numărului de delegaţi la Conferinţa celor trei naţiuni de la Alba Iulia. Ungurilor în număr de 535.000 de suflete li s-au repartizat 24 de delegaţi, saşilor în număr de 175 de mii de suflete 8 delegaţi, iar românilor în număr de 1 milion 354.550 tot numai 8 membri.

Se decide să se mai trimită o delegaţie la împărat pentru a cere numirea de înalţi funcţionari români conform cu numărul lor în Transilvania, dar nu numai la cancelaria aulică transilvană, ci şi la toate dregătoriile pe toate treptele statale din Marele Principat

Naţiunea română cerea delegaţiei la conferinţă, ca la dieta transilvană, românii să fie trataţi ca naţiune politică în sistemul statului transilvan, să fie desfiinţate şi anulate toate articolele de legi aprobate şi compilate, desfiinţarea tuturor articolelor de legi şi clauze

---

[23] *Ibidem*, pp. 13-14.

cuprinse atât în Diploma Leopoldină din anul 1791, cât şi articolele dietale din 1743, şi în cea din 1791, şi în oricare altele, „câte s-au făcut vreodată în prejudiciul şi profanarea, nedreptăţirea, ruşinarea şi nulificarea naţiunii române şi a confesiunii sale religioase".

„Aceeaşi dietă să decreteze înarticularea naţiunii române, ca naţiune politică şi nedependentă faţă cu celelalte naţiuni".

Articolii de legi aduşi şi decretaţi în acest înţeles să-i subşteamă maiestăţii sale spre sancţionare.[24] Să se stipuleze apoi că în jurământul constituţional depus către staturile şi ordinele ţării, să se fixeze şi o clauză constituţională de asigurare a drepturilor naţiunii române, ca naţiune politică şi nedependentă de celelalte naţiuni, limba română să fie decretată limbă oficială şi să se elaboreze un proiect de lege electorală.

În cea de a treia şedinţă a conferinţei s-au discutat şi s-au aprobat fundamentele unei legi electorale aptă şi pentru naţiunea română.

Articolul I. „Dreptul de alegere are la fundament: proprietatea de pământ, venituri din comerţ, industrie sau capital, concursul la miliţie, ştiinţă, fără nici un cens".[25]

Articolul II. „Alegătorii sunt toţi fiii patriei, care sunt majori, precum şi care nu stau sub vreun tutorat, nici în serviciul altuia, şi care nu au fost sau nu sunt condamnaţi ca călcători de jurământ sau înşelători, furi, lotrii, ucigători, tăciunari sau pentru ce orice altă crimă".[26] Femeile şi străinii nu aveau dreptul de alegere şi de a fi aleşi. De la 24 de ani puteai fi ales, alegerile sunt directe, voturile se numără şi multe alte prevederi, care ar fi făcut din Constituţia Transilvaniei o constituţie democratică, cu multe trăsături liberale.

Românii au susţinut în unanimitate că nu pot primi legea electorală din 1848. Aceasta ar însemna a ignora cu totul autonomia Transilvaniei şi a călca în picioare diploma din 20 oct 1860.

Şaguna a atras atenţia în cuvântarea sa la conferinţă, că delegaţii care vor merge la Alba Iulia la Conferinţa comună cu ungurii şi cu saşii să trateze numai în concordanţă cu cele discutate la Conferinţa din 1/13-4/16 ianuarie 1861. Delegaţii să-i convingă pe ceilalţi coparticipanţi la Conferinţa naţionalităţilor din Transilvania, că prin recunoaşterea egalităţii naţiunii române, aceasta doreşte prosperitatea patriei şi a tuturor naţiunilor.

---

[24] ***Ibidem*, pp. 15-16.**
[25] ***Ibidem*, p. 17.**
[26] ***Ibidem*, p. 18.**

Adunarea conferinţei naţionale a ales şi numit o *comisie permanentă* ca reprezentantă a românilor transilvăneni, compusă din 18 membri din care făcea parte şi Bariţiu.

Conferinţa naţională a românilor din 1/13-4/16 ian. 1861 s-a ţinut în urma convocării prin două circulare elaborate de cei doi arhipăstori români ai bisericii Unite şi ai bisericii Ortodoxe: A. S. Şuluţiu şi Andrei baron de Şaguna. Ambii le-au explicat enoriaşilor lor că însuşi suveranul imperiului austriac a recomandat să se ţină o conferinţă pregătitoare în vederea bunei desfăşurări a celei de la Alba Iulia, unde vor participa cele trei naţiuni din Transilvania: românii, ungurii şi saşii.

În circulară se stipula că se va trimite la Sibiu 50 de ortodocşi şi 50 de uniţi.

În cazul Uniţilor vor merge la Sibiu 30 de intelectuali de la Blaj, 16 de la Gherla şi 4 din Lugoj, - preoţi şi mireni. În cazul ortodocşilor să meargă la Sibiu 18 preoţi şi 33 de intelectuali, ambele circulare sunt datate 21 Dec. s.v./1860.

Memorialul celor26 de membri ai Conferinţei.

Aceştia îngrijoraţi de timpul scurt pe care-l aveau românii la dispoziţie în vederea întocmirii unor acte, proiecte, întocmirea unei legislaţii noi, documente prin care să se facă fundamentarea dreptului românilor la existenţă naţională autonomă, la drepturi egale cu ale celorlalte naţiuni etc., au propus, printr-un memorial, formarea unei comisii compuse din 12 membri, a cărei însărcinare să fie:

„a) Compunerea şi subscrierea reprezentanţilor, a căror trebuinţă rezultă din concluzele protocolului adunării;

b) Elaborarea de proiecte cerute în interesul şi folosul naţiunii române spre a se lua aceleaşi în dezbatere îndată la cea dintâi adunare sau conferinţă naţională".[27]

În „memoriul celor 26 se propunea ca numita comisie să ia în dezbatere următoarele subiecte ce trebuiau dezbătute cât mai repede:

1. Sfera de activitate a limbii noastre naţionale româneşti din Transilvania (în şcoli, administraţie etc.);

2. Biserica greco-răsăriteană să caute mijloace de a scăpa de concordat;

3. Să se caute mijloace ca şcoala românească să nu cadă sub influenţa străină;

4. Fondurile regimentelor româneşti de graniţă să revină comunelor româneşti;

---

[27] ***Ibidem*, p. 43.**

5. Comisiunea să petiţioneze pentru înfiinţarea unei agenţii la curte;

6. Voim înfiinţarea unei societăţi literare şi a unui fond pentru cultura limbii şi înaintarea literaturii naţionale, iară cu elaborarea proiectului să fie însărcinat domnul canonic Timotei Cipariu;

7. Să se voteze mulţămită conaţionalilor noştri români din Banat pentru simpatiile arătate confraţilor din Transilvania;

8. Voim ridicarea unui monument naţional la Blaj pentru nemuritorii noştri bărbaţi Samuil Micu, Gh. Maior, Gh. Şincai şi Petru Maior"[28],Sibiu 4/16 ian.1861, semnat cei 26 de delegaţi. La poziţia 26 semnează: George Bariţiu proprietar şi director de fabrică.

Prin ***petifiunea I*** destinată prin Conferinţă a se subşteme Maiestăţii sale c. r. i se aduce suveranului la cunoştinţă că:

- Naţiunea română este cea mai apăsată din toate naţiunile imperiului;
- Prin rugăminţile lor românii cer să li se facă dreptate;
- Desfiinţarea articolelor din aprobate şi compilate (din 1861, 1791, 1743 pe baza cărora românii sunt asupriţi de către celelalte naţionalităţi din Principat;
- Chestiunea limbii – chestiunea cea mai arzătoare.

împăratul să propună spre dezbatere la cea mai apropiată Dietă a Transilvaniei să discute problema limbii ca cea mai arzătoare chestiune a timpului în Transilvania. „Să se înlăture orice supremaţie de limbă a oricărei naţiuni, fără care viaţa naţională nici nu se poate cugeta"[29];

- Urmează semnăturile.

Petifiunea a Ii-a a Conferinţei adresată şi aceasta către împărat îi aducea la cunoştinţă, că măsurile întreprinse de conducătorii Ungariei şi Transilvaniei, după 20 oct. 1860, nu erau conforme cu cerinţele românilor de recunoaştere a naţiunii române. Românii aveau în vedere reconstruirea cancelariei de curte a Transilvaniei şi structura pe naţionalităţi a conferinţei destinate a se ţine la Alba Iulia cu privire la consultări în vederea elaborării unei legi electorale pentru Transilvania.

La cancelaria de curte s-a numit numai un singur consilier român şi un singur secretar. Aceasta se întâmpla în condiţiile în care ungurii şi saşii abia fac o treime din numărul total al locuitorilor Transilvaniei, iar confesiunea greco-răsăriteană a românilor în statul

---

[28] ***Ibidem,*** pp. 44-45.
[29] ***Ibidem,*** p. 51.

consilierilor de curte nu era deloc reprezentată. La Alba Iulia s-a stabilit de către organele de conducere ale Transilvaniei, cu acordul Budapestei, un număr de 40 de delegaţi. Ungurii şi secuii numărau numai 539.218 suflete şi vor trimite 24 de delegaţi, secuii în număr de 196.375 suflete trimiteau la Alba Iulia 8 delegaţi, în timp ce românii care numărau 1.354.550 suflete, trimiteau doar *opt* delegaţi.

Românii cereau împăratului să îndrepte situaţia care-i nedreptăţea şi să asigure pentru Alba Iulia o reprezentare corespunzătoare numărului lor. Iar pentru viitor atât la cancelaria de la Curtea Transilvaniei, cât şi la guvernul regesc al Transilvaniei şi la toate celelalte dicasterii ale ţării să fie reprezentanţi în proporţia numărului românilor, a sarcinilor publice şi de stat, pe care le poartă ei în concret (poporul socotit întreg la un loc), şi faţă cu naţiunile conlocuitoare în măsură cumpănitoare, „mai în scurt, românii să fie reprezentaţi în proporţiunea intereselor proprii naţionale şi confesionale",[30] atrăgeau atenţia reprezentanţii românilor.

Modul cum s-au desfăşurat evenimentele ulterioare ne duce ia concluzia că împăratul nu a fost prea atent cu toate doleanţele românilor, nu-l interesa soarta lor; românii au rămas în continuare pradă ungurilor şi saşilor şi nu mai puţin austriecilor.

1.3. Comentariile lui George Bariţiu la unele puncte ale protocolului Conferinţei Naţionale din Sibiu ţinută la 1/13-4/16.1.1861

George Bariţiu a acordat o atenţie deosebită problemelor aspectelor politice, istorice, culturale, de limbă, ideologice, organizatorice şi instituţionale. De buna organizare a românilor, de gradul de înţelegere a evenimentelor şi de participarea lor la formarea unor instituţii mai democratice, mai blânde – legate de egala participare şi libertatea politică a românilor la formarea unor noi instituţii ale statului, depindea însuşi statutul de naţiune independentă a românilor şi de întreprindere a unor măsuri din partea altor naţiuni de a-i desfiinţa pe români ca entitate naţională.

Bariţiu şi-a dat seama, că drepturile pe care le acorda monarhia austriacă românilor ardeleni au început să fie atacate de către reprezentanţii ungurilor şi saşilor încă de la încercările aplicării lor în practică. Pe măsură ce timpul înainta şi se apropia data conferinţei celor trei naţionalităţi – românii, ungurii şi saşii –

---

[30] ***Ibidem*, pp. 53-54.**

organele de stat transilvănene făceau totul pentru a impune la Alba Iulia hotărâri în favoarea ungurilor şi saşilor, iar românii să rămână în vechea situaţie. Fixarea a 40 de delegaţi pentru 539.218 unguri, 8 delegaţi pentru 196.375 saşi şi 8 delegaţi pentru 1.354.550 români nu prevestea nimic bun pentru români. Nici loialitate, nici decenţă, nici simţ de dreptate din partea reprezentanţilor naţiunilor conlocuitoare din Transilvania. Toate măsurile luate de conducătorii Ungariei, ai Transilvaniei după 20 oct. 1860 – lueru semnalat împăratului— nu au fost conforme cu cerinţele românilor de recunoaştere a naţionalităţii lor. Egalitatea naţională era încălcată în continuare.

Bariţiu atrager atenţia, că citirea protocolului conferinţei românilor de către unii adversari, nu le-a dat posibilitatea să poată respinge principiile şi concluziile cuprinse în el. „Într-adevăr, scria militantul român, să pună oricine mâna pe cuget şi citind protocolul Conferinţei cu toată cuvenita luare aminte, fără a voi să-i facă cel mai uşor compliment, să mărturisească dacă nu s-au depus în aceleaşi câteva principii atât de tari şi mântuitoare pentru naţiunea şi patria noastră, încât toată măiestria sofistică din Cluj nu a fost în stare până acum de a răsturna nici pe unul din acelea şi nici că va fi în toată viaţaei".

Bariţiu îşi exprima convingerea că timpul va confirma justeţea argumentelor cauzei naţionale a românilor transilvăneni. Totuşi, câte ceva va trebui corectat în protocolul Conferinţei, explica tot el. Va trebui corectată afirmaţia că legea electorală din 1848 a fost sancţionată de împărat. Ea nu a fost sancţionată de împărat; nu a fost tipărită. Şi ungurii, scrie Bariţiu, „se miră, cum şi din care cauze s-a putut întrelăsa tipărirea oficioasă a acelor dezbateri, acte şi legi din 1848. Numai orbul nu va vedea, că acele acte nu s-au publicat din pricina românilor". Va putea fi dovedită existenţa legii electorale numai când „*am avea-o dinaintea ochilor în forma sa autentică*".

Ungaro – secuii şi saşii întrebau: de ce pretind românii recunoaşterea naţionalităţii şi a libertăţii naţionale? Într-un fel ei se prefăceau că nu înţelegeau statutul de naţiune tolerată a românilor fixat printr-o seamă de legi de-a lungul veacurilor. Ştergerea acestei situaţii – afirma G. Bariţiu răspicat – „se putea face numai printr-un act de stat adoptat de către puterea legislativă şi sancţionat apoi de către împărat. Dacă existenţa naţională a românilor nu se va asigura *prin legile fundamentale de stat,* prin un act formai şi solemn, prin contract de stat (Staatsvertrag), atunci nici limba românească, nici cultura noastră, nici onoarea noastră naţională ... nu ne va fi asigurată

întru nimic"[31]. Românii se vor deznaţionaliza, limba lor va dispărea, nu vor mai avea şcoli în limba maternă, nu vor mai avea nevoie de cultură naţională.

Ungurii aristocraţi îi provocau şi îi insultau pe români întrebându-i să le spună în ce documente, ziare, publicaţii etc. se vorbeşte despre români. Aceştia făceau abstracţie de legile de la 1691, 1743, 1791, 1848 etc. Până la 1848 aveau dreptul de vot numai nobiiii. Cât priveşte legea electorală din dieta din Cluj din 1848 era extrem de restrictivă cu acordarea dreptului de vot românilor.

Vreo 2.900 sate şi oraşele trimiteau abia 4.000 de alegători români, alături de un număr de cel puţin de 100 de mii de alegători nobili mari şi mici şi cetăţeni de toată categoria. Scopul acestei legi transilvănene din anul 1848 „nu a fost altul, decât că pe naţiunea română să o respingă de tot sau mai de tot de la exercitarea dreptului electoral!"[32] Pe baza unei asemenea legi electorale ungurii şi saşii aveau 377 de parlamentari în Transilvania şi românii doar 73. Când ar fi avut majoritatea în parlament cei 73 de parlamentari români? Scopul legii electorale: „*nu a fost altul, decât ca* naţiunea română să nu poată avea nici în viitor nici umbră de reprezentaţiune, fie aceea şi numai o minoritate".[33] Ungurii au avut toate drepturile electorale. Românii nu.

Şi totuşi, scrie Bariţiu, ungurii sunt aceia care îi învinuiesc de idei revoluţionare care conduc la violenţă, la fel de fel de mişcări populare. Despre Conferinţa Naţională din 1/13-4/16.1.1861 spuneau, de exemplu, că a fost inspirată din Convenţia revoluţionarilor francezi din 1792. Şi această învinuire este îndreptată către Mitropolitul Alexandru Sterca Şuluţiu. Iar cel ce o făcea era un aristocrat secui. Acel aristocrat nu cunoştea istoria Franţei. Acolo toţi locuitorii câţi dispuneau de proprietate aveau dreptul la vot, de a alege şi de a fi ales. Censul era foarte mic, permiţând astfel accesul la activităţile politice şi a celei mai sărace părţi (care plătea o contribuţie cât de mică) din starea a treia a naţiunii franceze. Situaţia, am văzut, nu era asemănătoare în Transilvania unde o întreagă naţiune, cu mici excepţii, era exclusă de la exercitarea drepturilor politice.

Românii din Transilvania, explica George Bariţiu, se găseau în cazul ocupării unei funcţii oficiale, într-o situaţie ingrată, deosebit de umilitoare. Ei ca şi ungurii şi saşii şi secuii erau obligaţi să jure că

---

[31] *Ibidem*, p. 71.
[32] *Ibidem*, p. 77.
[33] *Ibidem*.

vor apăra uniunea acestora împotriva românilor, adică a naţiunii tolerate. Sau cu alte cuvinte: oficialii publici care ar fi de naţionalitate română, ar trebui să jure, că pe naţiunea lor au să o privească numai de suferită în ţara aceasta până la buna plăcere a celorlalte trei naţiuni, că religia ei orientală încă „o vor privi tot numai ca *tolerată* ca pe cea mozaică, şi că oricând românii s-ar scula cu vreo pretensiune către vreo castă, naţiune, oraş ori persoană particulară însă nobilă, atunci acei oficiali de sânge românesc îndată să se scoale asupra conaţionalilor şi să ajute a-i reînfrâna şi culca la pământ".[34]

Publicistul transilvănean, bun cunoscător al istoriei Transilvaniei şi ai vechii ei legislaţii, dăunătoare şi transformată în instrument de asuprire a românilor de către cercurile conducătoare ale Ungariei, Transilvaniei şi Austriei a făcut o analiză concretă a acelor legi vechi, asupritoare, a arătat în mod concret articolele de lege ce trebuiau excluse din legislaţie sau modificate etc.

Dar în condiţiile celei de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea când românii – cu toate restricţiile la care erau supuşi la accesul în şcoli, facultăţi, la obţinerea de burse de la statul maghiar, accesul la funcţiile publice, restricţiile la învăţarea de meserii şi pătrunderea în organizaţiile ţehale, aşezarea în oraşe, restricţii de a purta anumite costume, pălării, căciuli, consideraţi toleraţi în ţara lor etc., au reuşit totuşi să-şi creeze o elită proprie destul de numeroasă: – guvernanţii nu mai puteau conduce ţara fără participarea românilor, fără a li se stabili drepturi egale fundamentale politice, civile, religioase, culturale, egale cu a celorlalte naţionalităţi conlocuitoare. Ba mai mult cu o constituţie veche, cârpită, echivocă, discriminatoare era imposibil a menţine liniştea şi prosperitatea întregii populaţii transilvănene. De aceea – scria marele patriot transilvănean: „naţiunea română atât în 1848 cât şi în anul 1860 a cerut dietă *constituitoare,* care să fie chemată a elabora o constituţiune cu totul nouă pentru marele Principat al Transilvaniei. În acea dietă numai se poate şi trebuie să se ia la reviziune strânsă toată constituţiunea Transilvaniei. Să pună oricine mâna pe cuget şi să mărturisească, dacă se mai poate oare, ca o asemenea constituţiune să se mai revadă şi reforma fără intervenirea activă a naţiunii româneşti prin reprezentanţii săi naţionali, care singuri pot fi şi competenţi şi capaci (destoinici) de a descoperi şi propune dorinţele şi amarele năpăstuiri, de care a suferit şi parte încă mai sufere acest popor, cum şi a-i apăra

---

[34] ***Ibidem,* p. 82.**

cu bărbăţie toate interesele naţionale, politice, civile, ecleziastice, scolastice ş.cl.".[35]

Conferinţa Naţională a Românilor a avut loc ca urmare a prevederilor Diplomei imperiale din 20 oct. 1860. Într-o frază aceasta stipula: „În constituţiunea şi legile de până acum ale Ardealului sunt a se face schimbări adânc tăietoare".[36]

La 21 dec. 1860 Baronul Kemeny, cancelarul provizoriu al Transilvaniei, este urgentat să convoace conferinţa fruntaşilor naţiunilor, confesiunilor şi claselor din principat, în vederea organizării Dietei Transilvane. Cu privire la reorganizarea guvernului transilvan, de asemenea i s-au dat instrucţiuni clare, să ţină seama şi de naţionalităţile şi de confesiunile, care până atunci nu au fost luate în considerare. I se cer proiecte urgente în privinţa unei noi reorganizări administrative a Ardealului şi întrebuinţarea diferitelor limbi ale ţării în oficiile publice.

Conferinţa regnicolară a fost fixată pentru data de 11 febr.1861.

Dar înainte de aceasta, am arătat că a avut loc *Conferinţa Naţională a Românilor*. Aceasta a fost prima întrunire mai mare după 3/15 mai 1848, s-a desfăşurat am văzut mai sus, *într-un* înalt spirit de solidaritate naţională, de disciplină şi de înaltă înţelegere a momentului istoric în care se găseau atunci românii ardeleni.

Delegaţii şi fruntaşii ardelenilor au analizat temeinic în cele patru zile cât a ţinut conferinţa toate problemele arzătoare legate de prezentul şi viitorul naţiunii române transilvănene, ameninţată de maghiarizarea forţată pe care o intenţiona statul maghiar.

La această adunare, românii au înţeles cu mult mai bine adevărul, că toţi românii, *fără deosebire de confesiune,* sunt fraţi de acelaşi sânge şi că deosebirea de confesiune nu-i mai poate despărţi pe unii de către alţii, în cauza naţională politică română. În acest spirit s-a consemnat în protocol, în mod solemn, *că „afurisit să fie acel român,* care va mai încerca să strice *această legătură frăţească".*[37]

Memorandul prezentat în adunare care propunea, printre altele, să se înfiinţeze de urgenţă o facultate juridică română; să se creeze o societate literară pentru cultura limbii şi pentru înaintarea culturii naţionale; să se ridice un monument la Blaj pentru Samuel

---

[35] *Ibidem,* p. 91.
[36] Valeriu Moldovan, *Dieta Ardealului din 1863-1864,* Cluj, 1932, pp. 29-30.
[37] *Ibidem,* p. 25.

Micu, Gheorghe Şincai şi Petru Maior, iar altul la Sibiu sau Avrig pentru George Lazăr, demonstrează că opinia publică românească progresase mult, ea era preocupată şi de alte probleme, în afară de cele politice. Se conştientizase că existenţa naţională se menţine şi prin cultură, prin istorie, prin şcoală, cinstirea memoriei şi înaintaşilor etc.

La întoarcerea acasă membrilor marcanţi li s-au făcut primiri entuziaste. Şaguna a fost sărbătorit la Sibiu, Şuluţiu la Blaj şi G. Bariţiu la Braşov.

1.4. Conferinţa naţionalităţilor conlocuitoare din Transilvania ţinută la Alba Iulia în 11 februarie 1861

În străduinţa sa de a împăca naţiunile din Transilvania între ele şi a le conduce mai uşor, împăratul austriac a dat dispoziţie să se ţină conferinţe comune ale acestora pentru a dezbate problemele asupra cărora nu avea încă puncte de vedere comune. În Transilvania noul numit cancelar baron Francisc Kemeny a convocat această conferinţă pe 11 februarie 1861. Conferinţa, scrie Bariţiu în *Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă voi. III* nu a fost văzută cu ochi buni de unguri. Cu o lună înaintea conferinţei, ungurii au răspândit zvonuri că românii s-au înarmat pentru a lovi în unguri. Ca urmare a acestor minciuni, nu a lipsit mult ca în oraşul Reghin şi în satele vecine, să se verse sânge de români de către secui, sub pretext că aceştia trebuiau să se apere de români.

În realitate nu a existat nicio mişcare a românilor. Au fost numai pretexte de ale lui Kemeny. Ca urmare venirea şi intrarea episcopilor români, dar şi a lui Kemeny la Alba Iulia s-a făcut în linişte, fără pompă.

La debutul conferinţei, Kemeny a declarat că, convocarea conferinţei „ar fi numai, ca să se delibereze asupra unui proiect de lege electorală pentru dieta viitoare a Transilvaniei. Dar voturile acestei conferinţe vor fi doar consultative.

Primul orator, Haynald, episcopul romano-catolicilor unguri, a susţinut că 1848 este un drept istoric al ungurilor, conferinţa din 11 febr. 1861 să recunoască Uniunea Transilvaniei la Ungaria. Să se convoace numai dieta Ungariei, la care mergând şi deputaţii din Transilvania să ia parte la lucrările ei însă numai ca unguri. De celelalte popoare ale ţării, Haynald nu voia să ştie nimic. Atitudinea episcopului ungur era în fond îndreptată şi împotriva împăratului,

care l-a numit în funcţie. Atitudinea lui Haynald a fost susţinută şi de com. Dominic Teleki, „care-i cheamă pe viitorii deputaţi la Pesta".

În cuvântul său, mitropolitul Alexandru Sterca Şuluţiu le spune invitaţilor că a venit timpul să ne mai şi înţelegem unii cu alţii frăţeşte, „că însă românii sunt îngrijoraţi văzându-se faţă în faţă numai 8 români cu 24 de unguri; cu toate acestea românii vor spune adevărul chiar şi de ar fi toată naţiunea secuio-maghiară de faţă. Mai departe mitropolitul Al. S. Şuluţiu afirma punctul de vedere al românilor că fără naţionalitate *nu e cu putinţă nici-o libertate adevărată*; probează apoi mai departe, că şi naţiunea română se bucurase odinioară de libertatea sa naţională în această ţară. În fond, explica Şuluţiu, românii nu vor altceva decât să reintre în deplină folosire a libertăţii lor naţionale, adică ei vor să recâştige ceea ce au avut, ceea ce ungurii le-au încălcat în picioare, prefăcând popoarele nemaghiare în maghiari; Românii, a demonstrat Al. Sterca Şuluţiu, nu pot şi nu vor primi niciodată legile dietei maghiare din 1848. Delegaţii unguri au luat cuvintele calde, sentimentale de frate, frăţietate, sora – naţiune, exprimate de mitropolit ca nişte ironii, atât de porniţi erau împotriva celei mai numeroase naţionalităţi transilvănene.

Delegatul ungur, Ştefan Horvâth iritat de argumentele românilor, dar mai mult pentru că ideile au fost expuse în limba română, a declarat că se alătură propunerii lui Haynald.

Delegatul saşilor, Konrad Schmidt, a declarat că respectă diploma din 20 oct. 1860 şi nu va merge la Pesta, ci la dieta Transilvaniei. A propus o altă lege electorală care să nu aibă nicio legătură cu numărul *poporaţiunii*, ci numai cu numărul diverselor clase de locuitori, precum şi proprietari de pământ, comerţ, industrie, locuitori orăşeni, alţii săteni, tot separat. „După proiectul lui Schmidt ar fi avut şi români, vreo 28 de deputaţi ca din graţia celorlalte naţionalităţi. S-a luat şi acest proiect la protocol, iar în dezbatere nu s-a dat".[38] Deci sasul propunea o lege favorabilă saşilor, celei mai slab, mai reduse ca număr de populaţie în Transilvania. Deputaţii Gâl şi Zeik au susţinut tot propunerea lui *Haynald.*

În şedinţa din 12 febr. 1861 a luat cuvântul episcopul Andrei, baron de Şaguna, tot în limba română. Naţiunea română – a spus A. Şaguna – aspiră la libertate şi luminare. Acesta nu este produsul unui moment, ci este eflussul firesc al vieţii sale practice. Naţiunea română sub libertate înţelege: Starea cea normală a patriei, care asigură viaţa

---

[38] *Părţi alese din Istoria Transilvaniei, voi. III,* **p. 95.**

şi onoarea naţiunii române. Sub cultură ea înţelege folosirea de acele mijloace, pe care le dă constituţia cu respect de limbă, naţionalitate şi confesiune. Acestea sunt fondate în natura şi scopul suprem al românilor este ca să se ajungă la starea constituţională, de care s-a bucurat odată împreună cu celelalte naţiuni. Lucru minunat şi dumnezeiesc este acesta; căci iară tendinţa este una, scopul e unul: *libertatea naţională*; mijlocul încă e imul, viaţa constituţională. Diversitatea opiniilor, susţinea A. Şaguna, nu este anticonstituţională, nici antipatriotică, nu este izvorâtă din antipatie, de ostilitate, ci este o convingere morală. Deosebirea de limbă nu mai este o pedeapsă aşa cum susţinea vechiul testament. După noul testament ea este darul lui Dumnezeu. Deosebirea aceasta reprezintă patria şi naţionalitatea, viaţa constituţională[39].

Un delegat pe nume Dobay le-a spus prelaţilor români să retracteze tot ce au spus, deoarece pare urr produs al Convenţiei revoluţionare a Franţei relatează Bariţiu. Majoritatea în număr de 27 membri a votat propunerea lui Haynald, în cei 27 se includ şi 3 saşi care au votat ca ungurii. Haynald l-a ameninţat pe episcopul Şuluţiu că o să-î reclame papei de la Roma pentru că a citat date istorice despre persecutarea cândva a românilor de către papalitate. Deci aristocratul episcop Haynald era pornit rău împotriva greco-catolicilor români din Transilvania.

Ca urmare a Conferinţei de la Alba Iulia, românii au început căutarea şi aplicarea unor noi forme de organizare împotriva maghiarizării şi desfiinţării naţiunii române. Au devenit mai activi şi mai întreprinzători în politică.

Supărarea episcopului şi mustrarea mitropolitului A. Sterca Şuluţiu nu era întâmplătoare. Prelatul român a afirmat în cuvântarea sa la conferinţă că „Noi la unirea Transilvaniei cu Ungaria, numai sub acea nestrămutată condiţiune ne-am putea învoi cândva şi la timpul său, dacă înainte de toate în cea mai de aproape dietă a Transilvaniei, aţi abroga batjocura legilor avitice a patriei, privitoare la naţiunea noastră, şi prin o lege pozitivă şi nouă aţi recunoaşte-o sărbătoreşte de naţiune legală, cu privilegii de limbă în administraţia publică şi cu un drept de reprezentare în dieta ţării în proporţia în care naţiunea noastră suportă sarcinile publice şi contribuie cu averea, sângele şi viaţa sa la apărarea patriei noastre comune".[40] Această propunere era în fond cerinţa românilor ca la proxima dietă să se decreteze *solemn*

---

[39] *Ibidem*, p. 96.
[40] cf. Valeriu Moldovan, *Dieta Ardealului din 1863-1864*, Cluj, 1932, pp. 28-29.

înarticularea naţiunii române ca a patra naţiune, recipiată şi legală în Transilvania, înzestrată cu drepturi de limbă, în administraţia publică şi în toate acele privilegii politice şi civile de care s-au bucurat celelalte naţiuni şi în deosebi cea maghiară.

În fond independenţa Ardealului faţă de Ungaria era recunoscută prin actul împăratului, prin care a somat naţiunile din Transilvania să facă propuneri în privinţa unei legi electorale pentru Ardeal, Deci obiectul conferinţei era limitat la aceasta chestiune. Şi tot în aceeaşi Diplomă din oct. 1860, am arătat mai sus, erau necesare modificări esenţiale în legile Principatului, recunoscute de însuşi împăratul pe care le-a numit: *schimbări adânc tăietoare"*[41].

În aceeaşi perioadă la Viena se lucra intensiv la o nouă patentă destinată să completeze *diploma* din 20 oct. 1860. La două săptămâni după conferinţa regnicolară din Alba lulia a fost promulgată, împreună cu o serie de legi şi autografe împărăteşti, menite a da o organizaţie definitivă imperiului austriac aşa numita patentă imperială din 26 februarie 1861.

Patenta din 26 februarie 1861 menită să completeze numai diploma din 20 octombrie făcea însă o schimbare esenţială în puterea legislativă.

În diplomă puterea legislativă centrală era prevăzut s-o exercite un senat imperial, compus dintr-o *singură cameră,* dispunând de un număr de aproximativ 100 de membri.

Patenta din februarie şi legea anexată la ea a creat un parlament central compus din *două camere: din casa de sus (Herrenhaus)* şi din *camera deputaţilor (Reichsrath).*

Casa de sus, se compunea din membrii de drept, invitaţi de însuşi împăratul, recrutaţi din următoarele categorii:

a) membrii de drept *prin naştere:* arhiducii casei imperiale;

b) *ereditarii,* - copii majori ai familiilor aristocratice funciare;

c) demnitarii bisericeşti;

d) alte personalităţi proeminente şi binemeritate din ţară.

Acordarea dreptului de iniţiativă legislativă parlamentului, *reprezenta un protocol spre un adevărat constituţionalism.* Dar articolul 13 acorda parlamentului central, ca în timpul vacanţelor corpurilor legiuitoare, să poată lua măsuri de natură urgentă chiar şi în materie legislativă, iar pentru asemenea măsuri guvernul nu răspunde în faţa parlamentului, ci doar să comunice motivele, pentru

---

[41] **cf.** ***Ibidem,*** **pp. 29-30.**

care a procedat fără să fi întrebat parlamentul. Mai lipseau din constituţie *imunitatea* deputaţilor şi *răspunderea ministerială.*

Dar atât Diploma imperială din 20 oct. 1860 cât şi Patenta imperială din 26 febr. 1861 au ordonat restaurarea autonomiei comunale şi judeţene. *Tocmai în* jurul reorganizării acestor organisme de administraţie locală s-a pornit o agitată viaţă politică, îndeosebi în Transilvania. Aici s-au dat lupte crâncene între nobilimea maghiară şi elita fruntaşă românească. Ungurii voiau să-şi menţină vechile lor privilegii, pe când românii cereau egală îndreptăţire naţională, reprezentare proporţională şi acces la serviciile publice.

Românii s-au organizat foarte bine în judeţele Alba Inferioară, Alba Superioară, Cetatea de Baltă, Cojocna, Făgăraş, Hunedoara, Năsăud, Sălaj, Turda şi Zărand, măsurându-şi pentru întâia oară puterile cu foştii lor stăpâni feudali.

Între timp la guvernul ardelean din City a sosit decretul împărătesc despre convocarea Dietei Transilvaniei, pe data de 4 noiembrie 1861. Guvernul maghiar de la Cluj a sabotat convocarea Dietei. Baronul Kemeny a supus decretul împărătesc de convocare a Dietei spre dezbatere celor 11 consilieri guvernamentali de la Cluj. Au votat pentru convocarea Dietei 3 consilieri guvernamentali români şi un sas, restul au votat propunerea lui Kemeny *de a nu se executa* ordinul împărătesc. Deci primul pas către o nouă Dietă transilvăneană a fost sabotat de către unguri. Românii au luat şi ei contra măsuri. În 31 oct. 1861 românii s-au prezentat în audienţa la împărat, cerând măsuri împotriva guvernului ardelean recalcitrant. Peste câteva zile au prezentat şi un protest energic al românilor din Ţinutul Năsăudului, i-a urmat un memoriu documentat prezentat de mitropolitul Al. Sterca Şuluţiu guvernului de la Viena. Acţiunile au avut succes. Cancelarul Ardealului, Kemeny şi guvernatorul Ardealului Miko Emerich sunt înlocuiţi. Au fost numiţi: Cancelar al Ardealului Francisc Nâdasdi şi un vicecancelar german în persoana baronului Reichenstein. Iar guvernator a fost numit Ludovic Foliot–Crenneville, care-i avea de vicepreşedinţi pe românul baron Vasile L. Pop şi pe ungurul D. Kozma.

„După schimbări în guvernul ardelean au urmat şi schimbări în comitate. »S-au numit câţiva comiţi supremi români, care s-au îngrijit, ca corporaţiile autonome să fie constituite în mod mai corespunzător intereselor româneşti, numind şi în slujbele judeţene o mulţime de români«".[42]

---

[42] ***Ibidem*, p.36.**

Erau însă mai mult semne de bună voinţă faţă de români, fără ca în întreg anul 1862 să se fi luat vreo măsură pentru convocarea dietei ardelene. Maghiarii se opuneau în continuare noii constituţii. Ba mai mult dieta ungară, întrunită la Pesta, în ziua de 6 aprilie 1861, a votat o adresă către împărat, în care cerea restaurarea integrală a legiuirilor din 1848, unirea Ardealului cu Ungaria şi reîncorporarea Croaţiei şi Slovaciei. Împăratul şi-a menţinut punctul de vedere al diplomei şi patentei. În luna august Ungaria a votat o nouă adresă. Împăratul ca drept răspuns a dizolvat dieta.

Ungurii au reacţionat părăsind Senatul imperial din Viena. I-au imitat cehii şi croaţii, care s-au retras şi ei pe rând din Senatul din Viena, primejduind astfel ideea de unitate a imperiului, care avea în acest caz nevoie de o demonstraţie de aderenţă răsunătoare în favoarea constituţiei. „Acesta nu putea veni decât din Ardeal. În scopul acesta s-a convocat dieta Ardealului pe ziua de 1 iulie 1863 la Sibiu".

Împăratul încercând să şi-i apropie pe români recurgea la foarte multe gesturi prin care le dădea să înţeleagă că, îi apreciază şi este gata să le rezole cererile fundamentale de recunoaştere a naţiunii române.

Printre gesturile folosite de împărat simt şi acelea de a le acorda unor români decoraţii, medalii pentru diferite merite, acordarea de ranguri nobiliare, bisericeşti etc. Bariţiu povesteşte în Părţi alese din istoria Transilvaniei că în 1862, ziarele din PestzL şi Cluj, ca *„Orszăg"* şi *Kozlony* anunţau în 1862 că împăratul Austriei a acordat gradul de cavaler unui număr de 40 de români, de baron unui număr de 20 şi de grof unui număr de 8 români din Transilvania. Dar, spune Bariţiu, nicio lege a Transilvaniei „nu cunoaşte ranguri de grofi şi de baroni şi nici chiar de cavaleri (equites, Ritter), ci aici se ştia numai de nobili privilegiaţi, de o castă feudală privilegiată cu drepturi sau nedrepturi egale, iară diferenţa între ei o făcea numai avuţia materială, inteligenţa şi superioritatea spirituală. Rangurile numite acilea au fost şi sunt pentru aceste ţări tot atâtea plante exotice importate din Austria şi de aiurea din zilele lui Leopold I spre a învrăjbi pe familiile aristocratice şi a le împintena vanitatea lor".[43] Împăratul nici că putea găsi – explică istoricul român – un dar mai periculos decât acele ranguri spre a produce rivalităţi, a dezbina familii şi a le neferici aşa cum au văzut românii la compatrioţii lor unguri exemple în acest sens. Şi aceasta o făcea suveranul austriac

---

[43] **cf. G. Bariţiu, *Părţi alese din istoria Transilvaniei ... voi .III*, p. 151.**

când rangurile dispăreau mereu din mei multe constituţii şi legislaţii ale statelor europene, când acelea erau casate şi în România. De aceea, scrie Bariţiu, „*Gazeta Transilvaniei*", a protestat cu tărie împotriva unui asemenea plan. O asemenea aristocraţie fără merite, fără ştiinţă, fără morală, va ajunge şi a ajuns în fapt de râsul şi dispreţul celorlalte naţionalităţi.

Împăratul făcea baroni şi grofi într-o ţară în care şi acum, în 1862, ca şi treizeci de ani mai înainte, şcolile româneşti erau slab înzestrate, profesorii slab plătiţi, slab calificaţi. Preoţii şi ei slab plătiţi, insuficient calificaţi, nu exista nici măcar o disciplină a preoţilor, bisericile prost întreţinute, poporul pretinde a alege pe parohi, perioade îndelungate mu s-au ţinut sinoadele. Era foarte necesară ţinerea unui sinod „spre a delibera despre mijloacele, prin care s-ar putea îndrepta defectele şi statori un rând conducător la scop"[44].

Deci în loc să creeze condiţii pentru a forma o *meritocraţie*, o categorie de oameni bine pregătiţi, care să ajute la progresul ţării, se crea o categorie de oameni îngâmfaţi cu pretenţii la lux, care considera munca o ruşine etc.

Nici saşii, explica Bariţiu, nu au avut baroni şi grofi mulţi. Ei însă dacă au fost favorizaţi de legi să se îmbogăţească, să ajungă la stări materiale foarte bune, *chiar din condiţia lor de simpli cetăţeni şi chiar de ţărani tot au înaintat până la cele mai înalte funcţii în stat*. Românii făcuţi baroni şi cavaleri nu primeau moşii şi domenii prin care să-şi creeze o stare materială pentru a-şi menţine rangurile. Nu a fost însă tot aşa în perioadele în care a fost creată nobilimea maghiară. „Pe când se crea dintre unguri – scria Bariţiu în „*Gazeta Transilvaniei*" într-un articol publicat în numerele 95 şi 96 din 1862 – grofi şi baroni, se împărţeau totodată şi moşii şi domenii, pentru ca să aibă din ce a-şi susţine rangul şi a-şi asigura viitoruL familiilor"[45].

În afară de nobili, grofi în acele zile imperialii le mai aruncau românilor o nadă, un os: *un patriarhat românesc*. „Toate acestea cu scopul de a ne atrage în senatul imperial, ca şi cum nu ar mai fi fost alte raţiuni sănătoase spre a ne câştiga ca să ne devotăm pentru integritatea monarhiei. Ne ţineau de simpli şi tâmpiţi la cap. Dară ce să mai ascundem pisica în sac, se aflau şi între noi unii găgăuţi"[46].

---

[44] ***Ibidem***, p. 148.
[45] ***Ibidem***, p. 152.
[46] ***Ibidem***.

Totuşi Bariţiu nu neglija schimbările şi mişcările sociale şi naţionale, guvernamentale, de natură liberală democratică. Era ceva mai mult decât în trecut. Dacă ungurii nu s-ar fi opus, românii ar fi câştigat totuşi ceva. Bariţiu considera că românii transilvăneni se apropie de o epocă nouă în starea naţională şi politică în imperiul austriac, dar nu numai aici, ci şi în Principate.

„Ne apropiem – scria el – de o epocă nouă pentru naţiunea română. În această monarhie ajungem într-un corp legislativ, în care va răsuna şi limba noastră naţională ca limbă de parlament. În vecina Românie se consumase fuziunea celor două principate într-un singur stat şi totodată se executa mult dorita secularizare a mănăstirilor închinate"[47].

Optimismul lui Bariţiu a fost confirmat şi de faptul că românii au primit în anul 1863 aprobarea pentru a doua conferinţă naţională.

1.5. A doua Conferinţă Naţională a românilor transilvăneni ţinută în luna aprilie 1863

Ca răspuns la o nouă petiţie adresată de românii ardeleni în frunte cu Andrei Şaguna, pentru aprobarea unei noi conferinţe naţionale, împăratul avizează favorabil printr-o scrisoare datată 20 febr.1863. În scrisoarea de la împărat se arăta că acesta permite celor doi preşedinţi ai Conferinţei Naţionale Române ţinută în ianuarie 1861 să poată „Conchema *cât mai curând* în acelaşi oraş 120-150 dintre indivizii mai însemnaţi ai naţiunii române din acest mare principat la o *conferinţă* continuativă ... Alegerea persoanelor să se facă dintre indivizii mai însemnaţi ai naţiunii române din acest mare principat. Alegerea persoanelor care vor fi chemate (convocate) şi stabilirea termenului adunării, precum şi conducerea consultărilor să se facă astfel încât ele să decurgă cu seriozitate şi demnitatea corespunzătoare. Conducerea lucrărilor v-o încredinţăm Excelenţei Tale şi Excelenţei Sale arhiepiscopului greco-catolic din Blaj Alexandru Sterca Şuluţiu, în calitate de arhipăstori şi respectiv prezidenţi.

Apoi urmează alte recomandări, pe care suveranul doreşte să ie aducă la cunoştinţa celor doi prezidenţi. Conferinţa – se arată în scrisoare: „este de dorit să dureze cât mai puţin, *«să fie cât mai scurtă»*" pentru ca nu cumva prin îndelungata absentare a acelor

---

[47] *Ibidem.*

funcţionari care vor fi convocaţi, serviciile publice să sufere vreo întârziere.

Actul în sine este foarte instructiv, remarca G. Bariţiu, în „Părţi alese din istoria Transilvaniei, ...", voi. III. Solicitarea preşedinţilor a fost înaintată la Viena în 31 dec. 1862, rezoluţia s-a dat în 17 februarie 1863, adică – în acele condiţii s-a dat relativ prea curând. Apoi, am văzut, se cerea convocarea conferinţei cât mai în grabă; se presupune că la conferinţă vor fi invitaţi şi funcţionari români, precum s-a şi întâmplat de fapt.

„Pentru ce astă dată atâta grabă din partea curţii imperiale? Cauza era învederată: Rezistenţa încordată şi necurmată ameninţătoare a ungurilor, care nu voiau să audă de unitatea monarhiei şi de parlament comun, iară o parte mare din ei ţinea cu cerbicie la proscripţiunea proclamată de către conventul revoluţionar din 14 aprilie T849. Cehii din partea lor cereau monarhie federativă după provincii şi s-au retras din senatul imperial. Croaţii nu voiau să meargă nici la Pesta nici la Viena Cabinetul nu se încredea nici lor pe deplin. De aceea s-a îngrijit ca şi astă dată să ia parte cât mai mulţi funcţionari la conferinţă[548].

Între 1860 şi 1863 au fost numiţi în funcţii un număr aproape dublu de români decât fuseseră în cei zece ani ai absolutismului. Au fost numiţi ca prefecţi (comite supremi) un număr de şapte persoane bine cunoscute în Transilvania, în comitate: *Buteanu* în *Dăbâca, Ladai în Alba-Superioară, I. Puşcariu în Cetatea de Baltă, Fr. Nopcea în Hunedoara,* Bran *de Lemeni în Făgăraş, Al. Bohăţielu în Năsăud şi Hie Măcelariu în Miercurea* În comitatul Clujului locuit în cea mai mare parte de români, funcţiona în acea perioadă ca prefect-administrativ br. Ludovic Josika, provenit dintr-o familie de origine română maghiarizată. La instalarea sa în funcţie L. Josika a ţinut o cuvântare favorabilă românilor în care chema la convieţuire paşnică şi înţelegere pe toţi locuitorii districtului, indiferent de naţionalitate. Oricum în cercetările sale istorice, Bariţiu l-a apreciat favorabil, obiectiv pe Ludovic Josika.

Data conferinţei naţionale au stabilit-o cei doi arhierei pentru 7/19 aprilie 1863. Dar imediat, după fixarea datei conferinţei a şi început discordia între cei doi conducători ai confesiunilor românilor ortodocşi şi greco-catolici. A. Sterca Şuluţiu voia să-i invite pe toţi înalţii funcţionari (de la guvern, din judeţe, directori de şcoli, cu un cuvânt *toţi funcţionarii* mai de frunte, iar din preoţii de ambele

---

[48] *Ibidem*, p. 155.

confesiuni câte 25. Numai după aceea mitropolitul Şuluţiu lăsa în voia clerului şi a mirenilor fruntaşi, ca sub conducerea protopopilor să-şi aleagă reprezentanţii lor care vor veni la conferinţă, adică 25 preoţi şi 50 mireni.

Episcopul Andrei Şaguna, după convocarea la Sibiu a unor bărbaţi fruntaşi din afară şi din localitate s-a decis pentru numirea şi nu alegerea celor 75 de membri, câţi reveneau de partea confesiunii sale.

Aceste diferenţe de procedură au provocat însă o nouă dezbinare între ortodocşi şi uniţi, care au durat câţiva ani.

Iniţiativa mitropolitului Şuluţiu şi a altor câţiva delegaţi de a-l ruga pe Bariţiu să compună câteva paragrafe de regulament ca proiect, pe care să le transmită celor doi preşedinţi pentru revizuire, urmând a-l supune apoi spre aprobare a fost înţeleasă de A. Şaguna ca o jignire şi dispreţ al persoanei sale. El a respins proiectul, spunând că „regulamentul sunt eu ca preşedinte".

La cele două cauze a mai intervenit un alt caz de nervozitate legat de persoana lui Bariţiu. În noaptea premergătoare conferinţei, Bariţiu a fost chemat la o convorbire între patru ochi cu B. L. Pop, unul din cei doi vicepreşedinţi ai guvernului. Bariţiu şi-a dat însă seama că subiectul nu poate fi altul decât *Diploma şi Patenta*.

Intriganţii de profesie lansaseră zvonul că politicianul român se opune Diplomei şi Patentei imperiale. Bariţiu ripostează acestor zvonuri. El aminteşte evenimentele istorice prin care autonomia Transilvaniei fusese mereu îngustată şi încălcată în picioare. „Eu însă în 1863 – scria istoricul român -, nu puteam să dau crezământ nici austriecilor; văzusem până atunci prea multe constituţîuni şi sisteme politice inaugurate cu mare pompă şi iute delăturate. Nu mai credeam la nimeni"[49].

Chemat de B. L. Pop ca să se declare pe faţă, în auzul lumii pentru actele împărăteşti, pentru integritatea monarhiei şi participarea Transilvaniei la senatul imperial ca la unicul parlament central pentru monarhia întreagă, Bariţiu i-a răspuns acestuia astfel: Cuprinsul actelor împărăteşti l-au primit cu profundă recunoştinţă homagială. Pentru intrarea ţării noastre în parlamentul centred vor vota numai după ce promisiunile făcute atât ţării noastre comune, cât şi anume naţiunii române vor fi regulate aici acasă, în dieta ei, sancţionate de

[49] *Ibidem*, p. 160.

monarh [illegible] cuprinse în diploma inaugurală consacrată prin jurământ"[50].

B. L. Pop, A. Şaguna ca şi A. S. Şuluţiu puneau mare accent pe promisiunile Vienei. Ei spuneau „Să facem întru toate pe voia monarhului"; care „ne va face pe voie". B. L. Pop nu l-a putut convinge pe Bariţhi. S-au despărţit supăraţi. „Eu apoi am plătit amar cerbicia mea" în trei ani următori, iară cei trei bărbaţi eminenţi au plătit şi mai scump sinceritatea lor"[51].

Conferinţa a Il-a Naţională a românilor convocată pentru 7/19 aprilie a intrat, de fapt; în miezul problemelor pe 8/20 aprilie prin două discursuri separate ale celor doi preşedinţi.

„Nicio linie să nu ne abatem de la politica noastră ce am avut-o până aici, că a fost foarte bună şi bine nimerită" îi îndemna A. Şaguna pe români în şedinţa inaugurală. Dar abia trecură doi ani şi românii au fost îmbrânciţi de către alţii, daţi la o parte şi aproape de pieire, constata Bariţiu. Loialitatea deplină în imperiu a lui Şaguna a fost înşelată. La rândul lui B. L. Pop a ţinut o cuvântare din care se degaja impresia precum că majoritatea conferinţei sau chiar şi a naţiunii ar fi împotriva diplomei şi patentei cu atâta patos le-a luat apărarea vicepreşedintele guvernului.

Cerând cuvântul în a doua şedinţă şi Bariţiu, abia după câteva fraze pronunţate, preşedintele Andrei Şaguna i-a tăiat vorba. Bariţiu continuă şi declară că el nu este contra diplomei şi patentei, ci împotriva dualismului, rezervându-şi dreptul de a reflecta în cursul dezbaterilor „la câteva condiţiuni ale adevăratei libertăţi, care lipsesc din actele împărăteşti.

În cea de a Ifl-a şedinţă Bariţiu îşi citeşte amendamentele sale referitoare la libertăţile publice, precum libertatea personală, a cuvântului, a presei, securitatea domiciliului ş. a. După cele întâmplate cu înalţi funcţionari şi cu episcopul Şaguna, Bariţiu nu a vrut să facă parte din deputăţia care va merge cu adresa de mulţumire la împărat.

Ultima zi a conferinţei a decurs într-o atmosferă tensionată. A. Şaguna, de ex. şi-a retras un concept de adresă pe care-l transmisese secretarului Bariţiu pentru a-l citi în şedinţă. Unii au spus că nu trebuie citit; ceea ce l-a supărat pe episcop, retrăgându-şi conceptul. Mulţi au plecat de la această conferinţă nemulţumiţi, cu insatisfacţii. Toţi erau însă uniţi *în sfintele lor scopuri* „difereau numai întru

---

[50] ***Ibidem.***
[51] ***Ibidem.***

alegerea momentelor acomodate pentru acţiune, sau şi a mijloacelor ducătoare la scop, pe care nedeprinşi cum eram, le alegeam foarte cu anevoie şi mai mult pe nimerite. Se înţelege apoi şi nespus de nimeni, că numeroşi membri câţi erau totodată funcţionari de stat, se simţeau foarte jenaţi oricând răsuna în adunări câte o cuvântare mai liberală şi nu de tot ultraleală şi ultrahomagială"[52].

Deputăţia naţională a plecat cu adresa la Viena cu Andrei Şaguna în frunte, unde în 4 mai 1863 a fost primită în audienţă la împărat. A fost o audienţă sărbătorească. În alocuţiunea sa scrisă cu multă grijă, episcopul îi transmise monarhului, că naţiunea română este fericită pentru că credinţa şi devotamentul său către tron şi patrie este nu numai recunoscută, ci şi încoronată prin enunţarea îndestulării prea înalte şi prin promisiunea unui viitor mai bun, demn de sacrificii; iară acele promisiuni această naţiune le va conserva în memoria sa pentru totdeauna. Apoi referindu-se la diploma din 20 oct. 1860 şi patenta din 26 februarie 1861, episcopul enunţă doleanţele naţiunii române în acest principat, cu referire la egalitatea de drepturi naţionale şi confesionale, îi dă să înţeleagă necesitatea unei revizuiri de aşa numitele drepturi istorice într-un stat care voieşte a se întineri, a se regenera.

Răspunsul împăratului – după ce a primit şi petiţia conferinţei scrisă în original – a fost la adresa românilor, care i-au dat dovezi de credinţă şi devotament. Împăratul spune că primeşte cu plăcere asigurările delegaţiei care corespundeau pe deplin la grelele *împrejurări de faţă*, autorizându-i pe delegaţi să transmită celor care i-au trimis că faţă de ei El „rămâne şi de aici înainte cu bunăvoinţa şi graţia împărătească"[53]. Şi iată comentariile lui G. Bariţiu, bun cunoscător şi subtiLanalist al evenimentelor, care se întâmplau în imperiul austriac la începutul deceniului al şaptelea al secolului al XIX-lea. Politicianul român a înţeles perfect caracterul fals, lipsit complet de sinceritate al cuvântării împăratului. Iată ce scria el în acest sens: „Cititorul român să-şi însemne puţinele cuvinte subliniate în această traducţiune. Ele adică însemna, că acea deputaţiune a naţiunii române a fost dorită şi prea bine venită la Viena, căci prezenţa ei «corespunde pe deplin la grelele împrejurări, între care se aflase în acea epocă monarhia». Atâta ar mai fi trebuit dinastiei şi la toţi adevăraţii amici ai integrităţii imperiului, ca să se mai fi alăturat şi naţiunea română la neîmpăcaţii ei vrăjmaşi, să fi făcut cauză

---

[52] ***Ibidem***, p. 163.
[53] ***Ibidem***, p. 164.

comună cu maghiarii, să denege şi românii plătirea de contribuţiuni şi asentarea de recruţi, să conspire cu kossuthianii în spiritul conventului de la Dobriţân din 1849, să dea mâna în Transilvania cu secuii înarmându-se la un loc cu aceia"[54].

Bariţiu povesteşte din relatările membrilor delegaţiei că populaţia Vienei, care simţea momentul greu prin care trecea monarhia, discreditarea casei dominatoare, starea proastă a industriei şi a comerţului, a întâmpinat cu bucurie şi bunăvoinţă deputăţia românilor.

Guvernul central din Viena îşî asigurase votul de la naţiunile transilvănene: români şi saşi. Având în vedere trecutul istoric al celor două naţiuni, nu a fost prea grea pentru monarhie să-şi asigure votul lor. Ungurii însă au refuzat pe moment să recunoască unitatea monarhiei. Mai târziu însă vor renunţa la aceasta prin compromisul austro-ungar.

George Bariţiu, a fost unul din primii oameni politici transilvăneni, care a înţeles că dezbaterile senatorilor din Viena în perioada iunie-septembrie 1860 odată dezlănţuite nu se vor mai putea limita numai la cele discutate în interiorul spaţiului şi compoziţia membrilor acestor instituţii. Problemele cu care se confrunta imperiul austriac erau vitale: de natură economică, politică şi confesionale, sociale, naţionale. Nemulţumirile erau mari. Absolutismul nu a rezolvat problemele naţionale şi sociale ale conglomeratului de naţiuni, care era imperiul austriac.

Mişcarea naţională înăbuşită la 1848-1849 şi încetinită în perioada 1850-1860 începea şi ea să renască. Ungurii încep să se mişte, relata Bariţiu intr-o scrisoare din 18 iunie 1860 către Iosif Hodoş în timpul dezbaterilor senatului înmulţit din 31 mai-29 sept. 1860. „A sosit timpul – scria el – ca să spargem prin trista tăcere de ani zece"[55].

Bariţiu îi relatează că românii din Ţara Bârsei s-au şi mişcat deja. Ei au pregătit o petiţie către senatori imperiali români semnată de 60 negustori şi intelectuali. Istoricul român îi comunică şi conţinutul petiţiei – întocmită de el – pentru ca în cazul în care Iosif Hodoş scrie şi trimite şi el o petiţie să ştie ce a scris Bariţiu pentru a nu se contrazice.

Pe funcţionarii de stat nu i-a solicitat să semneze petiţiunea, în care se cere, printre altele, libertatea presei, introducerea limbii

---

[54] ***Ibidem,*** pp. 164-165.
[55] ***G. B. C. X,*** p. 147.

române în administraţie, sistarea supravegherii poliţieneşti la care erau supuşi intelectualii, întrunirea sinoadelor, instituirea unui organism colectiv de conducere a naţiunii, adoptarea unei constituţii a Transilvaniei.

Bariţiu îl sfătuieşte pe I. Hodoş să se grăbească pentru ca senatul să nu se închidă fără veste – să nu pună probleme care nu-i ating pe ei, rugămintea să fie scrisă de astă dată în limba germană, să nu se întindă la comune prea multe, ci numai la 2-3 comune mari, petiţia să fie înmânată direct în mâna preşedintelui senatului, dacă este posibil să nu se facă deosebirea între uniţi şi neuniţi, să se păzească discreţia faţă de oponenţi. „Noi românii numai în o dietă în care să fim reprezentaţi şi noi după ţinuturi şi, fireşte după majoritatea populaţiei, ne vom putea înţelege şi cu compatrioţii noştri unguri şi saşi; numai în dieta reprezentativă sau nicidecum ..."[56].

Diploma din 20 oct. 1860 şi patenta din 26 februarie 1861 apărute ca urmare a discuţiilor din senatul imperial a crealxondiţiile unei vii mişcări politice şi naţionale, condiţii care trebuiau exploatate de către români. Orice pasivitate ar fi însemnat moarte naţională, deznaţionalizarea românilor pe vecie. Adversarii românilor abia aşteptau ca ei să lase garda jos.

G. Bariţiu, desigur nu era singurul luptător cu iniţiativă în mişcarea naţională. Un rol deosebit l-au jucat conducătorii celor două confesiuni religioase ale românilor transilvăneni: Andrei Şaguna, episcopul românilor ortodocşi transilvăneni şi Alexandru Sterca Şuluţiu, mitropolitul greco-catolicilor români ardeleni. Ambii au militat pentru recâştigarea drepturilor politice de către românii transilvăneni. La început pentru câştigarea drepturilor românilor de a ţine conferinţe naţionale, de a-şi crea organe de conducere reprezentative, de a se organiza din punct de vedere politic, pentru obţinerea dreptului la vot egal cu celelalte naţiuni conlocuitoare.

Mult folosită a fost calea petiţiilor către împărat de la care aşteptau românii recâştigarea drepturilor politice şi naţionale. Bariţiu a fost solicitat să contribuie la întocmirea petiţiilor, să facă parte din delegaţiile către împărat să facă proiecte de legi, pe care să le supună împăratului sau dietelor transilvănene ş.a.ş.a.

Foarte solicitat era Bariţiu să participe la delegaţii care cereau audienţe la împărat. Dar Bariţiu nu dispunea nici de timpul necesar, nici de suficiente mijloace financiare pentru a-şi plăti drumul şi întreţinerea la faţa locului. La solicitarea lui A. Sterca Şuluţiu de a

---

[56] *Ibidem*, p. 148.

face parte din delegaţia ce va prezenta pe 10 XII 1860 o petiţie împăratului în care îi cereau aprobarea unei conferinţe naţionale, Bariţiu răspunde că nu poate merge. Este bolnav şi obosit. Nu are nici mijloacele financiare necesare. „În vara şi toamna anului (1860 n.ns.) eu am făcut până acum patru călătorii, una în ţara vecină, a doua la părinţi, cu familia întreagă, iară două la Sibiu. Aceste călătorii mă costară nu numai pondere mare de timp de la ocupaţiunile după care trăiesc, ci totodată îmi desecară şi mijlocele finanţiale întru atâta cât acum, fără învederată lipsire a familiei de cele trebuincioase, mi-ar fi curat peste putinţă a mai scoate 300-400 florini valută austriacă spre a petrece la Viena pe un timp nedeterminat"[57].

Îl ajută şi pe Iaeob Mureşanu în redactarea „Gazetei ...".

Dar mai avea publicistul român un motiv care-l reţinea să facă parte din delegaţie, un motiv care-l privea numai pe el, apăsându-l sufleteşte pentru că adeseori, gesturile sale şi conştiinţa sa curată, acceptarea sacrificiilor pentru prosperarea naţiunii, erau interpretate greşit, grosolan denaturate. În acest sens, el îi scria mitropolitului Şuluţiu, următoarele „mărturisesc excelenţă, în comoara conştiinţei, că mai am şi un alt scrupul care mă priveşte numai pe mine. Până acu încă se auziră ici şi colea şoapte, că dacă eu stau cu atâta zel pentru reuşirea cauzei noastre naţionale, scopul meu poate să fie vânarea vreunui post mai mare în stat, precum au făcut bunăoară *unii* pe la 1849/50. Unii ca aceia nu vor să ştie că dacă eu aş voi să caut posturi, am să le caut numai în cleruL nostru de care mă ţin încă şi de care nu m-am lăsat cu voia mea niciodată, căci de aş fi voit alte ranguri gulerate am avut timp de ajuns a mă căciuli şi a câştiga ceea ce şcolarilor mei li s-au dat în aceşti 10 ani trecuţi"[58].

Bariţiu este convins că Delegaţia care va merge la împărat va avea câştig de cauză. O dovedeşte şi *Proiectul de Program naţional al conferinţei românilor din Braşov şi împrejurimi ţinute al 6/18 noiembrie 1860,* publicat în Gazeta Transilvaniei XXIII (1860) nr.50 din 8 XI s. v. La propunerea unora care susţineau necesitatea de a se numi „un cap naţional", Bariţiu le sugerează, că românii au trebuinţă de un *congres naţional.*

În diferite scrisori primite de la Şuluţiu, Şaguna sau alţi colaboratori în cauza naţională a românilor i se relatează că 3 consilieri gubemiali români: I. Alduleanu, P. Dunea şi Alex Lazăr, votează întotdeauna pentru recunoaşterea Uniunii cu Ungaria din

---

[57] ***Ibidem,*** p. 155.
[58] ***Ibidem,*** p. 156.

1848 etc. Bariţiu îi spune că din experienţa şi previziunile sale, din acei români care votează cu maghiarii se va pregăti minoritatea care va face ruptura românilor şi trecerea unora de partea ungurilor. Răul ce poate să cadă asupra românilor din votul separat al celor trei consilieri se poate considera prea bine că vine de-a dreptul de la guvernul central. Acei trei români au fost de la începutul carierei lor funcţionari ai statului. Toţi acei trei români niciodată nu au făcut vreun secret din adeziunea lor la legile ungureşti din 1848.

Situaţia naţională precară, greutăţile întreţinerii unei familii numeroase, precum şi alte necazuri nu-i permiteau lui Bariţiu să răspundă multor chemări din partea celor doi prelaţi conducători în fapt ai mişcării naţionale româneşti. În luna noiembrie 1861, de ex., Bariţiu a fost nevoit să renunţe la invitaţia pe care i-a facut-o mitropolitul Şuluţiu, *conducătorul delegaţiei naţionale,* care a acţionat la Viena în noiembrie-decembrie 1861 în vederea numirii unui cancelar român. Înainte de aceasta a fost chemat şi de la Sibiu de către episcopul Şaguna cu prilejul întrunirii la Viena la începutul lunii noiembrie a *Comisiei naţionale permanente*. Şaguna a promis chiar că i se vor suporta cheltuielile cu o sumannuală de 3.000 f.c. Măgulit de chemare, Bariţiu explică faptul că situaţia sa socială nu-i permite a **primi** acea însărcinare. Românii transilvăneni nu dispuneau de fonduri care să întreţină un demnitar cu 3.000 f.c. pe an. Bariţiu era în situaţia de a-şi întreţine familia din 1.600 f.c. ... plus 400 f.c. mai avea alte câştiguri „prin condei, la Fabrica te la Zămeşti era asociat cu o sumă de 5.000 f.c., mai dispunea de o avere de 1.000 f.c. Bruma de avere ce strânsese până în 1849 i-au răpit-o secuii în acelaşi an, încât a trebuit s-o ia de la capăt pentru a mai strânge ceva pentru asigurarea traiului şi educaţiei copiilor.

Părăsind el fabrica pentru o perioadă mai îndelungată patronii îl pot înlocui cu altcineva în funcţia de administrator. „De aş fi om cu stare materială mai înseninătoare, de aş dispune peste capitaluri şi moşii, vă jur că nu aş aştepta îmbieri oricând e nevoie de cauza naţională. În decurs de 1 an făcui şase călătorii la Sibiu; fiecare mă costă 40 f.c. din acelea mi s-au plătit două, iar patru le-am purtat eu spezele. Mulţimea de corespondenţa pe care mă fac împrejurările a le întreţinea cu mai mulţi conaţionali ai mei încă mă costă bani. Cheltuiesc bucuros pe cât numai poci, dară mai departe nu mă aflu în stare. Şi totuşi poci să adaug şi atâta că pe primăvara viitoare îmi voi pregăti o poziţiune ca aceea încât să poci călători la Viena în cauza naţională, fără ca să fiu silit a cere la naţiune, poate, banii de drum,

încolo şi în coace, dacă cumva se vor afla undeva de unde să mi se dea"[59].

Faptul că nu poate răspunde unor chemări, care-i impuneau eforturi financiare pe care nu le putea suporta, nu însemna că i se poate reproşa că nu depune eforturi pentru cauza naţională. În condiţiile de faţă, politicianului român îi mai rămânea încă un front larg pentru a conlucra la cauza naţională, „poate tocma atât cât ar face şi acolo la Viena, de nu şi mai mult", susţinea Bariţiu.

Într-o altă scrisoare din 18 nov. 1861 exprimându-şi regretul pe aceeaşi temă şi dând aceleaşi explicaţii, care nu-i permiteau să meargă la Viena, Bariţiu scria: „Doamne cum aş sbura de aş putea, pentru ca să iau şi eu parte la luptele întru care vă aflaţi excelenţa voastră şi ceilalţi bărbaţi rezoluţi ai naţiunii noastre, ci astădată nu-mi rămâne mai mult decât a vă încredinţa din nou că aşa ceva pentru astădata îmi e curat peste putinţă"[60].

În acele condiţii tulburi, când nimeni nu avea în clar viitorul şi ce cale sigură trebuie urmată, Bariţiu considera ca în acea stare de confuzie era lipsă şi „aici în ţară de oameni" pentru a le desluşi unele idei, fapte şi acţiuni pe care oamenii nu ştiau cum să le mai interpreteze şi ce să mai creadă

Bariţiu era de părere că de la guvernul central, românii vor câştiga mai mult decât de la unguri, iar ceea ce ne-ar recunoaşte ungurii depindea în fond tot de guvernul central, că dacă acesta nu va voi, ungurii nu ne puteau acorda nimic fără aprobarea aceluia. Însă, în acelaşi timp, Bariţiu se temea că românii cedând pe o cale unilaterală, adică, numai unei puteri legislative, numai guvernului central de la Viena, ori numai celui de la Pesta vor primi ceva pentru care vor plăti un preţ prea mare şi poate insuportabil.

Se temea Bariţiu ca nu cumva din cauza promisiunii ardelenilor sau a îndatoririi de a trimite parlamentarilor *Reichsrath* să se nască; 1) Chiar între români dezbinare, atât timp cât ei nu au avut posibilitatea de a cunoaşte voinţa majorităţii naţiunii sau măcar a elitei noastre într-un congres cu privire la *Reichsrath;* 2) să nu ser cadă într-un cumplit război civil; 3) sau ca nu cumva după ani şi zeci de ani Transilvania noastră pe calea Vienei şi pe calea confederaţiunii germane de la Frankfurt să devină fără veste provincie germano-austriacă sau pură germană. Era un sentiment de care se temeau şi ungurii şi croaţii, explica Bariţiu.

---

[59] *Ibidem*, p. 162.
[60] *Ibidem*, pp. 162-163.

Concluzionând cu privire la îndoielile sale referitoare la Diploma din 20 oct. 1860 şi a Patentei din 26 febr.1861, învăţatul român, scria: „Mai în scurt mie, mi se pare că noi mai înainte de a trimite la *Reichsrath* trebuie neapărat să ne organizăm în sânul nostru. însuşi monarhul puse înainte *înarticularea* naţiunii noastre. Dară în ce va sta această *înarticulare*? Cum se vor reglementa referinţele noastre către celelalte naţiuni conlocuitoare? Cu teritoriu sau fără teritoriu? Şi apoi în ce proporţiune să trimită aceste trei naţiuni deputaţi la dieta provincială şi chiar pe cei 27 la Reichsrath?! Sau că toate acestei chestiuni să se concreadă oarbei întâmplări şi Transilvania *primo primum* să trimită orbeşte la senatul imperial pe oricine şi de oriunde?[61].

George Bariţiu îi atrăgea astfel atenţia mitropolitului Sterca Şuluţiu şi episcopului Andrei Şaguna şi în scris nu numai pe calea presei şi a congreselor naţionale că nu numai *Diploma* şi *Patenta* făceau doar numai promisiuni generale, vagi cu privire la rezolvarea problemelor recunoaşterii naţiunii române şi a înzestrării ei cu libertăţi şi drepturi egale cu celelalte naţionalităţi conlocuitoare. El cerea nominalizarea şi stabilirea concretă a acestora precum şi fixarea unor căi şi termene bine precizate. „Nimic nu trebuia lăsat oarbei întâmplări".

Într-o scrisoare expediată episcopului Şaguna cu câteva zile mai târziu, Bariţiu expune probleme referitoare la cauzele imposibilităţii prezenţei sale la Viena la discuţii, până în primăvara lui 1862, când probabil va fi şi mai mare nevoie „de a se afla cineva dintre românii mai independenţi acolo în Centrul Monarhiei".

Dar în afară de cauzele legate de preocupările sale generate de activităţile multiple prin care îşi câştiga mijloacele pentru întreţinerea familiei sale, unii conducători ai românilor au uitat că el, Bariţiu, este văzut de guvernul de la Viena şi cel de la Pesta *cu ochi răi, ca pe un demagog, de persoană ingrată,* despre care reprezentanţii celor două guverne le-ar putea reproşa românilor „altă persoană mai plăcută nu ne-aţi putut trimite în sus?" Bariţiu explică şi de această dată că atât timp cât este vorba de constituţie şi dietă, el este mai de folos „aici acasă în ţară".

În corespondenţa cu cei doi preşedinţi ai *Comisiei naţionale permanente* instituită la Conferinţa Naţională de la Sibiu din 1/13-4/16 I 1861 i se cere lui Bariţiu punctul de vedere cu privire la dezbaterile Universităţii săseşti în sesiunea din 25 XI 1861-29 III

---

[61] ***Ibidem,*** p. 164.

1862 la care participau şi 4 deputaţi români în vederea constituirii unui teritoriu naţional românesc în Transilvania, asemănător celui maghiar, secuiesc şi săsesc, ca modalitate concretă a recunoaşterii egalităţii politice a populaţiei majoritare. Bariţiu îi scria lui Andrei Şaguna că: a) saşii ar trebui să recunoască faptul că împărţirea veche a Transilvaniei restaurată în aprilie 1861 este rea, chiar foarte rea, şi dăunătoare din orice punct de vedere ar fi privită; b) împărţeala austriacă dintre anii 1851-1861 nu era bună , sub nici un punct de vedere şi ar fi putut demonstra aceasta pe larg dacă i s-ar cere; c) ar demonstra că este o necesitate imperativă de a se aronda toată suprafaţa ţării din nou; d) însă, Bariţiu neagă, pe bună dreptate Universităţii săseşti orice drept, adică legalitatea, competenţa de a se ocupa de această problemă şi cu atât mai mult de a elabora proiecte ale arondării întregii patrii, dar nici măcar al nnui proiect al împărţirii aşa numitului *Sachsenland* (ţinut săsesc). Saşii, observa Bariţiu, procedau cu teritoriul Transilvaniei ca şi cum acesta ar fi fost o moşie a lor proprie. „Cineva - preciza el - e în dreptul său de a-şi împărţi după plac numai moşia sa ce o va fi având de proprietate, iară nu şi proprietatea altora. Dreptul de a împărţi o ţară în ţinuturi este numai al potestăţii legislative, adică la noi al suveranului, în coînţelegere cu dieta"[62].

Saşii trebuiau să ţină seama că ei chiar dacă vor întocmi un proiect – pentru a-l ajuta pe suveran în această problemă complicată – trebuiau însă să aibă în vedere, că în dietă vor fi obligaţi să ţină seama şi de cerinţele românilor în cadrul dietei imediat „ce li se va proclama naţiunea la receptă". Dar, subliniază din nou Bariţiu, şi o va mai face în diferite conferinţe, în corespondenţă, dar mai ales în presă că: „Transilvania din punct de vedere naţional, topografic şi administrativ totodată, oricâte aş mai avea să zic în această privinţă, în cele din urmă tot acolo reies că, până nu ne vom împărţi, reorganiza şi învoi asupra limbii oficiale, după exemplul Elveţiei, până atunci odihnă la noi nu va fi, ci ne vom tot legăna, clătina şi amuţi între pofta de a predomni, când a uneia, când a alteia dintre cele trei naţionalităţi transilvănene"[63].

Răsfoind cele 10 volume ale corespondenţei lui Bariţiu, publicate până în prezent, observăm că Bariţiu cuprinde în epistolarul său un număr tot mai mare de funcţionari din organele locale statale,

---

[62] ***Ibidem,*** p. 136.
[63] ***Ibidem.***

dar şi de înalţi funcţionari de la Viena. Aceasta corespunde unui proces de laicizare a mişcării naţionale a românilor ardeleni.

În rândurile înalţilor funcţionari care au făcut reale servicii mişcării naţionale la începutul perioadei de liberalizare a imperiului austriac, Dimitrie Moldovan (1811-1889) ocupă un loc de seamă. A îndeplinit diferite funcţii publice. Din 1862 a ocupat funcţia de consilier aulic, de unde a fost pensionat în 1867. Din acest post i-a făcut multe servicii lui G. Bariţiu. Dar foarte valoroase erau ştirile primite de la D. Moldovan, deoarece erau bazate pe adevăr, dar şi oportune, oferind conducătorilor naţionali repere sigure de orientare, pe care le foloseau şi în publicistică. Un rol deosebit l-a jucat D. Moldovan în orientarea discuţiilor şi oferirea unor lămuriri cu privire la problema dacă românii să ocupe posturi de funcţionari în organele de stat sau în Conferinţa Naţională a Românilor din 1/13-4/16 ian.1861.

Dar şi Dimitrie Moldovan primea scrisori de la Bariţiu, care-î informau despre cele ce se întâmplau în interiorul mişcării naţionale româneşti, despre modul cum interpretau noile acte împărăteşti, noua situaţie din imperiu şi obiectivele mişcării naţionale a românilor ardeleni, despre relaţiile şi convieţuirea românilor cu ungurii etc. dar şi despre modul cum era văzut Bariţiu de către unguri, ca imul din fruntaşii mişcării naţionale româneşti, ca şi despre piedicile ce se pun în calea acestei mişcări.

Interesantă este relatarea de către Bariţiu într-o scrisoare din 2 febr. 1861 adresată lui Dimitrie Moldovan convorbirea pe care a avut-o cu un oarecare D. Horvâth. Acesta îl opreşte într-o zi pe Bariţiu şi-l întreabă: de ce falsifică gazetarul român datele istorice în *Gazetă* şi caută să-şi ajungă scopuri private cu asemenea mijloace? Informaţia o avea, spuse Horvâth, de la unii care-i spuneau că Bariţiu e un nebun, alţii din contră îi ziceau că ziaristul român „ar fi un om cuminte". Într-o discuţie avută ulterior cu Horvâth acesta a avut ocazia să se convingă că Bariţiu nu era nebun, exprimându-şi dorinţa de a se mai întâlni amândoi.

Bariţiu îl informează pe Moldovan că cineva a furat Protocolul Conferinţei de la 1/13-4/16 ianuarie 1861 şi l-a vândut lui Kozlony, care l-a publicat, dar cu unele falsificări. Îi comunică lui Moldovan faptul că alocuţiunea sa de la conferinţă va fi publicată în aceeaşi broşură în care va fi publicat şi protocolul. Publicarea protocolului mai întârziu era şi datorită faptului că unii participanţi la conferinţă, care promiseseră că vor trimite cuvântările scrise, mai bine fundamentate şi deci completate le expediaseră cu întârziere. „Publicul, îi scria gazetarul român lui D. Moldovan, nu ne mai lasă în

pace; pretinde din toate părţile trimiterea protocolului, pentru că oamenii voiesc să aibă încai atâta compas între valurile mării politice pe care suntem aruncaţi. Actele protocolului vor da şase coaie tipărite, ceea ce eu însumi nu am putut precalcula! Într-aceea am scris eu un comentariu, în care m-am silit a suplini mai multe"[64].

Publicul aştepta protocolul conferinţei din 1/13-4/16 11861, deoarece în acea perioadă se purtau aprinse discuţii la Viena, la Pesta, în Transilvania cu privire la participarea românilor şi a ungurilor la senatul din Viena pentru a dezbate noua constituţie pe care o propunea împăratul prin Patenta din 26 II 1861. Împăratul ameninţa că dacă vreo dietă nu va trimite deputaţi la Camera imperiului se va apela direct la popor. „împăratul declară că e prea determinat a-şi efectua voinţa cu orice mijloace"[65].

întrucât B. Moldovan se pregătea să meargă la Viena, unde fusese numit în funcţie de secretar al Cancelariei Aulice din Viena, Bariţiu îl roagă să-i comunice ştiri, noutăţi referitoare la tot ce se discută cu privire la români, mai ales despre viitorul naţiunii române din Ardeal. Cât priveşte ştirile primite de la Moldovan, Bariţiu îl asigură de confidenţialitatea lor, iar cele care trebuie să ajungă la anumite persoane pentru a fi în cunoştinţă de cauză cu unele evenimente, le comunică ca din partea sa „pentru înaintarea cauzei naţionale; alt nimic".

Bariţiu îi comunică lui D. Moldovan într-o scrisoare din 30 martie 1861 că are ştiinţă de promisiunile ungurilor. In convorbirile pe care le va avea cu reprezentanţii acestora, el să le spună că românii nu sunt inamici ai ungurilor şi că ei voiesc reconciliere durabilă pe secole în viitor. Dar românii până acum nu pot *da nici un pic* de crezământ ungurilor şi că îi ţin de fraţi vitregi cu nemţii, amândoi sunt inamici înnăscuţi ai românilor şi orbiţi de cele mai periculoase prejudecăţi contra lor. „Aici zace răul, iară acest rău îl pot şi sunt datori a-l vindeca numai D-lor, iară în această privinţă auzim până acum numai declaraţiuni frumoase, iară fapte foarte puţine , atâta cât nimic. Pentru ce nu vor ungurii a ne cunoaşte ca naţiune? Pentru ce nu vor să lase limbii române oareşicare câmp de activitate? Pentru ce vor a ne catoliciza şi unguri? Pentru ce nu vor să se împace într-o dietă transilvană cu noi? Uite aşa le voim noi"[66].

---

[64] ***Ibidem,*** p. 181.
[65] ***Ibidem.***
[66] ***Ibidem,*** p. 182.

În aceeaşi scrisoare, amintită mai sus, îl anunţă că la ultima adunare a lucrat cu spor. Avea în vedere conferinţa de pregătire a Astrei ţinută în Sibiu 9/21-11/23 a III-a 1861 sub preşedinţia lui A. Şaguna, în cadrul căreia a fost adoptat proiectul societăţii ce va fi aprobat de împărat în 6 IX 1861. Cât priveşte protocolul Conferinţei Naţionale din 1/13-4/16 ian. 1861 este deja tipărit, cu concluziile lui. A trimis şi la Viena secretarului V. Babeş 10 exemplare pentru a le împărţi românilor, care se găseau delegaţi pe lângă organele centrale statale.

În acea perioadă – începutul anilor 1860 – mişcarea naţională românească era preocupată, îi scrie G. Bariţiu lui D. Moldovan, de trei chestiuni grele, de rezolvarea cărora depindea viitorul naţiunii românilor ce locuiau în Transilvania: *alegerile deputaţilor, alegerile funcţionarilor de la ţinuturi, chestiunea trimiterii de mandatari la Camera legislativă din Viena.* Aceasta din urmă era considerată de Bariţiu ca fiind problema cea mai grea. Situaţia în Transilvania din acele zile nu era prea liniştitoare. „Veţi fi auzit că congregaţiunea din ZarancL– îi scria Bariţiu lui Moldovan – a fost peste măsură de turburoasă. Aţi văzut că în Satu Mare era cât pe aci să omoare pe vreo doi preoţi româneşti"[67].

Bariţiu avea în vedere comitatul Zarand unde la 16 III 1861 au fost provocate proteste puternice ale românilor faţă de încorporarea lor la Ungaria.

Că problema trimiterii de deputaţi români la Viena, la senatul imperial era una din cele mai grele, plină de incertitudini în privinţa asigurării viitorului românilor transilvăneni – reiese nu numai din articolele lui Bariţiu, din presă, ci şi din epistolarul purtat de el cu contemporanii săi. Este deosebit de semnificativă atitudinea publicistului transilvănean dintr-o scrisoare datată Braşov lmai 1861 adresată aceluiaşi D. Moldovan, amintit şi în paginile anterioare. Într-o scrisoare din 1 mai 1861 D. Moldovan îi scria lui Bariţiu să se pronunţe în *„Gazetă"* dacă românii să trimită sau nu deputaţi în senatul imperial. Grea problemă pentru ei şi pentru români, explica ziaristul transilvănean. El considera că la întrebarea lui Moldovan îi va răspunde cu alte întrebări împreună cu *Basiliu Ladislau Pop,* consilier gubemial.

„În ce calitate, cu ce numire să trimitem noi, românii ardeleni, bănăţeni ş.a. deputaţi la parlamentul din Viena? Ca naţiune autonomă? Aşa cum nu ne-am proclamat noi pe noi? Nu ne-am

---

[61] ***Ibidem,*** p. 183.

recunoscut nici monarhul încai ca suveran absolut prin vreun act public, şi cu atât mai puţin vreun corp constituţional legislativ.

Ca reprezentanţi locuitori ai Marelui Principat al Transilvaniei? Iar că nu suntem recunoscuţi nici în calitatea aceasta, ci vai, sunt recunoscute numai *Sachsenland,* comitate ungureşti, scaune secuieşti ....

Ca reprezentanţi ai unor jurisdicţiuni autonome? Poate, din Făgăraş şi Năsăud; ... Din vreun congres naţional? Cine a voit să ni-l conceadă vreodată? *NimeniF^**.

Din cele arătate mai sus; nici din congregaţiuni generale, adunări forţate nu vor putea fi trimişi deputaţi români la Viena, prevedea G. Bariţiu.

Actele imperiale promiteau românilor libertăţi şi recunoaşteri de drepturi cetăţeneşti şi naţionale, dar deocamdată numai declarativ. Nimic concret!

Românii susţineau-că, în aceste condiţii, fără clarificarea şi precizarea poziţiei naţionale ar fi fost acolo la Viena numai ca a 5-a roată la car, ca nişte lipituri, ca un balast pe care corăbierul îl păstrează numai pe cât corăbierului îi lipsesc alte obiecte mai scumpe. Acestea nu erau numai părerile lui Bariţiu. El a discutat cu reprezentanţii românilor din toate straturile sociale şi a observat: majoritatea covârşitoare se situa pe poziţii asemănătoare cu ale lui. Românii transilvăneni nu făceau, scria Bariţiu, nicio distincţie între Pesta şi Viena. Existenţa naţională, îi scria Bariţiu lui D. Moldovan, nu este asigurată, garantată în nicio parte, nici măcar în biserică şi şcoală „Astăzi cum stăm este cu totul precariu, nesigur şi iluzoriu pentru noi. Toţi ar voi a se folosi de noi ca de unelte pe un timp, toţi ar vrea să ia de la noi, ci nimeni nu are poftă a ne oferi vreun echivalent, nici chiar cât au cerut părinţii noştri la *1791.* Suntem restrânşi, împinşi, forţaţi a ne izola din interesul nostru de viaţă, aşa precum mai înainte ne-au izolat ei prin Aprobate, Compilate"[69].

Totuşi istoricul ardelean îşi punea şi întrebarea dacă e bine ca românii să nu ia parte la nici un fel de activitate parlamentară? *La această întrebare promite că va răspunde altă dată.*

Într-adevăr, Bariţiu, nu a aşteptat prea mult, răspunzându-i după o scrisoare a lui Moldovan pe care a promis că i-o va trimite după ce va conversa „cu d-l consilier Vasile Ladislau Pop".

---

[68] ***Ibidem*, p. 184.**
[69] ***Ibidem*, p. 185.**

Scrisoarea lui Bariţiu datată 16 mai n. 1861 este scrisă după ce a solicitat (sondat) opiniile unor români „de capacitate mai pătrunzătoare" precum I. Popasu[70], , directorul G. Munteanu[71], consilierul Servian Popovici[72], Iacob Mureşianu[73] şi încă vreo trei din Braşov. Desigur nu pentru că el nu ar fi meditat, ci pentru că mrvoia să expună o opinie singulară, voind să demonstreze că şi alţii gândeau la fel. Ca urmare a meditaţiilor lui Bariţiu şi a sondajelor asupra unor apropiaţi ai săi s-a născut articolul: Să trimită românii deputaţi la parlamentul imperial? (extract dintr-un articol mai mare) apărut în *Gazeta Transilvaniei* (1861), nr. 34 din 26 IV.

Îl informează că mitropolitul Al. Sterca Şuluţiu[74] se va deplasa în 19/7 mai ia Sibiu unde Comisiunea permanentă, va formula câteva postulate în conformitate cu situaţia de faţă existentă, le va subşteme la suveran şi la parlamente ca condiţiones sine quibus non, va lua la dezbatere încă 17 puncte sau postulate comunicate arhiereilor deja de Emanurl Gojdu[75], destinate a se pronunţa şi apăra în dieta Ungariei de către cei 20 de membri români care se găseau acolo ca membri, puncte din care cel puţin jumătate, considera Bariţiu, erau de o importanţă impunătoare: Mai spunea Bariţiu că se va discuta şi problematica Uniunii de la 1848 pe care o vor respinge categoric. „În cele din urmă – scria Bariţiu – românii cred că *Comisiunea* va încheia cu repeţirea cererii de *congres naţional,* însă general din toate ţările austriece locuite de români. Iară aceasta din cauza cum că, după ce monarhul *voieşte* ca *toate ţările şi naţiunile* să ia parte la Parlamentul central, după ce ungurii ne trag de guler la Pesta, apoi iată că trebuinţa deveni imperativă ca românilor încă să li se concreadă constituirea unui organ general cu privire la *legea fundamentală,* la situaţiunea de faţă şi la viitorul lor. În lipsă de congres, Comisiunea noastră va putea vorbi în numele românilor

---

[70] Ioan Popasu, (1808-1889); în 1861 era protopop al Braşovului, din 1865 episcop al Caransebeşului.

[71] Gavril Munteanu, (1812-1869), director al gimnaziului ortodox din Braşov, membru fondator al Societăţii Academice Române.

[72] Servian Popovici Barcianu, (1820-1888), funcţionar român braşovean, viitor secretar al Gubemiului Transilvaniei.

[73] Iacob Mureşianu, (1812-1887), redactor, după 1850, al „Gazetei Transilvaniei" şi a „Foii pentru minte, inimă şi literatură".

[74] Alexandru Sterca Şuluţiu (1796-1867), episcop al Blajului (1850-1853) apoi mitropolit (1853-1867).

[75] Emanuil Gojdu (1802-1870), avocat, cunoscut om politic din Ungaria, numit în 1861 comite suprem al Comitetului Caraş, membru al Camerei Magnaţilor din parlamentul maghiar.

ardeleni, nu însă şi în numele celorlalţi români. Din această lipsă de coînţelegere poate să iasă mai curând ori mai târziu, un rău foarte mare, pe care a-l judeca îl las la înţelepciunea d-voastră. În anul 1848/49 am văzut batalion de români din Bihor puşcând în fraţii noştri din Ardeal..."[75]

Românii, relata Bariţiu, erau îngrijoraţi că Ungaria şi Croaţia nu voiau să participe la Senatul imperial central. Erau supăraţi că sârbilor li s-a aprobat congres naţional, românilor nul Congresul sârbilor s-a şi ţinut la 28 martie 1861 la Carloviţ sub preşedinţia patriarhului Raiacici.

Restaurarea preconizată a *Sachsenlandului* – cele 9 scaune şi 2 districte ale Pământului Crăiesc, purtarea dispreţuitoare cu care oligarhia săsească s-a comportat peste tot, dar cu deosebire în Braşov, i-a iritat pe români în mod deosebit „Saşii vor, românii cer: *despărţire* pe vecii vecilor. Dar cum să se facă aceasta în comunele amestecate?! Aici este greutatea ce nu se poate delătură"[77].

Românii nu mai vor să audă de *Sachsenland,* vor o împărţeală nouă , să rămână un singur comitat săsesc, compus din câteva insule săseşti, care apoi să-şi vadă de capul lor.

La insistenţa lui D. Moldovan, care voia neapărat o *deputaţiune permanentă* la Viena, Bariţiu îi relatează că şi insistenţele sale au rămas fără rezultat. Cauza principală este *lipsa de bani.* Cei care ar fi cei mai corespunzători, au familii pe care trebuie să le întreţină, sunt obligaţi să muncească mult pentru aceasta.

Bariţiu îi relatează lui D. Moldovan că în timpul lucrărilor de organizare ale districtului Făgăraş desfăşurate în 16-17 IV 1861 limba română a fost declarată singura limbă oficială a jurisdicţiei.

Într-un P.S., Bariţiu nota următoarele: „În Făgăraş se ţinură de luni până miercuri, în 15 [mai], şedinţe zgomotoase sub preşedinţia d-lui Alduleanu. Limba fu obiectul principal. Românii nu voiau să cedea o iotă, mai bine moarte. În acest moment, 1 oră d. am. nu ştim încă rezultatul definitiv. În Adba de Jos şi Turda, asemenea, frecări mari din cauza limbii"[78].

Lecturând schimbul de scrisori dintre cei doi mari luptători ai naţiunii române – George Bariţiu şi Dimitrie Moldovan – din perioada 1861-1867 vom constata că în epistolarul lor, ei făceau nu numai schimb de idei, de păreri cu privire la mijloacele de luptă, ci şi

---

[76] ***G.B.C. X,*** pp. 186-187.
[77] ***Ibidem,*** p. 187.
[78] ***Ibidem,*** p. 188.

un schimb intens de informaţii. Dimitrie Moldovan îi trimitea lui Bariţiu ştiri şi informaţii, de multe ori secrete despre ceea ce se întâmpla în sferele superioare ale organelor de stat austriece, despre unele măsuri ale acestora care afectau direct sau indirect situaţia şi soarta naţiunii române. La rândul lui, George Bariţiu, îi trimitea lui Dimitrie Moldovan ştiri despre starea de spirit a populaţiei române, despre organizarea vieţii politice, a stadiului de organizare şi gradul de participare a românilor la alegerile parlamentare şi locale, ale gradului de emancipare a luptei naţionale de tutela conducătorilor confesionali etc.

La cererea lui D. Moldovan prin două scrisori trimise în 20 şi 26 mai 1861, Bariţiu îi furnizează o seamă de informaţii printr-o scrisoare datată 8 iunie 1861 despre modul cum s-au desfăşurat şi ce s-a discutat la Comitetul Naţional ales la Sibiu al Comisiei permanente al Conferinţei din acelaşi oraş la 1/13-4/16 ianuarie 1861. Bariţiu îl informează pe D. Moldovan că membrii Comitetului Naţional, după ce au ţinut două şedinţe lungi în Sibiu, el, Bologa şi I. Pinciu ca deputaţi au mers la Blaj, unde au continuat consultările. Temele cele mai arzătoare şi mai mult discutate au fost:

„Despre formula jurământului, care s-a ivit în diverse comitate diferită.

Denegarea contribuţiunii – pericolul ameninţător de aici asupra poporului nostru. Acuza ridicată la guvern de către supremii comiţi Nopcsa şi Pogány asupra preoţimii şi pretenţiunea ca aceasta să nu se amestece în politică; românii fiind o naţiune căreia îi lipseşte concepţia despre drept, proprietate şi libertate.

Scrisorile lui Gojdu (scrisoare adresată lui Alexandru Şuluţiu privind strategia luptei naţionale româneşti) şi a lui Mocioni (scrisoarea lui Andrei Mocioni adresată Comisiei Centrale a Comitatului Caraş în care se pronunţa pentru un congres naţional al tuturor românilor din Imperiu).

Cererea pentru congres naţional Sra votat în unanimitate. Congresul era privit ca o condiţiune *sine qua non* a coînţelegerii cu celelalte naţiuni şi cu gubemul central.

Dieta. Să se lucre prin deputaţiune ca să ni se dea. Chestiunea senatului imperial, din punct de vedere al naţiunii româneşti. „În această chestiune, îl informează Bariţiu pe D. Moldovan, atât sibienii cât şI mai vârtos blăjenii au declarat în termeni categorici că nu cunosc arhiereilor, nici altor români particulari de a se învoi sau nu în

numele naţiunii, ci că această chestiune să se delăture cii totul până la alt congres sau dietă"[79].

Observăm din această scrisoare că atât Comitatul Naţional al Comisiei Permanente, cât şi George Bariţiu personal, puneau accentul atât pe acordarea drepturilor naţionale, politice şi civile cât şi pe obţinerea unor forme superioare de organizare naţională. Oamenii mai prudenţi, care doreau din tot sufletul emanciparea şi eliberarea naţională a românilor, considerau că obţinerea Conferinţei Permanente Naţionale la Conferinţa din 1/13-4/16 ian. 1861 era suficientă pentru condiţiile create ca urmare a diplomei imperiale din 20 oct. 1860 şi patentei imperiale din 26 Iî 1861. Să se mulţumească românii deocamdată – spuneau ei – cu atât cu cât l-ea oferit împăratul; să nu-l supere dacă îi vor cere mai mult. Un asemenea punct de vedere era împărtăşit şi de către Dimitrie Moldovan. Cât despre cele două nume amintite în scrisoarea lui Bariţiu către Moldovan: Nopcsa Ferencz şiPogâny Gyorgy redăm următoarele:

Nopcsa Ferencz (1815-1904), fiul lui Lâszlo (Vasile) Nopcsa care a luat parte la adunarea de la Blaj din 3/15 V 1848; între 1861-1867 este comite suprem al comitatului Hunedoara; disociindu-se net de mişcarea politică a românilor din rândurile cărora se trăgea familia sa, s-a făcut cunoscut prin rapoartele favorabile pe care le-a înaintat Gubemiului în privinţa românilor, rapoarte păstrate în Arhivele Naţionale Maghiare (Informaţie preluată din lucrarea George Bariţ şi Contemporanii săi voi. X, pag. 189, Ediţie de Simion Retegan, Bucureşti, 2003, p. 189, nota nr. 4).

Pogâny Gyorgy, vicecomite al judeţului Alba de Jos în 1848, comite suprem al aceluiaşi comitat după 1861, adversar suprem al mişcării naţionale a românilor despre acţiunile cărora a înaintat în 1861 numeroase rapoarte guvernului (Vezi: trimiterea 79).

Bariţiu avea însă al punct de vedere, mai îndrăzneţ, mai clarvăzător. El considera că românii trebuie să militeze pentru Congres Naţional. Congresul naţional cuprindea în sfera sa de acţiune pe toţi românii din imperiul austriac. Conferinţa Naţională se limita numai la Transilvania propriu-zisă, fără Banat, Crişana, Bihor şi Maramureş. Nu întâmplător se zbătea Bariţiu pentru congres naţional, prin intermediul căruia considera că românii ar putea obţine un loc mai bun în dietele locale, în parlamentul central dacă s-ar hotărî românii să participe la acesta.

---

[79] ***Ibidem,*** p. 189-190.

Punând un accent deosebit pe posibilităţile pe care le va crea existenţa Conferinţei Naţionale permanente creată de Conferinţa Naţională a românilor de la Sibiu 1/13-4/16 ianuarie 1861, D. Moldovan ţinea din tot sufletul să-l aibă pe G. Bariţiu alături de el la Viena, adresându-i numeroase rugăminţi să se ducă să stea acolo o perioadă mai îndelungată. Într-o scrisoare datată 19 sept. 1861, după ce îl roagă pe Bariţiu să vină la Viena, D. Moldovan îşi încheie pledoaria cu cuvintele:

„Vino, vino, vino şi de o mie de ori vino".

Răspunzându-i, Bariţiu îi scrie că acea scrisoare „a produs o oarecare îngrijorare în spiritul său asupra celui mai de aproape viitor".

Bariţiu îi mulţumeşte „de această călduroasă încredere" cu privire la pregnantele chestiuni patriotice „cu care avem sacra dorinţă a ne ocupa cu toţii. Mă văd însă totodată constrâns a-ţi descoperi cu profundă durere a sufletului că acuma, ca niciodată îmi este peste putinţă de a primi această chemare onorifică"[80]

Totodată, continua Bariţiu, trebuie să am în vedere faptul că mulţi dintre români i-au cerut să rămână în mijlocul lor; din venitul său anual de 1.800 fl. nu poate rupe 3-4 sute fi. lăsându-şi în nevoi şi lipsuri familia cu 5 copii; braşovenii au suportat deja 1.500 de fl. pentru deputaţii prunelor două delegaţii la Viena. Nu mai au curajul să le ceară bani. Îi relatează lui D. Moldovan că un bănăţean dintre cei mai de frunte l-a calomniat că el umblă după „interese personale (posturi, ranguri) şi după *bani* de la maghiari. Nici până atunci nu se dădea în vânt să ia contact cu cel mari, dar de atunci fuge şi mai mult de contactul cu aceştia, evită orice contact cu ei ca unul „carele nu m-am născut în porfiră şi mătase ...". „Noi braşovenii credem că ne-am făcut datoria şi până acum, deşi nu am fost în stare a ne câştiga influenţă şi respect pe la *dinastii* şi cabinete. Am trimis şi oameni când ni s-a cerut, am dat şi din pungă, pe cât am putut, ţinem şi de ani 23 viaţa unor jurnale până ieri, alaltăieri amar persecutate. Mai mult nu putem face. Noi milioane nu avem, precum au, de exemplu, familiile Mocioni, Șina şi o mulţime de altele, *că de am avea* vă jurăm că am depune regulat zeciuiala pe *altarul naţiunii,* iară ca să cerşim pe seama naţiunii de la aceia care nu sunt şi nu se pătrund ei înşii de importanţa timpurilor, aceasta nu o vom face în veci, iară oricum eu unul sunt gata a mânca numai pâine uscată odată pe zi decât a cerşi de la cineva despăgubire pentru spezele de călătorie ce

---

[80] *Ibidem*, p. 191.

fac în cauza naţională. Prin urmare călătoresc atunci când am bani, când nu-i am, stau acasă".

Militantul român îi atrage atenţia din nou lui D. Moldovan să cumpănească dacă în condiţiile în care şi românii se pregătesc pentru dietă, alegerile deputaţilor pentru dietă se poate lucra mai bine la Viena decât în patrie, acasă. Vor trebui întocmite şi de către români două liste, una cu deputaţi aleşi şi una de regalişti. Va trebui ca românii să fie atenţi pe cine aleg. Să facă în aşa fel încât oamenii cei mai capabili; buni pentru a fi aleşi pe lista de deputaţi să fie trecuţi pe lista de regalişti, iar cei buni pentru regalişti să fie trecuţi pe lista deputaţilor aleşi. Dar îndată ce va fi înarticulată naţiunea noastră va trebui ca ea să schimbe *vechea sistemă*. „Aşa de ex., noi vom pretinde ca guvernatorul şi cancelarul Curţii, tezaurariul şi preşedintele Tablei regeşti să fie alternativ *români* şi unguri, iară saşi niciodată şi ne vom sili să străbatem cu un asemenea proiect. Atunci vom face ca pe Dl Ladislau Vasile Pop să-ljpună în locul unde i se cuvine, asemenea şi pe dumneavoastră, pe ceilalţi care aţi servit statului între cele mai cumplite greutăţi"[81].

Deci românii să înţeleagă bine momentul. Ei trebuie să-şi facă propria statistică pentru a şti precis câţi cetăţeni de vârstă majoră aveau, de ce forţe dispun, la câţi deputaţi vor avea dreptul; ei trebuiau să se disciplineze, să fie mai solidari, să ştie să se impună prin pricepere, disciplină şi voinţă în relaţiile cu celelalte naţionalităţi conlocuitoare minoritare. În acest scop trebuia convocată o nouă adunare a Comisiunii permanente (a Comitetului Naţional ales la Sibiu) în 1/13-4/16 ian. 1861) în Sibiu sau în Blaj, care va hotărî cu privire la trimiterea cuiva la Viena.

Reorganizarea scaunelor şi districtelor aşa-zise săseşti era şi ea o problemă ce trebuia rezolvată. Fundus Regius de odinioară, înfăţişează un tablou asemănător în multe privinţe aceluia din comitate.

- *Ungurii îi „ataţă" pe români împotriva saşilor.*

Organizarea localităţilor urbane sau de tip urban, care beneficiau înainte del848 de dreptul autonomiei antrenează, în măsură mai mică, o participare românească. Românii erau mai slab reprezentanţi. Abia acum li se deschid porţile oraşului.

Anul 1861 – luptele din acest an conduc pe români tot mai mult la ideea unui congres naţional român. Exemplul sârbilor este concludent.

---

[81] ***Ibidem,*** p. 192.

„Congres naţional – scrie *„Gazeta Transilvaniei”*, răsună în momentele de faţă de la Tisa până în Bucovina şi din Bărcia până în Bihor şi Maramureş” (vezi: „G.T.” nr. 38, 10 V 1861, p. 164). Se dorea o legătură oficială directă între deputaţii români din dieta Ungariei şi comitetul naţional transilvănean. Era tendinţa reluării planului paşoptist de unire a tuturor românilor din imperiu într-o singură provincie, într-o ţară românească. Unirea Principatelor a influenţat şi ea în acest sens!

Scopurile politicii de unire a românilor din imperiu ţinteau foarte departe. Românii urmăreau în final desăvârşirea unităţii statale. Nu întâmplător – după cum am văzut anterior – Habsburgii au refuzat în 1861, şi vor refuza şi cu aite ocazii, întrunirea unui congres general românesc. Au aprobat în 1863 doar o conferinţă naţională a Transilvaniei. Totuşi *tendinţa de unire* rămâne foarte vie în toată perioada liberală. Semnificative în acest sens sunt şi încercările de apropiere şi colaborare care au loc între dieta de la Sibiu din 1863-1864 şi dieta Bucovinei.

Un curs mai favorabil vieţii politice a românilor transilvăneni începe la sfârşitul anului 1861. Este vorba de demisia lui Kemeny din funcţia de cancelar, care trebuie pusă în legătură cu închiderea dietei de la Pesta şi cu publicarea rescriptului dietei Transilvane (19 septembrie), urmată de demiterea lui Miko, iar apoi de reorganizarea, pe baze noi, a unităţilor administrative, cancelariei aulice şi gubemiului. Încercarea celei de a treia mari delegaţii româneşti de a impune numirea unui cancelar român eşuează; funcţia de cancelar va fi încredinţată fostului ministru de justiţie din timpul absolutismului, Francisc Nâdasdy, iar acea de guvernator generalului austriac de origine franceză Folliot de Crenneville, avându-l ca adjunct pe Nemeş Jânos şi pe baronul Ladislau Pop, unul din viitorii preşedinţi ai *Astrei.* Aceste schimbări nu au fost pe placul nobilimii ungureşti. Ea va adopta ca semn de protest armele pasivităţii politice, mulţi funcţionari superiori prezentându-şi demisia. Aceasta a făcut posibilă înlocuirea lor cu persoane care acceptau şi doreau să contribuie la materializarea noii orientări politice iniţiată în anul 1860.

Perioadei tumultoase de reorganizare administrativă îi urmează o perioadă mai liniştită, care ţine până prin preajma începerii dietei transilvane de la Sibiu din *1863-1864.* Autorităţile austriece, dar nici românii nu dau iniţial semne şi iniţiative de intensificare a colaborării mai strânse între ele. Eforturile românilor se îndreaptă mai mult spre forme de organizare culturală, bisericească, se iniţiază acţiunea de despărţire a ierarhiei ortodoxe româneşti de ierarhia sârbească.

Abia pe la sfârşitul anului 1862 îşi aduc aminte austriecii că au de dat nişte răspunsuri unor petiţii înaintate de români încă din 7 noiembrie şi 10 decembrie 1860.

De o deosebită importanţă va fi promisiunea monarhului cu privire la „reglementarea situaţiei juridice a naţiunii române", care a şi constituit una din primele probleme dezbătute şi rezolvate pozitiv de proxima dietă transilvană.

Cererea adresată cancelariei în 2 dec. 1862 de către Şuluţiu şi Şaguna în vederea ţinerii unui congres naţional al românilor transilvăneni a fost şi ea repede aprobată. În felul acesta s-a putut convoca cea de a doua Conferinţă naţională de la Sibiu din 8-11 aprilie 1863.

Spre deosebire de prima Conferinţă românească din ianuarie 1861 această a doua Conferinţă naţională îi implică pe români mai mult în jocurile politice ale întregului imperiu, nu se limitează numai la problemele politice ale românilor transilvăneni şi ale Transilvaniei.

„În 1863, când conflictul dintre Viena şi Pesta ajunge punctul culminant, întrunirea dietei transilvănene şi participarea trimişilor săi la lucrările senatului imperial aveau o greutate foarte mare pentru viitorul Constituţiei din februarie. Convocarea dietei era însă condiţionată de atitudinea românilor. Rostul nemărturisit al Conferinţei era acela de a verifica încă odată conduita lor"[87].

În interiorul mişcării naţionale Conferinţa a generat multiple probleme şi atitudini diferite cu privire la modul şi căile pe care trebuiau să meargă românii ardeleni în viitor în vederea păstrării fiinţei şi limbii lor naţionale. Dorinţa lor era comună, toţi doreau din tot sufletul păstrarea şi progresul fiinţei naţionale şi a limbii române materne, mijlocul principal de rezistenţă împotriva încercărilor de deznaţionalizare şi integrare a lor în corpul altor naţiuni.

Se conturaseră încă mai de mult două orientări în mişcarea naţională românească: o orientare moderată, care avea în fruntea sa funcţionarii de stat şi reprezentanţii conducerii ecleziastice, în frunte cu Andrei Şaguna şi Vasile Ladislau Pop şi orientarea radicală reprezentată cu precădere de George Bariţiu şi Ioan Raţiu. Dezbaterile, controversele în presă s-au declanşat chiar cu privire la modalitatea convocării conferinţei. Conducătorilor bisericeşti li se contestă chiar dreptul de a numi pe participanţii săi. *„Gazeta Transilvaniei"* exponentă a vederilor radicalilor, optează pentru

---

[87] Simion Retegan, *Dieta românească a Transilvaniei (1863-1864)*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 55.

alegeri libere organizate pe protopopiate[83]. Laicii câştigă în viitor tot mai mult teren, preluând treptat, treptat puterea în dauna conducătorilor bisericeşti, lucru ce se va realiza, mai ales în anii imediat următori instaurării dualismului.

1.6. Bariţiu în dieta românească a Transilvaniei din 1863-1864 şi în senatul imperial din 1864-1865

Diploma din 20 oct 1860 şi patenta din 26 febr.1861 consfinţeau crearea unui sistem politic mai liberal prin restaurarea autonomiilor comunale şi judeţene. În vederea reorganizării acestor organisme administrative locale s-a desfăşurat o viaţă politică deosebit de agitată.

În Transilvania mai mult decât oriunde în imperiul austriac s-au purtat discuţii aprige între nobilimea maghiară şi elitele românilor, în care predomina componenta intelectuală. În timp ce nobilimea maghiară – de toate nuanţele – voia să-şi menţină vechile privilegii, românii militau pentru egală îndreptăţire naţională, reprezentare proporţională şi acces la serviciile publice. În plină desfăşurare a disputelor politice a sosit la guvernul ardelean din Cluj decretul împărătesc privitor la convocarea *Dietei Transilvane,* pe data de 4 noiembrie 1861.

Acţiunea de sabotare din partea guvernului ardelean şi alte cauze au amânat convocarea dietei pentru 1 an şi 8 luni.

Cancelarul ardelean Kemeny – nobil de origine română dar ungurizat – şi consilierii săi guvemiali s-au opus convocării dietei. Au sabotat-o.

Românii nu s-au lăsat. Prin audienţe la împărat, proteste scrise, memorii documentate despre stările necorespunzătoare din Transilvania, ei au reuşit să provoace schimbări în conducerea superioară a acesteia şi numirea unui nou cancelar şi a unui nou guvernator al Principatului.

Sosit Ia Cluj pe 6 dec. 1861 noul guvernator – care avea ca vicepreşedinţi pe românul Vasile Ladislau Pop şi pe ungurul D. Kozma, în mod demonstrativ ungurii s-au abţinut de la orice primire.

Schimbarea în guvernul ardelean s-a resimţit în curând şi în comitate. S-au numit câţiva comiţi supremi români, care s-au îngrijit ca, unităţile administrative autonome să fie reconstituite în mod mai

---

[83] *„Gazeta Transilvaniei"*, nr. 11, 9 II 1863.

favorabil intereselor româneşti, numind şi în slujbele judeţene mulţi români.

Dar cercurile conducătoare vieneze erau totuşi îngrijorate din cauza rezistenţei tot mai dârze a ungurilor faţă de noua constituţie.

Ba mai mult: dieta ungară, întrunită la Pesta, în ziua de 6 aprilie 1861, a votat o adresă, urcare cerea restaurarea integrală a legiunilor din 1848, Unirea Ardealului cu Ungaria şi reîncorporarea Croaţiei şi Sloveniei.

În luna august a aceluiaşi an, ungurii trimit o nouă adresă. Împăratul dizolvă Dieta de la Pesta. Ca răspuns, ungurii au adoptat tactica pasivităţii faţă de senatul imperial din Viena: Cehii şi croaţii s-au retras şi ei din senat. Imperiul austriac se găsea în acest caz într-o situaţie de criză, dar o criză favorabilă intereselor româneşti. Austria avea nevoie de aderenţa Ardealului la noua constituţie.

În acest scop s-a şi convocat dieta Ardealului pe ziua de 1 iulie 1863 la Sibiu şi nu la Cluj.

Convocarea dietei ardelene a fost precedată de unele semne prevestitoare de mai bine pentru naţiunea română din Ardeal. Ca răspuns la unele cereri înaintate de români, împăratul mulţumeşte românilor pentru manifestarea loialităţii, credinţei şi aderării la interesele Casei Domnitoare. Promite că va supune la convocarea dietei ardelene unei noi examinări cererile prezentate ale reprezentanţilor ei şi le va înainta pe lângă opinia sa.

Reglementarea legală a situaţiei de drept public a naţiunii române şi a Confesiunilor ei, va forma una dintre primele probleme ale proximei diete Transilvănene. Atitudinea era deci favorabilă faţă de români; în fond de ei depindea de data aceasta unitatea imperiului austriac.

Însuşi tonul folosit de împărat în actele oficiale referitoare la Transilvania reflectă faptul că, acesta era conştient de marea importanţă politică, pe care o prezentau românii la acea dată pentru imperiu. Dar tonul şi atitudinea conducătorilor imperiului erau determinate şi de nişte realităţi şi transformări, care au avut loc în Transilvania timp de 170 de ani de dominaţie a dinastiei habsburgice. Diploma Leopoldină din anul 1691 dată de habsburgi garanta situaţia de drept public a Marelui Principat al Ardealului, ca parte integrantă a monarhiei. Putea să nu se reflecte aceasta situaţie în viaţa social-economică a Ardealului? Nu putea Mai ales după 1848 în timpul absolutismului. Economia şi societatea Ardealului trebuiau să se articuleze după aceea a întregului imperiu. Rămasă în urmă în dezvoltarea sa, neglijată în mare parte de imperiu, împiedicată de interese potrivnice şi imperiului în întregului său şi românilor

transilvăneni – de nobilimea maghiară din Transilvania şi din Ungaria – societatea transilvăneană prezenta probleme care reclamau o urgentă rezolvare.

Absolutismul de după 1848 – cu toate păcatele lui – a înfăptuit şi în Ardeal o tranziţie lentă, de la sistemul social-economic feudal iobăgesc, înspre noul curs, întemeiat pe proprietatea privată şi pe egalitatea civică şi socială.

Punerea în aplicare şi în Ardeal a patentei urbariale din 21 iunie 1854, menită să lichideze ultimele rămăşiţe ale iobăgiei, prin care foştii iobagi au devenit proprietari ai sesiunilor iobăgeşti, trecerea asupra lor, cu drept de proprietate a păşunilor şi pădurilor pe care până atunci le exploatau numai cu titlul *de uzufructari*, impuneau tot mai mult punerea de acord a situaţiei juridice a naţionalităţii românilor cu noua lor situaţie economică şi socială.

Pentru fixarea şi lichidarea despăgubirilor „cuvenite" foştilor proprietari de pământ s-a instituit, cu sediul la Cluj, o comisiune specială pentru Ardeal, care a funcţionat până în 1872. Enormele sume primite drept despăgubiri de către foştii proprietari au fost transferate din agricultură în alte sectoare ale economiei, dând imbold dezvoltării capitalismului transilvănean. Pătrunderea capitalului străin pe teritoriul Transilvaniei, desfiinţarea prin lege a corporaţiilor meşteşugăreşti au apropiat şi ele economia transilvăneană de aceea a imperiului în întregul său.

Deci multe schimbări lente, dar totuşi schimbări. Mai trebuiau rezolvate două probleme importante: *aceea constituţională şi aceea a naţionalităţilor*.

Este ceea ce a format obiectul principal al dietei transilvănene, convocată pe ziua de 1 iulie 1863 la Sibiu.

Iată ce se scria, printre altele, în rescriptul împărătesc din 21 aprilie 1863: „însufleţit de dorinţa , de a vedea reglementate toate afacerile marelui nostru principat „Transilvania", *prin dietă proprie*, spre mulţumirea tuturor popoarelor locuitoare într-însul şi a vedea duse la îndeplinire dispoziţiile din 20 oct.1860 şi 26 febr. 1861, privitoare la relaţiunile de drept public ale acestuia faţă de întreaga monarhie [...] Ne aflăm îndemnaţi a convoca dieta marelui nostru principat Transilvania pe ziua de 1 iulie a.c. la Sibiu şi în lipsa altei baze legale şi practicabile, a stabili pentru dieta aceasta *regulamentul interior anexat*"[84].

---

[84] **Vezi: Valeriu Moldovan**, ***Dieta Ardealului din 1863-1864***, **Cluj, 1932, p. 41.**

Împăratul propunea noii diete transilvănene spre dezbatere următoarele proiecte de legi:

„1. Despre efectuarea egalei îndreptăţiri a naţiunii române şi a confesiunilor ei.

2. Despre întrebuinţarea celor trei limbi uzuale în ţară, în toate afacerile publice.

3. Despre compunerea şi constituirea dietei.

4. Despre reglementarea reprezentării marelui principat al Transilvaniei, în senatul imperial.

5. Despre modificările necesare în împărţirea administrativă a ţării, în scopul instaurării unei administraţii mai simplificate şi mai regulate.

6. Despre reglementarea administraţiei publice.

7. Despre reglementarea justiţiei.

8. Despre reglementarea judecătorească şi în deosebi instituirea unei instanţe supreme pentru Ardeal.

9. Despre completările şi explicările necesare în patenta împărătească din 21 iunie 1854.

10. Despre introducerea cărţilor funduare.

11. Despre înfiinţarea unei bănci funciare"[85].

Se anunţau astfel dezbateri de proiecte de legi care ar fi apropiat Transilvania de structura generală a imperiului, iar românilor li s-ar fi făcut dreptate, li s-ar fi recunoscut naţionalitatea, limba şi religia, devenind cetăţeni cu drepturi depline ai unui stat liberai federativ, imperiul austriac.

Bariţiu notează în volumul III al istoriei sale *Părţi alese din Istoria Transilvaniei* că imperialii nu aveau încredere în maturitatea politică a românilor. Credeau că vor fi uşor mituiţi de unguri şi-i vor vota pe aceştia în locul reprezentanţilor lor. Greşeau însă imperialii. Ei nu luau în calcul că românii nu uitaseră atrocităţile exercitate asupra lor de nobilimea ungurească în anii revoluţiei din 1848/49, că în satele lor se mai păstrau ruinele unor distrugeri, amintirea celor omorâţi de unguri şi secui era încă vie în sufletul lor.

Rezultatul votului i-a surprins pe imperiali. Au fost aleşi pentru dietă 46 de români, 42 unguri cu secui şi cu armeni, 32 saşi. La deputaţii aleşi s-au mai adăugat câte 11 sau 12 regalişti din fiecare naţionalitate, adică cei numiţi de împărat direct. Deci în total: 57 români, 54 unguri, secui, armeni şi 43 saşi – germani, deputaţi şi regalişti la un loc. Dar 52 de deputaţi şi regalişti unguri şi secui nu au

---

[85] ***Ibidem*, pp. 41-42.**

vrut să-şi exercite mandatul de deputat în dietă. Au părăsit Sibiul. Au rămas numai 4 deputaţi şi episcopul Fogarasi[86].

Dieta din 1841 a fost alcătuită din 310 membri: 161 maghiari, 114 secui, 35 de saşi; după clasă: 245 nobili, 65 burghezi.

După confesiune dieta din 1848 era compusă din : 141 catolici, 119 calvini, evanghelişti luterani 35, unitarieni 15.

În toate problemele mai importante, deputaţii erau obligaţi să respecte *anumite instrucţiuni,* din partea celor care le-au încredinţat mandatul. Nerespectarea acestora putea duce la revocarea mandatului. Până la 1791, votarea se făcea după curii naţionale, guvernul nu răspundea în faţa dietei, nu exista un buget al ţării, nici controlul dietei asupra gestiunii financiare.

Treptat însă lucrurile s-au mai schimbat. Dieta şi-a câştigat rând pe rând o serie de drepturi constituţionale, de ex.: dreptul de iniţiativă, publicitatea dezbaterilor, dreptul de a-şi alege preşedintele şi obligaţia guvernului de a convoca dieta la anumite termene fixe.

Românii şi confesiunile lor erau excluşi de la drepturile lor politice. Doar episcopul român unit era chemat la dietă în calitate de regalist Nobilii, puţini dealtfel, de origine română reprezentau clasa lor, nu naţiunea română, desconsiderată complet din punct de vedere politic.

Deci printr-o lege electorală, împăratul Austriei avea de rezolvat probleme electorale, constituţionale şi naţionale.

Noua dietă transilvăneană, aşa cum a rezultat ea din alegeri se compunea din 125 deputaţi *aleşi pe circumscripţii uninominale* la care s-au adăugat *40 de regalişti,* numiţi de împărat.

Regaliştii au fost recrutaţi dintre persoanele „care prin proprietate, inteligenţă şi experienţă în treburile publice şi-au câştigat merite faţă de tron şi ţară, ori s-au distins pe teren bisericesc, în ştiinţă şi artă". Lista celor 11 regaiişti români invitaţi la dietă din partea împăratului, care cuprindea următorii fruntaşi români: Gh. Bariţiu, mitropolitul Alexandru Sterca Şuluţiu, G. Muntean, directorul liceului din Braşov, dr. Pavel Vasici, revizor şcolar, protopopul I. Popazu, episcopii Alexandru Dobra şi loan Alexi, Prepozitul Macedon Pop, senatorul din Braşov I. Constantin, consilierul guberniaI Gh. Domşa şi consilierul de finanţe P. Man, demonstrează că normele amintite mai sus au fost luate în considerare într-un mod strict.

---

[86] **Vezi: G. Bariţiu,** ***Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă, voi. III,*** **Sibiu, 1891, pp. 181, 184.**

În noul „regulament provizoriu" deputaţii sunt deja ca reprezentanţi ai ţării, nu mai stau în niciun raport juridic faţă de alegătorii lor, faţă de care aveau de acum încolo numai obligaţii politice. Se precizează şi se lărgeşte dreptul de iniţiativă al deputaţilor, se garantează deplina publicitate a dezbaterilor, iar cetăţenii pot de acum să adreseze dietei petiţii, susţinute însă de un deputat.

Şi ceea ce este foarte important pentru deputaţii-români, este faptul că se asigură dreptul fiecărui deputat *de a se folosi de una din cele* trei limbi ale ţării, anume: *limba română, germană şi maghiară.* Iar toate proiectele de legi, toate procesele verbale şi hotărârile dietei se vor redacta în cele trei limbi.

Ca o rămăşiţă feudală se menţine sistemul censitar ca bază a legii electorale.

Transilvania a fost împărţită în circumscripţii electorale: *urbane şi rurale.*

Dreptul de alegător a fost legat de un cens de avere şi de un cens intelectual. Primeau dreptul de vot cetăţenii de sex bărbătesc dacă aveau 24 de ani împliniţi şi plăteau un impozit de cel puţin 8 florini. Fără considerente de avere şi impozit aveau drept de vot: preoţii, medicii, avocaţii, inginerii, artiştii licenţiaţi, profesorii, farmaciştii, notarii comunali şi învăţătorii, în circumscripţia în care avea locuinţa stabilă. Orice alegător avea dreptul de a fi ales (dacă a împlinit vârsta de 30 de ani).

Legea mai cuprinde şi alte prevederi care marcau un pas important în direcţia democratizării vieţii politice în Transilvania, după cum remarca Bariţiu, cu diferite ocazii.

Românii au primii cu satisfacţie legea aceasta nouă, cu toate că censul electoral era mai urcat decât în Ungaria.

În schimb, ungurii au primit cu revoltă noua lege. Ei doreau legea electorală feudală din *1791.*

La îndemnul mitropolitului Şuluţiu, preoţimea, fruntaşii mireni şi poporul şi-au concentrat voturile, fără deosebire de confesiune asupra unei singure persoane, a unui singur candidat.

Prezentându-se cu toţii la ume, votând solidar, românii au reuşit să aleagă 46 de deputaţi români, la care se adăugau cei 11 regalişti români. Şi astfel românii aveau în total 57 de deputaţi, ungurii 54, iar saşii 43 deputaţi.

Obţinerea de către români a majorităţii în dieta din Sibiu a creat condiţiile favorabile pentru recunoaşterea egalităţii naţiunii române şi a celor două confesiuni ale ei; această recunoaştere (1863-1864), este cel mai important proiect de lege dezbătut şi aprobat în

cadrul acesteia. „Venea, după cum scrie un istoric clujean, din antecedentele istorice seculare ale chestiunii, din greutatea prevederilor proiectului şi mai ales din consecinţele apropiate şi îndepărtate pe care le implica. A şi fost, cum de altfel, dinainte se ştia, propoziţiunea cea mai discutată, dezbătută, controversată. Dar în acelaşi timp – nu prididesc să declare românii – şi cea mai dreaptă, cea mai nobilă, cea mai mare. Niciodată o dietă a Transilvaniei nu a dezbătut una de talia eh

Se răspundea astfeL unor aspiraţii vechi, născute odată cu naţiunea însăşi, crescute odată cu ea. Le dăduseră glas, rând pe rând memoriile lui Inocenţie Micu, *Supplex Libellus Valachorum,* programul anului 1848, ca să nu amintim decât momentele fundamentale. Acest răspuns refuzat atâta timp de dietele Transilvaniei feudale, dar refuzat şi în plin an 1848, conferă dietei din 1863-1864 caracterul celei mai democratice diete din întreaga istorie a Transilvaniei"[87].

De această teamă a recunoaşterii egalităţii românilor au tremurat cercurile dominante nobiliare conducătoare din Ungaria şi Transilvania în momentele esenţiale ale istoriei Transilvaniei: 1774, 1791, 1834, 1842. Dar şi mai pronunţat se manifestă dorinţa românilor transilvăneni începând din anul 1848, când românii nu mai aşteaptă să le recunoască naţionahtatea, ci se declară ei înşişi naţiune politică şi nu doar printr-un congres sau conferinţă naţională, la care au participat doar un anumit număr de reprezentanţi, ci printr-o mare Adunare Naţională la 3/15 mai 1848 la care au participat peste 50.000 de români. „Naţiunea română – consemnează protocolul adunării din Blaj – se declară şi se proclamă de naţiune de sine stătătoare şi de parte integratoare a Transilvaniei, pe temeiul libertăţii egale"[88]. Românii cer împăratului şi dietei – aşa cum s-a cerut în Supplex şi alte acte anterioare – proporţionalitate în dietă şi la împărţirea funcţiilor publice, decretarea oficialităţii limbii române, adunare politică anuală. În 25 februarie 1849 românii merg şi mai departe printr-o petiţie prin care revendică deja unirea tuturor românilor din imperiu într-un corp naţional autonom, cu teritoriu şi administraţie proprie, limbă, dietă şi conducător propriu. Românii ştiau ce cereau, dar şi adversarii şi-au dat seama că uniţi într-un mare teritoriu în

---

[87] Simion Retegan, *Recunoaşterea egalităţii naţiunii române şi a celor două confesiuni în dieta de la Sibiu (1863-1864),* ,în Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie Cluj, XIV, 1971, p. 119.

[88] Alexandru Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, Viena, 1852, p. 242.

interiorul imperiului, românii deveneau o reală primejdie. De aceea, constituţia din 4 martie 1849 i-a dispersat pe români. Le-a acordat mult mai puţin decât le-a acordat altora[89].

Trecerea de la absolutismul austriac la liberalism inaugurată prin diploma imperială din 20 oct. 1860 a stimulat, am văzut şi mişcarea naţională românească. Ei reîncep mişcarea naţională, cu toate că – după cum a remarcat şi a susţinut G. Bariţiu – ani de-a rândul ea nu acorda nimic românilor. Reorganizarea trebuia să se facă pe baza vechilor provincii istorice. Recunoaşte însă autonomia Marelui Principat, desfiinţată în 1848, şi declară egalitatea tuturor naţiunilor imperiului. Ambele aspecte erau însă – indirect în favoarea românilor. Ei dispuneau de un mare avantaj în raport cu celelalte naţionalităţi conlocuitoare: *numărul.* Dar de data aceasta nu numai numărul, ci şi structura populaţiei era alta. Românii aveau deja o elită mult mai numeroasă decât aveau înainte de 1848. Aveau preoţi şcoliţi mai mulţi, profesori, învăţători, meseriaşi, negustori, funcţionari de stat începând de la organele de stat cele mai înalte până la sate şi comune. Aveau avocaţi mai mulţi, medici, prefecţi ş.a.ş.a. Şi ţărănimea era deja mult mai activă şi mai introdusă în problemele politice ale principatului. Aveau exemplele românilor din Principatele Unite unde începuse o viaţă de stat pe baze liberaliste şi de emancipare naţională de sub suzeranitatea turcească. Nu aveau însă condiţia esenţială pentru valorificarea armei de care dispuneau: autonomia politică. Românilor li se nega naţionalitatea, autonomia confesiunilor şi folosirea limbii în organele de stat Se urmărea deznaţionalizarea românilor!

Conducătorii românilor şi-au dat seama că într-o Transilvanie autonomă şi cât de cât democratică, ei ar fi avut cuvântul hotărâtor, pe când în cadrele largi ale Ungariei se pierdeau. Dar egalitatea politică nu este acordată românilor în mod expres de către Diploma imperială. Românii erau obligaţi să se încreadă în cunoscuta frază din autograful către ministrul Rechberg – despre „modificările afund tăietoare" care sunt de făcut în Constituţia Transilvaniei, ca urmare a desfiinţării iobăgiei şi a ştergerii privilegiilor nobiliare, modificări care nu prevedeau nimic din obligaţiile ce şi le asuma imperiul faţă de naţiunea română, nicio indicaţie concretă în acest sens şi totuşi, Diploma a declanşat mişcări şi acţiuni nebănuite din partea românilor. Românii au primit prin diplomă un sprijin prin care şi-au justificat toate acţiunile politice din anii 1860-1865.

---

[89] ***Din Istoria Transilvaniei*, voi. II, ed. a II-a, Bucureşti 1963, p. 106.**

Şi condiţiile sociale sunt acum mai favorabile. Am văzut mai sus că românii dispun de o elită mult mai numeroasă, în plină dezvoltare, chiar dacă nu atingea limitele şi densitatea provinciilor mai dezvoltate din punct de vedere economie ale imperiului.

Pe lângă intelectualii amintiţi mai înainte erau mai mulţi liber profesionişti, apoi aveau chiar unii industriaşi români. Se ridică o pătură de proprietari mijlocii de pământ.

Oricât de limitat a fost liberalismul austriac inaugurat în anii 1860-1861, ei a stimulat mişcarea naţională în general, cea românească în special, a oferit anumite drepturi şi românilor, de care ei s-au şi folosit din plin de această dată. Încep proteste, se depun memorii, petiţii, se formează deputăţii naţionale şi din comitate care merg la Viena, se ţin, am văzut, conferinţe naţionale. Se întocmesc programe naţionale, care cer asigurarea libertăţii naţionale prin lege. Unii cer şi „teritoriu naţional", număr egal de deputaţi, egalitatea folosirii limbilor materne. Sibienii formulează un program naţional, braşovenii formulează şi ei unul, cei de ia Abrud formulează şi ei unul, unii cer „teritoriu naţional", alţii doresc libertatea naţională fără teritoriu naţional. Apropierea punctelor de vedere se face la Conferinţa naţională de la Sibiu din ianuarie 1861. Se ajunge la concluzia că înarticularea pe teritorii naţionale ar fi sporit masa etnică naţională românească. Majoritatea ajunsese la concluzia că organizarea uniformă, egalitară şi libertatea ar fi putut crea românilor posibilitatea să-şi valorifice politic numărul, printr-o lege electorală echitabilă. Abia dieta din Sibiu din 1863 impune varianta modernă.

La conferinţa regnicolară din februarie 1861, ungurii cer să fie valabilă Unirea hotărâtă de ei în 1848. Ei acceptă doar decretarea egalităţii individuale. Egalitatea individuală nu putea duce la egalitatea între naţiuni. Ea era de fapt aplicarea teoriei „naţiunii politice maghiare" care îngloba şi naţionalitatea. Ungurii interziceau folosirea limbii materne.

Problema naţională românească s-a discutat şi în sesiunea universităţii săseşti la 31 I 1863.

Gazeta Transilvaniei nr. 8 din 27 ianuarie 1862 publică un proiect, pregătit la Sibiu în 1861, cu privire la patru teritorii. Conform acestui proiect, teritoriul românesc urma să fie format din 12 cercuri (Deva, Haţeg, Orăştie, Alba Iulia, Abrud, Sălişte, Făgăraş, Gurghiu, Năsăud, Lăpuş, Hida şi Mociu), puţin peste jumătate din totalul populaţiei româneşti de 1.227.276 locuitori la recensământul din 1855. Era evident că saşii încercau să-şi consolideze prin Universitatea lor Pământul Crăiesc. Voiau să facă aceasta prin excluderea românilor, acolo unde ei formau majorităţi consistente,

care nu mai puteau acum, în noile condiţii, să fie stăpânite, să-l mărească însă prin alipirea comunelor săseşti din afara lui, al transforma din Fundus regius în Sachsenland, pământ săsesc. Nobilimea maghiară a reacţionat şi ea violent împotriva proiectului saşilor, învinuindu-i că vor să transforme Transilvania în provincie austriacă. Le opuneau însă şi lor ca şi românilor aceleaşi legi de la 1848. În aceste condiţii când saşii prin fel de fel de manevre voiau să stăpânească teritorii mai multe în Transilvania, iar ungurii voiau revenirea la hotărârea de unire a Transilvaniei cu Ungaria din 1848 nu se putea face înarticularea naţiunii române.

Alta era însă situaţia după rescriptul din 21 aprilie 1863 pentru convocarea dietei din Sibiu. Mai ales că acum românii erau convocaţi la o dietă în care deţineau majoritatea relativă. Boicotul maghiar al dietei din partea deputaţilor maghiari nu a putut împiedica înarticularea naţiunii române. Dieta era legal constituită. Românii aveau dreptul să se declare naţiune de sine stătătoare. Dreptul lor nu depindea de recunoaşterea sau nerecunoaşterea de către altă naţiune. Iar recunoaşterea dreptului unei naţiuni de către forurile politice este doar o condiţie a aplicării lui şi nu o condiţie a dreptului în sine. Recunoaşterea în principiu a dreptului naţiunii române de către împărat şi, în parte tradusă deja în viaţă (prin legea electorală pe baza căreia s-a întrunit dieta) nu mai constituia, în condiţiile anului 1863, o condiţie indispensabilă, a decretării şi exercitării dreptului Inarticulării.

Tocmai de aceea nu mai sunt invocate argumentele clasice: latinitatea, continuitatea, număr, participare la armată. Apare în schimb argumentul proprietăţii asupra pământului. Presa românească pornind de la realităţi, probează cu date statistice, că românii deţin în comparaţie cu celelalte naţionalităţi, cea mai mare întindere de pământ Proprietatea asupra pământului, alături de număr, constituie argumentele forte ale românilor, de fapt argumentul fundamental.

Dar discuţiile în dietă nu au fost uşoare. Aici s-au prezentat şi proiecte care contraziceau interesele românilor. De exemplu: primul proiect guvernamental prezentat nu obliga la nimic. Se părea că este în spiritul timpului, dar era un tipic act centralist Nu acorda autonomia politică naţiunii române. Comisia era constituită din: vicepreşedintele gubemiului Nemes Jănos (preşedinte) alături de Vasile Ladislau Pop, consilieri loan Alduleanu, Conrad Schmidt, Gusztâv Groisz, Friedrich Haupt, Koronka Antal şi Jakab

Rannicher"[90]. Românii au respins hotărât acest proiect, îl critică, îi dezvăluie substratul, îi prevăd consecinţele.

Al doilea proiect propus de comisia specială a dietei, constituită din 14 deputaţi, români şi saşi sub preşedinţia deputatului ungur Bild Gorgy nu poate fi acceptat nici el. Ce le convenea saşilor nu le convenea românilor şi invers. Apar în cadrul comisiei nu mai puţin de 9 proiecte. Preşedintele încredinţează întocmirea proiectului părţii române. Saşii cu anumite condiţii referitoare la drepturile lor cad de acord! *Ultima redactare a noului proiect aparţine lui George Bariţiu!*

Noul proiect se aseamănă în formă cu cel al guvernului, părea doar o simplă dezvoltare a acestuia din urmă.

Între ele există deosebiri esenţiale, de fond.

Proiectul comisiei proclamă recunoaşterea expresă a naţiunii române şi a confesiunilor ei, în sensul constituţiei transilvănene, în raport cu celelalte naţiuni şi confesiuni recunoscute, ceea ce proiectul gubemial nu prevedea! Totodată proiectul comisiei propune înarticularea naţiunii române pe baza constituţiei şi a vechilor acte statale. Dar tocmai decretarea înarticulării naţiunii române face o mare spărtură în ansamblul constituţional vechi care atrăgea după ea alte măsuri care în mod logic, trebuiau să-i urmeze, cum ar fi: decretarea oficialităţii limbii române, o nouă lege electorală, o nouă organizare a administraţiei politice locale, o nouă împărţire administrativă, ceea ce modifica esenţial trecutul şi punea sub semnul întrebării poziţiile privilegiate din trecut. După anul 1863, Transilvania ar fi devenit alt stat. Românii preiau din vechea constituţie doar principiile autonomiei Principatului faţă de imperiu şi, în cadrul ei, principiul autonomiei naţionale. Deci Ja 1863 învinge soluţia autonomistă impusă de români.

Proiectul gubemial a trecut mult prea uşor peste problema înarticulării celor două confesiuni ale românilor. Proiectul dietal pune accentul pe autonomia internă a celor două biserici româneşti şi a celorlalte patru deopotrivă. Proiectul dietal proclamă în continuare deplina egalitate a drepturilor politice a tuturor naţiunilor. Românii se îndreptau deci spre orientarea federalistă a Transilvaniei. Proiectul dietal al cărei ultimă redactare aparţine lui George Bariţiu a fost votat şi aprobat.

---

[90] Cf. Simion Retegan, *Dieta românească a Transilvaniei,* Cluj-Napoca, 1979, nota 3, p. 106.

Pe planul raporturilor interne, proiectul este întocmit într-un larg spirit egalitar, proclamând egalitatea naţiunii române cu celelalte naţiuni, a confesiunilor româneşti cu celelalte confesiuni.

S-au mai prezentat în dieta pe data de 29 august 1863 două proiecte provenite de la consilierul Jakab Rannicher. Aceste proiecte dezbat în mod separat problemele naţiunii şi pe cele ale confesiunilor. Dar ele sunt respinse. Nu l-au agreat nici măcar saşii ale căror interese încerca să le susţină.

Vechea constituţie transilvăneană le-a provocat multe nemulţumiri, nedreptăţiţi şi chiar represalii aplicate în conformitate cu prevederile ei. S-ar părea că normal românii trebuiau să ceară anularea ei şi întocmirea alteia noi conformă cu spiritul vremii, iar saşii să se pronunţe în favoarea celei vechi. Dezbaterile au relevat o inversare de atitudine, de roluri şi situaţii cu privire la constituţia Transilvaniei. Românii apără în dieta transilvană de la Sibiu vechea constituţie, saşii o critică. Desigur fiecare cu rezervele lor şi obiective proprii.

Pe lângă toate prevederile năpăstuitoare pentru români, vechea constituţie accepta autonomia Transilvaniei. Era ceea ce le convenea românilor. Prin apărarea vechii constituţii a Principatului, românii apărau în acelaşi timp autonomia sa, se pronunţau deci pentru sistemul federalist de organizare a imperiului şi împotriva centralizării. Acest sistem federalist le asigura dreptul colectiv de menţinere a naţiunii române, în timp ce legislaţia maghiară de la 1848 le acorda doar libertatea individuală nu şi perpetuarea naţiunii române de sine stătătoare. Lipsa reprezentanţilor naţiunii maghiare de la dezbaterile dietei din 1863 de la Sibiu a favorizat şi ea punctul de vedere al românilor. Ungurii doreau acceptarea hotărârii dietei din 1848 care decretase alipirea Transilvaniei la Ungaria.

Poziţia românilor în dietă referitoare la dreptul de înarticulare, de recunoaştere a confesiunilor sale şi a limbii naţionale a stârnit reacţii diverse atât în dietă cât şi în afara ei, în special din partea presei maghiare din Ungaria şi Transilvania. Cei mai mulţi deputaţi erau de partea proiectului gubemial. Dar exista şi o facţiune, în frunte cu Trauschenfels, care înclina spre proiectul comisiei dietale. Alţii doresc o cât mai strânsă legătură între imperiu şi Transilvaniei, pentru o cât mai strânsă circulaţie a capitalului şi culturii pe întreg teritoriul imperiului. Prin această, susţineau ei, provincia va recupera mai mult şî mai repede din rămânerile sale în urmă, în cultură, economie etc.

I se reproşează proiectului de lege românesc că este prea mult ancorat în trecut, că vorbeşte prea mult de autonomie politică, în detrimentul libertăţii individuale.

Ziarele vieneze centraliste reacţionează violent la cererile românilor. Nu cu mult timp în urmă ele vorbeau despre români ca despre un „popor subjugat". Acum îi învinuiesc pe români că vor să se înalţe peste nobilimea maghiară, cea dedată de sute de ani să domnească, că suntimpotriva Diplomei şi a Patentei, „că sunt necopţi pentru libertatea ce li se oferă".

Dezbaterile cu privire la înarticulare s-au amânat mult. S-a amânat din această cauză şi trimiterea la senat a celor 26 de ardeleni la senatul imperial din Viena.

În sfârşit, în cea de-a 17-a şedinţă a dietei din 17 august începe dezbaterea propriu-zisă a înarticulării. Unul dintre raportori, sasul Franz Trauschenfels a susţinut de la început cu căldură poziţia majorităţii româneşti pentru înarticulare. Ca raportor al comisiei ia cuvântul şi Cipariu. Primii oratori români au fost cei doi capi ai bisericilor româneşti: mitropolitul Şuluţiu şi episcopul Şaguna.

Au mai luat cuvântul o serie de alţi deputaţi de seamă ai dietei sibiene: G. Bariţiu, Vasile Pop, loan Puşcariu ş.a.

Cuvântarea lui Bariţiu este apreciată de sasul Schuler Libloy ca izvorâtă „din suflet". Cuvântările învăţatului român sunt apreciate în general ca remarcându-se „prin adâncime, orizont, erudiţie, spirit, ca tot ce vine de la el. Trebuiesc neapărat amintite pledoariile lui pentru autonomia principatului, pentru frăţia dintre naţiuni, pentru paragraful 4 privind desfiinţarea teritoriilor naţionale".[91]

Vicepreşedintele român al gubemiului, baronul Vasile Pop – deşi funcţionar de stat se pronunţă şi el împotriva proiectului gubemial. „Teritoriile naţionale", asemeni lui Bariţiu, le considera şi el depăşite. Am luat parte la discuţii aproape toţi din cei prezenţi – români şi saşi – care aveau de spus un cuvânt în viaţa publică a Transilvaniei.

După dezbateri prelungite de-a lungul a 10 şedinţe, dieta votează în 7 septembrie, cu câteva modificări neesenţiale, proiectul de lege al comisiei, care devine astfel „articol de lege, după o a treia citire, făcută în cele trei limbi.

Dăm câteva extrase din legea: „Despre efectuarea egalei îndreptăţiri a naţiunii române şi a confesiunilor ei":

Paragraful 1. „Naţiunea română, religiunea greco-catolică, ca atare şi religiunea greco-orientală, se recunosc prin lege, întru

---

[91] Cf. Simion Retegan, *Recunoaşterea naţiunii române şi a celor două confesiuni în dieta de la Sibiu (1863-1864),* în Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie, Cluj, XIV, 1971, p. 139.

înţelesul constituţiunii transilvane, întocmai ca şi cele 3 naţiuni şi 4 confesiuni recunoscute ale Transilvaniei;

Paragraful 2. Biserica greco-catolică ca atare, şi biserica orientală cu tot acea situaţie de drept de sine stătătoare în stat, şi întreaga libertate de a se organiza în afacerile lor interne, pe care le aveau celelalte biserici ale ţării, recunoscute prin lege şi recepte după dreptul de stat, adică biserica romano-catolică, biserica de religiunea evanghelic-eîvetică, biserica de religiunea Augsburgjcă şi biserica unitară, pe baza legilor ţării, care garantează pe deplin libertatea religiunii şi a conştiinţei (...);

Paragraful 3. Naţiunile recunoscute prin lege şfc adică, naţiunea maghiarilor, Secuilor, Saşilor şi a Românilor, faţă una cu alta sunt pe deplin egal îndreptăţite şi ca atari se folosesc în sensul constituţiunii transilvănene, de asemenea drepturi politice (...);

Paragraful 4. Numirile diferite a părţilor ţării nu întemeiază şi nu dau pe seama naţionalităţilor singuratice nici un fel de drepturi politice (...)[92]

Acest „articol de Jege" pentru a *deveni lege*, conform dreptului public transilvan, să fie întărit şi confirmat de către împărat, iar apoi publicat. Erau operaţii şi procese birocratice care, înainte de 1848 durau mult, uneori chiar ani întregi. În acest caz au mers însă foarte repede, extrem de operativ. Erau interesate în realizarea lor într-un termen cât mai scurt chiar cercurile conducătoare vieneze. Acestea doreau să-i vadă pe deputaţii Transilvaniei cât mai repede prezenţi în senatul imperial pentru a crea imaginea integrităţii imperiului habsburgic, în condiţiile în care ungurii, croaţii şi alţii lipseau de la senat Actul a fost trimis împăratului în 7 septembrie şi se întoarce la Sibiu în 27 ale aceleiaşi luni cu 3 modificări, se rediscută în câteva dezbateri ale dietei şi retrimis, în 7 octombrie, la Viena Sancţionarea sa se face prin rescriptul împărătesc din 26 oct. 1863. Este publicată astfel „legea privind efectuarea egalei îndreptăţiri a naţiunii române, şi a confesiunilor sale".

Această lege a înarticulării, „prima şi cea mai importantă lege a dietei de la Sibiu, reprezintă momentul finalizării unei acţiuni politice de mai bine de un secol, pentru recunoaşterea legislativă a naţiunii române şi confesiunilor ei. Această acţiune ia, în anii de adâncă prefacere ai perioadei liberale, o amploare deosebită.

---

[92] **Valeriu Moldovan,** ***op. cit,*** **pp. 72-73.**

Problema românească devine acum problema esenţială a întregii vieţi politice a Transilvaniei"[93].

Cauza românească primeşte în anul 1863 la Sibiu, după cum s-a remarcat adeseori în literatura istorică, o rezolvare dreaptă, egalitară, progresistă, aplică practic, în noile condiţii partea cea mai importantă a programului paşoptist din mai 1848 de la Blaj. Faptul că se pronunţa pentru principiul federalist, în organizarea imperiului, pentru egalitatea naţiunilor, conferă acestei legi un sens profund progresist, avangardist în mişcările naţionale care reîncep să se manifeste tot mai mult şi mai des în cadrul Europei de la începutul celei de a doua părţi a secolului al XfX-lea.

Cu toate că viaţa legii înarticulării şi a altor legi adoptate de dieta din Sibiu a fost scurtă, ea reprezintă pentru românii de pretutindeni, nu numai pentru cei din Transilvania, Ungaria şi Bucovina o semnificaţie deosebită. Este o verigă importantă în mişcarea de unitate naţională a românilor de pretutindeni. Să nu uităm că acestei legi, în fond impusă de români, deoarece împăratul nu a dat-o de bunăvoie, ci silit de împrejurări – i-a precedat Unirea Principatelor Române din 1859, apoi i-a urmat lupta de independenţă de la 1877-1878, constituirea Regatului Român la 1887, schimbări profunde chiar în viaţa social-politică a românilor aflaţi sub stăpânire dualistă austro-ungară după instaurarea dualismului de la 1867.

Dar despre aceasta în paginile următoare.

1.7. Activităţi alternative ale lui George Bariţiu şi ale altor ardeleni în dieta Transilvaniei şi în senatul imperial în anii 1863-1865

Dieta transilvăneană din 1863-1864 a început să funcţioneze la 1 iulie 1863 la Sibiu pe baza rescriptului împărătesc din 21 aprilie a aceluiaşi an. Dintr-o dată, împăratul îşi aduce aminte că scopul principal al unei diete transilvănene este acela de a îndestula toate popoarele care locuiesc în acest Mare Principat, deci şi pe cele ale românilor şi de a regla raporturilor de drept public pe întreaga monarhie. Deci acest împărat, Francisc Iosif, care se intitulează, printre altele „... mare principe al Transilvaniei şi comite al secuilor etc. îşi aduce aminte că mai are de reprezentat încă o naţiune, căreia trebuie să-i câştige încrederea, prin semne de bunăvoinţă către ea, naţiunea rămâne, cea mai numeroasă din această ţară, considerată

---

[93] Cf. Simion Retegan, *op. cit,* p. 140.

până atunci tolerată, cu două confesiuni nerecunoscute ş.a.ş.a., dar cu obligaţii mari în apărarea marii patrii: imperiul austriac.

De data aceasta, împăratul Austriei nu numai că le-a deschis românilor porţile dietei transilvănene, ci şi pe cele ale senatului imperial, alături de toate celelalte naţionalităţi ale monarhiei. Ba mai mult. Având în vedere situaţia precară politică pentru imperiu, transilvănenii, dar mai ales românii – ungurii intraseră deja în pasivitate – erau aşteptaţi cu nerăbdare la senat.

Senatul imperial a început să funcţioneze pe 18 iunie 1863. Dar până la sosirea deputaţilor transilvăneni, senatul a avansat mult cu lucrările sale. Totuşi – în mod deliberat, conducerea senatului a amânat dezbaterile bugetului general. Prezenţa lor era necesară pentru a crea impresia că în acest caz, parlamentul este întregit, prin urmare pot fi discutate toate părţile bugetului în numele întregului imperiu, fără a-i mai aştepta pe deputaţii din Ungaria, Croaţia şi Veneţia. Din cele 36 de locuri ale comisiei financiare, transilvănenilor li se rezervaseră 4 locuri. „La comisia aceasta – scrie Bariţiu – era îndreptată luarea aminte şi interesul tuturor claselor de cetăţeni ai monarhiei şi cu tot dreptul; căci precum s-a putut vedea din cele împărtăşite îndată în capitolul I, starea finanţelor era aproape disperată"[94].

Ajunşi în senatul imperial cei 26 de deputaţi ardeleni – români şi saşi – explică Bariţiu - nu şi-au dat seama că ei reprezintă o ţară, că ei trebuie să lupte în numele acesteia, să lucreze împreună, să fixeze obiective sociale, economice şi naţionale comune, să se lupte cu celelalte naţionalităţi care cereau drepturi şi avantaje materiale în dauna şi pe seama Transilvaniei. Din punctul de vedere al intereselor ţării lor, ei trebuiau să-şi concentreze puterile lor spirituale asupra finanţelor monarhiei. Trebuiau să ţină conferinţe comune, români, saşi şi alţii şi să urmărească tot ce era important nu numai pentru monarhie, ci şi pentru ţara lor. Li s-a pus la dispoziţie şi un local acomodat în palatul cancelariei transilvane. Trebuiau românii şi saşii să ajungă la un punct de vedere comun. În loc de unitate, românii şi saşii se certau între ei, chiar pe teren neutru. Saşii erau prezenţi – relatează Bariţiu – numai la şedinţe şi serate sau la mese mari unde erau invitaţi cu toţii. Dar şi cei 13 deputaţi români discutau prea rar unii cu alţii, nu făceau conferinţe prealabile pentru a stabili măcar

---

[94] **George Bariţiu, *Părfi alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani in urmă, voi. III*, Sibiu, 1891, p. 221.**

între ei un punct de vedere comun. Majoritatea românilor acţiona pe cont propriu; acestora le lipsea experienţa parlamentară.

Ajunşi la senat pe la sfârşitul lunii octombrie 1863, deputaţii ardeleni au primit o serie de proiecte, legi, rapoarte ale comisiilor, memoriale etc. Se găsea printre actele primite şi un proiect de buget special, nominalizat al Ardealului, întocmit de cancelaria transilvană în spiritul *diplomei* din octombrie, căruia toţi deputaţii transilvăneni trebuiau să-i acorde toată atenţia pentru a vedea bine în ce măsură corespundea acesta necesităţilor Transilvaniei ca ţară autonomă. Fiecare deputat transilvănean avea dreptul să-şi spună părerea în ce măsură corespunde bugetul nevoilor Transilvaniei, dacă sumele sunt bine repartizate pe capitole, dacă sumele trebuie modificate ş.a. aşa cum se proceda deja în ţările cu o democraţie mai înaintată încă de atunci.

Dar înainte de a începe discuţiile la bugetul transilvănean, Bariţiu şi ceilalţi deputaţi transilvăneni au rămas uimiţi de modul cum se cheltuiesc sume enorme de la bugetul general al imperiului, cum se aruncă cu banii aiurea, în timp ce pentru unele ţări autonome din cadrul imperiului se alocau sume de la bugetul general cu multă zgârcenie. L-au frapat pe Bariţiu, de ex. sumele enorme pe care le cheltuiau, fără noimă diplomaţii Austriei în ţări ca Anglia, Franţa, Petersburg, Roma. La Roma cheltuieli enorme se făceau în special în sfera relaţiilor cu statul papal, a domniilor pe care le făceau ambasadorii unui mare număr de persoane începând de la portari şi până la capul bisericii catolice, papa de la Roma.

Nu i-a scăpat lui Bariţiu cum au reuşit ungurii să-i păcălească pe membrii comisiei de finanţe să le acorde din bugetul general cu împrumut de 20 milioane fi. (iniţial au cerut 30 mii. fi.) sub motiv că în Ungaria a fost în vara anului 1863 o mare secetă. Mureau mulţi de foame. Bariţiu ştia că seceta nu a fost de loc aşa de mare.

După aceasta, Bariţiu a asistat la o serie de discuţii cu privire la o hotărâre dacă să se acorde un împrumut de 96 mii. fl. guvernului central de la Viena.

La început majoritatea vorbitorilor din comisia celor 36 a senatului au criticat cheltuielile nesăbuite, iraţionale ale guvernului central. Nu a scăpat de criticile furioase ale unor deputaţi – dintre care unii erau mari magnaţi ai capitalului austriac – nici împăratul. Dar sub imperiul influenţei unui discurs al lui Napoleon al III-lea la deschiderea camerelor din 5 noiembrie 1863 de la Paris, toţi deputaţii au spus : „DA".

Napoleon al III-lea a spus în acel discurs că: „Tratatele de la 1815 au încetat a mai exista. Puterea evenimentelor le-a răsturnat, ori

că le-a silit a se răsturna mai peste tot. Ele s-au înfrânt în Grecia, în Belgia, în Franţa, în Italia, precum şi la Dunăre. Germania se încearcă a le modifica. Anglia le-a modificat cu generozitate cedând insulele Ionice (Greciei), iară Rusia calcă în picioare Varşovia (adică pe Polonia). În mijlocul sfâşierii succesive a pactului **fundamental** european (1815) patimile înflăcărate se aţâţă peste măsură, la miazăzi ca şi la miazănoapte interese puternice îşi aşteaptă dezlegarea"[95].

Cuvântul de tron al lui Napoleon al III-lea – remarcă Bariţiu— a produs peste tot, cu deosebire în Austria o mare îngrijorare, încât şi senatul imperial „în loc de a mai urma cu declamaţiuni şi imputări, curând votă noul împrumut memorat mai sus"[96]. Aceeaşi spaimă i-a determinat pe aceiaşi senatori să voteze şi împrumutul de 20 mil. f. Ungariei. „Au votat să îmblânzească pe unguri; peste puţin însă vom vedea că şi majoritatea senatului s-a înşelat"[97]. Ungurii absenteişti obţineau împrumuturi de zeci de milioane, pe lângă cerii se acorda prin buget Transilvaniei, majoritar românească i se impunea să contribuie la bugetul general cu sume de 3-4-5 ori mai mari decât cele ce i se repartizau din bugetul general. De acordare de împrumuturi nici vorbă.

În curând – după discuţiile cu privire la buget, deputaţii transilvăneni au avut ocazia să participe la o seamă de dezbateri parlamentare privitoare la căile ferate din Galiţia, după care urma să fie supuse dezbaterii căile ferate transilvănene.

Cu privire la căile ferate galiţiene, Bariţiu observă că senatul nu a ajuns la niciun rezultat din cauza pretenţiilor exagerate ale consorţiului de capitalişti care ceruseră în ofertele lor preţuri exagerate „de lupi flămânzi" cum le numea deputatul român ardelean. „Dealtfel, remarcă mai târziu, cu obidă Bariţiu, - acele două căi ferate Lemberg-Iaşi, Oradea-Braşov tot n-au scăpat de rapacitatea ruşinoasă a lupilor străini şi pământeni, şi scandalele criminale ieşite la lumină mai sunt şi astăzi în memoria oamenilor"[98].

După 2-3 săptămâni de acomodare cu atmosfera politică şi lucrările senatului de prin 15 noiembrie 1863 încep şi ardeleni să ia parte activă la lucrările senatului, mai întâi la dezbaterile bugetelor.

Iniţial deputaţii transilvăneni în relaţiile cu preşedintele senatului şi-au creat o imagine bună, plăcută cu privire la rolul şi menirea senatului şi a relaţiilor interumane între membrii acestuia.

---

[95] *Ibidem*, **pp. 224-225.**
[96] *Ibidem*, **p. 225.**
[97] *Ibidem.*
[9*] *Ibidem.*

Mai ales românii, care prezentându-se la preşedinte, spunându-i că ei nu ştiu germana au primit un răspuns foarte încurajator şi plin de conţinut democratic. Dacă nu pot cuvânta bine în germană să vorbească în limba lor maternă, în limba română. Are cine să traducă. Italienii şi câţiva polonezi s-au folosit de la începutul vieţii parlamentare de limba maternă. Apoi ne forţaţi de nimeni au început să vorbească şi ei în germană, aşa cum o ştiau şi nimeni nu a strâmbat din nas.

Bariţiu a rămas impresionat plăcut şi de modul cum i s-a răspuns la o interpelare *de* către un ministru cu privire la cenzura exercitată asupra presei româneşti de către serviciul de cenzură.

Şi cam atâLne-a spus Bariţiu despre acceptarea necondiţionată şi elegantă a deputaţilor români transilvăneni în senatul imperial. Restul timpului petrecut acolo numai jigniri, interpretări tendenţioase ale celor ce susţineau sau cereau deputaţii pentru Transilvania ş.a.

Românii au dat însă dovadă de curaj şi discernământ şi atunci când s-au dezbătut teme referitoare la problemele bugetare, economice în general, ale căilor ferate, şcolilor, instituţiilor culturale, folosirii limbii materne, încorporărilor etc. Au luat cuvântul în senat, arătând nedreptăţile care se făceau transilvănenilor în general, românilor în special şi care sunt consecinţele negative ale acestora pentru întregul imperiu nu numai pentru Principatul autonom al Transilvaniei.

Prima mare descoperire cu privireJa diferenţele de sume ce se încasau sau se plăteau în Transilvania şi se înregistrau la centru a facut-o în data de 25 noiembrie 1863. La această dată parlamentarii transilvăneni au descoperit că în fondul urbarial pentru Transilvania destinat a-i dezrobi pe milioanele de iobagi, între sumele din buget au constatat că există şi una de 2 milioane 375.671 care figura ca datorie pasivă după care Transilvania plătea la stat dobânzi. Cifra nu era deloc cunoscută ardelenilor. Informaţiile cerute de la Ministrul Plener şi de la un consilier, au relevat că nici înalţii demnitari de stat şi funcţionari superiori nu erau informaţi corect de sumele pe care le plătea imperiul ca despăgubiri urbariale de stat marilor proprietari financiari pentru suprafeţele de pământ cedate foştilor iobagi în 1854. Ministrul Plener susţinea, că suma totală a răscumpărării plătită în efecte de stat la clasele feudale în această ţară fusese numai de 35 milioane, pe când la dieta din Sibiu, ieşeau la lumină 53 de milioane. La rândul său deputatul din Sibiu Schuler-Libloy care era bine informat cu privire la toate despăgubirile făcute din anul 1854 până în anul 1863 susţinea că acestea erau în sumă de 70 milioane de fl. însuşi guvernul central a simţit că în privinţa despăgubirilor din

Transilvania cu obligaţiunile rurale nu era ceva în regulă, ordonând o anchetă la Cluj, care să dea de urma cel puţin a acelor înşelăciuni mai bătătoare la ochi. La sfârşitul lui noiembrie şi începutul lui decembrie, Bariţiu a contribuit substanţial la dezbaterile bugetului ministerului de comerţ, enumerând într-o cuvântare ţinută în senat o seamă de piedici pe care le întâmpină Transilvania în ţările vecine, cu Principatele Române, în primul rând, depunând la prezidiu câteva propuneri în scopul favorizării de către puterea centrală a comerţului cu ţările din bazinul Mării Negre şi a celor din Balcani în general. Luând act de cele spuse de deputatul român, ministrul comerţului prezent la şedinţă a relevat că guvernul cunoştea acele greutăţi. Ca dovadă a acestei recunoaşteri este faptul că în proiectul unei căi ferate pentru Transilvania aceasta se va îndrepta către mare, „adică către România". De aceea guvernul central consideră că ea trebuie realizată de urgenţă.

Merită să dezvoltăm ceva mai mult argumentele aduse de Bariţiu în favoarea economiei şi comerţului, precum şi tonul critic la adresa guvernului central austriac, care în trecut a neglijat economia şi comerţul Transilvaniei provocându-i acesteia mari pierderi, menţinând-o într-o stare de înapoiere. Ba mai mult. Austria nu a încurajat dezvoltarea schimburilor comerciale dintre Transilvania şi Principatele Române danubiene: Moldova şi Ţara Românească. Bariţiu dovedeşte în cuvântarea sa din 3 dec. 1863 la senatul imperial că de-a lungul istoriei între toate provinciile româneşti, indiferent de hotarele politice despărţitoare s-au menţinut legături economice intense multilaterale. Pe măsura înaintării economiei spre o economie de schimb aceste legături s-au accentuat, economia lor intercondiţionându-se.

El a demonstrat că unitatea legăturilor intracarpatice a constituit condiţia fundamentală a prosperării economice a tuturor ţărilor româneşti. Transilvania şi-a putut dezvolta meseriile şi industria sa, în principal pe baza materiilor prime existente în celelalte ţări româneşti. Economia transilvană s-a orientat de-a lungul veacurilor, în mod spontan, după necesităţile Moldovei şi Munteniei. Materiile prime din aceste ţări româneşti de peste Carpaţi constituiau pentru Transilvania sursa principală de aprovizionare a corporaţiilor meşteşugăreşti, fără de care existenţa lor era ameninţată. În acelaşi timp el a relevat faptul că oraşele transilvane, în decursul istoriei seculare au constituit puncte de legătură între comerţul principatelor danubiene şi ţările Europei apusene. „Este cunoscut – afirma el – în cuvântarea sa din senatul austriac în 3 dec. 1863 – cum că Transilvania a fost şi mai demult consumatoarea manufaptelor din

provinciile austriece germano-slave, nu numai pentru sineşi, ci şi ca intermediara şi naintătoarea comerţului în răsărit [...]. Sub Maria Tereza s-au numărat numai în Braşov 63 firme neguţătoreşti, care întreţineau comunicaţiunea cu răsăritul, ca şi vreo 30 firme venite din răsărit şi aşezate în Transilvania. Tot aşa erau câteva în Sibiu, care-le încă purtară un comerţ însemnat cu răsăritul"[99].

Bariţiu avea acum ocazia să demonstreze, chiar în inima imperiului, o seamă de idei pe care le susţinuse încă de prin anul 1856, când propaga numeroase idei ale Memorialului camerei comerciale din Braşov, despre drumul de fier, tot prin Gazeta Transilvaniei. Încă de atunci – în timpul absolutismului austriac, Bariţiu promova idei prin care voia, de exemplu, să atragă atenţia forurilor conducătoare ale imperiului austriac că – interesele dezvoltării comerciale ale Transilvaniei cer ca Braşovul, cel mai important centru industrial al acestei provincii, să aibă comunicaţii bune cu porturile dunărene Galaţi şi Brăila. Slăbirea acestor comunicaţii însemna frânarea dezvoltării economice a Marelui Principat.

Dezvoltarea comerţului Transilvaniei cu state industriale ca Anglia, Olanda, Franţa, Belgia a accentuat necesitatea lărgirii comerţului cu Moldova şi Ţara Românească. De aici se aduceau în Transilvania multe materii prime de origine animală şi vegetală, făcând posibilă rezistenţa în lupta de concurenţă cu produsele industriale din apus.

Ca reprezentant al populaţiei braşovene şi sibiene, Bariţiu atrăgea atenţia că diplomaţii imperiului şi oamenii de afaceri din Austria în relaţiile cu România trebuiau să ia în consideraţie circulaţia vitelor şi a produselor din principatele danubiene către Transilvania şi invers. Trebuia acordată atenţie acelei „economii de vite" pe care o înfăptuiau locuitorii români din Transilvania de sub munţi cât ţine pasul Oituz, de la Breţcu şi Covasna până la Săcele (Şapte Sate), Râşnov, Bran, pe pământul Făgăraşului, până către Sibiu, la Răşinari, Poplaca, Sălişte, în Ţara Haţegului etc.

Această populaţie cunoscută „sub numele de «mocani», «moroieni», ... «ţuţuieni», juca un rol important în circulaţia produselor dintr-o parte în alta a Carpaţilor". Referindu-se la importanţa economică pe care o aveau aceşti crescători de vite,

---

[99] **George Bariţiu, *Cuvântarea deputatului George Bariţiu la şedinţa din 3 decembrie 1863 a casei deputaţilor în interesul economiei naţionale cu ţările vecine*, în Gazeta Transilvaniei, an XXVII, nr. 2, 4, 1864.**

Bariţiu le atrăgea atenţia senatorilor imperiali de diferite naţionalităţi că: „Se află 20 până la 25 mii oameni [...] care poartă în ţările româneşti o însemnată economie de vite. Mii de oi, vite de cele comute şi celelalte, se pasc pe câmpiile României, Moldovei şi Bulgariei"[100].

Referindu-se la politica economică şi relaţiile istorice ale Austriei faţă de România, el arată că imperiul nu a dus o politică economică destul de prietenoasă faţă de ţările române danubiene şi nici chiar faţă de Principatul Transilvaniei, pe care-l considera parte componentă a imperiului. Măsurile luate de Austria de a interzice negustorilor transilvăneni de a mai face comerţ cu principatele danubiene au dus la aceea că „comerţul şi industria Transilvaniei suferă foarte mult"[101].

Aceasta s-a întâmplat deoarece „... industriaşilor din Transilvania, meseriaşilor noştri li s-a închis cu încetul de tot izvorul cel mai bun şi cel mai sigur, pe care îl aveau până atunci de a cumpăra producte, cereale mai ieftine, încât astăzi profesionistul braşovean adesea e silit a plăti marfa crudă ce are profesionistul să o prelucreze, mai scumpă decât profesionistul din Viena şi aşa e silit a-şi vinde şi manufacturile sale mai scumpe ca cel din Viena, încât cu toată distanţa cea mare dintre Viena şi Braşov, industriaşul vienez este în stare de a ţine concurenţă cu meseriaşii pământeni din Braşov, Sibiu, Sighişoara şi cel. şi cel."[102].

Bariţiu a învăţat repede lecţia democraţiei pe care i-o oferea participarea la senatul imperial austriac care i-a creat posibilitatea să atragă atenţia şi chiar să critice atitudinea de indiferenţă şi dezinteres a organelor statale centrale faţă de problemele vitale economice şi sociale ale Marelui Principat al Transilvaniei.

Dar din punctul de vedere al foloaselor pe care le avea Transilvania prin participarea la senatul imperial ea nu obţinea nimic concret. Participarea la senat i-a relevat lui Bariţiu că între ţările, grupurile unor elite şi clase sociale în imperiu existau multe contradicţii. Românii îşi creau acum şi obligaţii sporite de a participa cu regimente întregi de soldaţi la apărarea Austriei, la lupta împotriva unor popoare cu care românii nu au avut de-a face niciodată (războiul împotriva Danemarcei, de ex.).

---

[100] ***Ibidem.***
[101] ***Ibidem.***
[102] ***Ibidem.***

În şedinţele din 7 şi 9 dec. 1863, românii au învăţat practic *ce însemna autonomia unei provincii şi ce este centralismul unei monarhii.* Românii şi-au dat seama că s-au cam grăbit cu intrarea în senatul imperial. Tot atunci au văzut cumplita contradicţie dintre Diploma din 20 oct. 1860 şi Patenta din 26 febr. 1861. Românii aveau autonomia. Nu aveau însă mijloace de a o susţine. Ba şi mai mult. Au rămas cu un gust amar: la cererea deputaţilor români de a li se trece la cheltuieli subvenţia cerută de Andrei Şaguna, au fost întrebaţi pe un ton ce friza bătaia de joc: „Adică voi aţi venit aici ca să cerşiţi". Cruntă dezamăgire!

Bariţiu şi-a dat seama că era mai bine să fi făcut şi ei cum au făcut croaţii, atât în relaţiile cu monarhia cât şi cu ungurii. Ei au condiţionat atât participarea la senat cât şi la dieta ungurească de asigurarea din contribuţiile plătite de populaţie a cheltuielilor generale ale ţării şi numai surplusul să fie depus la bugetul general al monarhiei sau al Ungariei. Cheltuielile mari generale, condiţionau ei, să fie acordate din bugetui general al imperiului.

Toate ţările mai mari sau mai mici, toate provinciile şi regiunile Austriei dispuneau de un fond special, pe care-l numeau fond provincial.

Transilvania era singura ţară din imperiu care nu avea un asemenea fond special, explică Bariţiu, când relata despre participarea sa la lucrările senatului imperial din 1863.

Cei 26 de deputaţi ardeleni s-au divizat în două curente cu privire la forma organizării statului în viitor: unii au devenit centralişti şi alţii autonomişti.

Saşii s-au delimitat aici la Viena de români susţinând principiul centralismului. Nici românii nu mergeau pe un singur punct de vedere, deşi majoritatea lor erau autonomişti. Senatul a fost totuşi pentru deputaţii români o adevărată şcoală politică: *Aici la senat, comenta Bariţiu, au învăţat şi românii să-şi respecte opiniile politice.* Experienţa le-a folosit deoarece, vom vedea, mai ales, după instaurarea dualismului austro-ungar la 1867, în rândurile românilor au apărut două mari orientări, două căi de luptă pentru eliberarea naţională: *pasivismul* şi *activismul.* Dacă românii nu ar fi ştiut să se tolereze, să se respecte reciproc, probabil că succesul luptei naţionale ar fi dat rezultate mai slabe sau chiar ar fi eşuat.

Bariţiu a rămas la Viena mai mult decât se aştepta. Discuţiile în senat se mişcau uneori greu. Lupta pentru un loc mai bun în ansamblul imperiului era dură, tendinţa de a obţine sume cât mai mari de la bugetul general imperial, de a obţine subvenţii pentru şcoli, universităţi, instituţii de cultură, de a beneficia de traseele de cale

ferată prezente şi viitoare deschidea perspective noi de dezvoltare economică unor regiuni întregi. Fiecare voia să-şi impună punctul de vedere pentru a obţine cât mai mult, ceea ce scădea cota altora. Deputaţii transilvăneni când îşi cereau şi ei nota care li s-ar fi cuvenit erau în permanentă refuzaţi, uneori chiar cu ostilitate.

Bariţiu a simţit ostilitatea, mai ales a deputaţilor din ţările de origine germană, care erau în general adepţii centralismului, dar şi a altora.

Totuşi, Bariţiu nu a încetat lupta. El trebuia să se zbată mai ales pentru un traseu de cale ferată; care să străbată întreaga Transilvanie şi să treacă pe la Braşov în România şi să ajungă la porturile maritime deda Dunăre: Galaţi şi Brăila.

Multe aspecte ale activităţii parlamentare din toamna-iama anilor 1863-1864 ne sunt dezvăluite de Bariţiu în corespondenţa sa cu familia din acea perioadă.

În calitate de cap al familiei, Bariţiu comunică cu aceştia atât în calitatea lor de membri ai familiei, dar şi în calitatea aceloraşi membri ca parteneri de afaceri la fabrica de la Zămeşti, de coproprietari de case, de modul cum vor evolua preţurile caselor şi al terenurilor în timpul şi după construirea căilor ferate şi în Transilvania, de modul cum sărііstribuie unele cărţi, ziare etc.

Astfel într-o scrisoare din Viena din 22 oct 1863, Bariţiu îi comunică lui Costi[103] despre participarea la discuţiile cu privire la căile ferate, despre contribuţiile la buget ale ţărilor monarhiei austriece, despre contradicţiile dintre membrii senatului etc. Apoi cu privire la afacerile familiei îi comunică despre pierderi de procese în recuperarea unor bani; Costi este sfătuit să nu-şi vândă casele imediat să aştepte cu recuperarea lor până când va începe construcţia de căi ferate. Acestea vor scumpi şi pământurile şi casele. Într-o altă scrisoare trimisă 2 zile mai târziu, Bariţiu se bucură de venirea a încă unui nepot pe lume, dându-i sfaturi fiicei sale cum să se comporte după ce a născut etc.

În scrisoarea din 9 noiembrie 1863 din Viena îi comunică lui Costi despre participarea la senatul imperial, apoi revine iarăşi la afaceri, dându-i instrucţiuni şi sfaturi pentru o mai bună organizare a fabricii.

Aceasta se pare că era o perioadă mai bună, de prosperitate a fabricii din Zămeşti. Dar nici de această dată, el nu se poate bucura

---

[103] Costi, de fapt Constantin Iuga, fiul lui loan Iuga mare negustor, devenit ginerele lui G. Bariţiu, prin căsătoria cu Victoria Bariţiu.

de mersul mai corespunzător al afacerilor, deoarece constată „că unor oameni le pare rău că fabrica de la Zărneşti a început să meargă mai bine". Propune schimbare de director, deoarece nu-şi facea datoria în mod conştiincios.

În scrisoarea din 24 noiembrie 1863, Bariţiu – observator atent al vieţii economice - îi comunică lui Costi despre urcări de preţuri şi despre necesitatea ca funcţionarii şi muncitorii să fie mai bine organizaţi, dar şi supravegheaţi mai strict. Îl anunţă pe Costi că Dunărea este secată, ceea ce va îngreuna transportul, va scumpi hârtia de import în România. Îl îndemnară pe Costi să se folosească de această conjunctură favorabilă şi să sporească astfel profiturile fabricii.

La senat erau probleme cu darea capului şi cu drumurile de fier. Cu privire la reţeaua drumurilor de fier se ciocneau multe şi mari interese, discuţiile trenau. De aceea sesiunea senatului se va prelungi. Bariţiu va rămâne în continuare pentru dezbateri referitoare asupra mai multor probleme pentru care nu s-au găsit rezolvări convenabile pentru toate părţile în şedinţele anterioare ale secţiunilor şi ale plenului senatului.

Instrucţiuni amănunţite şi de o diversitate deosebită cu privire la administrarea bunurilor materiale şi financiare de care dispunea familia, de soarta căreia se ocupa tot Bariţiu ca tată de familie, va da el de la depărtare şi cumnatului său, Iancu Velisar[104].

Într-o scrisoare din 22 dec. 1863, Bariţiu îi serie lui Iancu Velisar că-i va trimite de la Viena o ladă de lucruri care conţine obiecte necesare membrilor familiei şi cadouri de sărbători, cărţi şi altele. „Factura să n-o arate la nimeni", „să fie iertat că trimite numai bagatele de acestea". Le-ar fi trimis mai mult, dar conducerea senatului nu le-a decontat toţi banii de călătorie. Promite că: „îndată ce voi mai putea scoate ce mai am să iau din banii ce-mi opriră până la 1 ianuarie, pentru ca să nu mă pot mişca de aici până atunci, voi îngriji a plăti şi conturile ce le va fi făcut familia, iară anume conturile de la Resch, unul pare-mi-se de 30 fi. la Kovacs. Iară până la acel timp să ziceţi acelor oameni buni ca să fie aşteptători, că le voi plăti. Tot cu acea ocaziune voi trimite sau aduce bănişori, ca să punem la Sparcassa şi pentru băietele Octavia şi Măriţa, pentru că am auzit că se poartă bine şi cred că ascultă de mămica lor"[105]. Îi mai da

---

[104] Iancu Velisar, era fratele soţiei lui Bariţiu. Era şi omul său de încredere.

[105] *George Barifiu şi Contemporanii săi, voi VIII*, Bucureşti, 1987, pp. 143-146. (În continuare *G.B.C., voi..., p...)*.

Bariţiu instrucţiuni cum să împartă nişte sume de bani soţiei, soacrei, fiicelor şi altor persoane apropiate, să le depună unora bani de economisire la Sparcassa etc. să plătească sâmbria slujnicelor, cum să împartă lucrurile trimise prin Timişoara de la Viena ş.a.

Acestei scrisori îi mai urmează alte 3 scrisori trimise de Bariţiu din Viena prin care îi dă noi instrucţiuni cu privire la bani.

Din suma de 200 f.v.a. să pună bani la Sparcassa pe numele OctavieLşi a-Măriţei, pe cecuri la care să napoată umbla nimeni până când ele nu vor împlini 16 sau 17 ani.

Să plătească lui Resch, să-i dea ginerelui său Costi 16 f.v.a, să-i dea lui Halmer etc. Gum să folosească banii primiţi de Bariţiu de la fabrică pentru casă, să înnoiască nişte poliţe etc. Nu a putut trimite mai mulţi bani pentru că are de plătit şi gazda fiului Ieronim pe două luni etc. Să-i trimită nişte acte tot referitoare labani.

Să-i liniştească pe toţi cei cărora Bariţiu le este dator, că le va plăti până la ultimul ban când va veni de la lucrările senatului.

„Într-aceea, fratele Gerasim să-mi scoată un mic extract din partita *lefii meler* până la 3Idee a.tr.1863, pentru ca să ştiu cum stau şi cu aceea, şi să mi-l trimiţi încoace, că mai e vreme, că pe noi nu ne lasă de aici până nu se va hotărî definitiv cu dările, şLmai vârtos cu drumul de fier, ca să-l căpătăm negreşit, sau până la Belgrad (Carlsburg), sau tocma până la Braşov, iară aceasta va fi numai în cursul lunii, până la 10 ianuarie avem numai şedinţe pe comitete"[106].

Se pare că adversarii lui Bariţiu, speculând faptul că nu a venit de sărbătorile sfârşitului anului 1863 şi începutul lui 1864, au considerat aceasta un bun prilej de a provoca zâzanie, neplăceri, dispute în sânul familiei Bariţiu, răspândind zvonuri că el nu a rămas la senat la Viena, ci s-ar fi dus în altă parte. Convingând-o pe Victoria, fiica sa cea mai mare că el într-adevăr se găsea la senat şi era reţinut cu treburi acolo, Bariţiu îi scria: „Rău te înşelară cari îţi spuseră, de câteva săptămâni încoace, cum că eu nu aş fi în Viena. Când am ieşit mai departe a fost pe câte o zi sau 1/2 . Peste aceasta, venind eu ca să şed şi să lucru în Parlamentul imperial, aici la Viena, tocmai să fiu voit a alerga în alte părţi şi a cheltui la bani, îmi era peste putinţă, pentru că îmi deteră de lucru ca la doi şi la trei. Tot aşa te-au înşelat care ţi-au spus că nu mă voi reîntoarce până în mai, pentru că tocmai din contră hotărârea fusese ca pe 20 decembrie să mergem acasă, pentru ca în mai iarăşi să ne adunăm. Au intervenit însă alte lucruri mai mari, grele, chiar fatale, a fost la mijloc şi cauza

---

[106] ***Ibidem***, p. 147.

drumului de fier pentru ţara noastră, care toate au silit pe împăratul ca să ne mai ţină pe vreo 165 de deputaţi şi vreo 120 magnaţi (*Herrenhanes*) împrejurul său, fără ca să poată pune cineva zi anumită când să ne desfacem. Iară acum ni se spune cum că în 5 februarie vom încheia toate"[107].

Bariţiu va mai avea încă mult de luptat până când îşi va vedea împlinită dorinţa construirii unui drum de fier, care să străbată întreaga Transilvanie şi să facă joncţiunea cu căile ferate din România.

1.8. Bariţiu la Dieta Transilvaniei în sesiunea a U-a din 1864

La data de 23 mai 1864 a fost convocată cea de a doua sesiune a dietei transilvănene ca o continuare a primei sesiuni din 1863.

Prima constatare a lui Bariţiu a fost aceea că, ungurii nu aveau decât un singur reprezentant, iar exponenţii de seamă ai românilor ca: Şuîuţiu, Şaguna, Dobra ş.a., lipseau şi ei. La a doua şedinţă din 25 mai, deputaţii erau şi mai puţini: cinci deputaţi au cerut concediu, Bariţiu a cerut şi el un concediu de 8 zile; Baronul Brukenthal, corn. Beldi, episcopul Fogarasi, lipsă şi ei. Unii foşti funcţionari de stat pensionaţi nu s-au mai prezentat la lucrările dietei, cazul lui Ioan Nemeş şi a altora. Unor români la vot li se respinge cererea de concediu de către ceilalţi români; saşii le-o aprobă. Cea mai bună prezenţă o aveau funcţionarii de stat, manifestându-şi nemulţumirea din cauza multor absenţe ale altora. Dar ei, funcţionarii de stat, erau „bine salarizaţi, cari trăgeau totodată şi diurnă dietală de 5 fl.v.a. pe zi; iară de alţii nu-i durea capul ca să le cunoască cauzele absenţei lor"[108].

Cu o zi înainte de 25 mai, ziua celei de a doua şedinţe a dietei 24 mai 1864, Bariţiu trimitea de la Braşov o cerere, în care scria: „Mulţimea şi greutatea ocupaţiunilor mele particulare fac ca să-mi fie preste putinţă a lua parte îndată din ziua deschiderii la lucrările casei legislative. Deci, rog pe înaltul Prezidiu ca să binevoiască a-mi da concediu de opt zile, computate din 23 mai. Iară mai departe, am onoarea a mă subsemna cu cea mai distinsă stimă al înaltului Prezidiu

---

[107] *Ibidem*, p. 155.

[108] G. Bariţiu, *Părţi alese din Istoria Transilvaniei, voi. III*, p. 251. Mai departe: *Părţi alese, voi. ...p.....*

serv Plecat: George Bariţiu ca membru regalist"[109]. Rezoluţia dată în limba română a fost: „se acordă". Notăm că preşedintele dietei din 1863-1864, cu titlu interimar, a fost consilierul guberniar Gusztâv Groisz, iar funcţiile de vicepreşedinţi au fost deţinute de loan Alduleanu şi Friedrich Kirchner.

În cea de a 3-a şedinţă din 30 mai numărul deputaţilor se redusese şi mai mult prin sporirea cifrei celor ce absentau. Pentru a reda atmosfera ce domnea în şedinţele dietei, Bariţiu transcrie din actele acesteia următoarele: în şedinţa din 30 mai 1864 deputatul ungur Eitel „dându-şi demisiunea din oficiul de notar în dietă, avu fruntea ca să zică în faţa dietei «că în iama trecută îşi stricase ochii cu învăţarea limbei române». Era expresia urii şi disprețului cu care – spunea Bariţiu – deputaţii unguri îi priveau pe români"[110].

După scurgerea celor 8 zile de concediu, Bariţiu nu s-a putut prezenta la dietă. O nouă cerere de prelungire a concediului lui şi o nouă aprobare de prelungire a acestuia pentru 3 săptămâni. Greutăţile întreţinerii familiei, afacerile sporite ale fabricii de hârtie de la Zărneşti, unde era director, greutăţile întâmpinate de această fabrică sunt cauzele invocate de Bariţiu pentru a obţine prelungirea concediului.

În iulie-august mulţi deputaţi au plecat la tratamente la Băile Vâlcele din apropierea Braşovului. La dietă erau puţini deputaţi prezenţi.

La şedinţele din iunie şi iulie s-au discutat probleme ale înfiinţării unei înalte curţi supreme de revizie şi casaţie în Transilvania. Românii voiau ca aceasta să-şi aibă sediul în Transilvania, saşii o voiau la Viena. Din cauza unor rivalităţi naţionale dintre saşi şi români această instituţie necesară şi condiţie importantă în funcţionarea unui stat modern nu s-a realizat Este drept românii au câştigat la vot cu 43 la 40. Dar împăratul s-a opus legii dietei transilvănene. El a decis ca sediul curţii de revizuire şi casaţie să fie la Viena. Deci nu a contat voinţa dietei ci a împăratului, ca expresie a centralismului nu a autonomismului, adică a liberalismului cum se prezentau oamenii de stat din Austria după Diploma din 20 oct.1860 şi patenta din 26 II 1861.

Deşi lipseau mulţi de la lucrările dietei, românii au înţeles că era necesar să asigure totuşi o prezenţă minimă pentru a nu pierde majoritatea. Andrei Şaguna s-a prezentat pentru câteva zile în iunie

---

[109] *G.B.C., X,* p. 300.
[110] G. Bariţiu, *Părţi alese ale voi III,* p. 252.

1864, după care a plecat la băi la Vâlcele şi la Covasna. În aceeaşi vară A. Şaguna a vizitat Braşovul, unde s-a întâlnit cu G. Bariţiu. Aveau de discutat probleme ale Astrei, Şaguna fiind preşedintele acesteia, iar Bariţiu prim secretarul ei. În acel an 1864, adunarea generală a „Astrei" s-a ţinut la Braşov, unde Bariţiu a organizat şi o mare expoziţie industrială, agricolă şi de artă românească.

Lui Bariţiu i s-a părut că mitropolitul era prost dispus, intr-o dispoziţie sufletească melancolică. La un moment dat, Şaguna i-a spus iui Bariţiu cu o voce oarecum întristată, cu un pesimism profetic: „Să nu lăsăm d-le Bariţiu ca să apuie asociaţiunea noastră, să o susţinem cu toate braţele, încât dacă s-ar întâmpla să pierdem toate celelalte drepturi la câte-năzuirăm, să rămânem cel puţin cu acest mijloc comun de cultură a limbei şi a spiritelor. Zelul nostru pentru asociaţiune să nu scadă"[111].

Pe moment, Bariţiu nu şi-a dat seama ce-a vrut să spună mitropolitul! Abia prin 1865, când a devenit clar că se pregătea dualismul austro-ungar, prin care românii ardeleni au pierdut autonomia Transilvaniei care era încorporată la Ungaria şi-a dat seama de înţelesul cuvintelor lui Şaguna.

Dar chiar din 1864 situaţia românilor la Viena începuse a se schimba în defavoarea lor. „Episcopul Andrei o simţise mai curând decât noi ceştialalţi". Din 10 iulie, spune Bariţiu, a început a ploua cu decoraţii în Transilvania. Au fost decoraţi dintre români şi saşi Andrei Şaguna şi Alexandru Sterca Şuluţiu cu coroană de fier cl. I, episcopul Fogarasi şi B. L. Pop aceeaşi de cl. II, Alduleanu, Rannicher, Puşcariu, Binder şi Gull cl. HI, Conrad Schmidt şi Gusztâv Groisz luară decoraţiunea de comandori ai ordinului Leopoldin.

Românii prelungeau deja prea mult lucrările dietei. Guvernul central şi împăratul devin iritaţi. Ba mai mult. Românii erau învinuiţi de daco-românism. Era anul – observă Bariţiu „când se făcuse faimosul plebiscit în România cu aproape 700 de mii de voturi, prin care Alecsandru loan Cuza era proclamat oarecum ca mic imperator, se împroprietăriră şi sătenii; s-au secularizat şi mănăstirile numite greceşti şi închinate, iară principele călătorise la Constantinople, unde a fost primit de către marele Padişah al Osmanilor cu pompă neaşteptată"[112]. Faptul că la graniţele imperiului se năştea un stat român, care devenea tot mai puternic şi tot mai mult acceptat de

---

[111] *Ibidem*, p. 260.
[112] *Ibidem*, pp. 261-262.

Europa, că românii din Transilvania voiau egalitate şi recunoaştere a limbei şi credinţa lor, dar că nu se străduiau să termine cât mai repede lucrările dietei ardelene ţinând-o în loc pe cea imperială de la Viena i-a supărat rău pe saşii din Ardeal, care au început şi ei să se alăture curentului antiromânesc, învinuindu-i şi ei pe români de daco-românism, că vor o Românie Mare, care să cuprindă pe toţi românii existenţi sub administraţia altor state europene. Oricum, Bariţiu sugerează că schimbările intervenite în Principatele Unite, modernizarea noului stat român nu au rămas fără ecou în Transilvania, Ungaria şi chiar la curtea imperială din Viena. Românii constituiau deja un potenţial demn de luat în seamă, în calculele lor politice cu privire la viitorul imperiului. Împăratul a ales: va face dualismul austro-ungar în dauna autonomiei Marelui Principat Autonom al Transilvaniei, aşa cum se va vedea mai târziu din relatările desfăşurării vieţii şi activităţii lui Bariţiu.

Prima tentativă de a lovi în încercările românilor de a-şi întări tot mai mult autonomia a fost aceea de a-i „aloca", de a-i „alipi" pe românii uniţi la biserica catolică, de a şterge greco-catolicismul ca biserică de sine stătătoare, de a o alipi jurisdicţiei catolice. De la Viena – relatează Bariţiu – s-a şi întocmit un plan de alipire a românilor greco-catolici la catolicism. Exista un plan al regimului vienez de a-i da mitropolitului Alexandru Sterca Şuluţiu un „episcop coajutor, sub cuvânt că acesta din cauza vârstei şi a unor suferinţe fizice nu mai este capabil să **administreze** arhidieceza sa. A fost învinuit Şaguna că el a lucrat la curte pentru a-l răsturna pe Şuluţiu. Deci când românii aveau în mână dieta – puterea legislativă, când puteau fi mai operativi pentru a adopta legi în favoarea lor, forţând oarecum mâna împăratului de a le sancţiona, ei în loc să fie mai uniţi se certau între ei.

În această lumină şi a altor evenimente ne apare complet justificată lupta lui Bariţiu şi a colaboratorilor săi de a emancipa mişcarea naţională românească de sub tutela celor doi capi ai celor două confesiuni româneşti – ortodoxismul şi greco-catolicii şi aşezarea ei sub o conducere laică, monolită, fără a mai crea dezbinare de ordin religios în lupta pentru eliberarea naţională.

Absenţa lui Bariţiu s-a prelungit mult peste cele 3 săptămâni solicitate la 31 mai 1864. În această situaţie prezidiul îi trimite o adresă prin care îi cere să se prezinte la serviciu în 8 zile de la primirea înscrisului respectiv. Absenţa îndelungată de la lucrările dietei avea pe lângă motive de ordin material şi unele motivaţii politice, resimţite grav nu numai de deputaţii români, ci şi de opinia

publică, relatate de corespondenţe transilvănene ale *Concordiei* din vara anului 1864.

Răspunzând adresei din 12 VIII 1864, Bariţiu scria că îndelungata sa absenţă de la lucrările dietei nu era determinată de vreo nepăsare sau lipsă de simţ patriotic „de care cred că am dat în tot cursul vieţii mele probe de ajuns, precum nici chiar de la un desgust cauzat oarecând prin persecuţiuni feroase pe care am învăţat a le suferi, ci absentarea mea de acum este curat numai rezultatul absentării de mai înainte, de şapte luni de la casă, de la familia şi de la afacerile mele private, care-mi asigură existenţa, cum şi rezultatul unor lovituri elementare de care am fost ajuns şi eu în lunile din urmă. Cu toate acestea – scrie Bariţiu – sunt prea determinat ca în cursul viitoarei săptămâni să-mi reocup şi eu scaunul în sala legislativă"[113].

Dieta transilvăneană din 1863-1864 a mai dezbătut, după cum scrie Bariţiu, cauza cea mare a dezrobirii pământului ţării şi a milioanelor de locuitori, a culturii şi a multor altor chestiuni agrare.

Afirmaţiile despre desfiinţarea completă a iobăgiei în Ungaria erau, după analizele istorice şi sociale ale lui Bariţiu, o minciună.

Iar unele reforme care au desfiinţat o parte din obligaţiile feudale, nu s-au făcut de bunăvoie, din graţia nimănui, *ci numai* de frică. În Ungaria circulaţia liberă a pământului începuse de la 1848. În Transilvania familii numeroase de români au fost spoliate de pământ. Aristocraţia din Ungaria şi Boemia a încercat să restaureze iobăgia. În nicio ţară din imperiu, legea urbarială nu a fost atât de asupritoare ca în Transilvania.

Scurtul rezumat pe care ni-l prezintă Bariţiu în voi. III al lucrării „Părţi alese din istoria Transilvaniei", este tratat pe larg în numeroase articole, studii, dispute pe problemele agrare ale Transilvaniei scrise şi publicate în presă, în dialog cu presa ce apăra interesele aristocraţiei etc. Aici el ne dă doar câteva trăsături ale iobăgiei evoluate de-a lungul secolelor pentru a ne arăta cât de importantă şi complexă şi câte greutăţi au întâmpinat Ioan Raţiu şi I. Puşcariu în comisiunea pentru legea urbarială până când, în sfârşit, ea a fost pusă în dezbatere în 3 sept. 1864.

„Noi – scria Bariţiu – nu cunoaştem nicio lege care să taie aşa de afund în viaţa fizică şi spirituală a propriului popor din această ţară, precum este legea urbarială cu toate ramificaţiile sale şi cu toate consecinţele de care mai suferă zeci de mii de familii, în multe

---

mG.B.C., X, p. 301.

privinţe şi ţara întreagă. Din toate provinciile monarhiei nu-mi veţi numi nici una întru care legea urbarială să fi fost atât de asupritoare, să fi stors şi să mai stoarcă până în ziua de astăzi puterile ţării, şi precum se ştie din alte legi posterioare, va mai stoarce încă zeci de ani măduva poporului. *Nu noi afirmăm aceasta,* ci au adeverit-o în dietă chiar organele gubemului"[114].

Dezbaterile asupra raportului comisiei urbariale începuseră deja din 3 sept 1864 prin referentul Schnell şi luarea de cuvânt a lui Fridericu Thieman, fost consilier gubemial sub sistemul absolutist, iar la data ţinerii raportului era comisar ministerial de finanţe în afaceri gubemiale şi totodată ca deputat, care studiase cu deamănuntul toate ascunzişurile chestiunilor urbariale ardeleneşti. Comisia şi mai ales Thieman doreau să dezvăluiască secretele existente până atunci în problema dezrobirii pământului şi a poporului, să corijeze şi să rectifice cifrele diverse la urbariu, care circulau până atunci în public.

Din informaţiile lor bazate pe studierea actelor şi documentelor reformelor agrare (urbariale) reieşea că, până în acea perioadă li se plătiseră foştilor proprietari de iobagi 53.352.961 **florini** 26 3/4 cr. monetă conv., cea mai mare în obligaţiuni rurale şi în numerar 7 milioane. Erau cifre autentice. Dar comisia a aflat că mai sunt prevăzute şi alte sume mari pe care le va mai plăti ministerul, aşa încât suma totală a despăgubirilor se va ridica la 75 milioane. „Tot comisiunea reflectă, că dacă dieta ar fi fost convocată atunci în anul 1854, ţara ar fi făcut o economie de cel puţin de vreo 30 de milioane; gubemul central însă pentru ca să-şi câştige pe aristocraţia ca să nu mai conspire, a acordat desdăunări strălucite.[115] Şi acestea nu sunt toate sumele plătite! adăugă Bariţiu!

Au mai fost încă alte multe despăgubiri plătite: episcopiei romano-catolice (zeciuîala), confesiunii augustane, reformaţilor calvinişti, fiscului pentru zecimile urbariale. În anii care au urmat, notează Bariţiu în istoria sa, claselor feudale li s-au adăugat şi alte izvoare de câştig, prevăzute tot cu titlul de răscumpărare.

Luând cuvântul la raportul comisiei urbariale, profesorul de drept Schuler- Libloy a denunţat lumii că „din toate ţările monarhiei *această ţară este* cea mai asuprită şi stoarsă în favoarea familiilor privilegiate, dintre care câteva au primit despăgubiri îndoit şi chiar

---

[114] *Părţi alese din Istoria Transilvaniei ... voi. III,* **p. 266.**
[115] *Ibidem,* **p. 267.**

întreit mai mare decât li se cuvenise după drept şi dreptate; însă aşa a fost voinţa guvernului central[116].

Schuler a prevăzut că suma pe care o vor plăti transilvănenii va depăşi 90 de milioane în următorii ani, că nepoţii şi strănepoţii generaţiei deputaţilor prezenţi la dietă vor mai plăti şi ei despăgubiri. Previziunea lui Schuler s-a îndeplinit, ardelenii plăteau despăgubiri foştilor proprietari şi după 30-40 de ani de la reforma din 1854. însuşi Bariţiu va mai reveni în publicistică asupra acestei probleme după mai bine de două decenii de la dieta românească de la Sfbiu din 1863-1864.

Şedinţa din 11 oct. 1864 dieta transilvană, relatează Bariţiu în Istoria sa a Transilvaniei, după ce a rezolvat câteva „afaceri curente" a trecut la alegerea celor 26 deputaţi pentru senatul de la Viena .

Din cei 26 de deputaţi care au participat la senatul din 1863, un număr de 9 deputaţi nu au mai fost aleşi, din care 5 români, 3 saşi şi 1 popă armenesc.

Românii mu s-au pregătit temeinic pentru aceste alegeri, recunoaşte Bariţiu. Îrucomparaţie cu anul anterior, românii au pierdut un loc. Era chiar să nu mai fie aleşi deloc în noul senat. Între români exista şi multă discordie. Din cei 26 deputaţi aleşi erau 12 români, 11 saşi, 3 unguri.

În luna octombrie dieta a mai discutat o serie de proiecte de legi venite de la Vîena, legi introduse de deputaţii dietei, s-a propus o lege de reducere a perioadei de serviciu militar, lege care să acorde finanţare de la stat a tuturor confesiunilor recunoscute, lege care să-i împroprietărească şi pe preoţi şi învăţători cu ocazia reglării urbariale, lege pentru ştergerea capitaţiei.

La 29 oct. 1864 dieta transilvana a fost întreruptă pentru 9 luni pentm a da posibilitatea senatorilor transilvăneni să participe la senatul imperial de la Viena.

1.9. Bariţiu pentru a doua oară la senatul imperial. Un senat plin de învăţăminte şi deziluzii pentru istoricul şi politicianul român

Participările anterioare la activitatea parlamentară în dieta Transilvaniei şi în senatul imperial austriac din anii 1863-1864, au fost pentru Bariţiu pline de învăţăminte în înţelegerea comportamentului politic al diferiţilor politicieni, al modului cum

---

[116] *Ibidem*, p. 269.

aceştia una vorbeau şi alta făceau, promiteau ceva şi-ţi dădeau altceva, promit libertate dar prin multiple mijloace te lipsesc de ea, sau să-l asculţi pe cineva ce spune şi să încerci să ghiceşti sau să citeşti printre rânduri ceea ce vrea să spună în realitate. Dar niciodată nu a întâlnit atâta demagogie, folosirea cuvintelor pentru a ascunde adevăratele gânduri ale unor demnitari de stat, oameni destinaţi să ia decizii de care depinde soarta a milioane de oameni, aşa cum a întâlnit la lucrările senatului imperial din Viena, care şi-a deschis lucrările în 13 noiembrie 1864.

Încă din unele discursuri ale conducătorilor imperiului, inclusiv ale împăratului de la deschiderea casei inferioare şi a celei superioare ale parlamentului austriac, Bariţiu a înţeles că imperiul austriac nu este atât de unitar şi monolit pe cât vrea să pară şi să se prezinte în faţa lumii, iar viitorul autonom al Transilvaniei nu este nici el atât de sigur precum cred românii. În realitate viitorul Transilvaniei era ameninţat din mai multe părţi.

În discursul lui dr. Leopold Hasner de Artha, preşedintele Camerei deputaţilor, numit de către împărat, se dădea de înţeles, că în situaţia în care se găsea monarhia în anii din urmă era mai bine ca toţi locuitorii săi să se ocupe numai cu politica din interior, cu afacerile şi reforma de acasă, cu consolidare în toate privinţele. Nu este recomandat pentru monarhie să se amestece necontenit în treburile altor popoare şi state, să manifeste ura faţă de altele. Hasner, spunea Bariţiu, considera că „ar fi o eroare mare a se lua *după sisteme, căci geniul timpului nu stă în sisteme*; ci puterea celor mai geniali bărbaţi de stat o dau lor priceperea de a se folosi de neajunsurile şi erorile altora la timp binevenit, iară în privinţa tratatelor încheiate între state să nu pierdem din vedere, *că acestea au devenit ieftine* ca alunele; iară actele de stat, constituţiunile etc.! sunt supuse la prescripţiune (veqährung) ca orice lucruri bagatele"[117]. Deci nu le recomandă deputaţilor să se ia după *oamenii vizionari* şi *fantaşti*. Bariţiu consideră că fără să ştie, Hasner a prezis viitorul sumbru al monarhiei habsburgice, care nu şi-a văzut prea mult de treburile ei interioare, cum i-a recomandat preşedintele camerei deputaţilor din 1864.

Oricum, explică Bariţiu, monarhia era în regres. Dar era prea târziu ca învăţăturile lui Hasner să fi pătruns în păturile superioare şi supreme ale monarhiei. „Sorţile fuseseră aruncate mai de înainte;

---

[117] George Bariţiu, *Părţi alese ..., voi. III,* p. 281.

monarhia repezită pe clină de vale; recăderea poporului român încă de atunci era ca sigilată"[118].

În discursul său din 14 noiembrie 1864, împăratul afirma că senatul era în aşa fel alcătuit încât să reprezinte monarhia întreagă. Bariţiu ştia însă că Ungaria, Croaţia, Veneţia, Lombardia erau lipsă. Deci senatul nu reprezenta întreaga monarhie.

Împăratul constată, printre altele, că în Principatul Transilvania activitatea constituţională face progrese peste tot.

În acelaşi discurs împăratul promite căi ferate şi pentru Transilvania, promite reforme şi uşurări de impozite, tarife de vamă mai convenabile. Se părea că împăratul se interesa de starea Transilvaniei. Dar senatul, observă Bariţiu, nu s-a interesat.

Propuşi să facă parte din comisia de adresă ca răspuns la cuvântarea împăratului, românii şi rutenii au fost scoşi de pe listă de către germani şi poloni. Au intrat totuşi, un român şi un rutean, dar pe altă listă. Germanii, mai ales, nu-i iubeau pe români.

La senat, remarca Bariţiu – nu existau convingeri şi atitudini comune cu privire la modul viitor de organizare a imperiului. Unii tindeau la menţinerea feudalismului, alţii considerau că „în caz de strâmtoare grea" se poate recurge la dualism.

Unii cereau legi dure pentru a asigura continuitatea monarhiei. Miniştrii să fie traşi la răspundere dacă nu asigură buna funcţionare a statului austriac în întregul său.

În toiul discuţiilor Ungaria – care practica boicotul prin pasivitate, neparticipând la lucrările parlamentului – şi-a găsit un mare apărător în persoana lui Leopold Mende fost consilier al curţii apelative, funcţionar împărătesc în Ungaria pe care o cunoştea bine cu toate aspiraţiile locuitorilor ei. Leopold Mende, relatează senatorul român al imperiului, G. Bariţiu, „pretinde totodată de la guvern ca să ridice blestemul de 16 ani de asupra Ungariei, să înceteze activitatea tribunalelor militare introduse asupra poporului, presa să nu mai fie ferecată; discussiunea să fie liberă şi vocea ţării ascultată, pentru ca să zică oricine câte-i va plăcea (alusiune la câţiva saşi din Transilvania), *chestiunea ungurească există,* şi numai când aceasta va fi deslegată şi împăcată, va ajunge monarhia austriacă tare înăuntru şi afară"[119]. Dar Mende nu numai că susţine că există o chestiune ungurească, el propune ca senatul să ceară chiar în adresa către împărat rezolvarea problemelor ungureşti.

---

[118] *Ibidem.*
[119] *Ibidem*, **p.284**.

Lui Mende îi urmează luteranul transilvănean Franciscu Obert din Transilvania, care s-a dovedit un pangermanist înfocat, care avea în vedere ca în Ardeal să se creeze o ţară săsească cu teritoriu propriu, alături de teritorii ungureşti, secuieşti şi româneşti. Mai susţinuse aceasta şi în dieta de la Sibiu, unde nu a avut câştig de cauză. Obert atrage atenţia senatului, să prevină guvernul că această monarhie va realiza multe numai intr-o strânsă legătură cu Germania şi că numai prin confederaţiune cu Germania îşi va asigura existenţa sa. Era un pangermanist convins acest Obert, iar Transilvania îşi asigura viitorul, după părerea lui, numai devenind provincie germană.

Desigur, delegaţii negermani ai parlamentului au înţeles bine mesajul pe care l-a transmis sasul ardelean. De aceea, notează Bariţiu, sasului pangermanist, i-au răspuns *scuturat şLîndesat*.

I-a plăcut, credem, lui Bariţiu, confirmându-i-se şi părerile sale, răspunsul dat de cehul Sădii. Acesta susţineaLCă Austria nici cu cele două acte – diploma din 20 oct1860 şi patenta din 26-II-1861 – nu este încă monarhie constituţională, căci îi mai lipsesc multe drepturi mari, precum dreptul de reuniuni (Vereinsrecht), libertatea presei, juriu, publicitate şi procedură verbală, responsabilitatea ministerială Erau trăsături ale liberalismului evocat al celor două acte dar incomplet aplicat.

Cele două acte împărăteşti nu le-a acordat românilor nimic concret, iar ceea ce şi-au dat românii prin dieta din Sibiu şi sancţionat de împărat, a fost complet anulat prin procedurile dualismului.

Vorbind şi în numele altor naţionalităţi mai ales a celor din estul şi sud vestul monarhiei Sădii spunea că acestea nu au nicio încredere în legătură cu Germania, iar popoarele austriece vor să iasă din confederaţia cu Germania. „Nu trecură nici doi ani şi dorinţa lui Sădii s-a îndeplinit" (Bariţiu).

Dacă românii, notează Bariţiu, şi-ar fi deschis bine ochii nu ajungeau să şi-i scoată câteva luni mai târziu prin certuri şi ură

Au fost şi în sesiunea 1863/1864 a senatului austriac mulţi dualişti. Dar atunci au tăcut. Aceştia, şi alte grupe nu doreau să-i vadă pe transilvăneni în senatul din Viena. Mulţi austrieci, oameni de stat se purtau ca centralişti riguroşi „nu le trebuiau nici măcar umbre de diete provinciale". Ei voiau un singur parlament, asemănător celui al Angliei în care „se găseau trei parlamente încorporate (al Angliei, Scoţiei şi Irlandei)".

Treptat, treptat se înţelege din relatările lui Bariţiu, discuţia în parlamentul vienez se orientează tot mai mult spre dualism, de fapt spre pregătirea căii spre dualism. Dar dualismul era înţeles în mai multe feluri.

De exemplu, un înalt funcţionar din provincia austriacă Stiria, pe nume Mauriţiu Kaiserfeld se declară adept al dualismului, dar nu cu patimă ci cu logică. El era de fapt, reprezentantul austriecilor dualişti. Puneau şi ei accentul pe drepturi istorice, de ordine superioară, aduceau *în discuţie contracte de stat încheiate odinioară* între vreo casă domnitoare şi între o ţară sau alta; el aruncau însă în discuţie şi scopul şi problemele mari ce decurgeau din enormele diferenţe de cultură, în temperamente, în profesiuni şi în mii de interese câte ieşeau la lumina zilei între popoarele proprii austriece şi ţările coroanei ungureşti. Intrarea ceior 26 de ardeleni în senatul imperial i-a provoeat mari nelinişti lui M. Kaiserfeld. În cazul că veneau la senat şi ungurii şi croaţii şi alţii care lipseau ar fi putut crea o majoritate zdrobitoare în comparaţie cu germanii de origine austriacă. Germanii ar fi trebuit să lupte foarte greu să-şi mai impună vreun punct de vedere. S-ar fi trezit aproape întotdeauna în minoritate. Cu prezenţa celor 26 de deputaţi ardeleni, Kaiserfeld spunea că senatul nu se întregeşte. Ardelenii erau numai o fracţiune, pe care el i-arJi trimis acasă. Dar dacă ar fi venit cei 86 de unguri, 20 de lombardo-veneţieni şi 9 croaţi, senatul s-ar fi întregit

De partea dualismului s-a situat şi ministrul Ant. Schmerling, dar el, în virtutea funcţiei în stat nu putea să spună prea multe. El cunoştea stadiul tratativelor secrete, care se desfăşurau încă de atunci între guvernul austriac şi aristocraţia ungurească.

Din dezbaterile din senat amintite ca şi dezbaterile care vor urma cu privire la finanţe şi bugete, construcţii de căi ferate, probleme urbariale ş.a., Bariţiu îşi va da şi mai mult seama că în monarhia austriacă lucrurile nu sunt stabile, că imperiul austriac este zguduit de contradicţii naţionale, care-l vor măcina din interior. În Ungaria, Lombardia-Veneţia şi Galiţia ordinea se menţinea cu armata; în Galiţia existau răzvrătiri ale polonezilor, ei luptau în interior şi se organizau şi în exterior pentru a milita împotriva Austriei, polonezii îi asupreau pe alţi polonezi, ca şi pe ruteni etc.

Cu toată atmosfera neprielnică din senat, totuşi, în primele aproape două luni de funcţionare, se părea că lucrurile se îndreaptă, se echilibrează pentru Transilvania.

Înălţarea Episcopiei de la Sibiu în 24 dec. 1864 şi numirea episcopului Andrei Şaguna în rangul de Mitropolit părea să fie un semn de bun augur pentru Transilvania. Românii aveau din nou Mitropolie. Deziluzie însă. Evenimentele ce au urmat şi măsurile luate chiar de guvernul central şi de însuşi împăratul i-au dezamăgit pe transilvăneni, în primul rând pe românii acesteia, care constituiau majoritatea absolută a populaţiei. Oricum, ridicarea episcopiei din

Sibiu la rang de Mitropolie era imul din efectele sancţionării legii *înarticulării* naţiunii române şi a celor două confesiuni ale sale de către împăratul austriac. Era un gest pentru care românii i-au mulţumit cu vârf şi îndesat Dar împăratul nu a mers mai departe cu acordarea unor drepturi şi libertăţi reale românilor. Tot ce au mai cucerit românii a fost dobândit cu jertfe şi eforturi extraordinare, alteori suferind şi persecuţii dure, inclusiv participarea la primul război mondial sub flamuraAustro-Ungariei.

Dezbaterile cu privire la bugetele deferitelor ţări ale monarhiei din 1863 pentru anul 1864 au avut ca rezultat faptul că la sfârşitul anului 1864 pe masa senatorilor exista deja un proiect de buget pentru anul 1865. Acest lucru nu se mai întâmplase în istoria Transilvaniei. „Acuma odată se aruncă lumină şi peste starea financiară sau dacă voim naţional economică a Transilvaniei, pentru ca locuitorii să afle după putinţă starea şi averea publică a ţării pentru orice caz, sau ca una din provinciile monarhiei austriece, sau în cazul desfacerii ei în două părţi, ca principat autonom ce aparţine la aşa numita coroană a Ungariei"[120].

Bugetul Transilvaniei cuprindea 4 mari capitole:

La venituri

A. Contribuţii directe impozite	= 3.578.105 fl.
B. Contribuţii indirecte	= 1.665.600 fl.
C. Alte venituri	= 6.943.340 fl.
D. Venituri strict fiscale	= 3.587.343 fl.
Suma	15.774.588 fl.

Deci Transilvania dădea la bugetul general al statului 15.774.588 fl. Ea nu dispunea de niciun ban din această sumă. Suma în întregime era pusă la dispoziţia bugetului general al imperiului. Din acesta primea pentru propriile ei cheltuieli generale suma de 3.326.361 fl. v.a. Dacă transilvănenilor Iernai trebuiau bani nu aveau decât să cerşească.

După 1865, informează Bariţiu, din Transilvania se pompează însă mult mai mulţi bani decât în acel an.

Dezbaterile bugetului aveau loc cu multe scene violente în limbaj. În noianul acesta de lovituri, multe din ele erau îndreptate împotriva celor 26 de deputaţi transilvăneni.

La începutul lunii februarie, Andrei Şaguna s-a prezentat la împărat în fruntea unei delegaţii de 18 persoane din Ardeal, Banat şi

---

[120] ***Ibidem,*** p. 291.

Arad. Audienţa a avut loc în 6 februarie 1865. Mitropolitul i-a mulţumit împăratului intr-un discurs „compus în termeni aleşi şi respiratori de cea mai fierbinte mulţămită şi supunere omagială”[121].

Împăratul i-a răspuns şi el foarte curtenitor şi cu înaltă apreciere spunând: „Mă bucur, că pot saluta de arhiepiscop şi mitropolit pe un bărbat prea meritat de tron şi patrie, între care Eu, precum Eu şi toţi românii greco-orientali avem deplină încredere”[122]. Membrii delegaţiei sunt asiguraţi şi ei de împărat de ulterioara sa favoare şi graţie. Laude ca cele adresate lui Şaguna împăratul adresa foarte rar şi numai unor personalităţi de cel mai înalt rang.

După ce a făcut vizite protocolare celor mai înalţi demnitari ai imperiului, Şaguna a mers la Karlowitz pentru a obţine o parte din fondurile comune ale fostei Mitropolii româno-sârbeşti. Nu a obţinut nimic.

La 5 I 1866 a apărut şi articolul de lege Iî „pentru folosirea celor trei limbi în afacerile oficiale şi publice sancţionat de împărat sub Nr. curţii 88 din 5 ian. 1865. Dar pentru a intra în vigoare articolul trebuia şi publicat. Nu a mai fost însă publicat. Pe la reşedinţa împărătească intrau şi ieşeau mulţi oligarhi unguri. Au creat şi un ziar. Oligarhii unguri alergau şi pe la oligarhia germană. „Toţi în bună înţelegere săpau groapa ministrului Schmerling”, iar Pâlfy nu a îndeplinit ordinul de publicare cu privire la folosirea limbilor naţionalităţilor conlocuitoare.[123]

Trăgând o coneluzie cu privire la relaţiile ardelenilor cu germanii din senat, la
sfârşitul lucrărilor acestuia, Bariţiu, a înţeles că germanii îi tratau pe cei din Transilvania (români, aristocraţi unguri, saşi ş.a.) ca pe nişte cerşetori. Ungurii de la Budapesta i-au privit pe ardeleni – românii şi unguri – de sus, ca şi germanii.

Românilor li se promiteau multe. Banii din dări şi impozite îi prelua imperiul în modalităţi foarte diferite şi sume tot mai mari. Alocaţii pentru şcoală, cultură, confesiuni nu primeau, iar în cazul când li se alocau anumite sume li se puneau o serie de condiţii pentru a-şi pierde tot mai mult fiinţa şi limba naţională.

Până şi impozitul numit *capitaţie,* de origine despotică-asiatică ce încă se mai menţinea în Transilvania, explica Bariţiu,

---

[121] ***Ibidem*, p. 296.**
[122] ***Ibidem*, pp. 296-297.**
[123] **Vezi: *Ibidem*, p. 299.**

austriecii nu voiau să-l desfiinţeze printr-o lege a senatului. Bariţiu şi alţi deputaţi români au avut mult de luptat şi împotriva capitaţiei.

Bariţiu aduce dovada că darea capului face „peste 10% din foncieră", la care se mai adăugau şi aruncuri pentru acoperirea spezelor de război. În cele din urmă capitaţia era de 22%, iar în unele comune mai sărace ajungea la 24%, 52% şi chiar la 71% de familie în Ardeal.

La tributul de sânge al românilor, care a curs în apărarea imperiului, austriecii nu se gândeau. Jigniri însă li se aduceau. Când cereau eL justiţie separată, austriecii le spuneau că dacă le trebuie justiţie separată, „atunci să plătească din banii lor". Nu era nici prima şi nici ultima ofensă adusă românilor.

Românii simt apăraţi de unii saşi ca Schuler-Libloy şi Oberi, apoi cehul Sădii şi baronul Tinti. Îi apasă însă pe ardeleni „Brestl şi mai ales dr. Herbst, care dăscăleşte aspru pe ardeleni, îi învaţă să fie mai activi, să-şi câştige ştiinţă mai multă şi moralitate, nici să aştepte, ca justiţia lor să fie plătită din tezaurul monarhiei, ci dacă le trebuie justiţie separată, autonomie, să o şi plătească din fondul lor provincial"[124].

Din participările sale la senat, Bariţiu a înţeles că repartizarea contractelor de stat în vederea executării unor mari lucrări cu fonduri bugetare este însoţită de multe manipulări şi escrocherii din partea celor ce participă la încheierea acestora: beneficiari şi ofertanţi. S-a convins personal despre aceasta. Într-o dimineaţă i s-a spus de către un om de afaceri braşovean, sasul Maager, să se întâlnească undeva pentru a merge la ora 9 la palatul fraţilor Zichy. Aceştia ştiau precis că a doua zi urma să se discute în senat despre traseul căii ferate Arad – Sibiu - Braşov, cum voia cancelaria transilvană şi traseul Oradea Mare - Cluj – Braşov cum o cereau proprietarii feudali şi chiar fraţii Zichy, care aveau un domeniu mare pe linia din urmă. A doua zi la ora fixată, ambii au fost la palatul fraţilor Zichy cu care au avut o „conferinţă privată", după ce au mai aşteptat terminarea unei alte „conferinţe private" La care participau – imul din cei doi fraţi şi un inginer de la căile ferate. Aici Bariţiu află – ce ştia şi el - că guvernul de la Viena ţine în mână concesiunea căii ferate de la Oradea Mare ca un premiu promis ungurilor, dacă vor accepta constituţia octroiată cu toate consecinţele ei. Au fost sfătuiţi să se declare pentru linia cerută de proprietarii unguri. Fraţii Zichy nu-i simpatizau pe proprietarii unguri. Îi sfătuiau pe cei doi să voteze

---

[124] ***Ibidem***, p. 301.

pentru unguri. Aveau şi ei nişte interese economice legate de această linie. Interesul economic avea prioritate în faţa altor categorii de interese.

Au mai aflat Bariţiu şi Karl Maager de la fraţii Zichy că tratativele dintre curtea imperială şi unguri sunt foarte înaintate. Să fie şi ei atenţi că ziarele apropiate de curtea imperială (Hofkreise) au schimbat tonul faţă de Ungaria. În câteva luni Transilvania nu va mai fi reprezentată la senatul imperial, deputaţii-ei vor fi trimişi acasă, în patria lor, după aceea va urma uniunea cu Ungaria în condiţiile pentru care se vor putea învoi. Un Zichy era pe atunci cancelar nl Ungariei. Puteau ei – cei doi transilvăneni – să nu-i creadă?

Acum după dezvăluirile fraţilor Zichy a început Bariţiu să cugete mai serios asupra cuvântului *ficţiune* pronunţat de Kaiserfeld cu privire la deputaţii ardeleni, cum şi la înţepăturile lui Giskra, Herbst şi ceilalţi deputaţi din opoziţie.

După cele aflate, Bariţiu s-a hotărât să părăsească senatul unde ardelenii erau un fel de umplutură chemaţi acolo fictiv, aşa cum se exprimau austriecii din opoziţie, pentru a sta liniştiţi în limp ce li se pregăteau lovituri pe la spate şi de către unguri şi du către „bunul împărat". A mai întârziat totuşi la senat aşteptând să i se creeze ocazia pentru a le înfăţişa senatorilor, chiar ca deputat ad-hoc, unele dureri ale locuitorilor Transilvaniei, „apoi să plec în ţara mea şi să nu aştept dissoluţiunea parlamentului fără voia lui"[125].

Două întâmplări petrecute de curând, după cele întâmplate cu fraţii Zichy l-au convins şi mai mult pe Bariţiu că instaurarea dualismului se va petrece cât de curând. La cancelaria Ungariei exista o comisie care se ocupa cu chestiunea: cum să se găsească un mijloc fără a deschide revoluţiei porţile. Iar un ordin al cancelarului Zichy trimis prefecţilor prin care îi obliga să respecte limbile naţionalităţilor, generalul com. Pâlfy a refuzat să-l publice. Reclamat lui Zichy de naţionalităţi, Pâlfy îi răspunde că acela era împotriva vechilor legi ale ţării. Uitase Pâlfy că limba statului în Ungaria fusese limba latină, recunoscută *din vechime, nu prin lege, ci numai prin uz.*

Lunile petrecute de Bariţiu la senatul din Viena la sfârşitul anului 1864 şi primele luni ale anului 1865, au însemnat pentru el luni de muncă încordată nu numai prin participări la şedinţele de la senat, ci şi cu privire la studierea multor documente referitoare la Transilvania, la relaţiile ei financiare cu imperiul, calcularea noilor nevoi financiare ca urmare a obţinerii autonomiei, pregăteşte

---

[125] *Ibidem*, **pp. 302-303**.

cuvântări pentru senat, materiale pentru publicat în presă, face vizite la muzee, merge la teatru, întreţine o enormă corespondenţă cu partenerii de afaceri, cu familia, redacţiile unor ziare etc.

Majoritatea corespondenţei o poartă cu cumnatul său, Iancu Velisar. Se pare xă acesta în acea perioadă se îngrijea de toate treburile financiare şi gospodăreşti, avea grijă de familia lui Bariţiu, el nefiind căsătorit.

Într-o scrisoare expediată din Yiena la 25 oct. 1864, Bariţiu îi dă instrucţiuni lui Iancu Velisar să scoată banii din dobânda banilor fabricii cu care să plătească chiria caselor unui anume popă Thies, pe 3 luni până la 31 dec., iar restul să-i păstreze la casă până-i va scrie el ce să facă cu ei. Să-şi încaseze şi el dobânda care i se cuvine.

În scrisoarea din Viena datată 5 ianuarie 1865, Bariţiu îi explică lui Iancu Veiisar că în drum spre Viena el s-a oprit câteva zile în Sibiu, Sas Sebeş, Petersdorf, unde avea de rezolvat mai multe afaceri în legătură cu fabrica de la Zămeşti. Apoi îl roagă să aibă grijă de fetele lui, să vadă dacă se duc la şcoală Să urmărească dacă de la şcoală vin direct acasă, dacă sunt cuminţi etc.

Scrisoarea din 1 II 1865, plină şi ea de instrucţiuni de modul cum să împartă anumite sume de bani, de grija ca membrii familiei să nu ducă lipsă de nimic. Nici de hrană nici de încălţăminte şi îmbrăcăminte, să urmeze toţi copii şcoala. De la ginerele său Costi „să nu mai împrumute bani, că el are destule cheltuieli". Adevărul este că nici Costi nu se prea pricepea la cheltuieli şi nici nu prea ştia cum să se chiverniseasca!

Dintr-o scrisoare din Viena datată 1 I 1865, reiese că în acelaşi plic erau de fapt trei scrisori. Una adresată lui Iancu Velisar în care erau înşirate sume de bani şi instrucţiuni de modul de repartizare pe persoane din familie, creditori, case de economii, furnizori ş.a. A doua era de la soţia lui Bariţiu adresată Victoriei, fiica cea mai mare a lor, iar a treia, scrisă de Bariţiu adresată tot Victoriei.

Din scrisorile adresate Victoriei reiese că soţia lui Bariţiu se găsea în acea perioadă la Viena. Nu se găsea însă într-o stare prea bună de sănătate, iar Bariţiu făcea tot posibilul ca ea să se simtă bine, o ducea la baluri, la cumpărături pentru copii. Fiind în Postul Paştelui îi crea condiţii să ţină post cu sardele, icre, măsline, smochine etc.

Într-o scrisoare de la începutul lunii martie îi face cunoscut lui Iancu Velisar că pe la sfârşitul lunii vor fi deja acasă. Când va sosi acasă îi va plăti doamnei Vantier pentru orele de pregătire muzicală pe care le-a dat Aureliei. Bariţiu este foarte necăjit pentru că îi erau fetele bolnave. De necazuri cu copiii va avea parte Bariţiu în întreaga sa viaţă.

Scrisorile scot în evidenţă un tată grijuliu cu întreaga familie, care se străduieşte ca fiicelor şi fiului său să nu le lipsească nimic din cele necesare. Bariţiu niciodată nu a dispus de condiţii materiale pentru a le asigura copiilor săi o viaţă luxoasă; s-a străduit însă ca din mijloacele modeste de care a dispus să le asigure, însă, o viaţă decentă.

În sfârşit, ocazia pentru a mai prezenta câteva dureri şi nedreptăţi care se făceau locuitorilor transilvăneni în general, românilor în special, s-a ivit la 27 III 1865. După ce lucrase timp de 63 de zile, comisia financiară a ajuns la concluzia că trebuiesc reduse unele bugete parţiale cum ar fi cel militar, bugetul Ungariei, dar intr-o proporţie mai mare pe cel al Transilvaniei. În 28 III 1865 a luat şi Bariţiu cuvântul. Cancelaria Ardealului ceruse în proiectul său de buget pe acul 1865 suma de 3.543.391 fL Comisia votase numai 2.900.000 fl. Comisia mai ceruse – explică Bariţiu – suma de 250.000 ca buget specific, adică pentru totdeauna. Deci Transilvaniei i se repartizau doar 3.150.000 fl. Dar cancelaria mai ceruse la rubrica cultelor şi suma de 300.000 fl. pentru centrul greco-oriental, adică pentru mitropolia ortodoxă. Asupra acestei sume s-au încins însă aprige discuţii în senat.

La 28 a Hl-a 1865 a luat cuvântul şi G. Bariţiu. El a respins imputările făcute ardelenilor de către Herbst că nu votează cu opoziţia, că nu s-a alăturat unui partid sau altul (pangermanist, germano-austriac, autonomist, federalist, democrat etc.). JSă aibă deputaţii răbdare cu ardelenii, pentru că ei sunt parlamentari numiţi *ad-hoc,* încă nu au avut timp să se acomodeze cu existenţa partidelor. Şi-a încheiat discursul astfel: „Deci cum să mă fi putut eu alătura la vreo partidă, mai vârtos când eu sunt, precum am zis, ales *ad-hoc.* Noi încă nici acuma nu ştim, cam cum va fi în anul viitor. Poate fi că alegerea noastră este adusă în combinaţie cu prea înalta promisiune venită nouă de la *Coroană* că: după ce noi vom fi gata cu constituţiunea noastră transilvană, după ce o vom fi rezidit din nou şi o vom fi curăţat oareşicum de minele mai vechi, apoi ni se va da o prea înaltă diplomă în locul diplomei leopoldine, pentru ca aşa noi în viitor să putem lua parte cu atât mai liniştiţi la dezbaterile înaltului senat imperial"[126].

Cuvântarea lui Bariţiu a avut un efect deosebit în rândurile senatorilor. Membrii austrieci ai senatului au tăcut. Deşi ei ştiau de convorbirile austro-ungare cu privire la dualism. Românii şi saşii s-au

---

[126] *Ibidem*, pp. 303-304.

scuzat afumând în senat – Puşcariu şi dr. Teutsch – că Bariţiu a vorbit numai în numele lui propriu, că ei şi ceilalţi ardeleni au venit definitiv, conform regulamentului. De aceea Puşcariu când s-a votat bugetul Transilvaniei „l-a apărat – remarca în mod ironic Bariţiu – cu toată bărbăţia".

Într-o convorbire cu D. Moldovan, Bariţiu a aflat că discursul lui a fost primit rău la xancelaria curţii şi că baronul Friedenfels presupunea că Bariţiu a trecut de partea ungurilor. Neavând încotro, el i-a destăinuit ce a aflat de la fraţii Zichy. Iar bărbaţii de stat de la cancelaria transilvană „să aibă auzul mai ascuţit" ca să afle „ce se ţese în dosul lor" în vederea „răsturnării planului pentru care ei muncesc zi şi noapte". Deputaţilor saşi să le spună să cocheteze mai puţin cu puterile de la ***Frankfurt*** în vederea realizării Federaţiei germane. Prin aceasta ei provoacă iritarea popoarelor ne austriece ale Imperiului, nu numai pe unguri.

Dar cuvântările lui Bariţiu în senat nu erau destinate numai pentru a fi auzite de membrii senatului în general, a celor din comisiile financiare, a celor din cancelaria transilvană, ci pentru a fi aduse şi la cunoştinţa publicului larg prin presă, a românilor transilvăneni, în primul rând.

El a criticat politicile economice ale Austriei în relaţiile cu Transilvania, în domeniul industriei şi al comerţului care au fost de aşa natură încât provinciei i s-au sustras mari cantităţi din produs, deoarece se puneau piedici dezvoltării economice sănătoase.

Într-o cuvântare ţinută în senatul imperial austriac, el spunea că: „Toate veniturile care cugetă statul a le trage din Ardeal pe anul 1865 fac suma de 15 mii. şi 5-600 mii fl. ... dar în Ardeal pentru nevoile lui se cheltuiesc 3,5 mii. ... Ardealul pierde şi în altă parte, odată prin comerţul său pasiv de-a dreptul nemijlocit cu provinciile germano-slavice pe tot anul şi încă contribuim şi mai înainte de sute de ani, ni se mai trage din mână nu atât din veniturile noastre cât din capitalul nostru din an în an"[127]. Dovada slabului nivel al industriei Transilvaniei îl constituia faptul că gama de produse pe care aceasta le producea era foarte redusă şi de slabă calitate. Cei care „au intrat [...] prin bolţile comercianţilor din cetăţile noastre şi au reflectat atâta că din miile de articoli cât se află în acele ca manufacturi şi fabricate numai cele mai ordinare şi lucrate mai fără gust pot să fie [...] din Transilvania, iar celălalte sunt străine, aduse sau din Cisleitania sau

---

[127] ***Gazeta Transilvaniei, XXVIII,*** **nr. 11, 13 febr. 1865**

din alte ţări mai depărtate"[128]. Deci predominarea importului asupra exportului era un indicator cu repercusiuni negative economice şi politice asupra Transilvaniei.

Bariţiu are curajul să critice rolul negativ al Austriei în frânarea economiei Transilvaniei chiar în timpul lucrărilor aceluiaşi senat din 1864-1865. El afirma în acel senat că Austria este factor de frânare al intensificării legăturilor economice interromâneşti nu numai prin măsurile sale prohibitive, ci şi prin dezinteresul pe care l-a manifestat faţă de construirea unor reţele de drumuri rutiere, căi ferate şi de navigaţie, între Transilvania şi celelalte principate româneşti. "După ce navigaţia pe Dunăre – afirma Bariţiu în senatul imperial austriac la 6 II 1864 – a tras cu totul din mâna Ardealului negoţul de tranzit, urmarea cea mai naturală: ar fi fost, ca să se îngrijească pentru alte mijloace de comerţ şi comunicaţiune, să se fi deschis păsurile cele mai strâmte ale Ardealului către principate prin drumuri mai bune, să se fi făcut cel puţin cele două mari râuri ale Ardealului: Mureşul şi Oltul navigabile până la punctul unde se pot în adevăr şi face pasavere"[129]. Dacă la acestea se adaugă tergiversarea construcţiilor de căi ferate şi întârzierea joncţiunii lor cu cele din Principatele Unite, afirmaţiile lui Bariţiu scot în evidenţă faptul că el devenea un deputat incomod într-un senat în care se ducea în continuare o politică de dezinteres faţă de nevoile economice ale Transilvaniei, de înţelegere între cercurile dominante ale Austriei şi Ungariei pe seama răpirii autonomiei Transilvaniei, de unire a ei cu Ungaria şi de deznaţionalizare a românilor, cea mai numeroasă naţiune din Principat

Până la sărbătorile Paştelui, relatează George Bariţiu, ardelenii au mai contribuit în senat la dezbateri asupra stării comerţului transilvănean, la dezbaterea cauzelor stării proaste a drumurilor, a agriculturii şi stării precare a nivelului de viaţă a ţăranilor şi mocanilor. În această perioadă expiraseră şi tratatele cu Poarta cu privire la păstorii ardeleni, iar „gubemul principelui Alexandru Cuza nu mai voia să ştie de niciun amestec al Porţii Otomane în afacerile interne ale ţării sale". Au mai existat, spune deputatul român, şi alte probleme pentru care militau deputaţii ardeleni – problema recrutărilor şi a absenteismului de ex. – au purtat discuţii în senat, au apărut interesele unor diferite categorii cile populaţiei româneşti.

---

[128] *Ibidem.*
[129] *Ibidem.*

Pentru Bariţiu însă – care cunoştea că va urma trădarea românilor de către împărat, dualismul austro-ungar, unirea Transilvaniei la Ungaria – venise vremea să se întoarcă acasă, să găsească noi forme de luptă împotriva ungurizării şi deznaţionalizării românilor, populaţia majoritară a ţării. Lipsa multor luni de acasă şi din afacerile sale economice, i-a adus multe pagube materiale. Iată ce scrie el cu privire la această situaţie: „De aci (de la senat – n. ns.) eu în săptămâna patimilor am plecat acasă, la vatra mea, ca să-mi văd de grelele daune materiale suferite în absenţa mea din cauza falimentelor, la care păgubea mereu şi fabrica noastră mai ales în Bucureşti. Cei mai mulţi colegi ardeleni au mai rămas la senatul imperiului până aproape de închiderea lui, şi în 21 iulie se mai văzură câţiva făcând o interpelaţiune în interesul economilor şi al comerţului; iară în acele patru luni au avut ocaziune a vedea cir ochii lor la faţa locului răstumăturile repezi, şi cum îşi poate pierde cineva iluziunile ce-şi vaii făcut în politica-ţării, şi cu atât mai curând întru a monarhiei întregi"[130].

Deschisă în 14 noiembrie 1864, sesiunea senatului imperial a durat, cu mici vacanţe, până în 27 iulie 1865, când brusc a fost închisă, chiar înainte de a se vota bugetul pe anul 1866. Deşi ţinută secretă, acţiunea de împăcare a împăratului cu ungurii, era bănuită şi ghicită de foarte mulţi politicieni. Se bănuia o schimbare radicală chiar în atitudinea împăratului faţă de români. Evenimentele confirmau aceasta. La 6 iunie 1865 împăratul a vizitat Budapesta, unde a fost primit cu mult alai.

Acestei vizite i-au urmat unele schimbări în conducerea celor mai înalte organe de stat.

A fost schimbat cancelarul de stat aulic pentru Ungaria. Desemnarea noului cancelar în persoana contelui Maylat a fost un semn prevestitor pentru marile schimbări ce urmau să se producă. A urmat convocarea dietei croate, pe ziua de 2 noiembrie 1865 şi a celei ungare pe ziua de 10 dec. 1865. Ambele state au absentat de la recentul încheiat senat de la Viena; nu şi-au trimis deputaţi, aplicând tactica pasivistă faţă de politicile Vienei.

Convocării celor două diete împăratul adresase deja un manifest „către popoarele mele", în care anunţa „abrogarea legilor despre reprezentanţa imperială, adică a diplomei din 20 oct. 1860 şi a patentei din 26 februarie 1861.

---

[130] *Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă, voi. III*, 1891, p. 309.

Pe ziua de 19 nov. 1865 a fost convocată o nouă dietă a Transilvaniei, dar nu la Sibiu ci la Cluj. În rescriptul de convocare, împăratul anunţă dizolvarea dietei de la Sibiu convocată pe 1 iulie 1863.

Convocarea şi structura dietei de la Cluj se va face în conformitate cu Art. I din 1791, iar *obiectul unic al dietei era: revizuirea Art. Idin 1848, despre unirea Transilvaniei cu Ungaria".*

În dieta rle la Ciuj, românii au constituit o „cantitate neglijabilă". Din 104 deputaţi aleşi numai 14 erau români şi din 190 regalişti, doar 34 români, cca. 16%.

Dieta din Cluj nu a votat nici o lege, ci şi-a concentrat dorinţele într-o unică *adresă.*

În această adresă, majoritatea maghiaro-secuiască, constată, că Art. I de lege din 1848 a întrunit toate condiţiile legalităţii, completând Art. VII al dietei din Pojon şi astfel Unirea Ardealului cu Ungaria a devenit fapt împlinit. Se încheie cu o frază plină de emfază că: „nicio dietă specială transilvană, nicio dietă specială ungară nu se mai poate ocupa de modificarea articolului de lege referitor la Unirea Ardealului cu Ungaria".

Deputaţii români au înaintat o adresă separată, în care protestează împotriva compunerii dietei din Cluj, cerând ca problema unirii Ardealului cu Ungaria să fie supusă unei alte diete, convocată în baza legii electorale din 1863. Deputaţii saşi cereau într-o altă adresă, ca înaintea legii de unire, să se garanteze situaţia de drept a diferitelor naţiuni şi confesiuni din Ardeal. Desigur după cum se prevedea, ambele adrese au rămas fără răspuns.

Dieta din Cluj a fost apoi dizolvată şi ea, ordonându-se alegeri noi pentru dieta de încoronare din Budapesta.

Prin rescriptul din 20 iunie 1877 – anul începerii războiului de independenţă al României – rescript contrasemnat de prim-ministrul ungar, contele Iuliu Andrâssy, au fost anulate toate legile votate în dieta majoritar românească de la Sibiu.

Dieta din 19 nov. de la Cluj din anul 1865 a demarat în fond convorbirile unei noi oficializări ale legăturilor cercurilor dominante din Austria şi aristocraţia ungurească din Ungaria şi Transilvania.

Mişcarea naţională românească se găsea în acest moment într-o profundă criză. Se cereau noi forme de organizare, fixarea unor noi obiective pe baza unor noi programe adaptate la noua situaţie şi noua conjunctură naţională şi internaţională.

George Bariţiu, s-a convins şi mai mult, că românii au fost ademeniţi şi minţiţi să participe la senatul imperial. Împăratul a folosit Transilvania ca monedă de schimb în lupta cu aristocraţia

ungurească absentă de la senatul imperial din 1864 şi 1865, care ca şi cea croată a aplicat tactica pasivismului, forţându-i mâna împăratului să accepte convorbirile, mai întâi secrete, apoi pe faţă şi compromisuri mai mult sau mai puţin directe făcute marii aristocraţii ungureşti.

Deci politica austriacă luase chiar în timpul desfăşurării senatului 1864-1865 un nou curs, o nouă orientare – spre dualismul austro-ungar. Autonomia Ardealului va fi deci sacrificată, interesele românilor călcate în picioare, dorinţele lor spulberate. Pentru a câta oară au fost minţiţi şi ignoraţi românii în realizarea intereselor lor naţionale? Ce tactică, ce curs va propune Bariţiu celorlalţi fruntaşi ai mişcării naţionale româneşti în lupta împotriva cursului spre dualism? Bariţiu a ales tactica pasivismului. Andrei Şaguna a ales tactica activismului, a participării românilor la viaţa politică a Ungariei şi Transilvaniei.

CAPITOLUL 2.

George Bariţiu, promotor ai cursului politic al pasivismului în iupta de eliberare naţională

2.1. Prezenţa românilor la senatul imperial din 1863-1864 a fost o greşeală (Bariţiu)

Încă din timpul participării la senatul imperial din 1863-1864, G. Bariţiu a conştientizat că prezenţa la lucrările aceluia a fost o greşeală. Imperialii au folosit-o pentru a dovedi unitatea de monolit a imperiului austriac „de la nord la sud şi de la vest la est".

Întors acasă, în Transilvania, în vara anului 1864 pentru cea de a doua sesiune a dietei de la Sibiu, desfăşurată între 23 V-11 X 1864, deputatul Bariţiu nu a mai participat cu mare râvnă la lucrările ei. Aceasta chiar dacă i-a criticat pe alţii, care au făcut acelaşi lucru, ca şi el. E drept, marea majoritate din alte motive. Mai întâi, el, am văzut cu altă ocazie, a cerut un concediu de 8 zile, pe care preşedintele gubemului, Gusztâv Groisz, i l-a aprobat. Apoi altă cerere, în 31 maLpentru prelungirea concediului cu 3 săptămâni, care i-a fost aprobată şi ea. Dar lipsa lui Bariţiu s-a prelungit mult peste acest termen. De aceea în 12 august 1864 preşedintele dietei, Gusztâv Groisz, îi cere lui Bariţiu să se prezinte la lucrările forului legislativ la 8 zile de la primirea înştiinţării sale. Considerăm, şi în acelaşi timp, suntem de acord cu istoricul Simion Retegan, că absenţa lui Bariţiu avea şi motivaţii politice, pe lângă cele pe care le expune în scrisorile sale din 22 şi 31 mai 1864 adresate către „Înaltul Prezidiu al Dietei Transilvaniei", despre care a fost vorba mai înainte. Părăsirea oarecum precipitată a senatorului imperial înainte de închiderea lui oficială are şi ea motivaţii politice, este un gest de protest împotriva cursului dualismului spre care se orienta imperiul austriac. Iar scrisorile adresate lui loan Florian, gubemiului Transilvaniei, către Magistratul Sebeşului şi către redacţia Telegrafului Român ne conving şi mai mult, de fapt, definitiv, că Bariţiu este primul politician român, care a fundamentat tactica pasivismului în lupta de apărare a fiinţei naţionale a românilor ardeleni.

Într-o scrisoare din Braşov datată 14 oct. 1865, adresată lui Ioan Florian,[131] Bariţiu scria că el nu este împotrivă ca năsăudenii să trimită deputaţi la dieta feudală convocată la 1 sept 1865 pentru 19 sept. la Cluj, dacă aceasta este dorinţa şi voinţa lor, „primai să vă deschideţi ochii pe cine trimiteţi"[132]. El, Bariţiu şi o anumită minoritate nu vor merge la dietă la Cluj, să nu încerce să-i convingă nici chiar pe cei care trăiesc între saşi. Fiecare va merge pe calea lui, „Aşa se va întâmpla că vom merge pe doua căi, însă tot spre un scop la o ţintă, adică unii vor lucra în dietă, alţii prin memorial la regele. Dară nu cumva să aşteptaţi ca aşa ceva să se publice prin gazete. Ar fi o mare greşeală cum a fost şi cu epistola *Bătrânului* (Şuluţîu). Nu trebuie să trâmbiţăm orice voim".[133] Recomandă prudenţă politică, inclusiv în folosirea scrisorii lor private. „Congresul se pare că l-a mâncat lupul". Aici, Bariţiu are în vedere că Mitropolitul Al. Sterca Şuluţiu i-a trimis în 22 IX 1865 o scrisoare omologului său ortodox, Andrei Şaguna, în care îi propune să facă împreună demersurile necesare în vederea convocării unui congres naţionali Şaguna a refuzat categoric. Şaguna va fi cel în jurul căruia se vor grupa activiştii, adepţii participării românilor la viaţa parlamentară ungurească. Deşi Bariţiu nu accepta orientarea activismului formată în jurul lui Şaguna, el a propus mereu ca fiecare să-şi urmeze drumul bazaţi pe „două opţiuni diferite, fără blamagiu, fără urgie".[134]

Prima manifestare categorică de refuzare de participare la o manifestare politică a fost, după părerea noastră, neprezentarea sa la dieta feudală convocată prin rescriptul imperial din 1 1 1865 din Cluj care a avut ca obiect unic de dezbatere „revizuirea" legii din 1848 a uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Faptul că dieta avea o compoziţie naţională – 58 maghiari, 31 saşi şi 14 români, In cadrul corpului ales şi 137 unguri, 34 români şi 20 saşi în corpul regaliştilor – majoritatea dietei (după cum era de aşteptat) s-a pronunţat pentru valabilitatea legii uniunii din 1848, românii şi saşii înaintând voturi separate. Autonomia Transilvaniei pentru care luptase Bariţiu şi ceilalţi patrioţi români era zdrobită. *împăratul nu s-a ţinut de cuvânt!*

---

[131] **Simioir Retegan; în volumul *X, G.B.C.*, p.302, notează:** ***Nu cunoaştem cu certitudine pe destinatwul acestei scrisori [...] - crede însă că este vorba despre Ioan Florian (1829-1894), preşedinte al Tribunalului districtual Năsăud, deputat dietal, singurul cu care Bariţiu a întreţinut o corespondenţă mai frecventă în această perioadă.***

[132] ***G.B.C., X*, p. 302.**

[133] ***Ibidem.***

[134] ***Ibidem*, p. 303.**

În scrisoarea din 15 noiembrie 1865, Bariţiu menţiona că el nu se poate înfăţişa la o dietă constituţională, convocată, pe temeiul art. de lege XI din anul 1791 pe 18 nov. 1865. Trecerea numelui în catalogul regaliştilor, spune Bariţiu, este onorantă pentru el. Dar această includere a lui pe lista respectivă s-a produs numai pe baza unei informaţiuni unilaterale: Articolul XI, partea I *De constitutia diaetarum,* la lit. b., în care se stipula clar că regaliştii trebuie numiţi numai din nobilimea mai înaltă. După legea din 1791, Bariţiu nu mai face parte din familiile nobile fruntaşe. Deci după acest criteriu al apartenenţei la nobilimea fruntaşă nu poate fi numit deputat regalist.

Apoi, după articolul de lege I din anul 1847, paragraful 1 şi 2, limba dietei este limba ungurească. Fiindcă dieta din 1865 este declarată ungurească, Bariţiu nu poate participa la ea. Nu cunoaşte temeinic limba ungurească. S-ar face de ruşine, ar încurca lucrările dietei. „Demnitatea mea proprie nu ar suferi ca să fiu martor unor acte la care eu, ca român, nu aş putea lua parte, iară ca lipitură nu aş voi să iau"[135].

Motivaţia neparticipării este extraordinară. Bariţiu îi bate în logică şi istorie pe austrieci cu propriile lor arme. La logică şi istorie înalţii funcţionari austrieci erau lăsaţi corijenţi de profesorul Bariţiu.

Dintr-o scrisoare a lui Bariţiu adresată Magistratului cetăţii şi scaunului Sas - Sebeş din 17 noiembrie 1865, aflăm că el a fost ales deputat al acestui district pentru dieta din 19 XI 1865 de la Cluj, candidatură şi alegere care s-a făcut fără acordul său personal.

Bariţiu se consideră onorat pentru încrederea care i s-a acordat, renunţă însă la mandatul primit. Dar convingerile politice şi conştiinţa sa constituţională, îi explică Magistratului, nu-i permit să ia parte la activitatea dietei. Se retrage de la orice activitate legislativă.

Orientarea pasivistă a lui Bariţiu şi a altor braşoveni nu a fost pe placul unor luptători naţionali din Sibiu, cu deosebire a celor din redacţia „Telegrafului Român", aflaţi sub influenţa Mitropolitului Andrei Şaguna, adept perseverent al activismului.

Într-o corespondenţă: Braşov 24 novembre din „Telegraful Român", nr. 94 din 28 XI/10 XII sunt aduse critici foarte aspre la adresa adepţilor braşoveni ai neparticipării românilor la dieta feudală de la Cluj din 19 XI 1865. Deşi nenominalizat, Bariţiu a înţeles că el era cel vizat, el era cel ce a refuzat invitaţia la dietă ca regalist, cel care în Gazetă, cât şi în corespondenţa particulară a militat pentru boicotarea acesteia, ceea ce ar fi privat Curtea vieneză de posibilitatea

---

[135] *Ibidem*, p. 305.

manipulării opiniei publice, prezentând participarea românească la dietă ca un acord subînţeles faţă de hotărârea acesteia.

Corespondenţa apărută în numărul „T.R.", amintit mai sus, este numită de Bariţiu „corespondenţă mascată" „care cuprinde în sine-şi mai atâtea neadevăruri câte cuvinte"[136].

Bariţiu contestă că braşovenii ar fi îndemnat la pasivitate politică şi nici nimeni nu i-a osândit pe eei care au îndemnat la activitate politică, participând la alegeri şi la dieta din Cluj de la 19 noiembrie. Hotărârea de neparticipare a braşovenilor a fost luată, în special, după ce mitropolitul *A. Şaguna a refuzat să militeze pentru un congres naţional şi după ce au întrebat şi pe reprezentanţii a cinci oraşe care au spus că nu vor participa la alegeri şi la dietă la Cluj în 19 XI 1865.* Românii, scrie Bariţiu în epistola sa, recunosc numai acea uniune care există între Ungaria şi Transilvania începând de la 1792. Altă uniune ei nu recunosc! „Românii nu vor să se facă maghiari în vecii vecilor", apoi adaugă că nimeni nu va cuteza să-i oprească pe români să-şi manifeste pe faţă această dorinţă Redacţia „Telegrafului Român" aflată sub directa îndrumare a mitropolitului Andrei Şaguna, promotor al activismului nu a publicat această scrisoare.

Dar pentru ca să nu ne facem o idee greşită despre formarea conduitei bariţiene şi a altor intelectuali români cu privire la mişcarea pasivistă şi suportul ei teoretic şi istoric, vom aminti că ea nu s-a format chiar atât de spontan, încropindu-se doar prin nişte scrisori particulare, prin discuţiile purtate la diverse consfătuiri din unele oraşe. Bariţiu – am văzut a meditat încă din timpul dietei româneşti din 1863-1864 şi participările sale la lucrările senatului imperial din 1863-1864 şi 1864-1865 asupra oportunităţii participării românilor la lucrările forurilor legislative ale Transilvaniei înainte de a i se acorda autonomia şi ale forurilor legislative centrale, până când acestea nu vor acorda o constituţie, care să garanteze acesteia calitatea de principat autonom.

Într-o scrisoare pe care o trimite lui Timotei Cipariu în 5 oct. 1865, Bariţiu ataşează la aceasta şi „Temeiurile pentru abţinerea generală de la alegerile din 1865". Aceste „temeiuri" pentru care patriotul român simte trebuinţa să i le facă cunoscute şi lui Cipariu erau „Culese din câteva corespondenţe şi consultaţiuni" din care reieşea că majoritatea departe cumpănitoare a românilor transilvani nu vrea să ştie nimic de uniune, *însă nici de alegeri,* la dieta

---

[136] *Ibidem*, **p. 314.**

aristocratică din 1865. „Această opiniune este cu totul opusă celei din Blaj, manifestată prin conferinţele domniilor voastre"[137].

Bariţiu era de părere că între *participare* şi *neparticipare* la lucrările dietei, mai eficientă era cea do a doua cale. Pasivismul permitea românilor să ia parte în continuare la proteste, întocmirea şi prezentarea de memorande, încât „să ţiuie urechile celor care au adus treaba aici". Pasiviştii au şi început să se pregătească pentru noul curs politic, anunţându-l şi pe T. CipariiL Dar nu numai atât. Românii – explică Bariţiu – se vor apuca mai mult de *lucrările păcii,* de literatură, elaborarea do lucrări în domeniul politic, social economic, vor căuta noi forme organizaţionale şi instituţionale, care vor lărgi aria luptei pe tărâm practic, teoretic, ideologic, -spiritual, se va dezvolta o ideologie naţională specific românească, opusă celei naţionaliste, agresive, şoviniste până la exclusivism promovată de elitele dominante ale aristocraţiei maghiare.

Este, după părerea noastră, un punct de cotitură în întreaga atitudine şi comportament al elitei româneşti – intelectuali de toate categoriile, comercianţi, meseriaşi, ţărani înstăriţi etc.

Vom vedea că de acum încolo, românii vor înţelege tot mai bine, dar vor aplica şi în practică, ideea că un popor poate să ocupe un loc mai bun în rândurile popoarelor în funcţie de gradul său de organizare – instituţionalizare, nivel de cultură şi instituţii culturale, dar mai ales printr-un grad înalt de dezvoltare şi eficientizare a activităţilor economice, dar şi a unor instituţii politice. Bariţiu a continuat să activeze în domeniul organizării unor instituţii culturale, ştiinţifice, politice, economice, a înfiinţării unor noi organisme de presă etc. în tot timpul vieţii sale.

Dovada că Bariţiu a meditat mult şi cu putere de pătrundere şi o bună cunoaştere a realităţilor politice transilvănene şi a celor din imperiu ne-o relevă acele „Temeiuri pentru abţinerea generală de la alegerile din 1865" trimise de către învăţatul român în scrisoarea amintită din Braşov, 5 oct. 1865.

Iată cele 10 „temeiuri ..." pentru abţinerea generală :

1. Aristocraţia candidă înadins pentru comitate şi câte un candidat român, între care sunt nu numai unionişti ci şi antiunionişti, pe aceştia voiesc ei a-i alege cu voturi comune, apoi însă a le da instrucţiuni. Minunată şi fină manevra aceasta!

2. Alegerile vor fi conduse numai de amploiaţi unionişti, care le vor influenţa după pofta inimii lor, încât se poate întâmpla, sau să

---

[137] ***Ibidem*, p. 77.**

nu se aleagă nici un candidat de al românilor autonomişti, sau ca instrucţiunile să iasă în sens unionistic.

3. Alegătorii noştri, câţi vor fi, sunt peste măsură împrăştiaţi, încât va fi peste putinţă a compune din ei măcar o minoritate insuflătoare de respect, prin urmare la multe locuri ne-am face numai de râsul Europei.

4. Din contră, dacă am decide că nu voim nici măcar să luăm parte la alegeri şi am rămâne tot pe acasă, nimeni nu ar putea şti câţi are să fim dacă ne adunăm la locurile de alegere; prin urmare absenţa ca demonstraţiune ar fi atâta mai impunătoare, încât s-ar adeveri că poporul ştie distinge între 8 şi 8 fi.[138] între 1791 şi 1863/64 şi că el este încă disciplinat!

5. De vom lua parte la alegeri, am dat hoc ipso concluziunii loc, că aşadar alegătorii români se supun din capul locului decretelor dietei din 1865, tocmai şi în caz când acele ar fi identice cu 1848, că, prin urmare, cunosc legalitatea ei şi nelegalitatea celei din 1863/64 şi în ultimă consecinţă, că românii în anul 1848/49 au fost rebeli şi au meritat a fi trataţi ca rebeli.

6. Dacă dieta din 1865 este legală, atunci 10-20 deputaţi aleşi din români nu intră acolo ca români, ci ca maghiari sau ca saşi, că legile din 1791 nu recunosc pe naţiunea română, iar dieta din 1865 nu recunoaşte înarticularea noastră din 1863.

7. Să punem că de s-ar alege câţiva deputaţi români unionişti, atunci apoi să vadă lumea dezbinarea, ruptura şi ruşinea noastră! În acest caz noi nu putem presupune nici atâta că vom merge până la uşa dietei, apoi ne vom depărta cu toţii. Şi apoi ce le-ar păsa lor că ne-am reîntoarce noi, că ei chiar şi fără saşi tot mai rămân vreo 250.

8. Deputaţii români chiar de ar fi toţi autonomişti şi antiunionişti, nu ar putea da vreun vot separat, pentru că legea din 1791 nu suferă aşa ceva din cauză că ei nu reprezintă pe naţiune: peste acesta ei ar putea lucra tot numai după instrucţiunea dată de către majoritatea alegătorilor.

9. În cazul când suveranul nu va reuşi cu schimbarea totală a articolului III unguresc şi cu toată complanarea diferenţelor dintre ei şi Ungaria, atunci rezistenţa noastră pasivă tocmai şi lui îi va fi foarte bine venită şi doară va avea ocaziunea de a ne cunoaşte şi mai bine.

---

[138] ***La alegerile din 1863 în censul de 8 fl. a fost inclusă şi darea capului (capitafia) în timp ce în 1865 aceasta nu a mai fost inclusă, ceea ce a redus numărul alegătorilor censişti la jumătate.***

10. Că funcţionarii îndatoraţi a merge la dietă nu vor avea sprijoană în deputaţii aleşi, atât mai bine pentru astădată; tocmai de aici au să înveţe pe viitor şi ei şi contrarii naţiunii, ce înseamnă *a* voi să rupi pe funcţionari de corpul naţional, precum şi că naţiunea, ştie să umble şi fără amploiaţi pe picioarele sale"[139].

După expunerea celor 10 „temeiuri ..." Bariţiu mai precizează încă o dată faptul că naţiunea nu le solicită arhiereilor şi funcţionarilor de stat să meargă la dieta din 1865/1791,nici să nu meargă, ci ea are legătură numai cu dreptul său electoral şi cu reprezentanţa sa cea firească. Dar, precizează Bariţiu, atrăgând atenţia celor ce s-ar încumeta să trădeze naţiunea că: „Dacă arhiereii şi funcţionarii vor merge la orice dietă sau adunare politică ca chemaţi sau denumiţi, şi totuşi vor apăra interesele naţiunii, aceasta le va şi mulţumi, iar în cazul opus ea îi va dezavua categoric şi le va ţine minte purtarea lor"[140].

Totuşi „pasivismul" lui Bariţiu şi a colaboratorilor săi vine după o perioadă de remarcabile cuceriri politice, instituţionale, culturale şi şcolare ale românilor transilvăneni în anii liberalismului habsburgic, 1860-1865, reuşit denumită de un istoric român: „Epoca care surâde": Românii în anii liberalismului habsburgic 186o-1865, cu toate scăderile diplomei imperiale din 20 oct. 1860 şi a patentei din 26 febr. 1861, au obţinut unele posibilităţi de avansare spre prim planul scenei politice, devenind prin lege din *misera plebs contribuens* dispreţuită, nedreptăţită, tolerată naţiune politică, factor important în conducerea statului, - participantă directă la administrare, justiţie, legiferare. Stabilite la Viena, aceste participări nu erau însă pe măsura ponderii populaţiei româneşti. Dar totuşi au fost nişte cuceriri reale pentru că ele erau rodul luptei seculare a poporului român pentru eliberarea politică – şi naţională. Nu erau date din „mila" împăratului cum se acreditează uneori în scrierile unor istorici.

La T863 s-a obţinut o dietă românească, cu majoritate românească, autonomia religioasă a ortodocşilor, jumătate din populaţia românească a Transilvaniei. Tot în această perioadă s-a consolidat reţeaua şcolară, s-au constituit societăţi culturale în frunte cu „Astra", s-au înfiinţat fundaţiuni şi fonduri băneşti, înmulţirea rapidă a elitei româneşti, nu numai intelectuale, ci şi în domeniul activităţilor economice. Schimbările structurale în populaţia

---

[139] ***Ibidem*, p. 79**
[140] ***Ibidem*.**

românească devin mai mobile. Totuşi schimbările nu au mers prea departe. Habsburgii au făcut şi de această dată treaba doar până la jumătate până se stabilea un echilibru de forţe între interesele românilor pe de o parte şi ale ungurilor şi saşilor pe de altă parte. Chiar legea electorală considerată cea mai democratică din toate, care a făcut cele mai multe concesii românilor a fost astfel calculată la Viena, încât nici una din naţiuni să nu aibă majoritatea absolută ci să se anuleze unele pe altele.

Pentru prima dată în forurile publice se aud cuvântări româneşti, se ţin consfătuiri, se formulează programe, se redactează memorii, se înaintează petiţii, se organizează proteste, se fac planuri etc.

Lumea satelor este chemată la viaţa politică şi socială în toate colţurile Transilvaniei. Numeroase sate româneşti, chiar dintre cele mai mărunte, afundate în sărăcie îşi schimbă juzii, îşi tocmesc învăţători, cer locuri de biserici şi de şcoli; înalţă ici-colo o biserică sau o şcoală, o casă parohială, înzestrează preoţii cu pământ, angajează notari, întocmesc acte prin care declară limba română drept limbă oficială[141].

Românii încep să-şi creeze instituţii politice, de presă, culturale proprii: Comitetul naţional român în ianuarie 1861, apar publicaţii noi, politice, culturale, şcolare etc. În perioada 1861-1863, capii celor două biserici româneşti, Şaguna şi Şuluţiu dând uitării toate vechile lor resentimente merg mână în mână, ceea ce a contribuit la întărirea mişcării naţionale româneşti. Din 1865, mai ales când pentru români s-a pus problema: *pasivitate sau activitate* parlamentară, relaţiile dintre cei doi înalţi prelaţi români s-au alterat Şaguna devine activist, lui Şuluţiu i se interzice să ia parte la mişcarea politică pasivistă.

Treptat, treptat conducerea ecleziastică a mişcării naţionale va ceda locul celei laice, lucru realizat în 1869 prin constituirea partidelor politice.

După înfiinţarea Partidului Naţional Român în martie 1869 mişcarea naţională a românilor nu a ieşit încă din criză. Această situaţie a fost favorizată şi de faptul că Partidului Naţional Român i s-a interzis orice activitate; practic el a fost desfiinţat. A activat însă în semiilegalitate.

---

[141] **Simion Retegan**, ***Conştiinţă şi acfiune nafională în satul românesc din Transilvania la mijlocul secolului al XtX-lea, 1860-1867.***

2.2. Activităţi naţional-politice ale lui G. Bariţiu şi ale colaboratorilor săi în perioada 1865-1869 în vederea înfiinţării unui partid naţional al românilor din Transilvania

Unul din marile merite ale lui Bariţiu în mişcare naţională îl constituie faptul că el a înţeles şi a militat pentru mişcarea naţională coordonată a tuturor românilor, iar aceasta nu se poate face decât printr-o vastă reţea de instituţii, asociaţii, întreprinderi, redacţii de presă, şcoli, universităţi, organizaţii militare, parlamente, instituţii regale, imperiale. Dar, în condiţiile liberalismului şi a mişcării democratice a secolului al XlX-lea, o deosebită importanţă revenea organizării şi funcţionării partidelor politicemaţionale.

Bariţiu şi colaboratorii săi şi-au dat seama că înfiinţarea unui partid naţional echivala, cu recunoaşterea drepturilor colective naţionale. Ungurii şi la 1863 – ca şi la 1848 – acordau românilor doar drepturi individuale, respingând orice drepturi colective. Pe aceeaşi poziţie se va posta şi parlamentul de la Budapesta din 1868, atunci când instituia conceptul de „naţiune politică maghiară" în care erau incluse şi naţionalităţile conlocuitoare din Transilvania. Saşii se pronunţau pentru acordarea unor drepturi colective românilor, asemănătoare celor de care beneficiau ei, proiectând chiar şi delimitarea unui teritoriu naţional românesc. Acordau însă românilor teritorii foarte mici, acolo unde ei formau majoritatea populaţiei, iar saşii lipseau total. Cancelaria aulică şi Gubemiul – pornind de la constituţia din 1861 – acordau românilor o recunoaştere formală şi generală. Deputaţii români ai dietei de la Sibiu din 1863-1864 – pornind de la vechea constituţie transilvană, bazată pe principiul autonomiei lor naţionale – au propus recunoaşterea naţiunii române în cadrele acestei constituţii, punând accentul pe acordarea unei autonomii politice, asemănătoare acelei a naţiunilor „istorice". Aveau exemplul autonomiei săseşti, cu teritoriul, Universitatea, Cornitele, Tribunalul suprem, administraţia, limba lor oficială, avere naţională proprie etc.

Totuşi, politicienii români, în frunte cu George Bariţiu, loan Raţiu, V. L. Pop, Alexandru P. Ilariarr cărora mai târziu li s-au adăugat Ilie Măcelaru, Visarion Roman, lacob Bologa şi alţii şi-au dat seama că pentru români în condiţiile în care naţiunea juca im rol tot mai important în viaţa social-economică, autonomia naţională, înarticularea naţiunii, a confesiunilor şi a limbii ei era mai avantajoasă fără teritoriu. Era deja o viziune mai modernă asupra autonomiei naţionale faţă de cea susţinută de Bămuţiu la 1848.

Indiferent de modul concret cum vedeau autonomia naţională, conducătorii naţiunii române ca interpreţi ai voinţei naţionale a românilor îşi ridică glasul – am văzut şi în paginile anterioare – cerând un organism propriu de conducere a treburilor comunităţii naţionale, un congres anual românesc, pentru instituirea principiului proporţionalităţii în atribuirea funcţiilor în administrarea superioară de stat, pentru construirea unei averi naţionale proprii.

Cerinţa unui congres naţional românesc va lua cu timpul forma luptei pentru un partid naţional românesc.

Dar, începând din a 2-a jumătate a anilor 1860-1869 cursul politic al imperiului austriac orientat spre dualismului austro-ungar, a anulat foarte multe drepturi pe care le impusese mişcarea naţională românească în perioada 1860-1865. Oricât de zgârciţi au fost imperialii cu acordarea unor drepturi naţionale românilor transilvăneni şi oricât s-au opus acordării acestor drepturi aristocraţii unguri, românii au impus multe revendicări care au rămas definitiv în patrimoniul politic, cultural, instituţional, profesional, lingvistic, economic al populaţiei autohtone transilvănene.

Dieta de încoronare a împăratului Austriei ca rege al Ungariei convocată prin rescriptul imperial din dec. 1865 care îi chema pe reprezentanţii TransilvanieL să asiste la eveniment, rescriptele din Iunie 1867 prin care este dizolvată dieta şi se abroga legislaţia de la Sibiu, legea Uniunii din 1868 a desăvârşit dualismul şi s-a închis capitolul stăpânirii austriece în Transilvania. Începe stăpânirea maghiară.

Pentru a ne da seama că românii transilvăneni nu au încetat mişcările de emancipare politică, culturală şi socială, vom expune câteva realizări ale lor în acest domeniu atât în perioada absolutismului cât şi în perioada liberalismului austriac.

În anul 1853, greco-catolicii s-au emancipat de sub dominaţia catolicilor unguri. Ortodocşii reuşesc şi ei să se elibereze de sub dominaţia ierarhiei sârbeşti. Se realizează astfel forme de organizare importante la vârful ierarhiei bisericeşti pentru ambele confesiuni ale românilor transilvăneni, de care erau legate firele reţelei şcolare confesionale, două reţele ierarhice complete, o importantă activitate culturală, noi posibilităţi de acţiune politică, o creştere a prestigiului social şi incidenţe numeroase asupra vieţii publice. Centrele bisericeşti de la Sibiu , Blaj, Oradea, Arad – cele vechi şi cele noi de la Gherla şi Caransebeş, au aproape fiecare câte un seminar, o tipografie, un ziar, dispuneau de o anumită înzestrare economică, care în unele cazuri era precară, în comparaţie cu aceea a confesiunilor

„recepte" din trecut, reprezentau totuşi un anumit punct de sprijin foarte important în mediul social sărac în resurse.

În anul 1864, ortodocşii au obţinut restaurarea Mitropoliei după separarea de patriarhia de la Karlowitz şi noua episcopie de la Caransebeş. Se pun bazele organizării bisericii ortodoxe, a *statutului ei organic,* aprobat în 1888 a fost reluată campania pentru înzestrarea preoţilor ortodocşi de pe Pământul Crăiesc cu porţiuni canonice.

Greco-catolicii, la rândul lor, obţin în 1853 mitropolia, în 1862 obţin un consilier şcolar în Gubemiu, se consolidează episcopiile noi de la Gherla şi Lugoj, se creează importante fundaţii băneşti. Şuluţiu nu a obţinut aprobarea întrunirii sinodului, nici salarizarea preoţilor de la stat, aşa cum şi-a dorit-o.

În 1844 erau în Transilvania istorică 1274 şcoli, în 1870 erau 2569 (fără Bucovina!). În 1899 erau 2157 şcoli româneşti în toată Ungaria. Scăderea a fost cauzată de politica de maghiarizare forţată a populaţiei româneşti prin şcoală şi desfiinţarea unor şcoli ale naţionalităţilor conlocuitoare.

Anii 1860-1865 au cunoscut o importantă dezvoltare a reţelei instituţiilor de cultură ale naţiunii române, atât laice cât şi confesionale. S-a început cu modeste societăţi de cultură, iar din deceniul al VII-lea se organizează reţele de asociaţii şi reuniuni, rezultat al unei societăţi civile mature, conştientă de individualitatea şi specificul său, care trebuie dezvoltat şi apărat de ingerinţe străine.

Sunt anii în care se constituie Asociaţiunea Transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român (1861), urmată de Asociaţiunea pentru cultura poporului român în Maramureş, a Asociaţiunii pentru cultura poporului român din Bucovina, Asociaţiunea pentru cultura poporului român din Arad, a Societăţii literare române din Bucureşti, Reuniunea femeilor române, reuniuni de elevi, de studenţi, ale ziariştilor etc., se înfiinţează fundaţia Gojdu, fondul Şuluţiu etc. Toate aceste instituţii amintite mai sus şi altele care s-au mai format au avut o contribuţie esenţială în maturizarea şi întărirea profilului naţional al românilor transilvăneni. Lui Bariţiu, vom vedea în continuare, i-a revenit un rol fundamental în acest proces.

2.3. Contribuţia lui George Bariţiu la reorganizarea mişcării naţionale româneşti împotriva politicilor de deznaţionalizare promovată de guvernele ungureşti, după instaurarea dualismului austro-ungar în anul 1867

Trădaţi de imperiali, presaţi de unguri pentru a primi Uniunea cu Ungaria, lipsiţi de un organ politic unificator, a unui partid politic naţional de fapt, românii s-au văzut, la 1867, descoperiţi din punct de vedere organizatoric în domeniul politicului. În schimb după încoronarea împăratului Austriei ca rege al Ungariei, maghiarii considerau că şi-au văzut toate visele împlinite, toate dorinţele spre realizarea Ungariei mari. Că această „Ungarie mare" era rezultatul faptului că monarhul, dinastia imperială a desfăcut ţările monarhiei în două părţi, amândouă suverane, în care 18 provincii ale monarhiei rămăseseră autonome, cu autonomie mai mult sau puţin lărgită, dar în realitate autonome, nu avea importanţă pentru unguri. Singura ţară care nu şi-a păstrat autonomia era Transilvania Exprimându-şi durerea pe care o avea în suflet din această cauză, Bariţiu scria: „numai Transilvaniei i s-a întâmplat batjocura, care se întâmplă unor ţări cucerite cu puterea armelor în urmarea unor bătălii crunte şi barbare, a hostilităţilor de mai mulţi ani. Purtarea îngâmfată şi ameninţătoare a elementului maghiar întărea şi mai mult pe autonomişti în rezistenţa lor pasivă şi cerbicoasă, iară când vedeau cum li se coteşte şi delătură limba din toate afacerile publice, amărăciunea sufletului creştea şi mai tare, totodată dispărea din aGest punct de vedere încă şi umbra de încredere ce le-ar fi mai rămas faţă cu legislaţiunea şi cu gubemiul Ungariei"[142].

Zelul dietei Ungariei după încoronarea împăratului ca rege al Ungariei, de a elabora o legislaţie care să grăbească pierderea autonomiei de către Transilvania şi a cetăţeniei de către români, devenind „buni şi leali cetăţeni maghiari", i-a convins şi mai mult pe români şi pe conducătorii săi, că viitorul lor este pecetluit dacă nu vor acţiona în direcţia menţinerii drepturilor şi fiinţei lor naţionale. Faptele dovedeau că dieta Ungariei, guvernele şi aparatul de stat vor depune mari eforturi în acest sens. Relatând zelul cu care lucra legislativul unguresc, Bariţiu menţiona că până în decembrie 1868 au fost sancţionate şi publicate 58 articole de lege din care multe se refereau la confesiunile şi limba românilor. Înarticularea naţiunii

---

[142] **G. Bariţiu, *Părţi alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, Sibiu, 1891, voi. III, p. 474.**

române şi a celor două confesiuni ale ei: greco-orientale şi greco-catolice nu au îndrăznit însă ungurii să le mai anuleze. Articolul EX din legea din 27 iunie 1868 care prin cele 10 paragrafe ale sale recunoaşte Autonomia confesiunii şi a Bisericii greco-orientale rămâne cu mitropolia, cu episcopiile sale şi cu congresul său, va fi însă vehement criticat de publicişti maghiari. Despre acest articol ungurii scriau că „a fost precipitat, că dieta din 1868 prea s-a grăbit cu votarea lui", că fostul ministru de culte br. Ios. Oetves cu ideile sale poetice şi umanitare poartă vina; că ar fi o eroare capitală a suferi ca să aibă şi românii congres bisericesc; în fine că nicidecum nu trebuia să fie despărţită heraldica românilor de către cea sârbească, ci să fi rămas împreună, ca să se certe şi să se urască în veci unii pe alţii"[143].

Articolul de lege XLIII, care cuprindea 18 paragrafe sancţionat şi el in 6 dec. 1868 conţinea o reglementare specială a măsurilor şi procesului de unificare a Ungariei şi Transilvaniei. Primul ministru era autorizat prin aceasta să întreprindă orice măsuri şi metode de aplicare şi executare necesare după împrejurările concrete. Totodată – arată Bariţiu – prin acea lege „potestatea legislativă şi gubemul acestei ţări s-au desfiinţat, administraţiunea, politica, justiţia, finanţele, universitatea săsească şi mai în scurt ţara întreagă trecu sub potestatea ministeriului unguresc"[144].

Clasele şi elitele suprapuse credeau că dualismul le va permite să păstreze numeroasele monopoluri şi prerogative de care se bucurau înainte de 1867 şi că toate sarcinile statale vor fi suportate de marea masă a populaţiei. Privilegiaţii înainte de 1860 încălcau legea cumpărând şi vânzând unde şi când le convenea, nu voiau să plătească niciun fel de contribuţie. Mare le-a fost mirarea, notează Bariţiu, „când văzură că ambele corpuri legislative votează şi impun din nou toate impozitele şi monopolurile introduse de la revoluţiune încoace de către guvernul absolut"[145].

Prin articolul XII din 1867 se reglementase forma dualistică a monarhiei; prin articolul XV s-a stabilit suma, cota, proporţinea, pe care o plăteşte Ungaria la dobânzile şi amortizările la datoriile vechi şi noi ale monarhiei.

Anul 1868 aduce Ungariei o serie de legi financiare împovărătoare. Cu articolul XI se reglementează preţul sării, pe care

---

[143] *Ibidem*, **pp. 475-476.**
[144] *Ibidem*, **p. 476.**
[145] *Ibidem*, **p. 478.**

clasele dominante nu o plăteau. O plăteau doar ţăranii şi orăşenii; art. XIV, confirmă monopolul tutunului, se reglementează darea spirtului, darea pe bere, pe zahăr şi acciza pe vin şi came etc.

Legile absolutismului austriac le-a aplicat dualismul austro-ungar şi la contribuţiile directe pe locuinţe, pe pământ, pe venitul fiecărui locuitor pe profesiuni, pe capital etc.

Erau legi şi contribuţii care se aplicau nu numai în Austria încă înainte de dualism, dar ele se aplicau unei ţări ca Ungaria, care în momentul dualismului era o ţară înapoiată. Conducătorii Ungariei nu au ţinut seama de acest fapt. Ei voiau, cu orice preţ să ajungă din urmă ţările mai înaintate faţă de care erau rămase în urmă cel puţin cu o sută, în multe privinţe cu două sute de ani. De aceea conducătorii Ungariei au încărcat populaţia cu datorii enorme.

Instaurarea dualismului, lichidarea autonomiei Transilvaniei a însemnat în acelaşi timp vărsarea tuturor veniturilor Transilvaniei în „tezaurul de la B.-Pesta, iară spezele făcute în această provincie de atunci încoace, pentru noi rămân o carte închisă şi bine sigilată"[146]. Desfiinţarea finanţelor provinciei a curmat şi activitatea politică a ei. Se mai desfăşura în Transilvania doar o activitate municipală, dar şi aceea foarte limitată şi instabilă *„mult* clătinată în dreapta şi în stânga, după cum legea municipală este modificată bine, rău, când prin dietă, când prin ordonanţele miniştrilor de interne, cărora dieta le lăsa o largă sferă de activitate arbitrară, insă adesea foarte diferitoare; căci unul este metodul după care sunt tratate municipiile secuieşti, altul cel aplicat la săsime şi cu totul altui celui impus comitatelor locuite de români, carele este neasemănat mai arbitrar, anume cel de sub domnia ministrului Coloman Tisza, a cărui ură românească anevoie îşi va mai afla perechea"[147]. De altfel, spune Bariţiu, nici saşii nu se găseau în graţia lui C. Tisza. Şi ei erau şicanaţi, agasaţi cu fel de fel de legi, inclusiv a celor de maghiarizare forţată.

Statul maghiar nu numai că nu le asigura românilor o existenţă materială mai bună în comparaţie cu cea pe care o aveau ei în condiţiile autonomiei, dar nu le garanta nici siguranţa vieţii. Cămătăria, de exemplu, era încă atât de pustiitoare încât i-au căzut victimă nu numai persoane izolate, ci chiar şi comune întregi.

Camăta, uzurar'a, după cum scria Bariţiu, i-a împins pe mulţi la fapte de răzbunare, omoruri cumplite de cămătari (uzurari), incendii şi alte crime. În câteva comitate ale Ungariei existau încă

---

[146] ***Ibidem*, p. 479.**
[147] ***Ibidem.***

multe bande de tâlhari şi asasini. Măsurile luate pentru exterminarea acestora au dat greu rezultate.

Reprezentanţii dualismului din Ungaria erau atât de preocupaţi de maghiarizare încât legea învăţământului din 1868 care nu era atât de rea, a fost înlocuită cu alta în 1879, care nu a făcut altceva decât să regreseze întregul învăţământ al Ungariei, elevii primind o instrucţie foarte slabă, mult inferioară celei din alte state.

Românii ardeleni prin uniunea cu Ungaria nu erau încorporaţi într-un stat mai civilizat decât Transilvania. Suprastructura aristocratică nu anula caracterul de stat înapoiat şi agrar al întregii Ungarii. Condiţiile în care trăiau românii în noul stat nu ie erau deloc favorabile nici din punct de vedere economic, nici politic, cultural, şcolar, moral, a siguranţei persoanei etc. Este adevărat, românii vor progresa în unele domenii, dar acesta va fi efortul lor şi al conducătorilor lor, care vor găsi forme de activitate şi luptă superioare celor folosite în trecut pe care le vor aplica într-o luptă perpetuă şi încordată cu aparatul de stat unguresc, potrivnic permanent al progresului naţiunii române, pe care o voiau îngenunchiată şi dispărută.

Observator atent, scrutător şi analist profund al atmosferei şi al stării morale, psihologice şi spirituale a diferitelor straturi sociale, dar mai ales a conducătorilor naţiunii ungare şi a celei române, Bariţiu a ştiut să descrie perfect contrastul dintre starea de spirit a elitelor ungureşti şi a elitelor românilor după desfiinţarea autonomiei Transilvaniei. Deputaţii şi alţi reprezentanţi ai elitei ungare şi alături de ei renegaţii „de bucurie mare nu-şi încăpeau în piele", văzându-şi îndeplinite fierbintea lor dorinţă a realizării Ungariei Mari; „coamele trufiei le crescuse peste măsură. Iar regaliştii lor nu maLputeau de fericire. În schimb deputaţii români şi elita românească nu aveau niciun motiv de bucurie. Vestea dualismului i-a derutat pe conducătorii românilor şi elitele lor în general. Românii încă nu aveau măcar o organizare electorală proprie, mai ales că dreptul lor de vot era extrem de restricţionat, iar naţiunea lor era nerecunoscută până la 1863.

Referindu-se la puţinii deputaţi români care nu s-au raliat la principiul şi practica „pasivismului", Bariţiu spunea că nici unul din ei nu avea pofta să sară precum căluşerii pentru că au ajuns în dieta maghiară, mai ales în modul cum li s-a întâmplat.

Referindu-se la partea cea mai avansată a elitei româneşti, aceea a intelectualităţii, care conducea în fond, lupta naţională a românilor, Bariţiu scria: "Într-aceea inteligenţia română din Transilvania a rămas tot dezbinată în două partide, una care s-a supus

necondiţionat la voinţa monarhului, iară alta, care în desfiinţarea autonomiei Transilvane n-au văzut nicio voinţă liberă, ci numai forţa, sila a împrejurărilor fatale; aceştia deci s-au supus şi ei legii şi sistemei noi de stat din silă, dar au protestat şi demonstrat asupra ei, precum fac până în ziua de astăzi»[148] (cam prin 1890-1891). Bariţiu şi-a dat seama în perioada de început a dualismului că românii trebuie să-şi reorganizeze mişcarea naţională, să găsească noi forme de rezistenţă şi de afirmare a naţiunii române din Transilvania. O va face, împreună cu alţi fruntaşi ai mişcării naţionale transilvănene timp de peste un sfert de veac câta mai trăit.

Cât priveşte o anumită parte a românilor ardeleni din perioada instaurării duahsmului, care acţiona după principiul: „capul plecat nu-l taie sabia" este criticată de Bariţiu. Acesta era un principiu moştenit de la popoarele dominate de tirani. Ei credeau că dacă vrea 20-30 de deputaţi români din Principatul transilvan se vor alătura conaţionalilor din Ungaria, cu puteri unite, vor impune voturi şi proiecte de legi, „încât se va mira lumea de libertatea şi «democraţia maghiară»", am spune noi astăzi. Şi aceştia explică Bariţiu, erau buni români, dar ei nu-i recunoşteau pe adversarii lor seculari, pe aristocraţii feudali ardeleni, vrăjmaşi declaraţi ai naţiunii române. Acei buni români, care judecau după inima lor, dădeau crezare prea uşor vorbelor dulci şi promisiuni pompoase; „ci credeau că şi în sfera politică din Ungaria se observă legile moralei creştine ca şi pe amvonul din biserică, prin urmare că nici legislatorii nici bărbaţii de stat nu pot să mintă"[149].

Cele două mari grupări – cea care refuza orice colaborare politică în dieta şi executivul maghiar şi cea care recomanda colaborarea în organele superioare ale statului au format două mari curente „pasiviştii" şi „activiştii". Între aceste două grupe se formase o grupă compusă din o parte a elitei române, e drept, o grupă mai redusă, care cuprindea aspiranţi la funcţii, care considerau că rezistenţa pasivă îi va înverşuna şi mai tare pe unguri, provocând astfel răzbunarea lor, îi vor împiedica pe români să ocupe funcţii publice. Ei credeau în naivitatea lor, că dacă românii nu vor ocupa două-trei sute de funcţii în stat, ei vor dispărea din peisajul acestei ţări. Aceştia nu vedeau că în statul maghiar şi pentru unguri pentru orice concurs de pe funcţiuni în stat existau câte 10-20 de aspiranţi. Dar acolo unde concurau aspiranţi de diferite naţionalităţi la o funcţie

---

[148] ***Ibidem*, p. 473.**
[149] ***Ibidem*, p. 474.**

reuşea în toate cazurile un maghiar. În acest caz nu mai conta competenţa, ci rasa, şi numai rasa maghiară. „Calificaţiunea", cum o numea Bariţiu, era trecută cu vederea. Un număr mare de români numiţi de Iosif al Il-lea, care au decedat într-o perioadă de aproximativ 20 de ani, după moartea împăratului, nici unul nu a mai fost înlocuit de români. Toţi au fost înlocuiţi de unguri.

Criza mişcării naţionale româneşti, despre care vorbea Bariţiu, în perioada formării dualismului şi o anumită perioadă după aceasta, nu a însemnat oprirea luptei naţionale şi resemnarea românilor în faţa respectivei situaţii. N-a însemnat nici încercarea Austro-Ungariei de revenire, am văzut la vechea situaţie a absolutismului, fie ei numai austriac sau austro-ungar. Existau mulţi factori interni şi externi, care au frânat încercările fostei aristocraţii să-şi modereze poftele de restauraţie ale vechilor stări de lucruri. Exista şi în Ungaria un puternic curent liberal şi chiar democratic în domeniul vieţii sociale şi politice, care nu pleca urechea la totxe spunea vechea aristocraţie din Ungaria şi Transilvania. Situaţia internaţională nu era favorabilă provocării unor mişcări în imperiul austro-ungar. Cu toate restricţiile impuse de statul ungar mişcării naţionale a românilor ardeleni, totuşi mişcarea lor s-a dezvoltat, şi-a diversificat formele de manifestare, reuşind în cele din urmă să se facă cunoscută şi în afara graniţelor imperiului austro-ungar, pătrunzând în circuitul internaţional al mişcărilor de eliberare naţională.

Transformarea problemei naţionale a românilor transilvăneni într-o chestiune internaţională a fost de lungă durată, ea a fost însă favorizată de o nouă formă de luptă aplicată de românii transilvăneni, *lupta memorandistă.*

George Bariţiu a fost personajul principal al mişcării memorandiste a românilor transilvăneni în perioada 1865-1892. Tot această mişcare a avut şi meritul unirii şi contopirii forţelor „pasivismului" şi „activismului" într-un singur curent al luptei de eliberare naţională.

Românii foloseau de mult calea petiţionară. Ea a parcurs un drum lung şi sinuos începând cu Supplexul din 1792, continuând cu petiţiile românilor din 1834, cu petiţiile din 1848, 1849, 1850, 1860, 1861, 1863, continuând apoi cu memoriul din 1866, pronunciamentul din 1868 şi alte memorandumuri, care vor urma până la memorandul din 1892 cu puternic răsunet internaţional, care a introdus definitiv problema naţională a Transilvaniei în circuitul internaţional.

Lupta petiţionară şi revoluţia de la 1848/49 nu au rămas fără rezultat. Pe lângă slăbirea unor forme de asuprire feudală, românii

ardeleni au obţinut anularea uniunii cu Ungaria, au obţinut autonomia Transilvaniei.

Liberalismul anilor 1860-1865 le-a adus românilor dieta de la Sibiu din 1863-1864, legea înarticulării naţiunii române şi a confesiunilor sale greco-ortodoxă şi greco-catolică şi câteva alte legi care-i deschideau drumul naţiunii române spre o viaţă politică naţională într-o ţară autonomă, alături de alte naţiuni libere şi autonome şi ele – unguri şi saşi. Dar am văzut în paginile anterioare că începând din 1865 (poate şi mai înainte) au început convorbiri de împăcare între cercurile conducătoare din Viena şi Budapesta, ceea ce s-a şi realizat în 1867, iar preţul plătit de Austria a fost sacrificarea autonomiei Transilvaniei. Aceasta însemna, în realitate, desfiinţarea fiinţei naţionale a românilor, desfiinţarea dietei de la Sibiu din 1863 şi anularea celorlalte drepturi politice câştigate între timp. Ca urmare a ripostei, iniţial împotriva înfăptuirii dualismului şi apoi a măsurilor acestuia de deznaţionalizare a românilor, se naşte *mişcarea memorandistă*. Această mişcare a fost o luptă prin acte politice specifice, pentru salvarea sau recâştigarea autonomiei Transilvaniei, bunul cel mai de preţ al românilor ardeleni, singurul mijloc prin care se puteau salva de la deznaţionalizare.

Desigur, mişcarea memorandistă în fruntea căreia s-au aflat: G. Bariţiu, Visarion Roman, Ilie Măcelaru, Iacob Bologa, iar mai târziu Iuliu Coroianu, Vasile Lucaci şi alţii, nu a fost, şi nici nu putea fi singura formă de luptă împotriva încercărilor de sugrumare politică a naţiunii române.

Primul memorand al românilor transilvăneni, care depăşeşte faza formei – lupte petiţionare -, este memorandul înaintat împăratului la 31 dec. 1866 de către Ioan Raţiu, memorand semnat de 1493 intelectuali, la care se adaugă cele ale lui George Bariţiu şi Ioan Raţiu. Acest memorand este numit când petiţie, când memorand.

Petiţia include nonviolenţa, calea paşnică, dialogul. Petiţionarul este în inferioritate faţă de destinatarul cererii adresate, care are ultimul cuvânt Memorandul reprezintă ceva de care trebuie ţinut seama, elimina poziţia inferioară a emitentului, care impune cu persuasiune, cu argumente teoretice şi fapte reale drepturile ce i se cuvin.

Urmărind atent evenimentele politice ale anului 1866, Bariţiu şi-a dat seama că încheierea războiului Austriei cu Prusia şi Italia vor accentua criza politică a imperiului. Austriecii vor accepta să accelereze tratativele cu Ungaria. Ungaria va profita de situaţie şi va emite pretenţii şi mai mari. Ea va presa şi mai puternic asupra românilor pentru a accepta uniunea cu Ungaria. În acest scop

organele de stat maghiare foloseau fel de fel de mijloace, inclusiv corupţia începând de la indivizii cu drept de vot, până la prelaţii cu cele mai înalte funcţii sau intimidarea în cazul celor doi conducători români ai ortodocşilor şi uniţilor: Vancea şi Şaguna.

Într-o scrisoare din 15 sept. 1866, Bariţiu îi scria lui loan Antonelli următoarele: „îmi iau [voia] a-ţi alătura o scrisoare din care vei vedea că seamănă tare cum că suntem vânduţi: În 30 august veni la mine un român renumit din Ungaria, carele mă asigură că Maylât[150] caută de mai mulţi ani un domeniu spre a remunera cu el pe acel arhiereu românesc carele va fi în stare a ţinea pe români în frâu şi a-i îndupleca să primească Uniunea cu Ungaria"[151]. Va afla mai multe Antonelli din articolul lui Bariţiu apărut în Gazeta Transilvaniei din 15 IX 1869 pe care l-a intitulat: *Uniune sau nu?* Deci corupţie încercată ia vârf. De aceea, Bariţiu atrăgea adeseori atenţia, că românii să fie atenţi când cer subvenţii de la stat sau când li se oferă din partea unor fundaţii, deoarece acestea sunt făcute cu scopul de a-i compe pe români. Oportunitatea memorandumului din 1866 a fost discutată pentru prima oară într-o şedinţă privată ţinută cu ocazia adunării generale a „Astrei" de la 27-30 august 1866 la Alba Iulia la care au participat cei doi mitropoliţi români, Şuluţiu şi Şaguna, Vasile Ladislau Popp, loan Raţiu, I. Hodoş, A. Sever, T. Cipariu. Peste 3 zile, Bariţiu va veni cu completări comunicate lui de avocatul Aron Densuşianu, avocat braşovean care a fost la Adunarea Astrei din 27-30 august 1866. Aceleaşi lucruri i s-au comunicat prin două scrisori de la Cluj şi o scrisoare de la Turda (loan Raţiu) şi loan Maior şi Servian Popovici (de la Cluj).

Toţi au susţinut că memorandul să fie dus la împărat de cei doi mitropoliţi: Andrei Şaguna şi Alexandru Sterca Şuluţiu [152]. Ei au refuzat categoric. Şuluţiu a invocat boala, cauza, spune Bariţiu, este cu totul alta. Cu câteva luni mai înainte, ministrul Esterhâzy l-a chemat pe Şuluţiu la Viena pentru a i se pune în vedere să nu se implice în mişcarea politică românească. Deci s-a încercat, faţă de el, o manevră de intimidare. Mitropolitul Andrei Şaguna, la rândul lui, nu a luat cauza prea în serios, punând condiţii despre care ştia mai înainte că nu pot fi acceptate: „adică să i se compună un memorial întocmai după cum va dori excelenţa sa, apoi *nimeni* altul să nu meargă la Viena decât numai excel[enţa] sa „Aşa deci, se sjparse şi

---

[150] **Mâylât Gyorgy** (1818-1883), cancelar aulic al Ungariei între 26 VI 1865 şi 7 II 1867.

[151] *G.B.C., X,* p. 332.

[152] Vezi mai pe larg în: *G.B.C., X,* pp. 332-337.

conferinţa privată ... După aceasta se ţinuseră şi alte conferinţe private la Cluj, ... Rezultatul aceloraşi iată-l: dacă mitropoliţii nu voiesc sau nu pot merge la Viena, să se ducă doi mireni cărora nu le pasă nici că le vor zice rebeli, nici că-i vor da pe uşă afară, nici că-i vor închide, adică ce zice neamţul Männerbrecher (răzbătători). Iară de altă parte, dacă aceia vor face secături, naţiunea să-i poată desvota, abnega, respinge de la sine orice lucrări ale lor, pentru că nici nu-i trimite naţiunea cia-ar duce ei trimişi de vreo 2-3 români particulari. Fireşte că naţiunea nu e coadunată, nu-i poate trimite".[153] La consfătuirile private de la Cluj, Turda şi Blaj, relatează Bariţiu, când nu au vrut să meargă mitropoliţii au numit delegaţi din rândurile mirenilor precum I. Bologa, I. Măcelaru, dr. Raţiu, Axente Sever. Dacă mirenii îşi iau anumite angajamente faţă de împărat cu care mirenii nu erau de acord, ei nu se compromit, osteneala lor nu era recunoscută şi cu aceasta se termina totul. Nu acesta, spune Bariţiu, era cazul unor mitropoliţi. Aceştia din punct de vedere politic nu pot promite împăratului nimic în numele poporului. Dacă o fac şi poporul nu acceptă ei rămân compromişi până peste cap. Tocmai de aceea clujenii, turdenii şi blăjenii vor să trimită la Viena mireni şi nu înalţi prelaţi. Toţi reprezentanţii de la acele consfătuiri au căzut de acord să-i delege pe George Bariţiu şi loan Raţiu. Bariţiu era în acea perioadă bolnav, dar a primit plenipotenţa din partea celorlalţi reprezentanţi ai mişcării naţionale române. Acelaşi lucru l-a făcut şi loan Raţiu.

Bariţiu îl rugase pe I. Antonelli să-i mijlocească din districtul Făgăraşului o plenipotenţă cu câteva semnături. Mitropolitul Alexandru Sterca Şuluţiu era înştiinţat de această acţiune ca şi de faptul că în înţelegere cu şedinţele de la Alba, Turda şi Cluj sarcina de plenipotenţă căzuse pe el şi pe loan Raţiu. Îl roagă însă pe Antonelli, pentru a nu dăuna cauzei, participarea lui Bariţiu să nu fie popularizată. În condiţiile în care Bariţiu îmbrăţişase pasivismul avea mulţi duşmani din rândurile „activiştilor".

Bariţiu constata din conţinutul unei scrisori pe care Antonelli i-o trimisese pe 17 sept. 1866, că acesta avea nedumeriri cu privire la faptul dacă funcţionarii de stat pot sau nu să semneze plenipotenţe. Bariţiu consideră că nu trebuiau luate semnături de la funcţionari. Răspunde că nu ar vrea să se ia semnături de la funcţionari, mai sunt şi alţi români care ştiu să subscrie, fără ca să trebuiască să-i compromită pe funcţionari. „Noi – scrie Bariţiu – să fim prea

---

[153] *Ibidem*, p. 335.

îndestulaţi dacă amploaiaţii români ne vor da în confidenţă, câte un sfat bun încai dacă nu ne vor denunţa, precum am păţit-o eu în 1862 cu doi inşi"[154].

Antonelli îi comunicase în scrisoarea despre care a fost vorba mai sus că s-ar teme de o dezbinare. Însuşi Bariţiu vorbise cu alte ocazii de dezbinarea elitei intelectuale româneşti în „pasivişti" şi „activişti". Se temea că această dezbinare ar fi putut fi provocată chiar de mitropolitul Andrei Şaguna, care nu a s-a opus unirii, susţinând că aceasta a fost deja primită, este legalizată etc. Dacă Şaguna are mulţi partizani, în acest caz, dezbinarea între români este un fapt. Deci şi Bariţiu se temea de aprofundarea dezbinării între românii „pasivişti" şi „activişti". „De aceea – scrie Bariţiu – mă rog şi eu a-mi da răspuns la două întrebări, însă scurt, categoric:

1. Inteligenţa română din dist[rictul] Făgăraşului este *unionistă* sau *antiunionistă* în sensul Diplomei Leopjoldine], Sancţţiunii] Pragţmatice] şi 1791?

2. Voieşte ea a se însărcina cineva cu căutarea cauzei naţionale sau nu?"[155]

Desigur, obţinând răspunsul la aceste întrebări, Bariţhi putea să-şi dea seama mai bine dacă naţiunea română este hotărâtă să lupte mai departe pentru păstrarea fiinţei naţionale sau se va lăsa în voia soarteL Totodată, el îşi dădea seama dacă românii au nevoie de un centru conducător al lor, de o conducere – care încă le lipsea – mai ales în domeniul politicului şi al obţinerii drepturilor democratice de a vota şi a fi votaţi. Este perioada când transilvănenii simt acut lipsa unui Partid Naţional Român.

Odată luată hotărârea deL a numi plenipotenţiarii care să ducă memorandul la împărat, el trebuia şi scris. De scris l-a scris în întregime George Bariţiu. A primit 37 de plenipotenţe şi 1493 de semnături la care se adaugă cele două ale celor doi delegaţi: Bariţiu şi Raţiu, deci în total 1495.

Memoriul din 1866 a fost scris în întregime de G. Bariţiu. El a fost întocmit ca o încercare de a preîntâmpina instaurarea dualismului austro-ungar, susţinerea şi apărarea Marelui Principat al Transilvaniei, redeschiderea dietei şi continuarea lucrărilor ei.

Autorul are grijă să-i spună despre calitatea şi gradul înalt al cunoştinţelor şi spiritului cetăţenesc al locuitorilor principatului care i-au delegat pe cei doi plenipotenţiari. Semnatarii în număr de 1493

---

[154] *Ibidem*, **p. 336.**
[155] *Ibidem*, **pp. 336-337.**

sunt toţi locuitori ai Transilvaniei, cunoscători de carte, subscrişi în 37 de plenipotenţe. Ei, delegaţii, cei în numele celor 1493 de semnatari să menţină autonomia Marelui Principat al Transilvaniei faţă de coroana ungurească a maiestăţii sale în consonanţă cu Diploma Leopoldină, cu sancţiunea pragmatică şi cu cel de al şaselea articol de lege din 1791, iar articolul de lege din anul 1848, despre uniune sau mai bine zis totala fuziune a Transilvaniei cu Ungaria să fie anulat prin înalta sancţiune.

Împăratului i se atrage atenţia că Uniunea Transilvaniei cu Ungaria ar fi o măsură fatală pentru monarhie şi ruinătoare pentru populaţia românească credincioasă împăratului.

Românii în nici un caz nu vor să se facă unguri, ei vor să rămână în Transilvania şi în monarhie.

Autorul nu scăpa ocazia să-i relateze că ungurii ii îndepărtează pe români de la alegeri cu forţa cea mai brutală. Aceasta se întâmplă în special în cercurile electorale în care românii sunt majoritari. Sunt date şi exemple chiar din istoria mai recentă – anii 1861, 1865 în care au fost români omorâţi şi bătuţi. Aşa se explică faptul că în anul 1866 din cei 377 de membrii ai casei deputaţilor cei 1.800.000 de români din Ungaria erau reprezentaţi doar de 19 deputaţi. Oricum, atrage atenţia memorandul, unirea nu va duce la întărirea monarhiei.

Românii cer sancţiunea legii electorale votată de dieta transilvană de la Sibiu în vara anului 1864 şi fixarea de noi alegeri pentru o nouă dietă a Transilvaniei, iar relaţiile Vienei cu Marele Principat să se bazeze pe înalta diplomă din 20 oct. 1860.

Românii luptă cu o justiţie nedreaptă în Transilvania, ungurii le răpesc românilor toate drepturile legale recunoscute chiar prin legi, sunt deposedaţi de terenuri, dacă-şi cer drepturile asupra pământului „sunt înfieraţi cu uriciosul nume de comunism", justiţia este aplicată numai în favoarea ungurilor în detrimentul românilor.

În încheierea petiţiunii sale, autorul îi atrage respectuos atenţia împăratului, că respingerea articolului de uniune din anul 1848 şi sancţionarea celui al Dietei Transilvaniei de la Sibiu din 1864, sancţionarea legii electorale din 1864 şi redeschiderea dietei transilvane va corespunde în primul rând intereselor coroanei, poziţiei suverane a imperiului, scopurilor personale ale împăratului. Numai după ce arată avantajele imperiului şi ale împăratului, autorul memorandului vorbeşte despre avantajele proprii ale Marelui Principat al Transilvaniei şi locuitorilor săi generate de mediul legal

liberal existent în provinciile vechi istorice ale Austriei propriu-zise[156].

Dar dacă Bariţiu s-a achitat repede de sarcină întocmind memoriul, nu atât de repede au decurs pregătirile tipăririi lui şi a celorlalte condiţii de care depindea înmânarea predării lui împăratului şi apoi urmărirea parcursului lui la sediul imperial din Viena şi a instituţiilor la care va apela împăratul în cazul rezolvării cererilor românilor sau a blocării lor, cum s-a şi întâmplat, aplicată fiind varianta a doua. Plecarea la Viena s-a tot amânat. Aflăm aceasta tot dintr-o scrisoare a lui Bariţiu din 1866 adresată lui Ioan Antonelli. Bariţiu îi scrie lui Antonelli că au intervenit multe cauze care au dus la întârzierea plecării spre Viena, legate de traseul împăratului din vara şi toamna lui 1866, perioadele când se găsea la Viena, prezenţa unor înalţi funcţionari la posturile lor prin care se făceau audienţele la împărat, contactul cu unele persoane influente la cancelaria imperială, (chiar cu rude ale împăratului), călătorii prin ţară ale lui şi ale lui Raţiu legate de popularizarea memorandumului, observarea stării de spirit a populaţiei - dacă aprobă sau nu noul demers etc. Mai erau, probleme cu redactarea şi ţinuta *operatului* ca atare, stil, argumentaţie, exactitate istorică, mod de adresare, întocmirea unor copii de către caligrafi etc.

Dar toate aceste pregătiri costau bani, iar cei ce se ocupau de memorand aveau nevoie de ei. Greutatea procurării banilor a constituit şi ea o cauză a întârzierii plecării la Viena. Iniţiatorii demersului au stabilit că românii din diferite districte să contribuie cu o anumită sumă de bani. Districtului Făgăraş i s-a atribuit suma contribuţiei de 100 f.a. Memoriul va fi publicat în 2.000 exemplare în limba română şi 500 exemplare în limba germană. Fiecare subscriitor de o anumită sumă va primi 1 exemplar din memorandul tipărit. Bariţiu îl roagă pe I. Antonelli să delege o persoană pentru a difuza exemplare din memorand, dar fără zgomot, discret, cu precauţie. „Petiţiunea, îi comunică Bariţiu lui Antonelli, s-a şi trimis la Cancelaria transilvană de la împăratul spre informaţiune. Aceasta va face impresiune foarte rea aici în jos, trebuie să fim pregătiţi la aceasta însă mai altmintrelea nu se poate. A trecut timpul adreselor de curtoazie, de vorbe goale"[157]. Erau necesare, după părerea lui Bariţiu, măsuri mai ample, care să cuprindă toată Transilvania, să se facă

---

[156] *Acte şi date despre conferinţa română naţională din Transilvania, (imită în 7 şi 8 martie 1869 în Opidul Mercurea,* Pesta, 1870, pp. 144-161.
[157] *G.B.C. X,* p. 339.

adunări de protest, care să trimită împăratului memorii prin care să conteste uniunea cu Ungaria şi să se păstreze autonomia Transilvaniei. Când spune că Memoriul „va face impresiune foarte rea în jos", Bariţiu îi avea în vedere pe „activişti" pe Şaguna şi un anumit număr de persoane din cercul său de influenţă.

Memoriul românesc cu titlul „Petiţiune subştemută Maiestăţii sale ces. Reg. Apostolice în 30 decembrie 1866 pentru susţinerea şi apărarea autonomiei marelui principat al Transilvaniei, redeschiderea dietei şi continuarea ei însoţită de 37 de plenipotenţe şi 1493 de suhscripţiuni, înmânate împăratului la 30 XII 1867, răspunsul la primirea ei a fost: „Contez pe credinţa Românilor, iar cererile lor le voi considera"[158]. Răspuns de convenienţă care nu spune nimic. A fost însă expediată în AI 1867 Cancelariei aulice transilvane, de unde a fost trimisă pentru opinie Gubemiului din Cluj. După dezbaterea ei în Guberniu, la 17 I 1867, actul revine pentru decizie, Cancelariei aulice. Bariţiu luând la cunoştinţă despre discutarea petiţiunii în Guberniu îi scria lui D. Moldovan că: „În 17 ianuarie pertractându-se şi petiţiunea celor 1493 inşi în consiliul plenar gubemial, dl Groiss, ca referinte denegă rotund orice competinţă a celor doi plenipotenţiaţi şi a celor 1493, declarând subscripţiunile de nule[159]. Riposta consilierului gubemial român Ilie Măcelaru la afirmaţiile proguvemamentale şi jignitoare la adresa poporului român că „în acea petiţiune se cuprinde voinţa şi dorinţa naţiunii întregi, că dânsul o primeşte de aşa, este gata de a o apăra ori şi unde"[160] nu au avut nici un efect asupra conştiinţei şi bunului simţ al lui Groiss şi a celorlalţi consilieri gubermali. S-a votat trimiterea petiţiei la Cancelaria aulică transilvană. Din 25 I 1867 Bariţiu nu mai ştia nimic de soarta petiţiei.

Deocamdată trăia cu iluzia că în Cancelaria aulică transilvană se va lua o hotărâre favorabilă cererilor din petiţie, că se va păstra autonomia Transilvaniei şi viaţa statală a ei.

Faptul că tot mai mulţi greco-ortodocşi îi transmit semnale că sunt de acord cu actul petiţionar şi că Şaguna punea mai puţină presiune asupra ortodocşilor care aderau la mişcare, putea fi un semn încurajator. Dar existau şi fapte care-l avertizau pe Bariţiu să nu aibă prea multă încredere în factorii ce păreau a fi favorabili. În acest sens era avertizat de către Pavel Vasici. Acesta îi relata lui Bariţiu, încă din 1863, că Şaguna voia să pună mâna pe putere în dauna mirenilor.

---

[158] **Vezi:** ***Acte şi Date despre Conferinţa română naţională din Transilvania, ţinută în 7 şi 8 martie 1869 în Opidul Mercurea*****, Pesta, 1870, p. 161.**

[159] ***G. B. C. X*****, p. 223.**

[160] ***Ibidem.***

Şaguna era supărat şi pe Vasici, deoarece nu-l ajuta să-şi extindă influenţa hotărâtoare asupra şcolilor din Braşov. Dar mai supărat era pe braşoveni şi pe Bariţiu. Relatându-i un episod dintr-o întâmplare în relaţiile sale cu Şaguna, Pavel Vasici îi scria lui Bariţiu, că într-o seară de martie 1863, episcopul l-a luat „la tractir despre purtarea mea la Braşov şi veni lucrul într-atâta, să-i declar curat şi verde că eu nu voi şi nu pot sprijini pretensiunile lui nejuste, şi că de ar fi ştiut dânsul unele ca acestea, nu aş fi eu astăzi consilier de şcoală. Am declarat că sunt gata a resigna dacă va cere poporul, dar nu unul şi altul, şi îl rog ca să "convoace sinod să mă declar că, deşi sunt sărac şi cu familie grea dar nu am pierdut demnitatea personală etc. etc." printrealtele, Şaguna i-a mai spus „că-i va juca rău pe braşoveni dacă nu-l ascultă, şi eu i-am răspuns că ei îl prea ascultă, numai dreptul nu-l pot da din mână, pentru că e al lor"[161]. Am relatat această întâmplare povestită de Pavel Vasici, deoarece episoade asemănătoare i s-au întâmplat şi lui Bariţiu personal şi altor conducători ai mişcării naţionale româneşti. Chiar în perioada premergătoare prezentării petiţiei către împărat sau ulterior. Unele relatate din nou tot de P. Vasici.

Bariţiu relatează multe cazuri când ambiţia lui Şaguna de a fi conducătorul necontestat al mişcării naţionale româneşti şi de a imprima direcţia politicii românilor a dăunat sau au încetinit câştigarea unor drepturi şi libertăţi naţionale. El aduce un exemplu şi despre faptul cum era văzut A. Şaguna de către reprezentanţii patriciatului săsesc: „De la Sibiu – scria el lui JD. Moldovan – veni scrisoarea unui patriciu săsesc către red[acţia] în care acela zice: „Mitropolitul Şaguna găseşte petiţia excelentă dar îl supără faptul că în faţa regimului, deoarece el este consilier intim al maiestăţii sale, iar apoi a luat în nume de rău faptul că petiţia nu i-a fost comunicată la timpul său"[162]. Faptul că lui Şaguna îi păsa de ceea ce va spune împăratul că el nu a primit memorandul românilor şi că se gândea mai mult de ceea ce se va spune despre el şi mai puţin la soarta românilor, este dovedit şi de retragerea plenipotenţei cu 69 de semnături ale românilor din Braşov, acordate lui Bariţiu şi Raţiu pentru prezentarea memoriului din 30 XII 1866 la stăruinţa lui, a mitropolitului. Bariţiu consideră că Şaguna după ce declarase în adunarea privată din 3 august 1866 „că trebuie să fie cum zic eu" nu

---

[161] *G. B. C. II*, p. 81.

[162] **Scrisoarea este redată în limba germană, traducerea în *G. B. C. X*, p. 233 (nota nr.4).**

mai putea avea pretenţia să fie consultat, Şaguna se preface că este necăjit dar în realitate nu este. Bariţiu şi Raţiu s-au adresat celuilalt mitropolit să meargă el la împărat. Dar Al. Sterca Şuluţiu era bolnav. Nici el nu a putut deci merge la împărat.

Peste puţin timp, îi scrie Bariţiu lui D. Moldovan, că soarta petiţiei va fi depusă iarăşi în mâinile cancelariei regeşti. Acum românii vor avea din nou prilejul să constate cât de apropiaţi sunt cei de la putere. Mulţi români sunt pesimişti. Bariţiu manifestă însă optimism. „Eu însă – scrie el – nu pot crede că ne vor lovi cu piciorul ca pejiişte slugoi. Dacă vor denega competinţa la cei 1493 şi se vor provoca la majoritatea dietei de la Cluj? Eu însă cred că românii transilvani nici după 100 de ani nu vor recunoaşte competinţa acelei diete. Au nu vedem noi toţi ce rosuri de conştiinţă torturează pe mai mulţi care în nov. 1865, frapaţi de iuţeala evenimentelor, s-au învoit să ia parte la acea dietă, tot octroiată, însă pe modei feudalistic"[163]. Bariţiu încă mai credea în faptul că imperialii şi reprezentanţii imperiului îi apreciază, să spunem, la justa lor valoare pe români şi că iau în seamă loialitatea acestora şi contribuţia pe care au adus-o ei la apărarea imperiului şi la faptul că în disputele dintre împăraţi şi aristocraţia ungurească, ei s-au situat întotdeauna de partea împăratului. Românii mai credeau în bunele sentimente ale împăratului chiar şi după ce Andrei Şaguna a spus cuvintele la Alba Iulia, repetate şi în alte părţi, că dacă va cere interesul statului, Transilvania va fi sacrificată şi cu ea românii; cuvinte care au umplut de jale inimile tuturor românilor transilvăneni, care nu au comis nicio crimă împotriva imperiului şi totuşi ei sunt sacrificaţi, chipurile, pentru a salva imperiul, fiind astfel făcuţi cadou aristocraţiei şi sistemului de legi asupritoare ungureşti de la 1848.

Nedumerit şi stupefiat de absurditatea explicaţiilor, care consideră o necesitate sacrificarea românilor în favoarea dualismului şi a ştergerii autonomiei transilvane şi a desfiinţării naţiunii române, Bariţiu se întreba: „Numai aşa se poate salva Imperiul, altmintrelea nu? Nu cumva Transilvania şi românii s[unt] cei mai mari vrăjmaşi ai Imperiului?! În asemenea caz – îi asigura el pe imperiali – Monarhia ar mai putea exista încă zece mii de ani"[164]. Dar imperialii, ca şi de altă dată când a fost vorba de autonomia Transilvaniei, au fost surzi, nu le-a păsat de sentimentele şi dorinţele românilor transilvăneni, pregătirile pentru perfectarea dualismului au continuat. Totuşi,

---

[163] ***G. B. C. X*, p. 224.**
[164] ***Ibidem.***

Bariţiu maî credea la sfârşitul lui ianuarie, începutul lui februarie 1867 că prin rezolvarea cererilor românilor din petiţia înmânată împăratului în 30 XII 1866, autonomia Transilvaniei va fi salvată, ceea ce-l determină să se adreseze lui Dimitrie Moldovan, consilier la Cancelaria aulică transilvană cu cuvintele: „Domnule consilier! Providenţa te aşează pe seama noastră acolo unde eşti. Astă dată iară-ţi veni o problemă, pe cât delicată pe atâta şi importantă. Votul dumitale va rămâne, poate, singur; va cumpăni însă alăturea de al dlui Măcelariu, încă pe atât de mult şi va trece în istorie"[165]. Doar peste 7 zile în 7 februarie, data dezbaterii memoriului în Cancelaria aulică cei patru consilieri aulici maghiari recomandă românilor să se adreseze cu cererile lor la Pesta, Dimitrie Moldovan apără dezideratele lor, este însă în minoritate, iar Eugen Friedenfels propune să fie depus *ad acta*".[166] Într-un fel, credem că este unul din ultimele acte dezbătute în Cancelaria Aulică Transilvană. La 17 II 1867 a fost reinstaurată vechea constituţie maghiară şi instituirea guvernului maghiar îi frunte cu Andrâssy. Cancelaria Aulică Transilvană în acest caz nu-şi mai avea rostul şi ea a fost desfiinţată.

Bariţiu şi alţi fruntaşi ai mişcării naţionale româneşti nu au lăsat armele jos de care mai dispuneau în acele condiţii vitrege pentru românii transilvăneni: petiţiile, memorialele din partea unor mari comunităţi din Sibiu, Braşov, Turda, districte, comitate, boicotarea alegerilor sau impunerea unor candidaţi proprii etc. El nu se simţea singur în această luptă. Iar prin intermediul corespondenţei şi a presei ţinea legătura cu toată ţara şi cu românii din Principatele Unite.

Corespondenţa este adeseori folosită în mod prioritar de Bariţiu; de presă nu era sigur, deoarece cenzura oricând putea opri apariţia unei gazete sau publicarea unor materiale informative ori articole care criticau guvernul maghiar şi imperial.

Într-o scrisoare din 24 mai n. 1867, George Bariţiu îi mulţumeşte iui loan Antonelli şi celorlalţi români din districtul Făgăraşului pentru bărbăţia şi prudenţa din comitetul central al districtului Făgăraş de a remite la Pesta prin hotărârea din 12 V 1867 adresa prezidiului dietei Ungariei privind alegerea unui nou deputat dietal, deoarece aceasta nefiind expediată prin intermediul Gubemiului transilvănean, contravenea autonomiei ţării, câtă vreme legea va fi adoptată abia în anul viitor. „Cerul să vă binecuvânteze acea acţiune – scrie Bariţiu – pentru că, după toate informaţiunile

---

[163] *Ibidem.* (D. Moldovan era consilier al cancelariei aulice a Transilvaniei).
[166] Idem, p. 339.

venite încoace până acum, văd că concluzul Dvs. fu scos din mintea şi inima tuturor românilor transilvani"[167]. Bariţiu îi transmite lui Antonelli că în curând comisarul regal Pechy Mano va face o vizită la Braşov unde se va întâlni cu o mare deputaţiune românească pentru a-l ruga să-şi depună toată silinţa şi osteneala „spre a mijloci la maiestatea sa, împăratul şi regele întreaga conservare a autonomiei acestui M[are] Principat şi cât mai curânda deschidere a dietei, atât spre a depune jurământul omagial, cât şi spre a-şi continua lucrările sale"[168]i Cu ocazia acestei vizite, braşovenii i-au înmânat lui Pechy un memoriu semnat de 140 de români, ceea ce însemna adeziunea lor la memoriul cu 1493 de semnături pentru care: braşovenii depuseseră o plenipotenţă cu 69 semnături, dar retrasă la insistenţele lui Şaguna.

Întâmplări şi fapte, relatate în presă, comunicate lui Bariţiu prin scrisori din toate colţurile ţării transilvane, de la Pesta sau Viena precum: memoriul românilor din Scaunul Sibiului adresat comisarului Pechy, gestul lui Ilie Măcelarul din 7 a III-a 1867 de a se adresa camerei deputaţilor a parlamentului ungar în limba Tomână, gest îndelung contestat de unguri dar de un mare răsunet, primirea festivă şi adresele de felicitare adresate deputatului Iosif Hodoş, vicecomite al Zarandului pentru curajul cu care a apărat autonomia Transilvaniei în parlamentul ungar, erau semne că pasivismul lui George Bariţiu şi a contemporanilor săi era foarte activ şi aduna tot mai mulţi aderenţi.

O semnificaţie deosebită pentru Pechy a avut-o declaraţia unei delegaţii române care s-a prezentat în faţa sa cu ocazia unei vizite la Turda când i s-a spus „că românii vor lupta pentru autonomia Transilvaniei chiar o sută de ani". Cu prilejul unei vizite omagiale pe care mitropolitul Şuluţiu a făcut-o la Cluj comisarului Pechy în 17 V 1867, el s-a pronunţat deschis pentru menţinerea autonomiei Transilvaniei. Românii nu se vor mai speria de ameninţările despotice şi nici de cele ale presei unionistice.

Dar ceea ce a fost mai important ia întâlnirea mitropolitului cu Pechy din 17 mai 1867 a fost cererea lui Şuluţiu pentru o conferinţă naţională a românilor pe care comisarul regal nu a aprobat-o, zicând că dacă le-o aprobă românilor, vor veni cu cereri asemănătoare şi ungurii şi secuii. Totuşi, după ce comisarul regal nu a aprobat conferinţa naţională, Bariţiu încă mai credea în dieta transilvană, deşi i se interzise să mai ceară dietă prin presă. Se va folosi însă de

---

[167] ***Ibidem*, p. 340.**
[168] ***Ibidem.***

G. Bariţiu după un porfret stilizat din 1863.

Foaia de titlu a petiţiei lui G. Bariţiu şi Ioan Raţiu din 1866.

FETITÎOHE

MAffismnSALK HS. REtL APOSTOLII

SUSTltlUREA ŠI AHlURCA AU1W5WU

T li A X $ î l. V A XI K I

corespondenţa privată în care va utiliza şi un cod cifrat cu colaboratorii săi.

Reinstaurarea, în 17 II 1867, a constituţiei maghiare şi instituirea guvernului maghiar în frunte cu Andrâssy, care a determinat dizolvarea la 11 III 1867 a Cancelariei Aulice a Transilvaniei, a creat o nouă situaţie din punct de vedere politic pentru românii transilvăneni. Elitele române se întrebau acum ce trebuie făcut în noua situaţie, ce atitudine vor adopta românii faţă de guvemuL maghiar şi faţă de curtea imperială. Solicitat de Dimitrie Moldovan să-şi dea părerea cu privire la noul mediu politic creat de Uniunea cu Ungaria şi de comportamentul lor politic, Bariţiu îi scria că:

Uniunea a fost impusă de interesele imperialilor, ale dinastiei austriece, „care se simţea foarte periclitată". S-a adeverit ceea ce le spusese A. Şaguna românilor cu diferite ocazii „că de va cere interesul Monarhiei, naţiunea noastră va deveni neapărat sacrificată, pe atunci concluzul mai înalt în această privinţă era gata. Poporul, chiar şi inteligenţia o simţea prin instinct, de aceea nu-şi mai afla locul, alerga, se zvârcolea, striga, se văieta, ridica mâinile în sus, cerea consiliu, conferinţe, congres, comitet, ajutor de orişiunde. Rezultatul fii petiţiunea (Memoriul din 31 XII 1866 – n.n.T.I.), ca ultimă încercare în lipsa totală a oricărui altuia, A merge la Pesta se părea pe atunci la cei mai mulţi ca şi cum am fi provocaţi să mergem de bună voie la un măcel"[169].

Bariţiu îi mărturiseşte că înaintarea memoriului către împărat i-a stârnit mare supărare lui Andrei Şaguna, supărare care a provocat unele certuri şi intrigi între elitele române, unii învinuindu-i pe uniţi care ar fi voit să-i facă o imagine proastă mitropolitului ortodox. Bariţiu îi transmite însă lui D. Moldovan că toate supărările şi neînţelegerile cu acesta nu au fost provocate de uniţi. El avea documente autentice care demonstrau că toate discuţiile cu Şaguna şi despre Şaguna au fost provocate numai de câţiva fruntaşi ortodocşi, care le transmiteau informaţii uniţilor.

În noua situaţie creată, Dimitrie Moldovan îi cere părerea despre ceea ce crede el că vor face românii în general, funcţionarii de stat în special, obligaţi să depună jurământ noului stat ungar dualist. Mai întâi românii trebuie să aştepte puţin timp şi să se reculeagă. Trebuie puţin aşteptat, spunea el, pentru a se vedea şi cum se rezolvă cauzele comune ale imperiului, să hotărască mai întâi senatul ce va

---

[169] ***Ibidem*, p. 225.**

face cu Croaţia şi ce va face dieta ungurească. După un parcurs atât de lung, problema Transilvaniei ajunsese în parlamentul maghiar. Acum greul şi răspunderea principală cădea pe umerii deputaţilor români ungureni, care se aflau în acel moment în parlamentul de la Pesta. Ei au acum obligaţia de a da de lucru dietei pestane atât în chestiunea naţionalităţilor, cât şi în condiţiile în care se vor stabili relaţiile Transilvaniei cu Ungaria. (Legea uniunii necondiţionate a Transilvaniei cu Ungaria se va dezbate însă şi se va adopta în parlamentul ungar numai în decembrie 1868). Atunci, la începutul anului 1867, Bariţiu spunea că în „privinţa chestiunii transilvane *provinciale,* cred că datoria noastră ar fi de a ne sili din toate puterile ca să salvăm din autonomia faţă de Ungaria cam atâta cât ni s-a dat prin Patenta din 26 febr. 1861. În starea de faţă a lucrurilor pentru noi *atâta* încă ar fi un câştig demare importanţă"[170].

Este adevărat, ungurii se vor strădui din toate puterile să reactiveze comisia de la 1848 şi vor încerca să nu lase să pătrundă în ea români mai de doamne ajută, dar dacă ei îşi vor face de cap, zeiţa răzbunării, Nemesis, nu doarme, iar românii vor protesta şi ei, nu se vor lăsa.

În noile condiţii devenea o problemă rămânerea pe posturi a funcţionarilor de stat români. Ei ce să facă, se întreba D. Moldovan. Bariţiu consideră că dacă funcţionarii români vor fi obligaţi să depună jurământul ei, dacă acesta nu va apăsa conştiinţa lor, să primească. Naţiunea are nevoie de ei pentru apărarea propriilor interese şi ea nu are dreptul să ceară de la aceiaşi indivizi ca să rămână şi în posturi şi să se facă şi agitatori politici.

Din cele relatate până în prezent în paginile anterioare, reiese că lupta lui Bariţiu pentru menţinerea fiinţei naţionale a românilor transilvăneni nu era singulară şi nici nu se limita la întocmirea de memorii trimise împăratului sau unor persoane cu înalte funcţii în stat. Se cunoaşte şi cazul cel mai elocvent, al lui hie Măcelarii, care pasivist declarat, colaborator şi apropiat a lui Bariţiu s-a înscris în lupta electorală, devenind deputat al dietei de la Budapesta, şi-a propus ca scop nu *să contribuie* la buna desfăşurare a lucrărilor acesteia şi să voteze legile maghiare, care se vor pune în discuţie, ci mai degrabă să boicoteze lucrările, să evidenţieze caracterul lor asupritor, îndreptat spre desfiinţarea naţiunii române şi a vieţii lui statale. S-a scris relativ mult despre lupta lui Ilie Măcelaru din parlamentul ungar de la Budapesta din anul 1867.

[no] *Ibidem*, p. 226.

Ne vom mărgini numai la câteva aspecte relatate, de el, într-o scrisoare din 27 III 1867 adresată din Cluj lui George Barițiu. În scrisoare, I. Măcelaru mulțumește celor 88 de brașoveni pasiviști în frunte cu George Barițiu care l-au felicitat pe activistul Măcelaru pentru curajul dovedit în 7 martie în dieta maghiară prin respingerea atacurilor cu care l-au întâmpinat deputații centraliști maghiari, adepți fanatici ai uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Atitudinea lui I. Măcelaru a convins pe toată lumea că națiunea română „n-are să aștepte nici un fel de libertate de la Pesta". Au recunoscut-o în acest caz și toți brașovenii. Totuși, Ilie Măcelaru, găsește de cuviință să-i explice lui Barițiu și celorlalți semnatari ai adresei (publicată în *Gazeta Transilvaniei,* 1867, nr. 21) că nici el, nici ceilalți confrați, nu cunosc cum și de cern intrat el în Dieta din Pesta.

Încă înainte de a merge la Pesta, Măcelaru, ca și toți românii, știa că de la Pesta „națiunea română nu ar avea de a aștepta vreun fel de libertate"[171]. Despre faptul că i. Măcelaru gândea astfel se putea convinge Barițiu și din Protestul scris împotriva uniunii Transilvaniei cu Ungaria, însoțit de Declarația de opinie publicat în Gazeta Transilvaniei nr.23/1867.

Dar ajuns la parlament, I. Măcelaru relatează că între deputații români din Dietă au intervenit o seamă de neînțelegeri, unii dintre ei dând dovadă de nehotărâre, de atitudini oscilante, alții susțineau fățiș sau aproape fățiș uniunea etc.

Înțelegerea dintre un grup de deputați aflați la Cluj împreună cu Ioan Rațiu pe la sfârșitul lui ianuarie 1867 ca cel puțin cei care-și dăduseră credenționalele, să plece cât mai curând „și să dăm o declarație asemenea petițiunei din 31/12 1866 și cu aceasta să fie finită toată acțiunea noastră până la încoronare, în asta s-au învoit ambii căpitani supremi, Bohățel și Pușcariu, și era să pornim în 7/2. Înainte de a pomi cu una oră – îmi telegrafiază P[uşcariu]: Porneşte; eu urmez în 2-3 zile"[172].

Neînțelegerile și schimbarea părerilor de la o zi la alta cu privire la participarea și atitudinea pe care trebuiau să o ia în Dietă; deputații români au fost atât de profunde încât ei au ratat multe momente prielnice de a-și spune părerea cu privire la autonomia Transilvaniei, finanțele ei și legea recrutărilor. Este adevărat, programul pasivist nu prevedea lupta parlamentară activă, ci boicotarea alegerilor locale înainte de formarea dietei. Dar dacă acești

---

[171] ***G. B. C. V*, p. 202.**
[172] ***Ibidem*.**

parlamentari se găseau la Pesta era mai bine, probabil, să participe la şedinţele dietei, să critice, să manifeste dezacordul cu legile nedrepte pentru români, caracterul lor antiromânesc etc.

Despre atmosfera creată în parlamentul ungar românilor, ca şi de lipsa de colaborare dintre deputaţii români, I. Măcelaru scria următoarele: La 7/3 a venit Pţuşcariu] târziu în dietă, însă totuşi înainte de ce cerusem eu cuvântul, şi aşa-l mai provoc încă odată, să nu ne facem de ruşine, şi să se alăture lângă părerea mea, la care-mi răspunde: „Mai lasă, că ne vom înţelege, şi cu asta-mi întoarce spatele zâmbind ca un câne. Ce mi s-a întâmplat la vreo câteva minute după aceasta, le ştii din jurnale, însă nu toate ... mi s-a strigat: „Acest daco-român crede că se află la Bucureşti, obrăznicie. Jos cu el" (în ungureşte în original), ba când mă făceam că nu pricep cauza zgomotului celui înfiorător şi-l întreb pe Dobransky ce poate să însemne asta îmi strigă unu: Şi încă se preface, hoţul"[173]. Scene asemănătoare i s-au mai întâmplat şi altă dată în parlamentul din Pesta. Încercând, de exemplu, să-i înmâneze preşedintelui dietei un memoriu în limba română, acesta văzându-l în limba română i l-a înapoiat fără să: se mai uite ce conţine. Ba mai mult în jurul lui I. Măcelaru, câteva persoane, care posibil ascultau discuţia dintre ei, s-a şi creat o atmosferă ostilă, care probabil s-ar fi încins rău dacă un alt deputat român nu i-ar fi spus la ureche „vezi de mergi de aicea că nu e bine", iar când a trecut pe lângă un grup de deputaţi un altul i-a strigat: „a vrut s-o dea în limba română şi încă îi răspunde preşedintelui că n-a vrut s-o petiţioneze"(în ungureşte în original).

Reîntors la Cluj, I. Măcelaru a retrimis preşedenţiei dietei pestane protestul său împotriva Uniunii Transilvaniei cu Ungaria.

Lupta parlamentară a lui I. Măcelaru va continua până în anul 1868. Dar încă din iama lui 1865 şi anul 1867 lupta sa parlamentară se conducea după două mari coordonate pe care le revendica: menţinerea autonomiei Transilvaniei şi caracterul politic al naţiunii române adoptate prin legislaţia dietei române din Sibiu din 1863-1864. Aceasta corespundea programului politic pasivist, care prevedea ca metodă de luptă de sprijin boicotarea dietei pestane. Intrând în dietă, Măcelaru a susţinut programul naţional în chiar forul politico-legislativ cel mai înalt al uzurpatorilor naţionalităţii românilor, concomitent cu manifestarea ataşamentului faţă de memoriul cu cele 1493 de semnături, întocmit de Bariţiu şi înmânat împăratului de loan Raţiu, ataşament exprimat deschis chiar într-o

---

[173] ***Ibidem***, pp. 203-204.

şedinţă gubemială, în cadrul înţelegerii de la Cluj cu I. Raţiu şi alţi fruntaşi la începutul anului 1867, dar care intr-o mare măsură, la Pesta, l-au părăsit rând pe rând. După ce la 7 martie şi-a susţinut cu un curaj apreciat de toată suflarea românească pledoaria în limba română în favoarea autonomiei Transilvaniei, şi a legislaţiei din Sibiu a urmat, am văzut, memoriul depus de el în 11 martie 1867, destinat dietei, memoriu care a constituit o strălucită pledoarie pentru autonomia Transilvaniei.

Corespondenţa dintre I. Măcelaru şi G. Bariţiu a continuat mulţi ani, până la sfârşitul vieţii lui Ilie Măcelaru, care s-a stins din viaţă înaintea lui Bariţiu.

Ei au activat împreună atât pe plan politic în cadrul Partidului Naţional Român, dar şi pe plan economic, ambii ocupând funcţii în conducerea Băncii Albina înfiinţată la Sibiu în anul 1872.

În primăvara şi vara anului 1867, până în vara lui 1868 când s-a elaborat o legislaţie de lichidare completă a autonomiei Transilvaniei pentru români a devenit clar, că mişcarea pasivistă trebuia activizată, multiplicată, intensificată ceea ce se putea realiza numai printr-o înaltă organizare şi prin unitate de acţiune, venise timpul unei instituţionalizări a mişcării politice româneşti. Organele de stat maghiare şi austriece se opuneau încercărilorTomânilor de a-şi construi o instituţie politică proprie pe întreaga Transilvanie. Le-au dat voie să facă o instituţie pe întreaga provincie pe plan cultural: *„Asociaţia transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român"*. Acesteia i s-a interzis să discute şi să întreprindă acţiuni politice, de a se implica în alegerile locale sau pe întreaga ţară. Pentru a nu crea ocazia organelor statale, care o supravegheau atent, românii au respectaricondiţia, dându-i posibilitatea acestei mari instituţii de cultură românească să supravieţuiască şi chiar să se dezvolte, să-şi multiplice şleficientizeze activităţile.

Dacă în perioada liberalismului austriac românilor li s-au permis măcar organizări de conferinţe naţionale, ca aceea din 1861 sau 1862, acum nici chiar atât nu li se mai permitea.

Organele de stat ale dualismului ungar nu dădeau dovadă de prea multă perspicacitate când credeau că, desfiinţându-ie autonomia naţională, înglobându-i cu forţa în „marea naţiune maghiară" românii se vor linişti, că vor accepta încadrarea cu forţa la starea de dinaintea anului 1848. Exprimând această stare de spirit mioapă şi naivă a celor care credeau că numele uneî naţiuni se poate şterge ca şi un cuvânt scris cu creta pe o tablă şcolară de un elev, Bariţiu scria: „S-ar putea presupune, că după casarea autonomiei transilvane ar fi trebuit să înceteze în această ţară orice activitate colectivă şi solidară a

românilor în sfera politicii militante, prin urmare că ei ar fi fost aruncaţi înapoi la starea anterioară a anului 1848. Nu s-a întâmplat aşa. Cea mai fierbinte dorinţă a aristocraţiei feudale în acest înţeles era deocheată şi stăvilită prin atâtea evenimente care nu mai sufereau restaurarea vechii tiranii"[174]. Deci, atrăgea atenţia Bariţiu, aristocraţia maghiară şi imperialii austrieci, nu înţelegeau că în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, popoarele se trezeau sau se treziseră la o viaţă naţională, voiau egalitatea de tratament cu celelalte popoare, care se găseau într-un imperiu sau chiar libertate naţională şi organizarea de state proprii.

Evenimentele anilor 1866-1868 le-au dat românilor ardeleni ocazia să înţeleagă că perioadele în care alergau căciulindu-se pe la guverne şi cabinete pentru ţinere de congrese şi conferinţe politice au trecut. De acum cărturarii români, elitele intelectuale în special, încep să meargă în mijlocul poporului, se prezentau la adunări municipale şi cercuale dominate de aristocraţi, unde adeseori discutau în contradictoriu, îşi măsurau puterile cu aceştia şi chiar cu unii funcţionari de stat care reprezentau guvernul sau puterea locală de stat, alţii încep să-şi spună cuvântul cu privire la raporturile dintre români şi saşi chiar în universitatea săsească. Era iniţial forma cea mai răspândită de manifestare a vieţii naţionale. Aceasta era o acţiune de mare importanţă, mai ales în condiţiile în care, după cum relata Bariţiu, o aprobare pentru ţinerea unei noi conferinţe naţionale i-a fost refuzată de comisarul regal Emanuel Pechy de la Cluj mitropolitului Al. Sterca Şuluţiu la începutul anului 1867. Aceasta nu l-a dezarmat însă pe Bariţiu şi colaboratorii săi. Dimpotrivă Acum este mai convins ca oricând, că românii nu cer din graţie, deoarece – aşa cum o spusese încă la începutul anilor '60 ai secolului 19 – din graţie se dă numai vinovaţilor şi sclavilor. Ce vină aveau românii că: sunt români? Românii pretind doar dreptate, iar la câştigarea dreptăţii trebuie să ia şi ei parte. Însă pentru aceasta românii au nevoie de adunări naţionale. A venit timpul, în sfârşit, să li se dea voie să facă un congres naţional, care li s-a refuzat până atunci de atâtea ori. Prin petiţia către suveran din 10 dec. 1860, de exemplu, românii au cerut „Congres naţional", li s-a dat însă doar Conferinţă naţională. Conferinţa Naţională din 1/13.4/16 ian. 1861 şi cea regnicolară a numit doar „Comisiuni permanente" de 18 persoane, cu care înalţii prelaţi să se poată sfătui când apar probleme naţionale şi confesionale de rezolvat. Aceste comisii au fost botezate „Comisia celor 18". Încă

---

[174] George Bariţiu, *Părfi alese ... voi .III,* p. 482.

de atunci, într-un schimb de păreri cu D. Moldovan, Bariţiu atrăgea atenţia că românii primiseră prea puţin. Ei aveau nevoie şi trebuiau să primească mai mult. Dieta românească din 1863-1864 de la Sibiu se părea că prin legea înmatriculării naţiunii române şi a confesiunilor sale rezolvase totul. Dualismul a anulat însă toate drepturile naţionale prin legi deja sancţionate sau încă nesancţionate de împărat.

Încercările românilor de a străpunge birocratismul dualismului austro-ungar şi de a menţine autonomia Transilvaniei nir au dat rezultate; naţiunea română era ameninţată, mai mult ca oricând, cu dispariţia. Memorandul, petiţia şi alte forme de adresă către împărat nu au dat rezultate – cel puţin imediate – se pierdeau prin hăţişurile, intenţionat constituite, ale dualismului. Aşa s-a întâmplat şi cu Memorandul (petiţia) din *31 dec. 1866.*

Totuşi mişcarea memorandistă iniţiată în 1866, a avut o dezvoltare ascendentă până la marele memorand din 1892 când chestiunea transilvană a primit proporţii europene. Chiar în anul 1867 s-a mai pregătit un memorand. Dar acesta mergea prea mult pe linia aceluia din 1866 semnat de 1493 de fruntaşi ai românilor. Tot pe aceeaşi linie va merge şi cel din 1869, scris tot de Bariţiu pentru conferinţa de la Mercurea. Aceste două memorande nu au mai fost prezentate împăratului. Era necesar ca mişcarea memorandistă să facă un pas mai departe. A fost redactat un Memorand adresat de data aceasta Europei civilizate şi împăratului Napoleon al III-lea. Dar presiunea asupra românilor era deosebit de violentă. „Gazeta Transilvaniei" din 9 VI 28 mai 1867 reproduce cuvintele comisarului Pechy care afirma: *„Uniunea domnilor e faptă complinită"*, ameninţând că faţă de orice opoziţie la aceasta, *se va face cu uz de forţă înăbuşind-o în faşă.* Totuşi liniştea nu a fost chiar deplină pentru autorii dualismului. În aceeaşi vară presa românească şi maghiară făceau dezvăluiri cu privire la descoperirea unui document de la 1848 semnat de Kossuth Lajos prin care românii erau ameninţaţi cu exterminarea. Dezvăluirea a scandalizat şi presa din Italia şi Franţa, iar „marele conducător" al revoluţiei maghiare de la 1848 s-a grăbit să nege existenţa documentului, care a fost însă publicat de G. Bariţiu[175]. Bariţiu şi Raţiu sunt şi autorii pronunciamentului de la Blaj din 3/15 mai 1868.

Ideea pronunciamentului îi aparţine lui Ioan Raţiu, care-l roagă pe Bariţiu ca pentru o întrunire ce va avea loc la Blaj în 15 mai 1868 să se înţeleagă împreună cu privire la *„ce fel de declaraţie sau*

---

[175] **Vezi: George Bariţiu, *Părţi alese ... II*, Sibiu, 1892, pp. 760-763.**

pronunciament să subscriem" propunându-i să lase totul la o parte şi să întocmească ultimatumul pe care-l trimitem la deputaţii români din Ungaria şi Banat ca aceştia să aducă la dezbatere zgomotoasă cauza ardeleană"[176]. Îi mai scria Ioan Raţiu lui Bariţiu că: „Am fost totdeauna de părere că noi să ne facem istoria şi viitorul şi să nu aşteptăm ca să ne zboare porumbelul fript în gură"[177]. Bariţiu i-a scris două epistole lui Ioan Raţiu, în care se găseşte o mare parte din conţinutul pronunciamentului. La adunarea de la biblioteca şcolii blăjene din 15 mai 1868 cei prezenţi constatau că „Pronunciamentul inteligenţei din Blaj este pronunciamentul întregei noastre naţiuni," că naţiunea română care constituie majoritatea precumpănitoare a populaţiei Transilvaniei, declară a sta neclintită pe lângă principiile şi pretenţiuriile proclamate sărbătoreşte în adunarea generală şi legală de la 3/15 mai 1848.

Participanţii declară:

I. *Ne pronunţăm pentru autonomia Transilvaniei* pe baza Diplomei Leopoldine şi a sancţiunii pragmatice.

II. Ne pronunţăm pentru reactivarea articolelor de lege aduse în dieta de la *Sibiu 1863/64* sancţionate şi traduse în viaţă, prin care naţiunea română s-a înarticulat ca naţiune regnicolară (a fost recunoscută ca naţiune autohtonă/băştinaşă) şi i s-au garantat limba şi confesiunile.

III. Ne pronunţăm pentru redeschiderea dietei transilvane pe baza unei reprezentări democratice. Noi nu putem considera îndreptăţită dieta pestană a face legi valide în Transilvania."[178] Pronunciamentul de la Blaj le dădea de înţeles cercurilor conducătoare din Austria şi Ungaria, că românii transilvăneni nu au recunoscut şi nu vor recunoaşte niciodată Uniunea Transilvaniei cu Ungaria.

Au urmat represiuni împotriva canonicilor din Blaj, percheziţii la domiciliul unor redactori şi redacţii de ziare, ameninţări cu închisoarea. Sunt purtaţi prin tribunale şi anchetaţi canonicii: I. M. Moldovan, Timotei Cipariu, Mihali şi Viassa, la care se adaugă hotărâri şi vreo trei morţi (în anii 1865, 1866 şi 1867); intelectualii români sunt anchetaţi peste tot şi supravegheaţi de poliţie.

---

[176] Vezi: K. Hitchins şi Liviu Maior, *Corespondenţa lui Ioan Raţiu cu G. Bariţiu, 1861-1892,* Cluj, 1970, p. 179.

[177] *Ibidem,* p. 180.

[178] Vezi: *Istoria României. Transilvania, voi. II (1867-1947),* Cluj-Napoca, 1999, pp. 433-434.

În acelaşi timp şi românii adunau semnături în favoarea adeziunii la pronunciament; acesta se citea de către români în colectiv. Cu cât organele de represiune se agitau mai mult cu atât pronunciamentul şi ideile lui deveneau mai cunoscute şi însuşite de colective mai mari de români şi nu numai. Se emit acte de acuzare grave împotriva unor fruntaşi ai intelectualităţii române, mai ales a celor din Blaj. Se emit şi idei că agitaţiunea românilor „este întreţinută din Bucureşti". Totuşi mai jucând o dată teatru, împăratul care era şi regele Ungariei în 16 decembrie 1868 a mai datr o dispoziţie prin care îşi exprimă acordul ca: „procedura criminală – care este în curgere contra mai multora înaintea tribunalului scaunului Mureş, în obiectul pronunciamentului – să se sisteze". Credincios scopului pe care şi la propus intrând în parlamentul de la Pesta de a apăra acolo interesele românilor, Die Măcelaru faee o interpelare de mare succes cu privire la pronunciament în dieta de la Pesta in 5/17 iulie 1868. El a declarat atunci că Pronunciamentul de la Blaj este programul întregii naţiuni române din Transilvania şi că în calitatea lui de fiu credincios al acesteia îl primeşte ca propriul său program, cerând guvernului sistarea urmăririi judiciare a pronunciamentiştilor efectuată în dispreţul şi jignirea naţiunii române". Guvernanţii nu au facut-o, a facut-o însă împăratul, luându-le încă o dată de sub nas posibilitatea de a apărea ei „oameni buni", iar împăratul „omul cel rău". Bine jucat încă odată de către împărat

Dar cu toată prigoana provocată de pronunciament românii au continuat în anul 1869 să întocmească şi să trimită memoranduri şi petiţii fie împăratului, fie publicând în gazete tot mai multe materiale, lărgindu-şi aria de acţiune şi în presa internaţională. Numele lui Bariţiu va mai fi legat şi de Memorandul adresat Europei la 1868 şi de *Memorandul* românilor ardeleni înmânat cancelarului Beust la 30 decembrie 1868[179].

Memorandul adresat Europei, opiniei publice europene şi împăratului Napoleon al Ill-lea a fost întocmit la 15 iunie 1867. Situaţia internă şi externă nu erau favorabile. În octombrie 1868 datorită agitaţiei provocate în jurul pronunciamentului printre români s-a considerat că era momentul ca acesta să fie publicat Românii din Ungaria erau supuşi nu numai unei terori prin spionaj, arestări, bătăi, cercetări şi şicanări, ci şi unui război mediatic prin intermediul presei. Multe ziare din România erau interzise în Ungaria şi Transilvania. Nu puţine ziare din Viena şi Ungaria publicau numeroase neadevăruri

---

[179] **Vezi: *Ibidem*, pp. 455^59.**

istorice, prezentându-i pe români în fel şi chip şi nu numai pe cei din Transilvania, ci pe români în general. Deci nu erau cruţaţi nici românii din Principatele Unite.

Reacţia românilor din România nu a întârziat. Apar proclamaţii care se adresează tuturor românilor, dar mai ales celor din România, pentru a contribui cu bani la înarmarea României ameninţată de noul imperiu militaro-expansionist Austro-Ungaria. Dispariţia Transilvaniei ca stat autonom între România şi Ungaria şi aducerea imperiului austro-ungar la graniţele României i-a îngrijorat deosebit de mult pe conducătorii noului stat de la gurile Dunării. Erau necesare măsuri de apărare. Deci Unirea Transilvaniei cu Ungaria devenea o problemă de luat în calcul şi de luat măsuri de apărare şi pentru România. Pierderea autonomiei Transilvaniei devenea dintr-o dată o problemă internaţională. Conducătorii românilor se considerau îndreptăţiţi să ia măsuri de apărare contra unui eventual atac. Dar ei nu puteau spune totul. Nu numai românilor le era teamă de un atac austro-ungar. Poate mai mult lor, austro-ungarilor le era mai teamă decât românilor. În *„Journal de Paris"* din toamna anului 1868 se scria: „Românilor moldo-vlahi nici prin minte nu le trece a se lăsa anexaţi către Ungaria, ci ei mai mult îşi aruncă privirile spre districtele române ale acestei ţări". Românii considerau că „în puterea dreptului de rase, Transilvania să ţină de dânşii întocmai ca şi Basarabia". Ceea ce nu ştiau însă cei de la *„Journal de Paris"* este faptul, că indiferent de graniţele politice despărţitoare, transilvănenii, moldovenii şi muntenii au trăit întotdeauna în nişte legături stricte economice, au avut întotdeauna o viaţă economică comună, o limbă română comună, viaţa spirituală şi culturală comună, profil psihologic asemănător etc. Deci anexarea Transilvaniei la Ungaria distrugea viaţa naţională română pe o mare parte a teritoriului românesc, unde mai târziu s-au aşezat şi ungurii şi saşii şi alţii.

Spre deosebire de unguri, care încercau să distrugă o naţiune, românii erau în spiritul secolului, ei mergeau pe linia integrării populaţiei de aceeaşi naţiune, care se formase printr-o conlocuire şi dezvoltare împreună, cu trăsături proprii naţiunii române.

Faptul că Memorandul a fost publicat în ziare de limba germană, franceză, maghiară şi în limba română: în Transilvania şi România confirmă ideea că scopul internaţionalizării cauzei române transilvănene a fost atins. În multe ziare publicate în limbile arătate mai sus, apar adevărate analize în care se explică faptul că Guvernul unguresc nu este mai puţin tiran decât cel austriac, deşi mimează că este liberal, şi că ar dori drepturi egale pentru toţi supuşii Ungariei, încât s-ar părea că vrea să depăşească şi cele mai înaintate republici

democratice. În realitate - se scrie în presa internaţională – guvernul maghiar prin politica sa de asuprire naţională foloseşte metode care urmăresc să-i aducă pe români într-o stare mai rea ca a Hoţilor, pe care – deşi formează marea majoritate a locuitorilor în Ungaria orientală şi în Transilvania, vor să-i trateze aproape ca pe nişte negri din statele de miazăzi ale Uniunii Americane. În jurul situaţiei din Transilvania se conturează tot mai mult ideea – pe care Bariţiu a înţeles-o foarte bine în acea perioadă – că actual şi valabil nu mai era principiul istoric, ci prevala acum ideea naţionalităţii. Şi de aceea românii, ca şi sârbii, ca şi cehii, aveau dreptul să se constituie în state independente. Oricum publicarea în 1868 a memorandului întocmit la 15 iunie 1867 şi ecoul lui internaţional le-a dat de gândit unor publicişti şi politicieni unguri, i-a obligat să ia în seamă că legăturile de sânge ale românilor de pretutindeni şi comunitatea de limbă, credinţă şi naţională, poate pune probleme Ungariei. Iar politica pasivistă preconizată de elitele românilor i-a temperat şi mai mult pe cei care voiau o dispariţie fulgerătoare a naţiunii române prin decretarea unei singure naţiuni, „marea naţiune maghiară".

Dar, cu internaţionalizarea conflictului provocat de uniune prin memoriul publicat în presa naţională şi internaţională şirul de memorii către împărat nu s-a încheiat. Mai trebuia un memorand care să-i explice împăratului că românii au fost loiali monarhiei, că nemulţumirile lor nu sunt provocate de statul român vecin, că ei nu duc o politică expansionistă. Era necesar un act de dezminţire şi combătut şi dacoromanismul de care erau învinuiţi românii, privit ca iredentism din partea lor. Erau multe cauze interne care-i nemulţumeau pe români: presa maghiară şi austriacă scria peste tot că românii sunt ţigani, sălbatici etc.; mulţi tineri români nu primesc servicii şi funcţii corespunzătoare, li se şi sugerează să meargă în România că acolo e patria lor; aceştia chiar dacă nu se mai întorc, vor însă o patrie unică, vor putea pune cu timpul într-adevăr bazele unei mişcări iredentiste. Informaţi de cele ce se întâmplă în Transilvania, ziariştii din România se implică în mişcarea împotriva jignirii românilor de pretutindeni. Aceasta nu însemnă că trebuiau pedepsiţi românii din Transilvania. Eaptul că ei erau pedepsiţi era ca şi cum cineva i-ar fi împins cu piciorul în braţele unei puteri străine.

Toate mişcările românilor erau deci generate de perspectiva pierderii autonomiei Transilvaniei şi a tratamentului jignitor la care erau supuşi, cu toate că ei constituiau cea mai numeroasă populaţie a principatului. Se atrage atenţia că „niciodată românii nu vor accepta dualismul cu preţul exterminării fiinţei lor naţionale" şi în veci nu se

vor îndupleca, pentru ca să ajute întemeierea şi prosperarea predominării unui popor peste dânsul".

Era un nou semn, eă românii nu se vor împăca cu situaţia de populaţie subordonată şi că, ei trimit încă un semn şi un avertisment autorităţilor de genul celui transmis prin pronunciament, că nu e bine să te joci prea des cu focul, ignorând complet dorinţa şi voinţa unui popor. Era foarte necesar ca acest avertisment să ajungă la împărat. Pentru aceasta nu a mai fost nevoie să mai meargă direct la el. Era suficient să ajungă memorandul la cancelarul Beust. Bariţiu l-a scris şi Grigore Silaşi i l-a predat cancelarului tradus în germană şi o copie a acestuia i-a predat-o baronului Biegelben. Aceasta se întâmpla în 30 decembrie 1868 – la 2 ani după petiţia celor 1493 de semnatari. Textul expunerii de Grigore Silaşi în faţa cancelarului glăsuia astfel: „faţă cu acuzările ridicate de noi cu multă înverşunare în contra românilor transilvani, ca şi cum ar fi aplecaţi şi a lucra pentru Dacoromânism şi ar agita şi contra împărăţiei, m-au ţinut ca român transilvan de datorinţa a aşterne excelenţei sale epistola ce o căpătai ocazionalmente de la unul dintre bărbaţii cei mai distinşi ai românilor, şi în care, deşi în trăsături foarte generale, se descopere netemeinicia acelor acuze cum şi adevăraţii tătâni şi propagatori ai dacoromânismului şi alte lucruri, care revarsă lumină nu puţină asupra situaţiei prezente în Transilvania"[180].

Din corespondenţa privată dintre Bariţiu şi Silaşi, dintre Bariţiu şi Al. Papiu Ilarian, reiese că autorii acestui nou memorand nu şi-au pus mari speranţe înaintându-l la Viena, nu au crezut într-un rezultat spectaculos, ci doar au dorit să informeze corect pe cei care înconjoară tronul. Era de datoria lor s-o facă. Şi au facut-o. L-au publicat în ziare din România şi din Transilvania şi în alte publicaţii, inclusiv în presa guvernamentală maghiară şi germană. Prin publicarea în presa oficială lumea a fost alarmată că România pregăteşte un memorand către marile puteri europene, în care va susţine că Transilvania are dreptul fa autonomie proprie. Din nou exagerări, din nou deturnarea opiniei publice internaţionale de la adevărata criză a problemei transilvane. Nu va fi ultima manevră de acest gen înfăptuită de organele de stat austro-ungare până la 1 decembrie 1918. Suntem de acord cu concluzia trasă de istoricul Gelu Neamţu, care într-un capitol din *Istoria României. Transilvania*, scrie că dacă Memorandul din 30dec. 1868 nu a fost un protest de forţa

---

[180] Gh. Platon, V. Russu, Grigore Silaşi luptător pentru cauza naţională a românilor, în *Analele Universităţii A.I. Cuza*, Iaşi, Istorie, XIX, s. III, f. 1, 1993, p. 53.

pronunciamentului, „a fost totuşi un protest împotriva acuzaţiilor prea multe şi prea nedrepte ce cădeau mereu pe capul românilor de la instaurarea dualismului încoace. El a fost un răspuns considerat necesar de politicienii români dat admonestării împăratului în audienţa din 19 noiembrie 1868 acordată lui Grigore Silaşi", când având şi acceptând informaţii intenţionat elaborate în vederea eludării adevăratelor cauze ale problemei transilvănene, sugera căutarea cauzei în atitudinea României care-i incita pe românii transilvăneni la insubordonare faţă de organele de stat ale imperiului dualist ş. a. ş. a. Deci românii nu au rămas datori cu un răspuns împăratului, salvându-şi onoarea de politicieni corecţi.

Întrerupem aici şirul activităţilor lui Bariţiu pentru a nu crea impresia că Bariţiu era preocupat numai de problemele generale ale Transilvaniei sau că se limita numai la mişcarea politică naţională luată în ansamblul întregii Transilvanii sau a altor regiuni locuite de români din Ungaria. El era convins că numai o mişcare politică organizată de jos, din sate, comune, cercuri, scaune, oraşe, opiduri, judeţe etc. ... putea să dea rezultate fructuoase şi să-i menţină pe români ca naţiune de sine stătătoare. Aceasta, desigur, în condiţiile vitrege pentru ei, când în Transilvania nici nu erau recunoscuţi ca naţiune politică, erau consideraţi, prin falsificarea istoriei, „venetici", „toleraţi", „lipsiţi de istorie", „ţigani", „apatrizi" etc.

2.4. Înfiinţarea Partidului Naţional Român din Transilvania

Activitatea lui George Bariţiu de elaborare şi susţinere a memoriilor din anii 1866, 1867 şi 1868 s-a desfăşurat paralel cu altă mişcare îndreptată spre înfiinţarea unui partid naţional al românilor, considerat principalul instrument în lupta pentru câştigarea de locuri în parlament sau, când era cazul, de boicotare a alegerilor în vederea constituirii ori funcţionării acestuia. Deci, ideea unui partid naţional în perioada imediat următoare constituirii dualismului era legată de promovarea „pasivismului activ". Pasivismul lui Bariţiu şi a colaboratorilor săi nu era deloc o „idee cuminte", „contemplativă", de aşteptare până când alţii se vor îndura şi le vor face cadou autonomia naţională. În condiţiile dualismului, ideea unui partid naţional român nu era deloc agreată de organele de stat de la Pesta şi Viena. Orice mişcare a românilor era atent urmărită de aparatul poliţiei ungare. Orice adunare a românilor – de orice natură – avea nevoie de avizul poliţiei, care de multe ori le interzicea românilor adunări dintre cele mai inofensive. Li se spunea românilor că aveau „Asociaţiunea", nu

le mai trebuia altceva. Activitatea politică independentă de cea a statului dualist le era strict interzisă românilor transilvăneni.

Bariţiu a luat însă în calcul ceea ce dominanţii unguri şi austrieci refuzau cu încăpăţânare să recunoască: românii aveau deja o intelectualitate mult mai numeroasă decât la începutul secolului al XK-lea. Aveau deja oameni capabili să promoveze o politică românească naţională independentă. Aveau experienţa revoluţiei de la 1848/49, numărul funcţionarilor de stat – cu toate restricţiile impuse românilor în ocuparea posturilor de amploaiaţi, nici ţăranii nu mai erau chiar atât de înapoiaţi, atragerea ţăranului român în armată, în războaie i-a dat acestuia posibilitatea să vadă şi altă viaţă pe unde a umblat el, numărul absolvenţilor de şcoli de toate gradele crescuse, mulţi făcuseră studii în străinătate, după Unirea Principatelor Române şi înfiinţarea învăţământului universitar naţional românesc, mulţi ardeleni îşi fac studiile superioare la Iaşi şi Bucureşti, mulţi primeau şi burse din partea statului român, unii au intrat în nucleul principal al profesorilor de elită din România, alţii au devenit membri ai academiei etc. Lista schimbărilor ar putea continua. Am vrut doar să subliniem ideea că structura populaţiei se schimbase foarte mult. Se susţinea foarte des, că românii nu au talent la meserii. Prin cele două expoziţii ale „Astrei" din 1862 şi 1881 ideile aberante despre lipsa de talent a românilor la meserii au fost infirmate în mod strălucit de către Bariţiu şi colaboratorii săi.

Cu ocazia activităţilor politice din perioada 1860-1865, Bariţiu şi-a făcut un cerc de colaboratori stabil, eu care a continuat şi în perioada 1866-1868, perioada în care el a întocmit o serie de memorande şi petiţii trimise împăratului, care vrând-nevrând a trebuit să ţină mai mult seama de cerinţele românilor, chiar dacă interesele imperiului au cântărit mai mult atunci când, a acceptat dualismul austro-ungar, cu sacrificarea autonomiei Transilvaniei.

Printre personalităţile de seamă care au jucat un rol important în viaţa lui Bariţiu, cu care a colaborat fie toată viaţa, fie perioade mai îndelungate amintim pentru început pe următorii: loan Raţiu (Cluj-Turda), Visarion Roman (Sibiu), loan Antonelli (Făgăraş-Braşov), loan Maiorescu, Dimitrie Moldovan, Alexandru Papiu Ilarian (înalţi funcţionari la Viena), blăjenii Timotei Cipariu şi loan Micu Moldovan, Ilie Măcelaru (Sibiu - Mercurea), Fraţii Mocioni (Banat) şi alţii. Oricum în perioada 1866-1869, Bariţiu desfăşoară activităţi politice şi militează sub deviza „pasivismului" atât pe plan local cât şi pe plan general, iniţiind şi îndrumând mişcarea naţională de înfiinţare a unui Partid Naţional Român, care să depăşească faza de Conferinţă naţională sau de congres naţional, care să pregătească naţiunea

română în vederea unor bătălii naţionale viitoare de recâştigarea libertăţii naţiunii române.

Dintre colaboratorii dornici să înfiinţeze un partid naţional al românilor din Transilvania s-au detaşat Visarion Roman, urmat de Ilie Măcelaru, Iacob Bologa, Iacob Mureşanu, Ioan Raţiu ş. a.

Prima persoană dispusă să se angajeze la eforturile necesare pregătirilor înfiinţării unui partid naţional, a fost Visarion Roman. Între George Bariţiu şi Visarion Roman au existat legături foarte strânse de colaborare şi afectivitate atât pe tărâm politic, ideologic, naţional cât şi economic. Ambii erau patrioţi înflăcăraţi, ambii au avut familii numeroase, ambii au contribuit – fiecare în felul lui – atât la întemeierea Partidului Naţional Român din Transilvania cât şi la punerea bazelor reţelei bancare româneşti din Transilvania prin înfiinţarea, în 1872, a băncii „Albina" din Sibiu. Între ei a existat un intens schimb de scrisori care a durat peste un deceniu. Primele scrisori se referă la diferite servicii pe care i le solicita Visarion Roman lui George Bariţiu. Într-o scrisoare din Răşinari, datată 24 aprilie 1867, Visarion Roman îi scria lui Bariţiu, pe care îl considera un om influent, să-l ajute să ocupe un post de al treilea paroh la Biserica Sf. Nicolae din Braşov, post publicat la concurs în *Telegraful Român*. Justificându-şi cauzele care l-au determinat să scrie această scrisoare de solicitare a unui ajutor, V. Roman consemna: „Scopul acestor şire e, domnule, să vă rog ca să aveţi bunătate a-mi sta în ajutor la pasul ce arrrfacuL Ştiu că aveţi – ca şi la naţiunea întreagă – şi în Braşov mare influenţă în toate cercurile şi că prin înţeleaptă interpunere a d-voastră voi fi mult ajutat ..."[181]. Îşi cerea iertare pentru incomodarea ce i-a provocat-o lui Bariţiu, scriind în încheiere: "cunoscuta bunătate a d-voastră m-a făcut să îndrăznesc"[182]. În răspunsul său din 6 mai 1867, George Bariţiu îi scria că pune prea mult temei pe influenţa sa. El totuşi s-a interesat, dar dosarul lui nu se află printre cele ce se găsesc în concurs. Să vină V. Roman personal să se intereseze de soarta dosarului. Îi comunică totuşi că în jurul acestui concurs gravitează multe interese. Desigur, V. Roman a renunţat la dorinţa de a mai deveni paroh în Braşov, ştie că nu mai poate insista şi că nu are nicio perspectivă. O altă încercare de a concura pe un post de paroh „la staţiunea de protopop în tractul Zarandului, răzimat pe inteligenţa mireană de acolo şi mai cu seamă

---

[181] ***G. B. C. IX*, p. 184.**
[182] ***Ibidem.***

pe dl Hodoş"[183] ştie că nu va avea sorţi de izbândă, cu tot sprijinul celor amintiţi. Nu se afla în graţiile mitropolitului Andrei Şaguna , cunoscut pentru comportamentul lui abuziv. Crede că în acele condiţii în Transilvania nu va avea nicio perspectivă de a-şi găsi şi a ocupa o funcţie corespunzătoare. În acel moment nu avea nici un angajament. „Domnia ta, mult onorate d-le, ştii trecutul meu, ştii simţămintele ce nutresc şi principiile după care, după mărginitele-mi puteri, împreună am luptat şi lupt şi pentru care împreună am suferit şi sufăr; mai află încă că astăzi sunt deplin disponibil, n-am nicio funcţiune şi vieţuiesc cu totul retras in viaţa privată, deoarece inamicul comun (Andrei Şaguna – n. ns. T. I.) îmi ţine calea de toate părţile, cum bine vedeţi"[184].

Bariţiu se găsea în această perioadă la Bucureşti la Şedinţa Societăţii literare care era încă în organizare. V. Roman se oferă să lucreze şi el la elaborarea gramaticii şi a dicţionarului român. Ar primi bucuros şi un post în cancelaria Academiei. S-ar muta şi la Bucureşti dacă va fi nevoie. De fapt, stabilirea la Bucureşti a fost un vis neîmplinit al luptătorului ardelean, Visarion Roman. În continuarea scrisorii îi sugerează lui G. Bariţiu să-i propună ziarului „Românul", adică lui C. A. Rosetti să înfiinţeze o rubrică pentru cauza ardeleană şi lupta cu ziarele austriece şi ungureşti, care publicau neîncetat „Corespondenţe mincinoase şi tendenţioase despre realităţile transilvănene". Demascându-i pe corespondenţii care denaturează adevărul despre români i-ar obliga să aibă mai mult respect pentru publicul de acolo „dar şi ziaristica străină de aici văzându-se angajată într-o luptă unde are de-a face cu armele adevărului s-ar vedea şi ea silită a-şi mai muia coamele."[185]

Răspunsul lui Bariţiu a întârziat puţin, deoarece Societatea Academică era încă în organizare, nu avea stabilit un buget definitiv, fondurile reduse, statul nu stabilise încă o subvenţie definitivă. Îi promite că va rezolva în anul viitor. Deocamdată îi propune să colaboreze la culegerea de cuvinte româneşti, care nu se aflau în dicţionarele româneşti tipărite până atunci, dându-le explicaţia cerută, şi în traducere în vreo limbă. Prin aceasta s-ar face cunoscut în faţa membrilor Societăţii. Ar face şi mai bine dacă ar trimite câte un exemplar din produsele lui literare bibliotecii Societăţii Academice. Propunerea pentru „Românul" din Bucureşti nu o găseşte oportună.

---

[183] ***G. B.C.IX,*** p. 185.
[184] ***Ibidem.***
[185] ***Ibidem,*** p. 186.

Bariţiu era de părere la acel moment că „apărarea lor mai mult ne strică".[186]

Într-o anumită măsură această interpretare s-a adeverit la audienţa acordată de către împărat din 12 noiembrie 1868 lui Grigore Silaşi. Împăratul, pe baza unor informaţii prezentate lui în interpretări arbitrare şi incorecte de către serviciile secrete, spunea că românii ardeleni sunt incitaţi la dezordine şi nesupunere de către românii din Principatele Unite. Împăratul nu putea să priceapă „ce putere atractivă" puteau să aibă pentru ardeleni „mizerabilele împrejurări ale acelor ţări". Era greu pentru el să înţeleagă că ardelenii, moldovenii şi muntenii erau fraţi de sânge, aveau o limbă comună, o eredinţă comună etc. Nu putea nici de data aceasta să înţeleagă că modul cum erau trataţi în imperiul devenit dualist îi durea pe ei şi-i îndepărta tot mai mult sufleteşte de dominanţi. Faptul că românii de peste munţi scoteau în evidenţă relele tratamente la care erau supuşi românii ardeleni, prezentând situaţia reală în faţa Europei nu convenea nici ea reprezentanţilor dualismului. Totuşi, Bariţiu a ţinut seama de propunerea lui Visarion Roman, a discutat cu C. A. Rosetti şi acesta l-a angajat la „Românul" în calitate de „corespondent secret". Îi comunică acest lucru lui V. Roman printr-o scrisoare din 9 dec. 1868 în care îi scria: „Iacă răspunsul ce am primit de la amicul căruia îi scrisesem (C. A. Rosetti – n. ns.), precum ţi-am promis:

„Primesc propunerea ce-mi faci pentru d-n Visarion, şi de la 1/13 decembrie stil v. încep remunerările sale de zece galbeni pe lună. Rog a mi se spune cum şi la cine să trimit banii, pe care îi voi trimite totdeauna la început de lună. Aşadar angajamentul dumitale este încheiat, „per procuram".[187] În continuare, Bariţiu îi comunica ce obligaţii are în calitate de corespondent secret: 10-12 corespondenţe pe lună de câte 1 coală mică pe lună, mai puţin originale, deoarece „problema principală n d-tale este a scoate din ziarele mari şi inamice elementul nostru, tot ce vel crede că publicul românesc trebuie să afle neapărat şi tot ce ameninţă viitorul şi existenţa statului şi unităţii româneşti. Întru asemenea, vei înregistra toate cazurile de violenţe publice compromiţătoare de securitate publică în Ungaria, culegându-le în una corespondenţă separată ...". „Acte publice, câte vor emana de la potestatea discreţionară sub care gemem, le vei da în extrase netede încât cei de dincolo să le priceapă bine".[188] Totul să fie scris

---

[186] ***G. B. C. VII*, p. 181.**
[187] ***Ibidem*, p. 182.**
[188] ***Ibidem*, p. 183.**

cu prudenţă, cu tact, „iar candela, rugul cel nears", să ne fie adevărul, de aceea, cum am zis, e bine să se citeze foile şi persoanele numite în foile inamice".[189] Deci materialele să fie morale, să reflecte fapte adevărate nu inventate. Comportarea abuzivă a organelor statale faţă de românii ardeleni era o realitate. Erau atât de multe aceste fapte şi atât de des întâlnite în viaţa de zi cu zi începând de la organele cele mai înalte ale statului până la cei mai mărunţi funcţionari de stat. Pentru a nu atrage represalii asupra sa, V. Roman era sfătuit să nu semneze niciodată corespondenţele.

În 12 decembrie 1868, V. Roman îi trimite o scrisoare prin care-şi exprimă mulţumirea pentru intervenţia la C. A. Rosetti în urma căreia a fost numit corespondent particular al ziarului „Românul" din Bucureşti pentru problemele românilor din Austro-Ungaria. Scrisoarea i-a fost trimisă lui C. A. Rosetti din Bucureşti unde Bariţiu se găsea la lucrările sesiunii de toamnă ale noii Academii Române. Încă dim toamna lui 1868, Roman intrase în serviciul societăţii de asigurare româno-săseşti „Transilvania" din Sibiu în calitate de inspector-achizitor, unde va funcţiona până în 1870. Acest serviciu presupunea deplasări dese pe teren prin toată Transilvania, ceea ce i-a prins foarte bine în activităţile sale politice şi economice de mai târziu. A reuşit prin aceste deplasări să cunoască bine situaţia politică a românilor din teren, starea de spirit a populaţiei, să ia contact cu multe personalităţi ale elitei intelectuale române din unele oraşe, să adune, să culeagă date şi fapte etc.

V. Roman era un om instruit, corect, harnic, cu o multilaterală activitate. El cunoştea munca de redacţie şi de corespondent. Iar la sfaturile din scrisoarea lui Bariţiu, el scrie foarte cuminte şi cu bun simţ astfel: „Îndreptarulce aţi avut bunătatea a mi-l da în epistola d-voastră pentru lucrările mele îl voi avea pururea înaintea ochilor şi mă veţi obliga mult dacă şi pe viitor nu veţi pregeta a-mi împărtăşi din când în când înţeleptele şi folositoarele d-voastră sfaturi".[190]

Îi promite lui Bariţiu că va respecta şi instrucţiunile de trimitere a corespondenţelor şi celelalte obligaţii şi că totul va ieşi bine. Şi se pare că a ieşit pentru o perioadă destul de îndelungată, Bariţiu transmiţându-i că Rosetti era mulţumit de el.

Visarion Roman i-a mai trimis în luna decembrie a anului 1868 încă două scrisori prin care îl anunţă pe Bariţiu că a început să lucreze pentru „Românul" lui C. A. Rosetti, limbajul fiind deja

---

[189] *Ibidem.*
[190] *G. B. C. IX,* p. 187.

adecvat funcţiei de „corespondent secret". În ultima scrisoare din 19 dec. 1869, V. Roman anunţă o eventuală deplasare de 2-3 săptămâni la Braşov, ocazie care, spera el, va prilejui posibilitatea unor discuţii cu privire la situaţia şi viitorul mişcării naţionale româneşti din Transilvania. Deplasarea a avut loc, iar între Bariţiu şi Visarion Roman au avut loc convorbiri cu privire la situaţia mişcării naţionale şi intensificarea unor măsuri de promovare a pasivismului politic în rândurile alegătorilor români.

La sfârşitul anului 1868, începutul anului 1869 se vor produce fapte şi evenimente, care vor ridica pe un plan superior şi rodnic colaborarea dintre cei doi – George Bariţiu şi Visarion Roman – ambii credincioşi naţiunii române şi aspiraţiilor ei de libertate – până la sacrificiu. V. Roman va deveni imul dintre cei mai de nădejde şi de neînlocuit – am spune noi — colaboratori a lui George Bariţiu. încrederea va fi reciprocă, prietenia trainică. Colaborarea dintre ei la înfiinţarea Partidului Naţional Român din Transilvania şi la înfiinţarea Băncii „Albina" din Sibiu în anul 1872 va fi exemplară, ea şi încrederea reciprocă; Bariţiu împărtăşindu-i unelelucruri pe care le cunoştea dintr-o experienţă de viaţă mai îndelungată, devenind astfel un sfetnic preţios. Dar şi Bariţiu a beneficiat de promptitudinea , perseverenţa şi cunoştinţele de care dispunea V. Roman, precum şi de aptitudinile lui organizatorice.

Corespondenţa dintre cei doi din anul 1869 începe printr-o scrisoare trimisă de Bariţiu lui V. Roman prin care îl anunţă că o epistolă primită de la el i-a trimis-o lui C. A. Rosetti, iar nişte bani primiţi de la acesta i-au fost trimişi lui Roman.

Bariţiu îi mai scrie acestuia că-şi permite să-i facă cunoscut câteva lucruri cu privire la *fragmentele* din *„Românul"* de la 5-6 ianuarie. „Acelea, scrie el, vor fi în vreo 6 numere".[191] Este vorba despre un articol scris de V. Roman pentru „Românul" din Bucureşti intitulat: *Fragmente şi episoade istorice de la 1861* încoace publicat în 5 numere din ianuarie 1869. Pentru ca studiul lui Roman să-şi îndeplinească scopul, Bariţiu îi scrie că ar fi bine dacă ar acţiona în vederea sporirii abonaţilor la acest ziar. Cât priveşte hotărârea românilor sibieni – despre care îl informase V. Roman într-o scrisoare din 12 I 1869 – de a păşi pe calea radicală a pasivismului, de nerecunoaştere a Unirii Transilvaniei cu Ungaria şi de boicotare a alegerilor parlamentare pentru legislatura dualistă a anilor 1869-1872, pentru Bariţiu această ştire avea o semnificaţie deosebită. Ea se

---

[191] *G. B. C. VII*, p. 184.

realizase în oraşul în care se găsea Mitropolia ortodoxă păstorită de Andrei Şaguna, el fiind adept al activismului prin participarea românilor la alegerile parlamentare, respingând cu hotărâre pasivismul promovat de G. Bariţiu şi colaboratorii săi. Referindu-se la acea atitudine a sibienilor, Bariţiu scria: „La scrisoarea dumitale din 12 ian. a. c. zic numai atâta că treaba la dvs. acolo s-a făcut minunat de bine. Proba cea mai învederată la aceasta este că chiar şi pe presupuşii braşoveni i-aţi oţelit înfricoşat, pentru că i-aţi ruşinat!"[192]. Bariţiu speră că exemplul sibienilor va fi urmat şi de românii din Braşov, de cei de pe Târnave, mai greu va merge în districtul Făgăraşului şi al Năsăudului. Oricum ar fi bine ca sibienii să se înţeleagă şi cu alţii din districtele dominate de români din Transilvania.

Într-un P. S. la această scrisoare, Bariţiu reproducea dintr-o epistolă primită de pe Câmpie: „Pe aici se aşteaptă de la Pesta un funcţionar român cu bani mulţi şi cu însărcinarea ca să umble din comună în comună şi să înduplece pe oameni a lucra în favoarea partidei gubemiului. Partida lui Tisza încă fraternizează cu popii, notarii şi amploaiaţii români.

Trebuie să ne culegem toate puterile pentru ca să mântuim pe români de corupţiune,»[193] obiectiv care deveneau din ce în ce mai greu de realizat.

Cu cât se apropiau alegerile parlamentare din Ungaria, cu atât şi lupta dintre „pasivişti" şi „activişti" se înteţea şi ea mai mult, dar şi organele de stat ungare îşi vor înteţi măsurile de atragere a românilor la vot. Descriind această situaţie, V. Roman îi scria: „Era de prevăzut că maghiarii de aici vor folosi faimoasa îndreptăţire a comunelor din scaunul filialelor: Sălişte, Tălmaciu şi din districtul Braşovului urmată printr-o ordinaţiune a ministerului cu mână liberă, de Lockspeise (momeală) pentru bietul popor". Era vorba, în acest caz de un ordin al guvernului care permitea acelor comune să-şi exercite toate drepturile constituţionale, împreună cu comunele libere, dar şi de aplicarea în practică a ordonanţei ministeriale discreţionare pe care o avea la îndemână primul ministru, precum şi de folosirea unor momeli de a se prezenta la alegeri şi a trimite un deputat român în dieta de la Pesta unde oricum se găsea în minoritate, dar prin aceasta loveau în linia politică a pasivismului. Că pasivismul avea mulţi opozanţi în Sibiu, a reieşit din faptul că s-a convocat o adunare a

---

[192] *Ibidem.*
[193] *Ibidem*, p. 185.

activiştilor unde voiau să-l propună pe Puşcariu deputat. Adunarea deşi patronată din umbră de Andrei Şaguna nu a reuşit.

Dintr-o convorbire pe care a avut-o cu Ilie Măcelaru a reieşit că acestuia nu i-au plăcut planurile de neparticipare prin care „şi-a văzut nimicit oarecare plan al său" şi „tare i-a vorbit în contra".

Din această convorbire şi din altele se pare că V. Roman nu înţelesese şi nici I. Măcelaru nu-i dezvăluise ce plan avea. Se pare că în acea perioadă Ilie Măcelaru tindea mai mult spre „activism" decât spre „pasivism". Totuşi întâlnindu-se din întâmplare la 20 febr. 1869 în casa lui Iacob Bologa într-un dialog dintre cei doi – Roman şi Măcelaru, la care a participat bineînţeles şi I. Bologa, lucrurile s-au lămurit. Iată cum descrie V. Roman începutul acestei convorbiri, acestui dialog atât de important în istoria politicii ulterioare a românilor din Transilvania: „După o vorbă, alta, vine treaba la politică. Însă am dat-o eu cu aceste vorbe «aţi citit ce zice Mureşianu în *Gazetă,* că nu va mai primi polemice personale până nu va vedea inteligenţa noastră transilvană organizată şi disciplinată într-un fel, cu comitete: central, ţinutal şi comunal?» Bfologa] ... „Dar am citit, şi într-adevăr am avea lipsă să ne adunăm odată orişicum. Uitaţi, ungurenii ne-au întrecut".

Eu: „Cine e de vină? Un singur om, îl ştiţi!"

M.: „Aşa e, dar n-avem ce face!"

Eu: „Am avea ce face, dacă am vrea"

M.L„Şi ce am putea face după părerea dumitale? ..."

Eu: „Au cugeţi ilustrisime că fără Ş..... noi pierim, şi fără învoirea lui să nu putem face niciodată ceva. Te rog nu ne batjocori aşa".

M. „Apoi vezi că n-are cine ne aduna".

B. „Dar tu ne-ai putea convoca".

Eu : „Fireşte! Unde stă scris că până e lumea tot capii bisericeşti să ne conducă? În conferinţa de la Timişoara văd că n-a fost nici un episcop".[194]

În continuarea discuţiilor au ajuns la concluzia că Andrei Şaguna mai mult i-ar încurca decât i-ar ajuta. I. Măcelariu s-a hotărât în sfârşit şi împreună au întocmit conceptul unei telegrame către Bariţiu, pe care i-au şi expediat-o la Braşov. Îl roagă pe Bariţiu să se învoiască să scrie unui număr cât mai mare să vină cât mai mulţi la Sibiu pentru a face un lucru temeinic. Românii sunt „însetaţi după o conferinţă prin care s-ar îndrepta poate multe erori din trecut". Lui îi este cunoscut că

---

[194] ***G. B. C. IX,*** p. 191.

şi blăjenii tânjesc după o conferinţă", se plâng de „ticăloşia noastră că nu ne putem aduna". Propune Mercurea pentru ţinerea unei conferinţe a intelectualităţii româneşti transilvănene. V. Roman trăgea nădejde că va ieşi o conferinţă mare. „Dacă aveţi oarecare dorinţi şi opţiuni, pe care aţi voi să le vedeţi realizate în obiectul acesta, apoi vă rog onoraţi-mă cu încrederea d-voastră şi eu voi face tot ce poate atârna de la mine, mai vârtos căci sunt convins că cele mai folositoare sfaturi pentru noi pot să vină numai de la D-voastră".[195]

Această conversaţie constituie momentul crucial al pornirii acţiunii convocării Conferinţei de la Mercurea din 7-8 martie 1869 unde s-a hotărât înfiinţarea Partidului Naţional Român din Transilvania.

Conferinţa aceasta venea după altă Conferinţă a românilor, aceea din Timişoara convocată de Antoniu Mocioni la 26/7 februarie 1869 unde a luat naştere Partidul Naţional al românilor din Banat.

Răspunsul lui George Bariţiu a fost prompt şi stimulativ pentru cei trei iniţiatori ai mişcării.

Într-o scrisoare din 22/10 febr. 1869 îi comunică lui Visarion Roman că este de acord cu iniţiativa lor. Între timp mai primise şi de la L Măcelaru o telegramă în care îl întreba „Eşti de acord să convoc eu o conferinţă a inteligenţei noastre la Mercurea? Răspunde!»[196]

În numele cauzei comune le cere iniţiatorilor ca numele lui să nu apară deloc în această mişcare. Le-ar compromite toată acţiunea. Acelaşi lucru s-ar întâmpla, şi dacă, ar pomenLnumele lui loan Raţiu. Organele secrete ale imperiului îi considerau pe cei doi, ca fiind „agitatori periculoşi". Erau urmăriţi atent în tot ceea ce făceau, mai ales după memorandul cu cele 1493 de semnături din 30 XII 1866.

Era bine să ştie şi V. Roman că după el şi Raţiu pândeau permanent să-l prindă „cu ocaua mică", „pentru ca să ne pună la umbră; dară sper că se vor pune mai curând ei înşişi pe sine".

A fost foarte bine că au luat ei iniţiativa, ei nu fac altceva, le transmite Bariţiu decât să fie interpreţi străluciţi ai voinţei naţiunii române „ajunsă la cunoştinţa drepturilor sale" şi nu mai suferă „ca să fie purtată de beţe ca pruncii de doi ani, ci că ştie să-şi manifeste voinţa sa de sine şi, fără multă îmbolditură, afară de aceea ce-i fac evenimentele, instinctul propriu şi mintea sănătoasă".[197] Le sugerează că în loc de conferinţă naţională să-i dea numele de conferinţă

---

[195] ***Ibidem, p.*** **192.**
[196] ***G. B. C. V,*** **p. 217.**
[197] ***G. B. C. VII,*** **p. 186.**

electorală pentru a nu crea pretexte pentru represalii din partea organelor de ordine. Acestea s-ar putea să fie foarte furioase, deoarece şi hunedorenii şi solnocanii, şi dejenii, ca şi sibienii la întâlnirile lor electorale declaraseră abţinere absolută. Încheie scriind: „Nu vă temeţi nimic nu mai piere această naţiune niciodată".[198]

Într-o scrisoare din 23 II 1869, V. Roman îl informează pe Bariţiu că cei patru care se ocupă de conferinţă – V. Roman, I. Măcelaru, I. Bologa şi I. Hania, încă păstrau secretul acţiunii s-au apucat de întocmirea unui „apel scurt către inteligenţia română pentru jurnale". A doua zi acesta a şi fost expediat prin el Ilie Măcelaru convoca intelectualitatea română din Transilvania la „o conferinţă frăţească în opidul Mercurea pe 23 febr./(7 martie) a. c." al cărei scop era:

1. Constituirea partidei naţionale române din Transilvania după exemplul altor partide şi cluburi constituţionale deja de mult organizate în ţară.
2. Statorirea unui mod de procedare solidară în privinţa alegerilor viitoare şi a dietei din Pesta, cum şi peste tot în privinţa intereselor noastre naţionale şi patriotice. Mercurea, 22/10 D 1869 semnat: Elia Măcelariu".[190]

Yisarion Roman avea un mare respect şi mare încredere în Bariţiu, încât el nu concepea ca un eveniment atât de important pentru mişcarea naţională românească să se desfăşoare în absenţa lui. îl roagă insistent pe Bariţiu să vină la conferinţă, să folosească autoritatea sa morală recunoscută în vederea mobilizării unui număr cât mai mare de intelectuali.

La apelurile repetate ale lui V. Roman şi I. Măcelaru, G. Bariţiu le scria din nou că nu poate participa la conferinţă, nu din motive personale ci din raţiuni superioare naţionale, care ar putea compromite totul. „Cu profundă părere de rău vă descoper că eu tocma condus de interesele naţiunii noastre, aşa precum le cunosc eu, precât timp ţine acest despotism mascat, am să rămân retras de la orice acţiune politică *publică,* cu atât mai vârtos că ştiu foarte bine, căci sunt informat prea de aproape, cum că ieşirea mea din nou pe teren politic, ca urzitariu al oricărei adunări publice politice, în loc de solidaritate ar produce ruptură şi mai mare între noi".[200] Bariţiu sugera alt mod de convocare a participanţilor la conferinţă, dar V.

---

[198] *Ibidem*, **p. 187.**
[199] *Acte şi date despre conferinţa română naţională din Transilvania, ţinută în 7 şi 8 martie 1869, în Opidul Mercurea,* **Pesta, 1870, p. 6.**
[200] *G. B. C.VII,* **p. 188.**

Roman şi Ilie Măcelaru au preferat apelul direct, deschis, către inteligenţa română.

Într-o scrisoare din 25 febr. 1869, V. Roman îi scrie lui Bariţiu că are dreptate că a convocat conferinţa pentru o perioadă prea apropiată şi să se fi axat mai mult spre masa de alegători. Dar ei nu s-au gândit la marea masă a alegătorilor, ci la elitele poporului la oameni pregătiţi, care să ia hotărâri în cunoştinţă de cauză cu prefigurarea viitorului întregii naţiuni române. În această fază de pregătire şi de aşteptare, Roman încă mai avea unele temeri cu privire la reuşita acţiunii. Se pare că în acea fază însuşi Ilie Măcelaru mai ezita cu privire la pasivism sau poate aşa i se părea lui V. Roman. De aceea, acesta încearcă oarecum să pună presiune morală asupra lui Bariţiu, un „mic şantaj" la adresa lui doar, doar îl va determina să participe la conferinţă. El îi spune că dorea „ca conferinţa convocată să nu stea din oameni din a doua şi a treia mână, ci, pentru importanţa ei s-avem între noi şi superiorităţi, oameni cu vază, autorităţi politice. Şi dacă nici d-voastră, nici Raţiu nu veţi fi acolo, atunci îşi pierde din aspectul acela foarte mult, dacă nu de tot".[201] Se temea încă de majoritatea activistă, V. Roman, în acea fază a pregătirilor. Dar teama că nici I. Raţiu nu va participa nu s-a adeverit; el participând foarte activ lâ aceasta.

Ar putea participa liniştit Bariţiu la conferinţă, deoarece ea nu a fost convocată de el, era, în acest caz, un simplu participant. Aveau nevoie de el şi pentru a se sfătui cu privire la viitoarea conducere a viitorului partid.

O ultimă încercare prin care urmărea să pună din nou o subtilă presiune morală, glăsuia astfel: „Uitasem să spun mai sus că prin venirea d-voastră în mijlocul nostru mai voiam şi să dăm de minciună toate calomniile trecutului şi să manifestăm în interesul nostru propriu, aceea ce suntem datori".[202] Nici acest argument nu l-a putut convinge să participe pe marele învăţat. În acea situaţie când fruntaşii români erau strict supravegheaţi de serviciile secrete, pentru Bariţiu prudenţa se impunea. Pentru acele servicii el era „capul răutăţilor". Bariţiu învăţase să se păzească pentru a nu cădea în plasa lor.

Visarion Roman îi face cunoscut lui Bariţiu că I. Măcelaru i-a scris o scrisoare comisarului regal Emanuel Pechy, căruia îi solicita permisiunea convocării unei conferinţe a intelectualităţii române din Transilvania. Ungurii, românii şi sârbii din Ungaria, îi scria el

---

[201] ***G.B.C.IX,*** p. 194.
[202] ***Ibidem***.

comisarului regal, aveau dreptul să aibă partide separate, care ţineau conferinţe unde discutau doleanţele lor.

„Din acest fel de conferinţe iese de comun rezultat folositor şi pentru regim şi pentru public; căci pe astă cale şi regimul şi publicul mai uşor se pot orienta în privinţa dorinţelor, tendinţei şi scopurilor fiecărei partide".[203] Numai intelectualitatea românească din Transilvania nu avea acest drept. „NumaLastfel – îi scrie I. Măcelaru comisarului regal – s-a putut întâmpla, că în scaunul Sibiului şi în comitatul Solnocului interior s-a observat altă procedură, ca în scaunul Mercurei şi asemenea că – altfel lucrară în districtul Făgăraşului şi altfel în al Năsăudului". Apar deci divergenţe de opinii între indivizi separaţi de o parte şi însuşi guvernul şi opinia publică de alta. „Pentru delăturarea acestui rău, ne înţeleserăm mai mulţi, ca să convocăm pe 7 martie a.c. inteligenţa română la o conferinţă în Mercurea ..."[204]

Îl încredinţează pe comisar că adunarea din Mercurea va fi *publică*, va rămâne între marginile "trase de lege ... nu va deveni focar de fapte inamice publice"[205].

Scrisoarea a fost abil construită, încât comisarul regal putea înţelege că Măcelaru era pentru activism. Dar, el nu întâmplător îi reproşează comisarului că românii erau supuşi unor discriminări când era vorba de ţinerea unor conferinţe. Pentru organizarea unor manifestări din acestea, ei erau obligaţi să ceară „permisiune formală, în condiţiile în care în toată Ungaria şi Transilvania se ţineau sute de conferinţe maghiare şi săseşti" fără nici o aprobare prealabilă.

La scrisoarea lui Măcelariu care i-a fost adresată în 25 februarie 1869, comisarul regal, Emanuel Pechy îi acordă aprobarea pentru ţinerea conferinţei în 7 a IlI-a 1869, îi atrage însă atenţia – în mod confidenţial: „Conferinţa să rămână între marginile legii şi a bunei cuviinţe constituţionale, precum şi a adevăratei moderaţiuni patriotice, iar de abateri, demonstraţiuni şi agitaţiuni neoportune şi cari nu se potrivesc cu ordinea constituţională în fiinţă, să se ferească".[206]

Cu aprobarea în buzunar, românii aveau cale liberă către o nouă conferinţă românească, e drept cu participarea doar a elitelor intelectuale, dar şi acestea, pentru acel context, însemna foarte mult.

---

[203] Vezi: ***Acte şi date despre conferinţa română din Transilvania, ţinută în 7 şi 8 a IlI-a 1869 în Opidul Mercurea***, pp. 7-10.
[204] ***Ibidem***, p. 6.
[205] ***Ibidem.***
[206] ***Ibidem***, p. 11.

Ea putea netezi calea către înfiinţarea unui partid naţional al românilor din Transilvania, care, aducea cu sine un instrument politic ce va avea dreptul să vorbească şi să acţioneze în numele lor, al tuturor, indiferent de locul ocupat în societate, alături de unguri şi saşi.

Conferinţa putea să deschidă perspective pozitive pentru români, după cum se putea întâmpla să se termine şi cu rezultate nefavorabile, dacă se vota calea activismului. Depindea mult de abilitatea organizatorilor şi a delegaţilor, care se vor prezenta la conferinţă. Nu întâmplător Bariţiu, la un moment dat, când află că lucrările conferinţei se vor desfăşura la Mercurea şi nu la Făgăraş, cum fusese anunţat anterior, îşi dă seama de derută. O asemenea ştire este oferită lui Bariţiu şi de protopopul loan Meţianu, despre aceasta fiind anunţat şi loan Antonelli. Îl înştiinţează însă pe V. Roman în scrisoarea din 1 III 1869 în care îşi exprimă deruta provocată de informaţiile amintite mai sus, „că de aici vor merge (de la Braşov – n. n. T. I.) la Mercurea deputaţi cu instrucţiuni precise pentru abţinerea absolută de la alegerile ungurene; cel puţin aşa mă informară astăzi unii, alţii".[207] Apoi îi dojeneşte puţin scriindu-le că: „Era foarte bine dacă braşovenii erau chemaţi înadins prin vreo epistolă". Bariţiu manifestă încă odată îngrijorare deosebită pentru modul cum se va vota la conferinţă: pasivism sau activism. „Dacă vă temeţi că se va ivi opoziţiune mare în favoarea activităţii, apoi dacă majoritatea de la Mercurea ar fi pentru activitate electorală ... apoi să ştiţi că ruptura veche din 1865/66 se va face la noi într-un *abis cumplif*'.[208] Încercarea de a-l determina pe Bariţiu să vină la conferinţă , sugerându-i-se într-o scrisoare anterioară – că pot fi daţi de minciună calomniatorii săi, provocându-i la o discuţie nu a dat roade. Tocmai de aceea nu vine la conferinţă pentru că nu vrea să se provoace discuţii cu privire la persoana sa. Mai erau însă şi alte cauze, lămureşte învăţatul român. Era atât de nerăbdător Bariţiu cu privire la rezultatul demersului românilor încât îl roagă pe V. Roman să-i telegrafieze despre rezultat imediat la Antonelli la Făgăraş, unde se găsea la o şedinţă a comitetului districtual al cărui membru era. Visarion Roman îi comunică într-o scrisoare datată 2 III 1869 şi expediată de data aceasta din Mercurea, unde a fost trimis, la cererea sa, să lucreze acolo pe teren pentru Banca Transilvania din Sibiu, al cărei salariat era. „Voi lucra aici şi în ţinut în interesul Băncii, iară de

---

[207] ***G. B. C. VII,*** p. 189.
[208] ***Ibidem.***

altă parte mă voi afla lângă dl. Măcelarii, *de la care mai mult acum ca de la toţi atârnă rezultatul conferinţei noastre. Eu nu voi lăsa aici nimic neîntrebuinţat, pentru ca acest lucru măreţ să reiasă pentru folosul cauzei noastre sfinte.*[209]

V. Roman îi comunică în scrisoarea amintită mai sus că s-a convins: Bariţiu nu poate participa la conferinţă, argumentele lui sunt tari. Cu atât mai grea va fi sarcina lor, preocupările lor le sporesc.

Ca una din sugestiile lui Bariţiu că era bine ca în loc de conferinţă naţională să-i fi spus conferinţă electorală, Roman îi scrie: „N-am dat conferinţei nici epitetul de «electorală», pentru că cum veţi fi văzut din «apel», noi vrem, ca, conferinţa să suplinească încâtva congresul de atâtea ori cerut şi dorit, sau cel puţin să ne deschidă calea pentru ţinerea lui; vrem construirea partidei naţionale române în toată Transilvania, nu numai în privinţa alegerilor, ci în interesul tuturor cestiunilor ce ne privesc acum şi în viitor, vrem statorirea unui mod de procedare solidară nu numai faţă cu alegerile, ci şi în privinţa altor cestiuni. Şi iată de ce doream să vină şi bărbaţii noştri cei mari la conferinţă".[210] Grupul care a convocat conferinţa era convins că existau deja întrunite condiţiile pentru a înfiinţa un partid propriu al românilor. Existau oameni care să-l creeze şi să-l conducă. Era deja o elită românească de intelectuali, în plină dezvoltare, care putea forma nucleul conducător. V. Roman, Ilie Măceiariu, I. Bologa şi alţii, cereau crearea acelei instituţii politice, prin intermediul căreia puteau participa la conducerea autonomă a Transilvaniei cu un program propriu, cu doleanţele specifice ale românilor, care participând la luptele parlamentare ar fi avut ocazia să contribuie la elaborarea şi adoptarea legislaţiei ungare „iar cerinţa principală ar fi fost, bine înţeles obţinerea autonomiei Transilvaniei.

Conferinţa nu mai putea fi oprită, deoarece Ilie Măceiariu – îi scria Roman lui Bariţiu – avea aprobarea în buzunar de la Comisarul regal, Emanuel Pechy. Acesta punând însă condiţia ca „adunarea" să lucreze între marginile legii şi cuviinţei, având în vedere interesul patriei.

Ilie Măceiariu l-a invitat şi pe Şaguna la conferinţă, care, bineînţeles nu s-a dus. S-ar fi bucurat dacă de la Braşov ar merge măcar câţiva „neguţători". Roman se plânge lui Bariţiu că „Gazeta Transilvaniei", ca şi „Telegraful român" au publicat „apelul", dar fără

---

[209] *Ibidem, IX,* p. 195.
[210] *Ibidem.*

comentarii şi fără a-i îndemna pe intelectuali să meargă cât mai mulţi la conferinţă.

Poate E. Pechy nu şi-a dorit când a dat aprobarea pentru conferinţă să sporească numărul celor care vor participa la ea. De exemplu, canonicii din Blaj – care se gândeau să vină la Mercurea pentru că *trebuie* -, acum sunt înştiinţaţi ca să vină nu numai pentru că trebuie, ci şi pot, nu-i mai opreşte nimenea, au aprobarea poliţiei. Între a trebui şi a fi liber, numărul participanţilor la orice adunare este mai mare. Erau semne că vor participa la conferinţă şi de la Cluj şi de la Pesta şi că delegaţi acestor centre corespondează între ei cu privire la conferinţă. Cu toate acestea V. Roman era încă neliniştit cu privire la numărul celor ce vor participa. De aceea se adresează lui Bariţiu cu o anumită notă de disperare: „Vă rog şi în a 11-a oră, trimiteţi-ne oameni şi nu lăsaţi desconsiderate rugările mele. Mă cunoaşteţi, cred, şi de aceea nu cred să priviţi vorbele mele de cuvinte deşerte".[211]

O scrisoare de la Bariţiu datată 3 III 1869 a avut efectul de a-l mai calma pe Visarion Roman. Bariţiu îi comunică faptul, că BraşovuLa fost câştigat pentru pasivitate. Amănuntul va putea fi citit în *Gazetă*. Era vorba în acest caz de articolul: *Braşov 3 martie* n. apărut în Nr. 13 al *Gazetei Transilvaniei* din 1869 p. 1. în care se relata despre o adunare unde s-a discutat problema : pasivism sau activism? La vot activiştii au obţinut doar 7 voturi (10%) din participanţi. Din cei ce au votat „pasivismul" s-au ales 4 deputaţi care vor veni la conferinţă la Mercurea, cu instrucţiuni în favoarea pasivităţii, adică pentru cauza noastră drept înţeleasă, ceea ce înseamnă că Braşovul „a reintrat pe calea naţională".[212] V. Roman să aibă grijă de corupţii care vor participa la conferinţă şi vor încerca să-şLvândă ţara, căci dacă aristocraţii ne-au vândut-o „noi poporul, să nu ne vindem, că ţara e mai mult a noastră decât a familiilor aristocratice".[213]

Şi totuşi într-o scrisoare din Sibiu, datată 5 III 1869, către Bariţiu, V. Roman încă mai avea îndoieli şi temeri cu privire la reuşita conferinţei. Aceasta i-a sporit din nou când cu două zile înaintea conferinţei, aflându-se la Sibiu s-a întâlnit cu Puşcariu care l-a anunţat că va veni şi el la Mercurea. Aflându-ne astăzi adunaţi în odaia lui Măcelaru la „împăratul Romanilor" (Hotel-restaurant vestit din Sibiu - n. ns. T. I.) mai mulţi, adică Bologa, Hania, loan Bădilă

---

[211] *G. B. C. IX,* p. 197.
[212] *Idem, VII,* p. 190.
[213] *Ibidem.*

şi eu /, bate cineva la uşă şi cine intră? Puşcariu de la Pesta. Va veni şi el la Mercurea. Ca o dovadă mai mult că regimul pune toate în mişcare pentru ca, conferinţa de la Mercurea să iasă precum doreşte. Eu unul simt tot cum am fost – îngrijat că nu vor veni în număr de ajuns oamenii *noştri*, căci când ar veni, nu mi-ar păsa, să vină măcar toată Pesta acolo.

George Bariţiu şi-a dat seama că sarcina pe care şi-au asumat-o cei ce au convocat conferinţa era foarte grea, plină de răspundere şi periculoasă, dacă nu reuşea, ea putea să compromită dntreaga mişcare naţională pentru o foarte lungă perioadă de timp.

Le-ar fi venit greu românilor să se mai organizeze din punct de vedere politic unitar pe întreaga Transilvanie. Istoria ulterioară a evidenţiat faptul că statul maghiar urmărea cu atenţie orice încercare de asociere a românilor în orice domeniu de activitate. Multe din încercările românilor, de după 1867, de a crea asociaţii economice, de exemplu, pe întreaga Transilvanie au fost interzise de organele de stat. Aşa s-a întâmplat cu o asociaţie economică pe care au încercat s-o întemeieze sibienii pe întreaga Transilvanie, iar „Solidaritatea ^ Asociaţia Băncilor Româneşti din Transilvania a fost supusă multor presiuni pentru a fuziona cu o asociaţie asemănătoare de la Budapesta. Cunoscând moravurile organelor de stat ungureşti care căutau să-i dezbine pe români şi să-i disperseze nu să-i lase să se adune, să coaguleze mişcarea lor naţională, Bariţiu prevede că proiectata conferinţă de la Mercurea, fie va fi lovită, într-un fel sau altul în timpul desfăşurării, fie după aceea. De aceea, plin de grijă şi răspundere, el încearcă prin intermediul corespondenţelor să-i ajute pe organizatori prin sfaturi şi indicaţii cu privire la modul cum va trebui să se desfăşoare şi ce reguli să respecte participanţii la conferinţă.

Bariţiu îi scrie lui V. Roman că ei au făcut bine că au convocat conferinţa şi nu el. Nu întâmplător a refuzat. „Credeţi-mi mie – scrie Bariţiu într-o epistolă din 5 martie 1869 -, că dacă conchemam eu orice conferinţă, se oprea *desigur*. Mă rog ca această împrejurare să vi-o însemnaţi bine. Aşa cum aţi făcut este foarte bine".[214]

Apoi se interesează dacă au întocmit o programă pentru ordinea în care se vor desfăşura lucrările în vederea unei derulări cursive şi fără încurcături a lucrărilor şi a economisirii timpului, dacă au stenograf, dacă nu să se ia un protocol bogat, vor veni şi

---

[214] *G. B. C. VII*, p. 191.

corespondenţi străini, dacă vin să-i primească cu afabilitate. Alte idei ale sale le vor găsi din partea compusă de el pentru proiect. Să aibă grijă ca revendicările românilor să nu fie ridicate asupra vreunei naţiuni, ci să fie combătute partide, iar mai pronunţat aristocraţia. Noi nu trebuie să cerşim, ci trebuie să pretindem casei de Habsburg să păzească pactele încheiate cu ţara noastră. Conferinţa însă nu va resuscita această problemă. Bariţiu anexează la această scrisoare „un proiect de memorand „pentru a le servi ca substrat" în cazul când vor trimite un memoriu împăratului.

Pentru a ne da seama cât de mare era influenţa lui Bariţiu asupra mişcării naţionale a românilor din Transilvania şi, câtă nevoie avea aceasta de el, vom transcrie, în rezumat, lucrările conferinţei din 7 şi 8 a III-a 1869 după relatarea întreprinsă de Visarion Roman, unul din organizatorii şi iniţiatorii cei mai importanţi ai acesteia.

2.5. Conferinţa Naţională Română din Transilvania, ţinută în 7 şi 8 martie 1869 în Opidul Mercurea (Acte şi date)

Prolog. În prolog Visarion Roman remarcă faptul că dintre toate popoarele din monarhia habsburgică, românii s-au opus cu cea mai mare înverşunare dualismului austro-ungar. Toate popoarele monarhiei aveau o libertate mai mare decât aceea a românilor. Transilvania se văzu prin dualism despuiată de toate drepturile constituţionale. Conferinţa din 7-8 IU 1869 convocată la iniţiativa lui Ilie Măcelaru a hotărât să adopte politica de pasivitate, adică a nu alege deputaţi la Dieta din Pesta; să lupte pe cale legală pentru autonomia Transilvaniei şi recâştigarea drepturilor naţionale. Comitetul naţional centrai de la Mercurea fiind dizolvat de minister, Visarion Roman, ca fost secretar al conferinţei, şi-a asumat el răspunderea publicării actelor şi datelor aceleia.

Cuvântul de deschidere al d-lui E. Măcelaru. Prezenţa unui număr mare a intelectualilor la conferinţă atestă oportunitatea convocării ei şi necesitatea unităţii naţionale, care lipsindu-le românilor de mai multă vreme, le-a cauzat multe suferinţe. Nici la 1865-1867, românii nu au fost prea solidari. Românii trebuie să se convingă odată pentru totdeauna, că lipsa de unitate a lor poate duce la dispariţia naţiunii. Să ne unim în cuget şi fapte, sacra datorie a tuturor să fie onoarea naţională „pentru că o moarte cu onoare, e mai salutară, mai onorifică, decât o viaţă în sclavie, o viaţă ruşinătoare".

Necesitatea conferinţei a fost simţită de tot poporul român. Dorim ca rezultatul conferinţei noastre să ne îndreptăţească a

exclama: adevărul indiscutabil: că „Românul numai în patria lui, şi numai ca român poate fi fericit; puterea naţională numai unită, numai solidară, va mântui onoarea naţiunii, şi va învinge pe inamicii libertăţii sale.

Din protocolul stenografie reiese că şedinţa a I-a a început la ora 10 cu un cuvânt de deschidere al lui *I. Măcelarii.* A urmat apoi înscrierea membrilor participanţi, alegerea lui Măcelaru de preşedinte cu unanimitate, iar *Visarion Roman* şi *Aron Densuşianu* de notari.

După aceste operaţii preşedintele şedinţei, I. Măcelaru propune ca celor două puncte stipulate în *„Apel către inteligenţa română"* să se mai înscrie un al treilea: „... supunere şi ascultare de legile sancţionate, şi lucrare într-acolo ca legile asupritoare a românilor, să se modifice pe căi şi cu mijloace legale". Propunerea unor amendamente la acest al treilea punct expus de preşedinte a fost respinsă. A fost acceptată propunerea preşedintelui.

Reprezentantul tineretului român ce se găsea la studii ia Pesta, a făcut şi el o propunere: „să se adopte principiul de lucru: „minoritatea să se supună majorităţii". Replicile din sală au dat de înţeles că acest principiu nu poate fi generalizat şi absolutizat: „Acesta e un ce neauzit în viaţa naţională, deoarece naţionalitatea s-ar amărî formahninte" (Iosif Hossu); „... în propunerea aceasta aflu un cuţit cu două tăişuri, mă tem să nu mă taie şi pe mine" (Dr. Raţiu). Propunerea lui Horsia este amânată „până la alt punct".

Se trece la dezbaterea celor două puncte din „Apel". La propunerea lui Visarion Roman se începe dezbaterea cu cel de al doilea punct al „Apelului": „Statorirea unui mod de producere solidară în privinţa alegerilor viitoare şi a dietei din Pesta, cum şi peste tot în privinţa intereselor noastre naţionale şi patriotice". „Este un adevăr comun recunoscut, cum că numai când în funcţionarea tuturor organelor unui corp domneşte o perfectă autonomie, acel corp poate fi sănătos şi poate înainta cu siguranţă în cariera misiunii sale, - că orice însoţire omenească, numai când este bine organizată, numai când membrii ei ştiu că ce şi cum să facă pentru înaintarea totului, se poate ajunge scopul". Plecând de la o asemenea teorie organicistă şi solidaristă, V. Roman susţinea că românii nu vor putea să-şi menţină naţionalitatea, viaţa lor comună de etnie, de români decât în cazul în care vor acţiona în comun, organizat, disciplinat. Numai uniţi, mergând în aceeaşi direcţie vor putea românii să se folosească de conjunctura favorabilă liberală, creată de viaţa constituţională în Europa secolului al XIX-lea care permitea organizarea partidelor pe naţiuni. „În statul, în care trăim noi, putem zice cu tot dreptul , că după identitatea intereselor Românii din Transilvania formează o

partidă deosebită, care ar trebui să dezvolte cea mai mare energie întru apărarea şi susţinerea intereselor sale, şi totuşi în timp de 8 ani de zile, partida noastră nu trecu încă nici peste stadiul organizării". Comitetul permanent de la Sibiu din 1861 – constata V. Roman – nu mai exista. Conferinţa la care au fost convocaţi este chemată a înlătura acest mare rău de care suferă românii: *lipsa organizării.* Devenise absolut necesară o bază de operaţiune a activităţii politice a românilor, adică de a-şi organiza partida naţională. Afirmaţiile unora că românii nu au un program al lor propriu, erau false. Românii au programul stabilit la 1848 prin Marea Adunare Naţională de la Blaj de pe Câmpia Libertăţii. Acest program prevedea, printre altele, că românii nu vor încerca să asuprească pe nimeni, dar nicimu vor suferi să fie asupriţi de alţii; naţiunea română se baza pe principiul libertăţii, egalităţii şi fraternităţii, pretindea independenţa sa naţională; să aibă reprezentanţii săi la dieta ţării în proporţiune cu numărul său, să aibă dregătorii săLîn toate ramurile administrative, judecătoreşti şi militare în aceeaşi proporţie ... Naţiunea română cere ştergerea privilegiilor. Naţiunea română - spunea V. Roman în continuare – protestează împotriva discutării Uniunii Transilvaniei cu Ungaria fără măcar a-i chema pe români la aceste tratative. „... După ce mai aminteşte unele puncte ale programei de la Blaj din 1848, constată că unii români transilvăneni s-au abătut de la acest program în anul 1865, când au intrat în dieta feudală de la Cluj şi în 1866 când au intrat în dieta Ungariei de la Pesta. Ambele, aceste diete prin toate legile pe care le-au elaborat şi adoptat au urmărit desfiinţarea autonomiei Transilvaniei şi a celor mai scumpe drepturi ale românilor. Românilor nu le-a mai rămas altceva decât să adopte pentru un timp *politica de pasivitate absolută.*

Ungurii vor să ne acorde libertatea cu preţul renunţării la naţionalitate. Românii să-şi aducă aminte că la acest schimb jignitor pentru ei, Bămuţiu le-a spus la 1848 că „nu ne trebuiesc legi, care nimicesc personalitatea noastră naţională, libertatea cea adevărată a oricărei naţiuni nu poate *fi decât naţională".* Iar cel mai bun mod de exprimare a acestui răspuns îl aflăm pentru acum în pasivitate. Din toate colţurile ţării – anunţa V. Roman – în conferinţe locale, românii se pronunţau pentru pasivitate.

De aceea îmi iau libertatea a propune : ca onorabila Conferinţă să se declare pentru pasivitate absolută a Românilor din

Transilvania faţă de dieta Ungariei şi ca aceştia la alegerile viitoare de deputaţi pentru acea dietă să nu ia parte întru nimica".[215]

Au urmat discuţii.

Iosif Hossu: După aplauzele prelungite îşi dă seama că participanţii la conferinţă au acceptat pasivitatea, iar proiectul său activist nu are nici o şansă. El este amploiat, a venit însă din proprie iniţiativă nu trimis de guvern. Va exprima deci convingerile sale nu pe ale guvernului. Politica pasivităţii, susţinea el, a luat naştere de la 1837. De atunci românii au încetat să-şi apere drepturile. Prin pasivitate, romanii nu-şi vor putea apăra drepturile. Numai prin activitate, conchide el, se va asigura soarta noastră.

Ioachim Mureşianu: La 1848 noi am jertfit 40.000 de români. Nimeni nu a jertfit atâtea suflete pentru tronul habsburgilor decât noi. Dar românii au fost asupriţi în continuare, lipsiţi de drepturi. Ungurii au atacat tronul şi au fost răsplătiţi. A venit anul 1861, a urmat dieta de la Sibiu din 1863, unde ni s-a garantat naţionalitatea şi limba noastră pentru care s-au luptat şi părinţii noştri. Românii au apărat şi imperiul la 1866; şi care le-a fost răsplata? : Românii au fost înlăturaţi din posturile de comiţi supremi şi înlocuiţi cu alţii de altă naţionalitate, după aceea a fost convocată dieta din Pesta care le-a urcat românilor censul electoral pentru a le bloca accesul la alegeri. Românii au fost convocaţi la Pesta numai pentru actul de încoronare. Dieta din Pesta nu le-a dat românilor nimic! , le-a luat naţionalitatea, le-a dat Uniunea cu Ungaria, iar românii au fost învinuiţi de daco-românism. În timpul alegerilor ungurii încearcă fel şi fel de metode pentru a-i corupe pe români. Ioachim Mureşianu se pronunţă *pentru pasivitate*.

Dr. Raţiu: „Eu încă sunt pentru pasivitate. Propune însă să fie ascultaţi mai întâi cei care susţin activitatea. Astfel următorul la cuvânt a fost *activistul Puşcariu.* Acesta consideră că românii nu au avut un program naţional al lor. I s-a replicat din sală că: am avut programa din 1848, de pe câmpul libertăţii". N-am venit la adunare ca să capacitez pe nimeni, fiecare cu convingerile lui. „Eu sunt de părere contrarie D-lui Roman". „Venind la obiect, eu mă declar pentru *activitate* (Întreruperi zgomotoase, strigări energice: Nu se primeşte!) Pasivitatea – susţine Puşcariu este în detrimentul românilor, este imposibilă într-o ţară poliglotă. Drepturile se câştigă cu încetul: prin negociaţiune, prin pasivitate nu se câştigă nimic. Anul

---

[215] ***Acte şi date despre Conferin(a română naţională din Transilvania, ţinută în 7 S martie 1869 în Opidul Mercurea,*** **Pesta, 1870, pp. 33-38.**

1437 a inaugurat pasivitatea, şi de atunci încoace toate nenorocirile noastre, toate nedreptăţile comise în contra noastră, pentru că românii s-au aşezat pe terenul pasivităţii şi au renunţat să reclame drepturile lor, care li se cuveneau. Să mergem oriunde ne cheamă Majestatea Sa să ne apărăm cauza noastră. Eu vă recomand dar, activitatea. (Energic: nu primim!).

Dr. Raţiu: Un program naţional trebuie să ţină seama în primul rând de demnitatea naţiunii. *Tasivismul* ţine cont de acest lucru. Activismul în împrejurările de atunci atingeau demnitatea naţională a românilor. Românii au jertfit la 1848 48.000 de suflete pentru apărarea şi susţinerea imperiului, care se clătina. Absolutismul a răsplătit meritele românilor cu puşcăria, iar cei care l-au atacat au fost remuneraţi. Dieta din 1863-1864 ne-a dat legi pe care împăratul ie-a sancţionat şi apoi le-a anulat în mod unilateral. „- Nu e aici vătămată demnitatea naţiunii?" La dieta din Ungaria deputaţii au fost chemaţi după două legi electorale diferite, una feudală pentru Transilvania şi alta hberală pentru Ungaria. Participarea la alegeri a românilor înseamnă aprobarea (sancţionarea) de către ei a acelor legi îndreptate chiar împotriva lor, care le încalcă demnitatea lor naţională.

Bine ştie şi dl Puşcariu şi dl Hossu că ce dai din mână cu voia, nu mai poţi reclama nici odată, iară ce ai pierdut şi ţi s-a luat cu sila, vine vremea când o poţi pretinde să ţi se redea. Dacă noi sancţionăm faptele dietei din Pesta, şi aceea o facem prin participarea la alegeri şi la afacerile ei, atunci noi am renunţat pe calea dreptului public de a le recâştiga. Din aceste considerente sunt în contra activităţii (Bravo! Aplauze frenetice).

Axente [Sever]: Românii nu au fost pasivi de la 1437 – neagă „cu toată puterea" această afirmaţie. Atunci a fost pasivă nobilimea şi nu poporul român.

Aron Densuşianu: Azi nu mai învinge forţa, nici arma ci ideea". *„JD-lor* eu sunt pentru activitate absolută, (bravo, aplauze!). Să învăţăm ce este pasivitatea şi ce urmări poate avea, chiar de la inamicii noştri politici. Ce este cauza rezultatelor poziţiunii politice ale maghiarilor, dacă nu pasivitatea. Da, pasivitate, şi aceia care au fost condamnaţi pentru pasivitate, iată-că ei astăzi reînvie şi culeg fructele cele mai frumoase, care au răsărit din pasivitatea lor. Aceste fructe să le culegem şi noi, ca şi ei, să le putem culege, numai să ştim cum să lucrăm în pasivitate. Pasivitatea dar să fie principiul nostru. (Bravo, să trăiască!).

S. Poruţiu: „Nu este rezonabil să fii pasiv pentru că nu ai avut rezultate". „Pasivitatea e pentru noi moarte politică". Pasivitatea este

inerţie". „Inerţia produce în lucrurile materiale moarte, aşa şi în politică pasivitatea. Să ne folosim de factorii care-i avem deja, să fim activi pe terenul constituţional" (Nu primim!).

Profesorul Moldovan: Legile şi constituţia Ungariei sunt foarte clare: ele recunosc numai o singură naţiune mare, pe cea maghiară, şi celelalte naţiuni sunt chiar aşa, cum au fost înainte de 1848, robotarie naţiunii celei mari, maghiare. Îmbrăţişând activismul românii nu vor mai lucra ca români. Cred că nici imul din români nu va mai vrea să lucreze cu abandonarea drepturilor naţionale în dieta Ungariei. Acolo drepturile lor naţionale sunt abandonate. Nu este adevărat că Românii nu aveau program la 1860. ÎI aveau pe cel de la 1848. Să nu aşteptănrdrepturi de la nimeni. Poporul român să-şi facă singur viitorul său, să-şi ceară drepturile. Cel ce se reazămă în străini acela are să piară.

Dr. Tincu: "Nu vrem să fim pasivi în toată privinţa. Vom fi activi dar acolo unde câştigăm mai mult. Prin pasivitate noi nu subscriem la ceea ce ni-au făcut contrarii noştri nouă, fără noi. Intrarea în Reichsrath a fost o cursă. Intrarea în Dieta din Cluj şi din Pesta au fost curse şi mai mari.

Vlassa: Se declară şi el pentru pasivitate!

Preşedintele (Ilie Măcelariu): Dacă am fost activist acum nu mai sunt Voi fi cu poporul – pasivist.

Visarion Roman: Problema pusă în discuţie este atât de lămurită până aici încât nu mai are nici un rost prelungirea discuţiilor. Se pune întrebarea să acceptăm sau să nu aeceptăm propunerea minorităţii neînsemnate?

Iosif Hossu: „nouă pasivitatea nu ne aduce altă moarte, decât moartea morală El nu se teme de majoritatea din Pesta. Nu vor asculta astăzi ne vor asculta mâine, şi cauza dreaptă va învinge. Ce nu urmează astăzi, nu urmează ca mâine să nu se poată; şi cei ce sunt chemaţi a conduce pe popor, acelora recomand activitate.

Preşedintele: Fiind cauza aceasta destul dezbătută, cu permisiunea conferinţei o pun la vot. Se pune la vot mai întâi propunerea minorităţii. Au votat pentru *activism*: Iosif Hossu, Poruţiu, N. Cristea, I. Bardoşi (dl. Puşcariu a ieşit din sală înainte de votizare").

Preşedintele anunţă că propunerea pentru *activitate* este în minoritate. Propunerea d-lui Roman pentru pasivitate fiind acceptată de majoritate o propunere de principiu de lucru a conferinţei.

După o pauză şedinţa reîncepe la ora 3 după amiază.

Preşedintele: „Fiindcă s-a hotărât pasivitatea, urmează cum să punem aceasta în lucrare".

Densuşianu Aron: Propune adunării un program al pasivismului formulat în 7 puncte, specificând că nu este nimic nou, decât o rezumare a principiilor proclamate la 1848, şi repetate cu deosebire în 1861 în conferinţa naţională de la Sibiu în 18 ianuarie. Citeşte cele 7 puncte ale propunerii sale. Preşedintele, organizatorii au venit cu un program întocmit pe care să-l propună conferinţei, punând apoi întrebarea: „nu ar fi în defavoarea noastră oare, să ne abatem de la programul care l-au dat publicităţii?

Puşcariu: Nu poate lua parte la dezbatere pentru că el fiind pentru activitate ar veni în contradicţie cu principii pe care le-a susţinut. Apoi tot el spune că pentru motivarea retragerii sale ar mai spune ceva.

Dr. Raţiu: propune o comisie formată din 12 persoane pentru a dezbate propunerea lui Aron Densuşianu „şi a altora care vor mai veni", „să refereze conferinţei: „dacă se poate referi la dezbatere au ba", apoi adaugă: „Această comisiune va face apoi şi conceptul, pe care apoi conferinţa îl va primi, dacă îl va afla de bun şi se va comunica".

Boieriu: Este de părere cu dr. Raţiu „să se aleagă o comisie, care să-şi dea părerea".

Hanea: Să se respecte ordinea fixată, adică discutarea punctului 2 al ordinei de zi. Nu este de părere cu comisia propusă de dr. Raţiu. Este de părere să se discute punctul 2 şi apoi punctele acestea să le ia un comitet central care se va alege, să le delibereze, şi când va crede necesar să convoace o conferinţă, ca să delibereze asupra lor.

Profesorul Moldovan: Dacă nu ne place o lege aceasta nu este contrar legilor. Susţine propunerea lui loan Raţiu „să se aleagă o comisiune".

Preşedintele: Nu ne putem abate de la programa conferinţei.

Discuţiile s-au purtat în continuare pe tema cum să se execute pasivitatea a unei comisii şi a unui comitet central. Axente Sever propune „pasivitatea absolută", alţii subliniază în continuare necesitatea unei comisii formată din 12 persoane, iar alţii propun un comitet central.

Intervine din nou în discuţie V. Roman. El spune că propunerile lui Densuşianu trebuie rezolvate după propunerea lui Axente Sever: *pasivitate absolută*. La punctul 1 am zis „suntem pentru pasivitate", la punctul 2 am zis: „purcedere solidară", de unde urmează ca pasivitatea să fie absolută, pentru că fără ea din contră noi nu am fi solidari. Apoi ar veni întrebarea, ca să luăm parte la alegeri au ba? Aceasta mare lipsă de multe deduceri, căci din cele zise până

aci, urmează ca noi să nu participăm întru nimic la alegeri. De aceea precum am înţeles dintâi, numai atunci corespunde scopului, dacă ţinem pasivitate absolută".

Vicarul Pop: Propune ca românii să nu meargă la vot chiar şi în cercurile în care au majoritate absolută. (Aşa este! Să nu facă alegeri defel! Aprobări din toate părţile!).

Preşedintele: Alegătorii nu au dară în privinţa alegerilor de a face nimic (strigături din toate părţile: nu! Nimic!). Se enunţă dar, că noi în privinţa aceasta nu avem să facem nici un pas.

I. Hossu: „... Prin apărarea pasivităţii noi am câştigat totul".

Dr. Raliu: „Db Hossu a zis că noi prin apărarea pasivităţii, dar noi pricepem altceva decât dânsul, prin pasivitate. Noi am zis că vom fi în pasivitate, dar vom fi activi în pasivitatea noastră. Noi suntem pasivi de a nu alege. Ca să o ducem aceasta la îndeplinire avem nevoie de foarte multi Lactivitate. Şi aceasta o vom face pe căi legale şi concese".

Conceptul de pasivitate absolută fund elucidat preşedintele şedinţei trece la discutarea modalităţilor cum poate fi realizată această mişcare politică; care constituia totuşi un mod nou de acţiune a românilor împotriva încercărilor de deznaţionalizare a lor exercitate de guvernele ungureşti ale dualismului austro-ungar.

Dr. Raţiu: Este necesar un comitet care să ducă la îndeplinire hotărârile conferinţei. „Aceasta va alege apoi comitete speciale în toate părţile care să stea în coînţelegere cm comitetul central; şi această procedură este cu totul legală". Această procedură o urmează toate partidele, atât cea guvernamentală cât şi stânga şi altele".

Pusă în discuţie propunerea lui loan Raţiu este acceptată. El şi propune componenţa comitetului central în număr de 12 persoane cu sediul la Sibiu. După o scurtă discuţie între participanţi se ajunge la hotărârea componenţei unui comitet format din 24 de persoane plus preşedintele, deci în total 25. Au fost propuşi pentru acest comitet central următorii: Elia Măcelarul, Hanea, Bologa, Popea, Dr. Nemesiu, Dr. Stoia, Vis. Roman, Antonelli, Bran de Lemeni, Russu, Balint, Axente, Vlassa, Moldovan – profesorul, Bariţiu, Georgiu loan, Demetriu Iuga, loachim Muresianu, Dr. Tincu, Gaietanu Nic., Aron Densusianu, Maieru, Dr. Raţiu, Maniu Gabriel, sen. Augustin Munteanu.

Preşedinte al Comitetului Central a fost ales Elia Măcelarul, Bran de Lemeni ca vicepreşedinte, s-a fixat că hotărârile se iau când 1/3 plus preşedintele votează „pentru".

Preşedintele: Anunţă că din partea unor bărbaţi care s-au pregătit cu un fel de proiect de rezoluţie, compus cu privire la

obiectul enunţat în apelul convocator, i-a fost înmânat un atare proiect de rezoluţie, compus pe 12 pagini. Fiind convins că nu este timp pentru a fi citit la conferinţă şi discutat pe marginea conţinutului lui, de aceea propune o comisie care să-l studieze şi să facă propuneri cu privire la el în şedinţa de a doua zi.

Ion Raţiu: este de părere că acel proiect după conţinut poate fi numit ca memorand şi acceptat de conferinţă. „Eu, spune I. Raţiu, aş fi de părere ca să botezăm acele scripte: memorand: pentru că în ele sunt depuse părerile conferinţei române adunate astăzi în Mercurea, şi se descrie vătămările de drept. Aşa după cum stau, după stilul şi forma aceasta să rămână. Însă nu aş propune ca petiţiune". O propune însă ca memorand.

Prof. Moldovan: propune conferinţei să exprime mulţumiri iui Georgiu Bariţiu şi dr. Raţiu pentru eforturile în compunerea şi înmânarea către împărat a memorandului semnat de 1493 de români în 31 XII 1866. Onorată adunare, spune prof. Moldovan, „să voteze mulţumire şi cu deosebire mult meritatului bărbat Georgiu Bariţiu, pentru osteneala care a pus-o de zeci de ani întru apărarea cauzei noastre naţionale. Această mulţumire să se aducă la cunoştinţă d-lui Bariţiu prin comitet" (Se primeşte! Să trăiască Bariţiu!).

Preşedintele: Antevorbitorul a vorbit nu numai din inima sa, ci din inima fiecărui român şi patriot bun, este pentru el o plăcută datorie de a aduce în numele conferinţei întregi din acea zi, cea mai călduroasă recunoştinţă D-lui Bariţiu şi Dr. Raţiu pentru ostenelile lor.

Preşedintele mai aduce la cunoştinţa conferinţei o scrisoare primită de la G. Bariţiu prin care îşi cere scuze – aducând la cunoştinţă cauze convingătoare – care l-au împiedicat să Ia parte la această manifestare mult dorită de el.

Prof. Moldovan: În încheierea primei zile a conferinţei, prof. Moldovan constată că prin această manifestare au dat dovadă că sunt uniţi. Apoi exprimă mulţumiri deosebite consilierului în pensiune, Ilie Măcelaru preşedintele conferinţei pentru eforturile depuse şi buna organizare a acesteia (strigări fără fine: să trăiască dl Măcelaru, preşedintele conferinţei).

Şedinţa a II-a a conferinţei intelectualilor români ţinută la Miercurea în 7-8 martie 1869 a avut loc în 8 a III-a între orele 10-13

După citirea protocolului şedinţei din 7 a IH-a 1869, preşedintele a pus la ordinea de zi referatul comisiei, căreia i s-a încredinţat memorandul spre a informa despre conţinutul acestuia.

Dr. Tincu, unul din cei trei membri ai comisiei aduce la cunoştinţa conferinţei că elaboratul prezentat este voluminos, are un conţinut atât de bogat încât membrilor comisiei nu le-a fost suficient timpul să se informeze despre el. Îl redă prezidiului cu propunerea de ase încredinţa comitetului central pentru analiză ulterioară.

Preşedintele exprimă mulţumiri celorlalte naţionalităţi cu interese identice din Ungaria – românii şi sârbii – care în adunările lor de la Timişoara, Becskerek şi Neoplanta şi-au arătat simpatia faţă cu românii din Transilvania

Preşedintele încheie şedinţa exprimândmşi convingerea că lucrările conferinţei vor avea cele mai bune urmări, pentru că ne-anr întrunit puterile şi puterile întrunite totdeauna vor fi încoronate de succes.

Din protocolul conferinţei despre care s-a relatat mai sus reiese că la ea au participat 400 de intelectuali români.

Protocolul apreciază că propunerea lui Visarion Roman că românii din Transilvania trebuie să respecte neclintit cunoscutul lor *Program naţional* şi să nu participe la alegeriler viitoare ale dietei pestane, conferinţa declarându-se pentru o *pasivitate absolută* au provocat o dezbatere dintre cele mai serioase şi mai fructuoase.

Dintre cei 400 de participanţi doar 4 (patru) au votat pentru activitate şi unul a părăsit sala înainte de procedura votării.

La redeschiderea şedinţei din prima zi a lucrărilor, unii participanţi au mai cerut lămuriri cu privire la înţelesul moţiunii de pasivitate absolută. Subliniind încă o dată ce înseamnă pentru români pasivitate absolută, Visarion Roman explică astfel: „conferinţa să primească acea pasivitate în sensul că românii ardeleni să se abţină absolut în tot locul de la vreo participare la actui de alegere pentru dieta din Pesta: aşadar nici să aleagă nici să meargă acolo".

Preşedintele consideră că punctul referitor la constituirea Partidului Naţional Român s-ar rezolva mai repede, prin alegerea unui *Comitet Naţional Central,* care îşi are baza în adunările naţionale ale românilor din trecut. Propunerea se acceptă, se alege un comitet compus din 25 membri împreună cu preşedintele.

Comitetul va putea ţine şedinţele sale de câte ori vor fL prezenţi cel puţin *opt* membri; însă Preşedintele să-i convoace la şedinţă pe toţi membrii comitetului.

La propunerea lui loan M. Moldovan, conferinţa „acceptă cu unanimitate de a sa Petiţiunea subştemută M. S. împăratului şi

Marelui Principe al Transilvaniei Francisc Iosif I în 30 dec. 1866 prin plenipotenţii George Bariţiu şi Dr. Raţiu, provăzută de 1493 subscrieri, totodată conferinţa îşi exprimă protocolarminte mulţumirea şi recunoştinţa sa numiţilor *bărbaţi pentru zelul dovedit şi cu acea ocaziune întru apărarea şi susţinerea drepturilor noastre*".

Şedinţa din 8 martie 1869 a rezolvat mai mult chestiuni protocolare, de transmiterea a unor mulţumiri celor din alte părţi ale imperiului care i-au susţinut pe participanţi la şedinţă, celor care au organizat şi condus şedinţa etc.

x

XXX

După încheierea conferinţei din 7-8 martie 1869 preşedintele ales al Partidului Naţional Român a înaintat un raport către Comisarul regal în Transilvania Emanuel Pechy, în care îl informează despre modul de desfăşurare şi hotărârile acesteia. Dăm mai jos câteva extrase mai semnificative din raport.

Participanţii la conferinţă – după cum reiese din discuţiile obiectivelor puse la ordinea de zi şi din rezoluţie şi-au exprimat în mod solemn:

1. Loialitatea, adeziunea şi neclintita credinţă către M. Sa F. Iosif I, împăratul şi marele duce şi către prea înalta casă domnitoare;
2. iubire şi frăţietate către naţiunile surori din ţară, pe temeiul egalităţii de drept;
3. stima şi supunerea faţă de legile sancţionate, iar în privinţa legilor ce vatămă pe români, tendinţa de a înfăptui modificarea lor numai pe cale legală şi cu mijloace legale.

Cei trei participanţi la conferinţă, care erau funcţionari de stat, nu au votat rezoluţia privitoare la neparticiparea românilor la alegeri în dieta ţării.

Pasivitatea românilor, îi explică I. Măcelariu lui E. Pechy, este dată de legea electorală din 1848, care este nedreaptă cu românii. Este o enormitate faptul că unul şi acelaşi corp legiuitor este compus pe temeiul a două legi electorale cu totul diferite. Românii nu pot lua parte la vot pe temeiul unei legi *nedrepte,* asupritoare, care consacră inegalitatea politică şi naţională a lor în raport cu celelalte naţionalităţi conlocuitoare.

Deşi mai există legi nedrepte la care sunt supuşi românii, totuşi – îi atrage I. Măcelaru atenţia comisarului regal – românii au fost conduşi de răbdare nu de patima declanşată de acele legi.

L Măcelariu îl asigură că aşa cum conferinţa de la Mercurea s-a mişcat pe terenul legal, tot aşa şi Comitetul Central ales de conferinţă nu va depăşi limitele trasate de lege. El va activa în aşa fel încât şi opinia publică va fi îndrumată pe această cale, iar ideile rătăcite să le corijeze şi guvernului să-i servească cu cele mai sigure informaţii echitabilele postulate ale naţiunii române.

- Comitetul Central al cărui preşedinte fui ales va lupta pentru fericirea tuturor naţiunilor din Transilvania şi pentru fericirea patriei, respectul iegilor sancţionate fiind seopul activităţii lui.

-Raportul a fost datat: Mercurearîn 17 III 1869.

Răspunsul lui E. Pechy către Măcelariu din 22 a IH-a 1869 îi face cunoscut că este obligat prin ordinul Ministrului de Interne din 18 a m-a a.c. să sisteze activitatea comitetului permanent pe care l-a înfiinţat conferinţa română de In Mercurea în Sibiu, precum şi a comitetelor filiale „purcese din cel central". Motivul interzicerii era: o conferinţă privată care nu era îndreptăţită să paralizeze aplicarea unei legi sancţionate". Comisarul Pechy îi pune în vedere lui I. Măcelariu că are obligaţia să dea numai decât dispoziţiile necesare pentru sistarea imediată a activităţii atât a comitetului central, cât şi a celor filiale.

După primirea acelui ordin de sistare a activităţii Comitetului Naţional Central, Ilie Măcelariu îi trimite o nouă scrisoare lui E. Pechy prin care îl roagă să intervină la ministrul de interne pentru a anula ordinul din 18 III 1869 de sistare a Comitetului Naţional Central. Dăm în rezumat şi această scrisoare pentru a ne da mai bine seama de restricţiile cărora trebuiau să le facă faţă românii în manifestarea şi desfăşurarea vieţii lor naţionale.

Ilie Măcelariu îi comunică lui E. Pechy că una din primele măsuri luate a fost contramandarea unei şedinţe a comitetului ce fusese convocată pe 8 aprilie crt.

Pentru ca Emanuel Pechy să aibă la îndemână argumente cu care să susţină cauza românilor în faţa ministrului de interne, Ilie Măcelariu vine din nou în faţa acestuia cu noi explicaţii şi situaţii care i-au determinat pe români să înfiinţeze un Comitet Naţional Central.

Comitetele filiale nu s-au înfiinţat. Comitetul nu a purtat numele de permanent, ci numai numele de Comitet Naţional Central; diferenţa esenţială se vede şi de acolo, că el era chemat să lucreze numai din când în când. Comitetul avea menirea de a informa corect autorităţile despre doleanţele naţiunii române, pentru a corija ideile false cu privire la doleanţele lor legale, de a evita răspândirea doctrinelor perverse în rândurile poporului român.

Măcelariu îi pune întrebarea, care cuprinde în ea şi un reproş adresat puterii: de ce cluburile de stânga ale lui Tisza Lâszlo, ale lui Deâk, care sunt şi extremiste, care produc acte de violenţă împotriva cluburilor naţionale au dreptul la existenţă în toată Ungaria şi Transilvania, chiar dacă uneori săvârşesc acte în afara legii, iar Comitetul Naţional Central al românilor înfiinţat în limitele legii sancţionate nu are dreptul să fie înfiinţat? Şi de ce extremiştii au dreptul să boicoteze alegerile? iar românii sunt pedepsiţi pentru că au adoptat pasivitatea. Pasivitatea nu era boicot. Ea nu-i împiedică pe români să voteze în mod individual. Şi „cu toate acestea – scrie I. Măcelaru – eu, ... am curmat activitatea Comitetului Central. Dar nu am publicat încă sistarea, deoarece aceasta va provoca nemulţumire şi resentimente românilor, care ar vedea că activitatea altor asemenea comitete sunt acceptate, permise, iar măsurile împotriva comitetului românilor transilvăneni sunt luate de animozităţi faţă de ei. „Iar înaltului regim – ie atrage atenţia I. Măcelaru celor de la putere – nu-i poate fi întru interes a da îndemn la nemulţumire".

Bazat pe logica argumentelor şi a faptelor, încrezător în dreptatea poporului român, I. Măcelaru îi solicită lui Pechy să intervină la guvern, să le explice guvernanţilor că existenţa Comitetului Central al românilor şi continuarea activităţii lui corespunde întru totul interesului înaltului guvern. Vă rog „să binevoiţi Excelenţa Voastră, pe lângă subştemerea atât a raportului meu din 17 martie şi a protocolului adaus la acela, cât şi reprezentaţiunei prezente a lumina pre înaltul guvern, că existenţa comitetului nostru central şi continuarea activităţii sale tocmai în interesul înaltului guvern este necesară; deci prin valoroasa influenţă să binevoiţi, ca înaltul guvern să sisteze executarea ordinaţiunii sale din 18 a.c. nr. 986 şi să permită ca comitetul să-şi reasume activitatea, pentru care caz iau eu responsabilitatea asupră-mi, că şi comitetul şi fiecare membru ai lui în parte nu vor întreprinde nimica contra legilor, ci vor urma strâns după lege; din contra dacă măsura s-ar susţine, n-aş fi în stare a lua asupra-mi responsabilitatea pentru urmările impresiunii rele, ce ar aduce acea susţinere".

În faţa guvernanţilor unguri, nici rugămintea unui fruntaş al naţiunii române, nici – probabil, vorba bună a comisarului regal E. Pechy, nici dorinţa poporului român nu au contat. Proaspeţii coasociaţi la guvernarea unui imperiu, voiau să-şi sporească naţiunea prin deznaţionalizarea poporului român din Ardeal, să prindă o cotă mai mare în coeficientul de guvernare al statului dualist pentru a-şi impune mai apăsat voinţa „marii naţiuni ungare". În data de 14 aprilie, Ilie Măcelariu, „consilier guvernamental în pensiune",

primeşte de la comisarul regal în Transilvania, E. Pechy răspunsul prin care acesta îl anunţa că cererea de revocare a ordinului din 18 martie 1869 cu nr. 986, care decreta sistarea activităţii Comitetului Central pus de Conferinţa Română de la Mercurea, asemenea şi a comitetelor filiale, - a retransmis-o cu acea observaţiune, că a aflat cu cale *a susţine acea măsură sfstatorie*. Deci data de 14 aprilie 1869 va rămâne în istoria poporului român, ziua în care mişcării naţionale a românilor din Transilvania i s-a interzis să-şi întemeieze o formă de organizare proprie prin care să arate, în faţa lumii, că ei sunt ornaţiune cu organizam proprie, cu limbă proprie, care există de sute de ani, cu cultură proprie şi deci şi cu o istorie proprie. Nici unde nu apare mai clar voinţa de deznaţionalizare a românilor din partea cercurilor dominante ungureşti, ca în cazul interdicţiei organizării politice a românilor transilvăneni într-un partid naţional românesc al lor.

Bariţiu şi ceilalţi membri ai elitei naţionale româneşti, dar şi masele populare, care aveau de secole conştiinţa de sine naţională, că românii sunt o naţiune de sine stătătoare cu profil cultural, spiritual, religios, cu preocupări economice proprii nu aveau dreptul să se organizeze să-şi creeze instituţii proprii politice, militare. Erau ameninţate în permanenţă cu deznaţionalizarea.

În cazul nostru, vom vedea, că românii organizându-se într-un partid naţional propriu, prevăzuseră această posibilitate a interzicerii existenţei şi funcţionării unui asemenea partid. Am văzut că românilor li se interzisese un congres naţional al lor chiar şi în anii celui mai larg liberalism în Transilvania anilor 1860-1865. Iar dacă ungurii, chiar la începutul dualismului, le-au dat voie românilor să facă totuşi o conferinţă naţională, aceasta se datorează măiestriei limbajului inteligent în care a fost compusă cererea de desfăşurare a acesteia. Cererea a fost în aşa fel întocmită încât cei ce au aprobat-o credeau că vor hotărî conduita acceptată de activişti, de participare la alegeri, iar pasiviştii, care boicotau alegerile pentru dieta de la Pesta vor rămâne în minoritate. Nu s-a întâmplat aşa şi românii au plătit-o scump: *Comitetului Naţional Român* i s-a interzis existenţa. I s-a ordonat sistarea activităţii nu numai a lui proprie, ci şi a filialelor, care încă nu existau. Nu fuseseră încă înfiinţate.

Dar în timp ce „Convocatorul", adică Ilie Măcelariu, cel ce a semnat „apelul", a organizat şi condus conferinţa, care l-a ales preşedinte a nou înfiinţatului Partid Naţional Român coresponda cu Şeful Poliţiei regale cu sediul la Cluj, primind numai veşti proaste, marele patriot care a fost, în fond iniţiatorul şi sufletul acestei conferinţe, Visarion Roman, întreţinea un alt gen de corespondenţă cu

celălalt mare patriot, care a jucat un rol hotărâtor în organizarea acesteia, George Barițiu.

Nici nu se terminase bine adunarea și Visarion Roman îi trimite lui G. Barițiu o telegramă în care îi comunica știrea deosebit de îmbucurătoare pentru ei: „Pasivitate absolută primită cu entuziasm afară de 4, adunare foarte numeroasă, trăiască solidaritatea".[216]

Dar corespondența epistolară propriu-zisă între Barițiu și Visarion Roman a reluat-o acesta din urmă printr-o scrisoare din 11 III 1869. Îi relatează lui Barițiu că atât înainte cât și după conferință a fost extrem de ocupat atât cu pregătirea cât și cu urmărirea desfășurării lucrărilor conferinței, al cărei notar a fost împreună cu Aron Densușianu. În plus a stat mereu lângă Ilie Măcelariu ca un păzitor, *ca să nu cază în cursele care îi erau întinse*. Conferința, relatează V. Roman „a fost un triumf'. Oricine ar fi convocat-o, relatează el, ea era oprită ... „însă M[ăcelariu] a scris lui Pechy o epistolă atâta de blestemat compusă, încât putea omul să creadă că el e pentru activitate. Ungurii au pus mare accent pe conferință. Ei și-au pus în plan „să-l atragă cu orice preț" s-au făcut încercări insistente în acest sens. I. Măcelariu le-a cerut în scris. I s-au promis. Dar Visarion Roman nu mai știe imediat după ședință, dacă i-au venit de la Cluj în scris (de acolo veneau promisiunile și presiunile). Guvernul a trimis importanți oficiali români avocați: Pușcariu, Hossu, Poruțiu ș. a. pentru a susține activismul în conferință. Partida lui Șaguna a venit cu mic cu mare, ca la o luptă unde există luptă pe viață și pe moarte. Inamicii au fost – apreciază V. Roman – foarte bine pregătiți și disciplinați. „De aceea eram atât de îngrijat înainte de conferință"[217] relatează el starea sa de neliniște din ajunul conferinței.

Cu toate că șaguniștii erau bine pregătiți și disciplinați, totuși, ei nu au obținut majoritatea? Aceasta s-a întâmplat, crede Visarion Roman, pentru că „domnule, încă de când sunt n-am văzut o adunare atât de însuflețită pentru cauza în care s-a adunat și vorbirile fură atât de simțite, atât de convingătoare, încât în fața lor trebuia oricine să se supună, afară dacă nu era dezbrăcat de orice sentiment de om și de român. Chiar Pușcariu pe timpul votării a părăsit conferința".[218] Până și Iosif Hossu a mărturisit, relata V. Roman, „că în toată viața lui n-a

---

[216] *G. B. C. IX*, p. 198, [Telegramă] (Expediată din Mercurea: 8 martie, ora 6,50, ajunsă 8 martie 8,40) Georgiu Bariț, Kronstadt.
[217] *Ibidem*, p. 199.
[218] *Ibidem*.

fost încă nici n-a putut vedea o aşa societate mare în care să domnească atâta solidaritate",[219] deşi opţiunea lui nu s-a primit

Visarion Roman îi promite lui Bariţiu, că îi trimite „o copie a protocolului conferinţei", cele ce i-a recomandat cu privire la desfăşurarea şedinţei, Je-a îndeplinit pe toate", au avut stenograf, îşi exprimă convingerea că la prima şedinţă a Comitetului va fi prezent şi Bariţiu.

„Conducerea naţională e smulsă din mâna popilor şi, dacă vom socoti bine chiar şi din mâna amploiaţilor. Într-o altă scrisoare din 14 III 1869, Visarion Roman îşi exprima bucuria susţinând că el crede că „partida lui Şaguna e acum bătută total, că vom avea pace de dânsa fiindcă nu se va mai linişti curând". Apoi îi povesteşte că Ilie Măcelaru i-a făcut o vizită lui Şaguna; acesta i-a ieşit înainte, l-a îmbrăţişat şi sărutat zicându-i „Tu eşti clavirul cel bun, care întotdeauna ştii să intonezi la timp adevăratele simţăminte naţionale. Vezi, asta doream şi eu demult, aşa trebuia demult să facem ca să nu mai rătăcim".[220] V. Roman se îndoieşte însă de sinceritatea mitropolitului. Simţământul acesta se accentuează şi mai mult, după ce stenograful angajat de ei la conferinţă, la cererea lui Roman de a-i da lucrările, acela i-a spus că mitropolitul „i-a poruncit că tot ce a stenografiat să ducă la dânsul după ce va decopia, ca să citească. Roman numeşte aceasta obrăznicie din partea marelui prelat În „Românul" din Bucureşti, însuşi V. Roman scrie într-o corespondenţă a sa că Şaguna nu voia altceva decât să le cenzureze actele conferinţei.

Roman îi relata în aceeaşi scrisoare din 14 III că Moritz Konrad, Comesui, a dat ordin secret la unele jurisdicţii săseşti să vegheze toţi paşii intelectualilor români dacă încearcă să-i convingă pe alegătorii români să nu participe la alegeri. Dacă îi prinde făcând aşa ceva să-i „bage în cercetare juridică". În Românul această ştire apare astfel: „... prefecţii municipali primiră poruncă aspră, pentru ca să aresteze pe toţi românii inteligenţi", care ar cuteza să oprească poporul de la alegerile deputaţilor pentru dieta maghiară". Parte din scrisorile primite de Bariţiu de la Visarion Roman între 8 şi 17 martie 1869 au fost publicate de acesta şi în „Românul" lui C. A. Rosetti din Bucureşti. Deci publicând în Românul din Bucureşti, corespondând cu Bariţiu şi trimiţând informări şi la Federaţiunea din Pesta, V.

---

[219] ***Ibidem.***
[220] ***G.B.C.,IX,*** p. 201.

Roman contribuia, în acelaşi timp, la cunoaşterea de către marele public românesc a conferinţei şi rezultatelor ei.

În perioada desfăşurării conferinţei de la Mercurea, Bariţiu deşi a urmărit cu emoţie şi nerăbdare lucrările oi, el nu a luat legătura cu organizatorii acesteia. Ştia că lucrările sunt urmărite atent de organele de siguranţă ale statului, iar contactul cu el, le-ar fi dat acelora posibilitatea găsirii unui pretext pentru oprirea lucrărilor sau ulterior să dizolve noul Comitet Naţional Central. Totodată, Bariţiu, care era numit secretarul aproape al tuturor şedinţelor importante la care participa, ştia că această responsabilitate piinăde griji, alergări şi chiar sacrificii care consumă timp, nervi, presupune oboseală enormă. Telegrama din 8 a III-a primită la Făgăraş, unde se găsea în acel moment, i-a bucurat atât de mult, încât putea să aştepte în linişte veştile despre amănuntele reuşitei. „Încât pentru mine personalmente, mă simt îndatorat a mulţămi d-lui consilier Ilie Măcelaru din tot cugetul meu, întru asemenea şi tuturor bărbaţilor noştri câţi îţi steteră în ajutor ziua şinoaptea. Simţii totodată o mare satisfacţiune ce mi se dă prin cuvintele d-tale. „De convoca *oricine* altul conferinţa, ea era oprită". La aceasta eu mai adaug: „De mergea Bariţ la conferinţă, pentru că să apere acolo ce apără în conferinţe particulare de la Braşov şi Făgăraş, strălucitele efecte ale acestei conferinţe naţionale din Miercurea era să fie foarte mult devalvate în faţa lumii, prin calomniile adversarilor. *Aşa a fost bine*"[221].

George Bariţiu îi dă de înţeles că tactica lui I. Măcelaru de a întrebuinţa un limbaj mai alambicat în cererea sa de a obţine aprobarea pentru Conferinţă a fost foarte bună. Cu despoţii nu poţi fi sincer, pentru că apoi îşi bat joc de tine şi te ţin de prost. Tot aşa să lucreze românii şi în continuare. Niciodată să nu-i lăsăm pe adversari să ne cunoască suferinţele şi intenţiile noastre de viitor. În fond ei sunt cei care i-au împins pe români să se organizeze, să se unească pentru a-şi cere drepturile lor politico-naţionale. Ei şi-au bătut joc de felul nostru de purtare deschis şi cinstit, de candoarea sufletului românesc la toate ocaziile. Să le arătăm adversarilor, scria Bariţiu, că şi noi ştim să jucăm un rol, dar noi românii nu ştim a minţi ca şi ei. Noi „vom şti a trece pe viitor. Scopul nostru e [pe] faţă; la vederea lumii: *Voim să avem una patrie, viaţă naţională şi libertăţi;* mijloacele spre scop au să rămână secretul nostru".[222] Deci adversarul mai trebuia şi derutat, nu trebuia să cunoască până la capăt mijloacele

---

[221] ***G. B. C. VII,*** pp. 193-194.
[222] ***Ibidem,*** p. 194.

pe care le foloseau românii, în acest caz, pentru a-şi ajunge scopurile politice şi naţionale.

Într-o scrisoare anterioară, V. Roman îl invita pe marele politician să ia parte la prima şedinţă a *Comitetului Naţional Central* la care se vor discuta planurile de viitor ale noului partid naţional român proaspăt înfiinţat Bariţiu este însă sceptic cu privire la viitorul noului partid înfiinţat. Aici vor avea de înfruntat nu numai furia ungurilor, ci şi pe aceea a lui A. Şaguna. Acesta îşi pierduse în mare parte influenţa pe linie politică Chiar regimul îi refuzase în această perioadă anumite cereri. Şaguna, dă de înţeles G. Bariţiu, nu joacă întotdeauna cinstit Chiar şi pe dualiştii austro-ungari îi speria cu dacoromânismul, cu o mişcare centrifugă din partea românilor pentru înfiinţarea unei Românii Mari, prin care pierde şi regimul. „Deci regimuL să ia seama să împlinească toate cererile excelenţei sale, pentru ca aşa să i se restaureze autoritatea şi puterea «morală» asupra românilor[95]".[223] Aceasta însemna că pericolul ce plana asupra noii organizări a românilor nu a dispărut. Din păcate Gh. Bariţiu a prevăzut exact ce se va întâmpla. El Ii scria rândurile de mai sus lui V. Roman în 17 a III-a 1869, iar în 18 a III-a 1869 ministrul de interne al Ungariei semna ordinul de sistare a activităţii – neîncepute încă - a Comitetului Naţional Central. Bariţiu îi comunica faptul că ştia despre cele scrise din surse sigure, autentice că spre minister au mers două informaţii, una chiar în ziua de 17 a III-a, alta în săptămânile trecute care reproşau ministerului că prin politica de refuza eererilor bisericii ortodoxe l-a umilit pe mitropolit, ortodocşii nu-l mai ascultă nici pe el, dar nici pe reprezentanţii regimului.

Cât priveşte sărutul pe care i l-a dat Şaguna lui Ilie Măcelariu când- acesta i-a făcut vizita protocolară după conferinţa intelectualităţii, acesta, ca şi în alte cazuri, ascundea adevăratele sentimente ale mitropolitului. Aşa i s-a întâmplat şi lui Bariţiu în anii 1861/62 când se întâlnea cu marele prelat, care îl sărută, după ce se despărţeau îl afurisea

Între timp, la Făgăraş, se încheiaseră alegerile locale districtuale, unde G. Bariţiu era membru al conducerii districtului. Asistase şi el la alegeri, dar în 17 a III-a era deja acasă la Braşov. Referindu-se la alegătorii români, el ştia că dintre aceştia – în cetate şi district – au luat numai 3 inşi parte, din care doi beţi şi un sătean, din neştiinţă şi scăpare din vedere. Deci şi aici românii – cu cele 3 excepţii – nu au participat la alegeri. Au fost însă încercări de

---

[223] ***Ibidem.***

corupţie a românilor. „Emil Trauschenfels (Notabis sas din Braşov) trimise la un neguţător român 500 fl„ la un advocat român nu ştiu cât, spre a împărţi la popor. De la ambii ieşiră cu ruşine corteşii (agenţi electorali). Dr. Otrobâny, candidat, secui de naţionalitate, împărţi per 2 f. în Braşovul Vechi şi la Stupini. Banii daţi şi beuţi; voturile toate în vânt".[224] Desigur, Bariţiu s-a referit la un singur caz, unde a participat şi el ca membru al conducerii districtului Făgăraş: În corespondenţa şi în activitatea ziaristică intensă pe care o desfăşura şi în această perioadă, mai ales la *Gazeta Transilvaniei* din Braşov şi *Românul* din Bucureşti, el va relata zeci de cazuri de la acele alegeri din 1869 şi multe altele din perioadele viitoare.

Insistând asupra a ceea ce ar mai putea dăuna strădaniile lui Şaguna mişcării naţionale româneşti din Ardeal, Bariţiu încerca să-i atragă atenţia lui V. Roman că bătălia nu este încă definitiv câştigată. Românii vor mai avea mult de muncit şi de luptat până la victoria finală.

Totuşi până la primirea hotărârii definitive a ministrului de interne după cea de a doua scrisoare către Pechy, V. Roman mai nutrea o rază de speranţă că nu va fi interzis Comitetul Naţional Central, că el va continua. Credea că într-adevăr sunt multe intrigi, rapoarte ale serviciilor secrete către guvernul maghiar. Dar el credea că „efectul salutar al conferinţei nu mai poate fi nimicit, iar faima şi influenţa lui Andrei Şaguna (poreclit Paşa din Sibiu) nu se va mai putea restabili cât mai trăia acea generaţie a participanţilor la conferinţă. Măcelariu i-a scris lui Vodă din Cluj (lui Pechy – comisarul regal) că comitetul trebuie privit ca toate Comitetele cluburilor constituţionale din ţară, trimeţându-i totodată şi copia protocolului Conferinţei. Em. Pechy – după relatarea lui I. Hossu care l-a vizitat după conferinţă – era foarte nervos pentru înfiinţarea Comitetului Naţional Permanent. S-a mai calmat când Hossu i-a spus că nu este vorba de comitetul permanent de la 1848. Iacob Bologa, la rândul lui, era îngrijorat pentru pensia sa. Se temea că pentru participarea la conferinţă, organele de stat să nu-i sisteze pensia. Visarion Roman îl anunţă că la prima şedinţă a Comitetului se avea în vedere ca materialul pentru petiţie pe care Bariţiu l-a trimis în acest scop – adică pentru a fi trimis ca memorand împăratului – şi care la conferinţă nu a putut fi finisat şi trimis, rămânând în seama Comitetului Naţional Permanent. Tonul scrisorilor lui I. Măcelariu şi al protocoalelor lui trimise lui Em. Pechy a fost demn şi hotărât.

---

[224] *Ibidem*, p. 195.

Totuşi V. Roman îi scrie că ar fi vrut ca protocolul şedinţei să fie scris în alt ton pentru comisar şi să reprezinte mai detaliat cele petrecute în acea „memorabilă adunare". Însă nu a avut ce face din cauza amploiaţilor. Au fost nevoiţi să restrângă în nişte puncte şi să folosească un ton mai nevinovat. Aveau însă stenogramele recuperate de la Şaguna şi se va tipări o broşură cu întreaga desfăşurare a şedinţei.[225] Telegraful Român începuse să publice stenogramele înaintea lui Visarion Roman, din ordinul lui Andrei Şaguna. La intervenţia lui I. Măcelariu tipărirea a fost stopată, cu excepţia cuvântării „activistului" I. Puşcariu.

Dacă în scrisorile anterioare către G. Bariţiu, V. Roman mai trăgea o speranţă că nu va fi dizolvat Comitetul Naţional Român, în scrisoarea din 30 a Ht-a, eLeste nevoit să constate aceasta ca un fapt împlinit, fără nici o perspectivă de revenire: „Aţi fost prorocr [în scrisoarea din 17 a Hl-a — n. ns. T. I., comitetul nostru s-a dizolvat prin o hârtie a lui Vodă (Pechy Mano - n. ns. T.I.) către Mfăcelariu] în care se face provocare lâ un ordin din Pesta (al ministrului de interne, datată 18 III 1869) sub numărul prezidial 986J".[226] În această perioadă cei doi — Roman şi Măcelariu — erau angajaţii Băncii Transilvania din Sibiu -, ambii făceau muncă de teren, ceea ce le dădea libertate de mişcare şi de acţiune în interesul susţinerii mişcării naţionale a românilor ardeleni. Spre exemplu, în perioada următoare zilei de 30 a III-a ei aveau proiectate deplasări la Gherla, Dej, Cluj, Năsăud. La Cluj, I. Măcelariu se hotărâse că vor ajunge şi la Braşov unde vor trebui să mai discute asupra Memorandului de la Mercurea şi încă nedefinitivat.

Munca de teren le permitea celor doi să ia cunoştinţă de starea mişcării naţionale, a stărilor de spirit şi formelor de rezistenţă, de organizare culturală, nivel de cultură, de starea şcolară, de comportamentul funcţionarilor români, de formele de asuprire naţională etc.

Munca „în echipă" a celor doi i-a apropiat Amândoi erau patrioţi înflăcăraţi, oameni de sacrificiu. Exista încă temerea la începutul pregătirilor Conferinţei intelectualilor români, poate şi mai târziu că întrucât I. Măcelariu a participat la dieta de la Pesta între 1867-1869, el a fost *activist* şi s-ar putea ca la un moment dat să se reîntoarcă la aceştia. Activitatea în parlamentul de la Pesta, lupta pe

---

[225] **Vezi: Acte şi date despre Conferinţa Română Naţională din Transilvania, ţinută în 7 şi 8 martie 1869 în Opidul Mercurea. (Retipărirea din Albina, cu spezele D-sa dl Alexandru Hurmuzaki, Pesta, 1870, 162 pagini).**

[226] ***G. B. C. IX*, p. 204.**

care a dus-o acolo, adeseori părăsit complet şi de puţinii români, care participau la această dietă, l-a convins însă că orice zbucium al românilor, în parlament, în acea perioadă de naţionalism exacerbat unguresc era zadarnică. „Pasivismul activ" era calea care putea să dea rezultate.

Cu privire la acest subiect, V. Roman îi scria lui Bariţiu, că, cu ocazia adresei lui Măcelariu către Pechy Mano cu data de 28 a III-a 1869, în scopul de a se reveni asupra hotărârii Ministrului de Interne de a dizolva Comitetul de la Mercurea i s-a confirmat că „Măcelariu este credincios, sincer şi corect în cauza noastră. Trebile stau bine",[227] şi n-au greşit.

Analizând stările româneşti de pe teren, V. Roman scrie admirativ despre poporul român de pe meleagurile năsăudene şi bistriţene că peste tot găseşte exemple de rezoluţii şi martiriu, străini de politicianism, că nu simt partide politice care să se conducă după interesele unor parveniţi, străini de interesele poporului. Face aprecieri admirative la poporul nostru. El scrie admirativ cu privire ia adresa poporului român, afirmând: „Cu inteligenţa şi poporul nostru se pot încă duce în deplinire mari lucruri şi tot ce ne mai lipseşte sunt oamenii de iniţiativă şi o bună disciplină. Sper ca în viitor nici aceste nu ne vor lipsi în acel grad ca în trecut".[228] Unii – românii amploiaţi pentru faptul că nu au reuşit să-i convingă pe românii din localităţile lor să accepte „activismul" nu au rămas nepedepsiţi, îi relatează V. Roman, marelui nostru gazetar. Îi relatează, de exemplu, cazul lui Alexandru Bohăţel „căpitan suprem al districtului Năsăud, care nu a reuşit să realizeze voia regimentului în Năsăud, fiind ameninţat chiar oficiul său".[229]

Oricât s-au străduit organele de stat ungare să nu se afle peste graniţă despre conferinţa intelectualilor români, ele nu au putut împiedica aceasta. A făcut-o în primul rând însuşi V. Roman printr-un articol publicat în *Românul* din 13 III, 1869, iar în acelaşi ziar din acelaşi an în nr. 28-29 din aprilie apare ştirea despre cercetările ordonate de comisarul regal Pechy, punându-se astfel în pericol anonimatul patriotului ardelean. Traducerea articolului lui V. Roman pentru E. Pechy i-a aparţinut lui S. Poruţiu, avocat, situat de partea „activiştilor". Traducerea a fost efectuată cu greşeli.

---

[227] *Ibidem.*
[228] *Ibidem*, p. 205.
[229] În cercul electoral al lui Al. Bohăţel românii nu s-au prezentat la vot Consecinţa: Sigismund Pop a ajuns deputat guvernamental la Năsăud cu 2 voturi. Unul al lui A. Bohăţel . Vezi: nota 5, *G. B. C., IX*, p. 205.

Reîntors din deplasarea îndelungată într-o anumită parte a Transilvaniei, Visarion Roman îi scrie de la Sibiu lui G. Baritiu în 19 aprilie 1869, că el şi Măcelariu au umblat bine peste tot, fără ferestre sparte şi iară nici o păţanie rea. Apoi îi cere părerea ce să facă „cu materialul cel frumos al conferinţei de la Mercurea?" El era de părerea că memorandul să se facă măcar din partea prezidiului dacă nu există comitet. Nu trebuie lăsat timpul să treacă, ea să nu-şi piardă memorandul valoarea, îi scria Visarion Roman lui Bariţiu, anunţându-l că peste o săptămână vor merge la Braşov, împreună cu L Măcelariu unde vor discuta mai concret problemele referitoare la viitorul mişcării naţionale româneşti.

Într-o corespondenţă trimisă lui George Bariţiu în luna mai 1869 de către V. Roman, acesta apare îngrijorat pentru faptnl că „Albinei" care apărea la Viena, i s-a retras debitul poştal pentru Ungaria. „Albina" urma să tipărească „Actele şi datele despre Conferinţa română naţională din Transilvania, ţinută în 7 şi 8 martie 1869 în Opidul Mercurea cu spezele d-lui Alexandru Hurmuzaehi. Dar într-o altă scrisoare îi va scrie că „Răspunsul mi-a venit afirmativ de la Viena. Oprirea „Albinei" a fost o minciună din ziare. Confirmarea ia-a venit din *Telegraful Român* care publicase în numărul său din 15/27 mai 1869 anunţul următor: „Aflăm din ziare pestane că ziarului „Albina" i s-a oprit debitul poştal (intrarea) în Ungaria, ceea ce este un neadevăr, pentru că „Albina" a sosit regulat până acum.

Din Deva, de unde îi trimite o nouă scrisoare datată 26 iunie 1869, V. Roman îl anunţă că „Omul nostru (Hie Măcelariu – n. ns. T. I.) va merge la V. (Viena – n. ns. T. I.). „Omul nostru" pleca la Viena pentru a înmâna o nouă Jalbă, o nouă plângere a românilor împăratului de la Viena în care cereau din nou autonomia Transilvaniei şi dreptul la o nouă viaţă naţională constituţională. Acest memorand nu va ajunge niciodată la destinaţie. Totuşi el va mai apărea în discuţiile mai calme sau mai puţin calme între militanţii români cu oficialităţile dualismului.

De o deosebită importanţă pentru legăturile de prietenie şi colaborare, dar şi pentru apropierea sau identitatea de idei cu privire la starea şi viitorul naţiunii române este, după părerea noastră, o scrisoare datată Arad, 5 iulie 1869. Ştim că într-o perioadă fiind fără serviciu, Visarion Roman, i-a cerut lui Bariţiu ajutorul pentru a primi o slujbă. Nu l-a putut ajuta. Între timp el a intratrîn serviciul Băncii „Transilvania" din Sibiu, bancă de asigurare româno-săsească. A fost angajat, aşa cum va fi angajat nu peste mult timp şi Ilie Măcelariu, cu care vor lucra împreună, pe post de „achizitor". Misiunea lor

principală era de a vinde acţiuni şi a atrage astfel noi acţionari, concomitent cu creşterea capitalului acţionar. Afacerile mergeau bine. De exemplu, Roman îi scria lui Bariţiu că „De la Sibiu până la Lipova făcurăm 100 acţiuni", după care face remarca plină de semnificaţie: „Ce păcat că institutul nu e curat românesc".[230] În continuare face o altă remarcă şi mai profundă cu privire la starea economică a românilor, spunând că „Lipsa de întreprinderi pe terenul material o simt oamenii noştri în tot locul".[231] După care urmează şi anunţul ce va duce la o şi mai puternică legătură între cei doi fruntaşi ai mişcării naţionale, de acum încolo şi economice, a românilor transilvăneni. El anunţă că: „Eu mă ocup cu compunerea unor statute pentru un institut de bani curat românesc. La Pesta mă voi informa despre organismul diverselor institute de felul acesta. „Ceea ce vom înfiinţa la rândul întâi va fi un Sparkassa (casă de economii, n. ns. T.I.) mare românesc".[232] A rezultat din această preocupare Banca „Albina" dur Sibiu înfiinţată în 1872, care a stat la baza unei întregi reţele de bănci româneşti, suport financiar-economic al luptei de eliberare naţională a românilor transilvăneni până la 1 decembrie 1918.

În acelaşi timp cu munca ce o făcea pentru îndeplinirea sarcinilor de serviciu, de a pregăti materialul conferinţei din 7-8 martie pentru publicare, de a pregăti un statut pentru o bancă românească, V. Roman continua în vara anului 1869 şi munca de „corespondent secret" al *Românului* din Bucureşti. Făcea şi acolo o treabă foarte bună. Corespondenţele sale pentru „Românul" (uneori adevărate studii, ce se tipăreau în mai multe numere) erau foarte apreciate de către C. A. Rosetti, proprietarul ziarului. Ne-o dovedeşte, printre altele, o scrisoare a lui Bariţiu din 15/3 iulie 1869, în care ri scrie lui Roman: „Costache-mi spune că este cu totul mulţumit de osteneala dumitale".[233] În timp ce Bariţiu îi transmitea veşti despre soarta corespondenţelor sale la „Românul" din Bucureşti, Visarion Roman se pregătea să meargă la Pesta şi de acolo la Viena pentru a preda destinatarului Memorandul scris şi trimis de Bariţiu spre dezbatere conferinţei de la Mercurea. Au întârziat cu depunerea lui din cauza sarcinilor de serviciu, a căror îndeplinire avea prioritate. Rechemat la Sibiu din cauză că sarcinile de serviciu ale băncii s-au înmulţit, V. Roman îi scria lui Bariţiu că Ilie Măceîariu se găsea la

---

[230] ***G. B. C. IX***, **p. 208.**
[231] ***Ibidem.***
[232] ***Ibidem, pp. 208-209.***
[233] ***G. B. C. VII***, **p. 195.**

Viena „în cauza sfântă" (a memorandului n. ns. T. L). I. Măcelariu cu mare anevoie şi-a luat un concediu de două săptămâni pentru a rezolva cu memorandul. Nu i-au scris mai de mult pentru că nu au „aflat consult a scrie din Pesta". Ca organizatori ai Conferinţei naţionale a românilor din 7-8 III 1869 se găseau încă sub supravegherea strictă a poliţiei.

Într-o corespondenţă din 19 august 1869, V. Roman îl anunţă pe Bariţiu că Ilie Măcelariu i-a scris-de la Viena în 14 august între altele: „Despre cauza sau soarta memorandului nu-ţi pot împărtăşi nimica pozitiv: Încă nu au avut întâlnire cu mine. Eu însumi azi dimineaţă l-am citit mai întâi cu atenţiune, şi-ţi spun drept, că de făceam eu asta mai curând, îl lăsam să rămână nememorand, sau cel puţin să-l memoreze orişicine altul, numai eu nu ...". Ilie M. îi scrie lui V. Roman că din acel material se poate folosi puţin, el este mai degrabă o petiţie; aşa au susţinut şi mulţi delegaţi la Mercurea S-a băgat într-o încurcătură din care nu ştia cum va ieşi, la care, îi spune cu reproş lui V. Roman, că a contribuit şi el. Va încerca totuşi să facă ceva, dar prea mult crede că nu va reuşi. Visarion Roman şi Ilie Măcelariu erau de părere că vremea petiţiunilor către împărat a trecut. A venit vremea unui memorand temeinic, fundamentat despre cauza transilvăneană cuprins într-o broşură politică destinată curat numai pentru opiniunea Europei, cum vorbisem, tradusă şi în franceză şi italiană)".[234] Dintr-o scrisoare trimisă de L Măcelariu lui I. Hanea, nu se pomeneşte nimic despre memorand, de unde V. Roman trage concluzia că el nu făcuse nimic cu memorandul.

Totuşi peste câteva zile, în 23 august 1869,V. Roman îl anunţă pe G. Bariţiu că a mai primit „totuşi o scrisoare de la Hie" cu privire la cauza ştiută (a memorandului) în care îi scrie: „Cauza reîntoarcerii mai curând ca cum gândeam e înainte de toate aceea că treaba cu memorandul sunt silit a o lăsa neisprăvită, spre aşa ceva, se cere orişicum timp mai îndelungat şi pregătiri mai serioase".[235] Un asemenea pas implică o mare răspundere. Decât un pas greşit, fie şi numai pe jumătate, mai bine deloc, sunt foarte mulţi oameni printre români, care privesc lucrul făcut din alt punct de vedere. Dintre înalţii funcţionari români de la Viena din 1861 nu mai era nici unul. Oricum mai era nevoie de un anumit timp pentru a pregăti temeinic o acţiune, dar acestea trebuiau repetate mereu. Visarion Roman reda din scrisoarea lui I. M. din care am relatat mai sus îndemnuri către

---

[234] ***G. B. C. IX,*** p. 211
[235] ***Ibidem,*** p. 212.

români ca ei să-şi manifeste necurmat nemulţumirea lor, să dea întruna semne de viaţă. Moduri nevinovate de manifestare – explica V. R. - sunt destule. Un memorand bine întocmit şi răspândit ar mai reface moralul mişcării naţionale româneşti. Cu un asemenea punct de vedere erau de acord şi Ioan Raţiu şi Nicolae Popea şi alţii. Era necesară întocmirea şi editarea unui pamflet politic – fie şi anonim despre cauza Transilvaniei şi a românilor transilvăneni. Răspândirea să se facă în limbile română, maghiară, franceză, italiană. „Spezele – scrie V. R. – le-am acoperi noi în vreun mod. Prea lunga cugetare strică de multe ori ca şi pripa, folosirea momentului e lucru mare,[236] de care românii nu trebuiau să uite nicicând.

Dar, se pare că tocmai asupra alegerii momentului nu s-au înţeles fruntaşii români ai mişcărilor naţionale. Un memorand care să corespundă acelor cerinţe exprimate de cei doi în scrisorile lor şi cu care erau de acord şi alţii a fost întocmit abia în 1882 de George Bariţiu. Până la 1882 se vor mai întocmi multe variante de memorand dar niciunul de calitatea celui din 1882 care, la rândul său, a fost un preludiu al marelui memorand din 1892 cu care s-a şi încheiat mişcarea memorandistă, românii trecând la forme superioare de luptă naţionale în concordanţă cu noul stadiu al dezvoltării şi conjunctură naţională şi internaţională de la sfârşitul secolului al XDC-lea şi începutul celui de al XX-lea.

Dar între memorialul elaborat de G. Bariţiu pentru Conferinţa Naţională din 7-8 martie 1869 şi purtat de I. Măcelariu pe la Viena, unde nu l-a mai predat, găsindu-l necorespunzător şi cel elaborat de Bariţiu în 1882, ultimul întocmit exclusiv de el, în mişcarea memorandistă au mai fost emise şi alte memorandumuri. Despre aceasta în capitolele următoare.

---

[236] ***Ibidem.***

CAPITOLUL 3.

Bariţiu şi organizarea unor activităţi politico-administrative pe plan tocat

Alegerile pentru dieta de la Sibiu din anii 1863-1864 au relevat, printre altele, capacitatea politică a românilor de a organiza alegeri electorale, de a se măsura cu adversari politici în lupta electorală, de a-şi apăra fiinţa naţională, de a elabora legi şi de a le aplica. Cadrul general al liberschimbismului austriac a creat şi elitelor fruntaşe româneşti din Transilvania, unele condiţii favorabile de afirmare pe plan politic pe care nu le aveau în trecut. Dar evenimentele politice din perioada 1865-1867 au spulberat toate drepturile şi libertăţile obţinute de români în perioada 1863-1865. Prin punerea din nou a problemei uniunii Transilvaniei cu Ungaria, românilor li se anulează tot ce obţinuseră prin dieta de la Sibiu din 1863-1864. Prin împăcarea imperialilor vienezi şi a aristocraţiei ungare, a rezultat, după cum am văzut în paginile anterioare, dualismul austro-ungar. La 1 septembrie 1865 a fost publicat decretul imperial privitor la convocarea unei noi diete transilvane, conform căreia deputaţii români urmau, de astă dată, să fie aleşi pe baza legii electorale feudale din 1791, modificată în sensul că puteau participa la votare şi păturile neprivilegiate, dacă îndeplineau anumite condiţii de cens electoral.

În toiul luptei electorale, conducătorii românilor s-au dezbinat în două tabere „activişti" şi „pasivişti". Activiştii susţineau că românii trebuie să ia parte la alegeri, pasiviştii militau pentru abţinerea de la alegeri. Activiştii îl aveau în fruntea lor pe mitropolitul Andrei Şaguna. Pasiviştii îi aveau în fruntea lor pe: G. Bariţiu, V. Roman, Ilie Măcelarru, Ion Raţiu şi alţii.

Lupta hotărâtoare între „pasivişti" şi „activişti" s-a dus în iama-primăvara anului 1869 – cu ocazia pregătirii conferinţei naţionale a românilor transilvăneni din 7-8 martie 1869 şi a alegerilor pentru dieta din Pesta din primăvara aceluiaşi an. Primele manifestări publice hotărâtoare ale pasivismului au avut loc în cadrul adunărilor ce trebuiau să delege – potrivit legii – comitetele electorale din fiecare circumscripţie electorală. În aproape toate adunările din circumscripţiile cu majorităţi româneşti, alegătorii s-au declarat pentru neparticiparea la alegeri, deoarece considerau ilegală hotărârea dietei din Cluj cu privire la Uniunea Transilvaniei cu Ungaria. Cea

dintâi hotărâre în acest sens a fost luată de adunarea alegătorilor din scaunele Sibiului – unde se găsea reşedinţa mitropolitului Şaguna, susţinătorul cel mai înfocat al activismului – urmată de circumscripţiile electorale Mercurea, SolnocuL de Mijloc, Făgăraş, Cojocna, Târnava şi dm multe alte părţi ale Transilvaniei. În ciuda prevederilor Pestei şi a adepţilor activismului, orientareajpasivistă s-a declanşat cu o forţă neaşteptată. Pesta a ripostat, mobilizând aparatul de stat, dar şi pe uniî fruntaşi ai vieţii publice româneşti din Transilvania, cu deosebire a celor interesaţi direct, într-un fel sau altul, în promovarea unei cât mai strânse apropieri faţă de politica oficială a cercurilor conducătoare din stat.

Gheorghe Bariţiu, a fost cel care s-a situat de la începuturile mişcării pasiviste în fruntea ei, trasându-i şi jaloanele pe care trebuia aceasta să acţioneze. Dar, din raţiuni de siguranţă, el a condus mişcarea prin intermediul lui Visarion Roman, IlieMăcelariu, Iacob Bologa ş. a. Deşi nu a participat la cunoscuta conferinţă de la Mercurea din 7-8 martie 1869, solicitând ca nici măcar să nu fie popularizat, deoarece autorităţile ar fi interzis fără îndoială întreaga acţiune (dacă i-ar fi văzut implicat din nou în mişcarea naţională transilvăneană).

Mai multe posibilităţi de implicare directă în mişcarea pasivismului românesc a avut Bariţiu în cazul mişcării naţionale pe plan local. Un asemenea prilej i s-a creat prin alegerea sa în calitate de membru al comitetului de conducere a districtului Făgăraş. Foarte multe mărturii ale acestei implicări le găsim în corespondenţa dintre George Bariţiu şi loan Antonelli din perioada 1866-1872.

Din aceste scrisori reiese că Bariţiu era, nu numai un bun cunoscător al politicii generale, ci şi al celei locale, dublat de un bun administrator şi strateg al dezvoltării locale pe durată îndelungată şi de perspectivă, dar şi de includere a unei unităţi administrative locale în fluxul mişcărilor politice naţionale.

Într-o scrisoare din 9 august 1867, Bariţiu îl roagă pe Antonelli să-i trimită o copie dintr-o adresă a comitetului de conducere al districtului Făgăraş, din 7 VIII 1867, către împărat prin care se cere repunerea naţiunii române din Transilvania în drepturile sale. De fapt, districtul Făgăraşului era implicat în această mişcare încă din 1866, când printr-o altă epistolă, G. Bariţiu îi cerea să trimită şi districtul o plenipotenţă cu semnături în favoarea memorandului din 30 XII 1866, iar mai târziu prin contribuţia cu 100 fl. la cheltuielile ocazionate de întreaga acţiune a aceluiaşi memorial. Ca urmare a acestei contribuţii, Bariţiu îi scria lui Antonelli că „Petiţiunea se tipări româneşte şi se împarte gratis la toţi câţi au

conferit la spezele călătoriilor etc. în misiunea de faţă, iară la alţii se dă cu câte 10 cr., cu 20% rabat".[237]

Bariţiu, recunoscut de către elita românească de lider al mişcării naţionale, deşi nu avea nicio funcţie oficială în acest sens pe întreaga Transilvanie, este mereu informat de tot ceea ce se întâmplă în comitate, districte, oraşe etc. în mişcarea naţională românească. El se informează nu numai din presă, ci primeşte informaţii şi prin corespondenţe trimise de la liderii locali ai mişcării naţionale româneşti. Uneori informat de anumite manifestări de curaj ale unor colective locale în teritoriu, el îi felicită pe participanţii la anumite manifestări, gesturi de protest, trimiteri de petiţii către organele de stat politice locale sau pe plan central statal. Informat despre hotărârea din 2 V 1867 a comitetului central al districtului Făgăraş de a retrimite la Pesta adresa prezidiului dietei Ungariei privind alegerea unui nou deputat dietal, deoarece aceasta nefiind expediată prin intermediul guvernului transilvănean contravenea autonomiei ţării, câtă vreme legea uniunii va fi adoptată abia în anul următor, Bariţiu îl felicită pe Ioan Antonelli şi pe ceilalţi români din districtul Făgăraşului „pentru bărbăţia şi prudenţa ce au dat dovadă". „Cerul să vă binecuvânte acea acţiune – le scrie el – pentru că, după toate informaţiile venite încoace până acum, văd că conclusul d-v fu scos din mintea şi inima românilor transilvăneni".[238]

Bariţiu are însă grijă să-i informeze pe fagărăşeni că ei nu sunt singuri în manifestările lor naţionale, că toţi românii se mişcă în diferite unităţi administrative, fiecare alegându-şi şi o formă sau alta de protest pe care o crede mai eficientă.

Astfel, unii s-au adresat sau se vor adresa comisarului regesc de la Cluj pentru ca acesta să-şi pună toată silinţa şi osteneala spre a mijloci de la maiestatea sa, împăratul şi regele întreaga conservare a autonomiei acestui Mare Principat şi cât mai curânda deschidere a dietei, atât spre a depune jurământul omagial, cât şi spre a-şi continua lucrările sale. Bariţiu avea în vedere, în acest caz, memoriul semnat de 140 de braşoveni, din 31 V 1867 adresat comisarului regal Em. Pechy, memorii asemănătoare şi delegaţii s-au mai primit sau se vor mai primi din Sibiu, Turda etc. Toate aceste manifestări erau pentru autonomia Transilvaniei. Bariţiu le aminteşte, printre altele, şi lupta în parlamentul de la Pesta a lui I. Măcelariu şi Iosif Hodoş.

---

[237] ***G.B.C., X*, p. 339.**
[238] ***Ibidem*, p. 340.**

Bariţiu nu se mulţumea însă numai să le furnizeze fagărăşenilor informaţii sau să-i încurajeze în lupta naţională. El era de părere că fruntaşii naţiunii românilor purtau o mare răspundere în cazul când li se încredinţa o funcţie social-administrativă de care depindea starea materială, culturală şi siguranţă a populaţiei unităţii administrative respective. Pentru un român o responsabilitate administrativă în Transilvania implica şi nişte sarcini speciale legate de apărarea fiinţei naţionale, de eontribuire la ridicarea naţiunii române la nivelul material-economic şi cultural al celorlalte naţionalităţi conlocuitoare. Bariţiu, deşi membru al districtului Făgăraşului, avea însă domiciliul în Braşov, deci în altă localitate, de aceea în intenţiile şi dorinţele sale, el era obligat să utilizeze pe larg calea corespondenţelor, a scrisorilor adresate conducerii districtului.

Bariţiu îi propunea lui Antonelli prin scrisoarea din 9 august 1867, din care am citat mai sus, ca peste 2-3 luni conducerea districtului să convoace o nouă adunare de comitet cu unicul scop de a se ocupa de multele nevoi, cerinţe, trebuinţe şi reforme pentru district, dar pentru ca aceasta să fie eficientă, să se întocmească o programă specială, care să dezbată şi să stabilească „mai întâi acolea la oficiolat sub preşedinţia d-lui căpitan primar chemând şi 4-5 membri din comitet".[239] Protopopul Meţianu – membru al comitetului – într-o convorbire cu Bariţiu era şi el de acord cu cele propuse.

Învăţatul român considera că districtul Făgăraşului nu mai trebuia şi nu mai poate rămâne în starea veche precară în care se găsea. Pentru români ar fi un punct de onoare a face ca districtul Făgăraşului să ajungă model. El îşi exprimă încrederea că: „Aşa ceva este cu putinţă! De altă parte, este de exemplu, o nespusă ruşine ca acel district, carele există ca *district, ca municipiu* doară tocma din timpurile dacilor, să nu aibă nici un fel de proprietate a sa, nici unde să-şi plece capul funcţionarii săi, ci cancelariile să fie închiriate în casele altora. Ce batjocură! – exclamă el – satele că sunt sate şi încă au început a-şi face câte un edificiu comunal".[240] Dar planul trebuia, mai întâi de toate, după părerea lui Bariţiu, să cugete la acele mijloace prin care să se „înainteze prosperitatea locuitorilor în toată privinţa". Promite că cei din cercul Braşovului îşi vor „pune ideile pe hârtie şi le vor trimite căpitanului suprem al districtului".

Dar bunele intenţii ale lui Bariţiu, ca şi ale altor români, din acea perioadă istorică au trebuit să fie stopate din cauze independente

---

[239] *Ibidem*, p. 342.
[240] *Ibidem*, p. 343.

de ei. În 1868 a intervenit, printre altele, persecutarea unui mare număr de intelectuali români din cauza pronunciamentului de la Blaj, iar Transilvania şi Principatele Unite devin tot mai mult obiect de discuţie în diplomaţia europeană. Faptul că România se pregătea să-şi apere ţara întemeindu-şi o armată proprie mai puternică decât în trecut, devine subiect de nelinişte pentru dualismul austro-ungar. Lucrurile se precipitau acum şi mai mult în Ungaria dualistă. Pentru români timpul unei reconstrucţii paşnice şi posibilitatea unei adevărate prosperităţi economico-sociale încă nu venise. Anul 1869 a venit cu legi adoptate de dieta de la Pesta care aplică restricţii şi mai apăsătoare pentru români din punct de vedere naţional, accentuau tendinţele de deznaţionalizare a lor. Este vorba despre legea Unirii Transilvaniei eu Ungaria, adoptată în decembrie 1868 şi de Legea naţionalităţilor adoptată la 1 XII 1868 numite şi Legea XLIII şi Legea XLIV (1868). Imediat după adoptarea acestor legi la ordinea zilei au venit alegerile dimprimăvara anului 1869, pentru care românii iarăşi trebuiau să se pregătească pentru a rezista valului măsurilor de deznaţionalizare luate de administraţia ungurească cu asemenea ocaziL Referindu-se la această viitoare perioadă de 3 ani, Bariţiu scria: „De aici încolo, oamenii noştri nu cumva să conceadă cu inimile. Noi aşa ori aşa avem încă trebuinţă de studiu şi reculegere. Apoi ce sunt 3 ani?"[241]

Începutul anului 1869 îi aduce multe satisfacţii lui G. Bariţiu în legătură cu mişcarea pasivistă pe întreg teritoriul Transilvaniei în diferite localităţi şi districte, scaune etc. Prima veste bună a primit-o de la Sibiu. Era vorba despre Declaraţia românilor din scaunul Sibiului din 9 I 1869 privind neparticiparea lor la alegerile pentru parlamentul maghiar. A fost, după părerea lui Bariţiu, un al doilea *Pronunciament*. A fost o adunare municipală convocată *ad-hoc* în scopul alegerii comisiei verificatoare. Bariţiu era convins că acest al doilea *Pronunciament* al românilor va deveni într-o mare parte a ţării un adevărat program politic pentru cele patru luni următoare.

Referindu-se la Consfătuirea intelectualilor români din districtul Făgăraşului din 9 I 1869 dominată de adepţii curentului activist, Bariţiu le explică acestora să nu confunde activitatea comitetului cu activitatea colegiului electoral. Comitetul doar înfiinţează comisia verificatoare, colegiul electoral alege deputaţii. Colegiul electoral este cu totul separat de comitetul districtual, care

---

[241] ***Ibidem*, p. 346.**

nu va mai avea mai departe nici un amestec în afacerile electorale. Cu privire la persoana sa, Bariţiu atrage atenţia lui Antonelli să nu cumva să-l treacă pe lista de alegători. Va refuza categoric cu multă neplăcere. „N-am ce-mi face capului meu. Eu însăşi – scria el – participarea la alegeri o ţin de o trădare".[242]

Pus să candideze pentru parlamentul maghiar, fără voia lui la alegerile din primăvara anului 1869 în cercul Şercaia al districtului Făgăraş, George Bariţiu a pierdut alegerile în favoarea avocatului Benedek Gyula. Întâmplarea ca atare nu l-a supărat pe Bariţiu. El însuşi din proprie iniţiativă nu ar fi candidat, după cum am văzut mai sus. Dar aceeaşi întâmplare i-a dat ocazia să reflecteze din nou nu numai asupra stării materiale şi culturale complet nesatisfăcătoare a satelor din cercul Şercaia , ei asupra întregului district al Făgăraşului, al Comitatului Hunedoarei şi a Munţilor Apuseni. Antonelli analizase şi el stările necorespunzătoare ale districtului Făgăraşului, ajungând la aceleaşi concluzii pe care i le-a comunicat într-o scrisoare.

Hotărât să participe la progresul poporului român, în condiţiile de atunci, Bariţiu se străduia să-i asigure acestuia progresul social, cultural şi material pe toate căile şi pe întreg cuprinsul patriei.

Deşi constata o stare necorespunzătoare materială şi culturală a populaţiei din teritoriile amintite, Bariţiu avea multă încredere în populaţia moţilor, Hunedoarei şi Făgăraşului. „Nu ştiu ce poate fi, - scria el -, că eu pun foarte mult temei *în specie* pe scoaterea acelui district şi al comitatului Hunedoarei, apoi in a treia linie *pe* a Munţilor Apuseni, dintru întuneric şi din umbra morţii. Nu ştiu de ce îmi vine să cred că lăţindu-se *cultura şi prosperitatea materială* în acele trei ţinuturi ale ţării, din acelea ar trebui să purceadă apoi salvarea întregii patrii".[243] Pentru a contribui la dezvoltarea intelectuală a acelor ţinuturi ca un prim gest, el a obţinut unele subvenţii din partea guvernului din Bucureşti pentru şcolile româneşti din Haţeg şi Făgăraş. Acesta era însă, după el, doar începutul. Românii trebuiau să înveţe carte în număr cât mai mare pentru a înlătura acea situaţie ruşinoasă în care câţiva dominanţi „să poarte de nas aici 80.000, colo 180.000 români".[244]

Meditând asupra acestei situaţii, care i se pare foarte gravă, politicianul ardelean a ajuns la convingerea că de acum înainte numai cu puterea cuvântului se ajunge foarte greu la scop, ba mai mult, s-ar

---

[242] ***Ibidem*, p. 348.**
[243] ***Ibidem*, p. 349.**
[244] ***Ibidem.***

putea să nu se ajungă deloc. Românii au ajuns într-o situaţie şi într-o asemenea conjunctura când trebuie să ia măsuri practice, hotărâte, după o programă serioasă, de perspectivă, calculată pe ani înainte, cu bătaie lungă. Pentru districtul Făgăraşului două măsuri erau extrem de urgente: a) sporirea numărului de şcoli româneşti mari şi b) înmulţirea elementului românesc mai ales în oraşul Făgăraş.

În privinţa şcolilor, conducerea districtului să insiste pe lângă mitropolia de la Blaj să dea o subvenţie anuală în vederea construirii unei şcoli normale cu docenţi bine plătiţi. Cea de-a doua măsură, numită de Bariţiu *„românirea"* oraşului şi districtului presupunea măsuri de încurajare a căsătoriilor fiilor sau fiicelor de români fagărăşeni cu tineri români şi române din alte localităţi, stabilirea lor în Făgăraş sau district, acordarea omor ajutoare pentru a-şi întemeia gospodării, educaţia superioară a tinerelor române, atragerea tinerilor români spre funcţii de stat, unele subvenţii anuale etc.

George Bariţiu ţinea atât de mult la planul lui de românizare a districtului Făgăraş, încât el a fost dispus să se implice şi afectiv în realizarea lui[245].

Bariţiu în calitate de membru al consiliului de conducere al districtului Făgăraş avea de rezolvat uneori şi chestiuni mai sensibile cu privire la raporturile dintre români şi unguri în cadrul districtului. Ungurii încercau să numească în oraş şi district funcţionari şi conducători numai de etnie maghiară, exduzându-i pe români. Tocmai pentru o asemenea situaţie era convocat Bariţiu la o şedinţă a comitetului de conducere, printr-o scrisoare din 12 dec. 1870. Bariţiu nu putea merge la această şedinţă în care maghiarii din Făgăraş făceau demersuri pentru numirea unui căpitan-suprem în persoana lui Lazar Mihâly, căruia românii îi atribuiau acţiuni criminale în timpul războiului civil din 1848/49.

Bariţiu îi comunică faptul că această lovitură era pregătită de *'A* an, că el a comunicat unde a ştiut, iar ceea ce a ştiut provenea din izvoare autentice. Nimeni nu l-a luat în seamă. Tocmai Lazăr M., imul dintre măcelătorii şi deprădătorii românilor, proclamat chiar de către secui de hoţ şi de bandit, cap al unui district românesc!?[246] se întreba Bariţiu.

---

[245] **Bariţiu i-a propus lui Antonelli că dacă cunoaşte un tânăr potrivit, el ar fi dispus să-i recomande una din fiicele sale, iar dacă se căsătoresc s-o sfătuiască să se stabilească în Făgăraş. Antonelli i-a recomandat un nepot al său, Samuil Radu, tinerii s-au logodit, dar căsătoria nu a avut loc.**

[246] ***G.B.C. X*, p. 358.**

El le propune fagărăşenilor să întocmească un memorand „scurt şi vinos", doi delegaţi să meargă la Cluj la Pechy, comisarul regal, să-i relateze „de-amănuntul viaţa de dinainte" a lui Lazâr, referindu-se la actele tribunalului criminalist „care au trecut şi prin mâinile unor români ca Bologa, Alduleanu, etc.[247]". Dacă acţiunea nu va reuşi în acest mod să se încerce şi în alt mod. Bariţiu îi va sprijini prin presă, va participa la şedinţa comitetului unde se va discuta problema neacceptării lui Lazâr M. Va contribui şi cu bani dacă va fi nevoie de cheltuieli suplimentare.

George Bariţiu în întreaga sa viaţă a fost nu numai luptător pentru independenţa politică, culturală şi administrativă a românilor. El a fost un militant şi al libertăţii confesionale a românilor, atât înainte de anii 1860 cât şi după, începând din perioada liberalismului acelor ani, dar mai ales după instaurarea dualismului, când din cele două confesiuni ale românilor, greco-ortodoxă şi greco-catolică, aceasta din urmă era tot mai mult ameninţată cu pierderea independenţei sale prin încercările de subordonare a ei de către Biserica Romano - Catolică din Ungaria. Încercările de a-i atrage şi a-i subordona apoi prin promisiunea de a acorda unele subvenţii din partea bisericii catolice ungureşti greco-catolicilor de la Blaj, de a le mijloci subvenţii, mai ales pentru şcolile mitropoliei de la Blaj din partea statului, convocări la congresele bisericii catolice din Ungaria etc.

I-a supărat rău pe românii uniţi din Transilvania şi Ungaria convocarea reprezentanţilor uniţilor la congresul Bisericii Catolice maghiare din martie 1871. Mai întâi a reacţionat – relatează Bariţiu – Axente Sever prin articolul: *Epistola unui român transilvănean către un amic în afaceri ecleziastice şi scolastice*, cu data de 5 nov. 1870 în Gazeta Transilvaniei, nr.19-20 (1871), apoi „Chemarea ..." adresată de Ladislau Basiliu Popp pentru întrunirea unei conferinţe a românilor greco-catolici în vederea apărării autonomiei bisericii lor („Gazeta Transilvaniei" nr. 22/1871) L. B. Popp. Acesta din urmă îi convocă pe toţi intelectualii, clericii şi seculari, greco-catolici la o conferinţă. „Acuma – scria Bariţiu – într-o scrisoare din 30 III n 1871 – întrebarea este: va voi, va putea, va cuteza preoţimea să ia parte la conferinţa din Alba, alături cu secularii".[248] Învăţatul român, considera că la acea conferinţă ar fi fost de dorit să participe cât mai mulţi preoţi pentru a fi reprezentantă toată preoţimea greco-catolică.

---

[247] *Ibidem*, **pp. 358-359.**
[248] *Ibidem*, **p. 362.**

Foarte mult i-a supărat participarea la congresul catolicilor din Ungaria a lui Ioan Oltean, episcop greco-catolic atunci la Lugoj. Această participare la congresul amintit însemna în fapt o încălcare a autonomiei mitropoliei provinciei mitropolitane unite.

Ca răspuns la „chemarea ..." lui L. B. Popp aveau loc conferinţe locale ale intelectualilor uniţi pe care Bariţiu le numea, în general, „conferinţe private".

În calitate de colaborator şi membru în comitetul de conducere al districtului Făgăraş, Bariţiu îl roagă pe Antonelli să-l cheme şi pe el la o conferinţă privată a intelectualităţii din Făgăraş pentru a se înţelege cu privire la conferinţa de la Alba Iulia propusă de L. B. Popp.

Îi atrage atenţia lui Antonelli că o asemenea conferinţă privată este o acţiune preparativă a celei mari care va avea loc la A. Iulia. De aceea, ea trebuia să se îngrijească de pe acum cu întocmirea unui oarecare material, petiţiune, reprezentaţiune sau oricum se va numi către monarh. S-ar putea întâmpla să se aleagă şi o deputaţiune spre a merge la Viena; vor fi necesare speze de călătorie etc. În această perioadă, se pare, Bariţiu punea un accent deosebit pe menţinerea independenţei confesionale. Nu întâmplător. Dieta românească reuşise înarticularea şi a naţiunii române şi a confesiunilor eL Politica de deznaţionalizare ataca naţionalitatea şi confesiunile românilor pe mai multe fronturi. Aplicau metode diferite, , care urmăreau însă acelaşi scop: deznaţionalizarea românilor, înglobarea lor în „marea naţiune maghiară".

Informându-l pe Antonelli despre lucrările de pregătire a unei conferinţe a uniţilor de la Alba Iulia, Bariţiu anunţa că: „s-a scris şi la Blaj şi mai în toate ţinuturile ţării pentru ca să se ţină conferinţe preparative. Să mai scuturăm încă odată din laţuri şi lanţuri! Să vedem, doară, ne vom apropia câţiva paşi către emanciparea noastră, dacă nu şi naţională astă dată, încai ecleziastică".[249] Ca urmare a acestor preparative a avut loc conferinţa românilor greco-catolici din Transilvania de la Alba Iulia, în 13-14 aprilie 1871, care a ales şi numit o delegaţie spre a prezenta împăratului, prin intermediul ministrului maghiar al Cultelor şi Instrucţiuni Publice, Pauler Tivadar, un memoriu în vederea apărării provinciei mitropohtane româneşti unite.

Susţinerea acţiunii de convocare a conferinţei uniţilor la Alba Iuha din 13-14 aprilie 1871 i-a adus un văl de critici lui George

---

[249] *Ibidem*, **p. 363.**

Bariţiu şi lui Ladislau Basiliu Popp, preşedintele „Astrei" în acea perioadă. Bariţiu îi scria lui Antonelli că „parola criticilor" e „dată şi din alte părţi. Alaltăieri îmi veni un comerciant de acilea şi –mi zise curat aşa: ai mortificat dumneata pe mitropolitul Şaguna cu pasivitatea dumitale; a venit timpul ca să-ţi răsplătească cu prisos. Alta: Atitudinea conferinţei noastre din Alba Iulia le-a venit foarte rău".[250] Bariţiu sesizează faptul că nu numai atitudinea şi concluziile autonomiştilor greco-catolici i-a supărat pe activişti şi pe unguri. Problema era în a găsi metode care să-i învrăjbească pe români. Şi s-au folosit din plin de multe alte ocazii de a-i critica pe pasivişti în general, pe George Bariţiu în special şi de a le zdrobi voinţa politică naţională. Şi ocaziile s-au ivit pentru că erau, în mod deliberat provocate chiar de adversari trimişi sau manipulaţi de la Budapesta.

În încercarea de a-i maghiariza cât măi repede pe români, guvernul ungar trimitea funcţionari maghiari în regiunile locuite cu populaţie românească rmajoritară pentru a accelera acest proces, mult dorit de aristocraţia dominantă. Un asemenea funcţionar era şi Rethy Lajos, inspector şcolar numit de guvernul maghiar încă din 1867 pentru comitatul Alba de Sus şi districtele Făgăraş şi Braşov. Acesta s-a implicat în politică încercând să creeze în rândul românilor un curent de opinie favorabil regimului dualist, organizând, printre altele, pe 28/16 III 1871 o întâlnire cu intelectualii români şi maghiari din localitatea Făgăraş. I-a urmat *„banchetul de înfrăţire româno-maghiar de la Braşov"* din 22/10 aprilie 1871, acţiune condamnată de fruntaşii români pasivişti. Bariţiu numeşte acel banchet o tragicomedie executată de românii din Braşov. Sub pretext că voiau să se răzbune pe saşi, românii influenţaţi de Rethy şi Kenyeres (avocat şi redactor al ziarului Nemere) au avut tupeul de a vorbi în numele naţiunii întregi şi a declara prin vocea lui Nicolae Pop (profesor la gimnaziul ortodox din Braşov) că doresc din suflet ca această alianţă în curs de un an să se întindă peste întreaga naţiune. Au hotărât să constituie un comitet cu misiunea de a face propagandă în favoarea prieteniei româno-maghiaro-germană, în întreaga ţară, scrie Bariţiu. Dar adevărata cauză şi adevăraţii iniţiatori ai acestor comitete şi banchete ale prieteniei româno-maghiare era cu totul alta decât aceea pe care o afişau promotorii ei, fie ei români, maghiarii sau germani (alţii decât saşi). Iniţiatorul lor era guvernul de la Pesta, iar cauza trebuia căutată în faptul, că peste un an – în 1872 – vor fi din nou alegeri pentru dieta maghiară de la Pesta. Până atunci căutau

---

[250] *Ibidem*, **pp. 367-368**.

să-i atragă şi pe pasivişti alături de activişti în parlamentul ungar. Întrucât Bariţiu era conducătorul necontestat al pasiviştilor toată furia celor ce conduceau aşa zisa - mişcare de înfrăţire româno-maghiaro-germană s-a concentrat asupra sa. Bariţiu a ripostat printr-un articol publicat în „Gazeta Transilvaniei".

La articolul lui George Bariţiu: *Braşov: La festivităţile demonstrative din 22/10 aprilie,* din „Gazeta Transilvaniei nr.29 din 1871 i se răspunde în aceeaşi publicaţie nr. 31 din 3 V/21 IV 1871 prin articolul intitulat: Răspuns, respectiv dechiaraţiune la articolul din „Gazeta Transilvaniei" nr. 29/1871, intitulat „Festivităţile demonstrative din 22/10 aprilie a.c. Articolul este un atac virulent la adresa lui George Bariţiu, a poziţiilor lui politice, în primul rând. Este semnat: „în numele a 147 de semnatari", ale căror nume nu erau dezvăluite. Marele nostru publicist, respingând acel atac – scria, printre altele – „Ei iacă şi *pasquilul* celor 147 (adică celor 7) publicat în *Gazetă,* plin de minciuni şi injurii de marţa&irşi de faliţi puşi la cale de cei doi provocatori şi prin Lengher et comp. Dară să las persoana mea cu totul la o parte. Mint ei când neagă motivele aduse de mine pe care le avură pentru ca să executeze acea comedie, căci acelea au fost şi nu altele. Mint când susţin că dorinţa lor a fost ca să se pună bine cu secuii (şi cu armenii). Nicăieri în ţara asta – ripostează Bariţiu – nu domnea atâta toleranţă şi pace ca în Braşov, ceea ce şi zace în natura oricărei pieţe comerciale şi cu atât mai vârtos în aceasta locuită de toate soiurile de oameni, din răsărit şi din apus. Aşadară, din cauza vieţii sociale nu era lipsă de nicio demonstraţiune, de fanfaronadă şi de speze oarbe".[251]

Trădarea, este la mijloc In acest caz generată în mare parte de interese locale şi personale: Unii din cei interesaţi – cazul lui Bran de Lemeni – susţinătorul cel mai puternic al iniţiativei aşa zisei înfrăţiri româno-maghiare din 22/10 IV /1871, urmărea să fie ales în parlamentul ungar în sesiunea 1872-1875.

Valul criticilor, îi scria G. Bariţiu lui Antonelli într-o scrisoare din 4 mai 1871, l-a ajuns şi pe Ladislau Basiliu Popp, preşedintele *Astrei* din 1867. „Preşedintele Asociaţiunii noastre – relata învăţatul român -, dezgustat peste măsură prin defăimările şi mojiceştile invective mai vechi vomite asupră-i prin Iosif Vulcan, Poruţiu ş. a. în publicitate iară mai curând amărât până la suflet pentru suspieionările publicate de A. Roman, este decis a-şi da dimisiunea şi a se retrage

---

[251] ***Ibidem,* p. 367.**

din toate afacerile naţionale pentru tot restul vieţii sale".[252] Mai experimentat, dar şi mai călit în lupta politică, socială şi publicistică, Bariţiu îl sfătuieşte pe Ladislau Basiliu Popp să nu ia în seamă acele critici, să nu le facă astfel pe placul inamicilor interni şi externi.

Acei ce îl atacau pe Bariţiu în presă ca şi pe L. B. P. nu-i atacau ca indivizi, ci ca reprezentanţi ai românismului, considera marele nostru istoric. Apărarea ideilor promovate de ei ca şi munca de culturalizare şi instruire a neamului erau o cauză comună a tuturor românilor. De aceea la înlăturarea antiromânismului şi a plecăciunilor în faţa străinilor se simţea nevoia să ia parte un număr cât mai mare de români. Este ceea ce îi propunea Bariţiu îhtr-o scrisoare adresată lui Antonelli să facă în cazul banchetelor organizate de inspectorul Rethy Lajos. El îi scrie vicarului făgărăşan că ar fi de dorit să găsească 2-3 persoane care să facă o declaraţie în *Federaţiunea,* ziar românesc, în care „Demonstraţia politică de la 22 aprilie din Braşov se poate considera numai ca locală, care nu poate obliga pe naţiuneia nimic".[253] O naţiune îşi poate manifesta voinţa numai în dieta ţării sau într-un congres naţional. Până atunci, orice manifestaţie particulară de natură să compromită interesele naţiunii şi ale patriei, românii o consideră neavenită, nu poate fi luată în seamă şi-şi declina orice solidaritate cu organizatorii. Românii trăiesc şi vor trăi în pace cu toţi componenţii lor. Dar, în acelaşi timp, să-i avertizeze pe organizatorii unor manifestări particulare în numele românilor că: „Altceva este terenuL pe care sunt dreptele pretensiuni ale naţiunii româneşti. Acestea sase împlinească".[254] Pentru aceasta românii vor lupta şi le vor cuceri; Era credinţa pe care a profesat-o marele nostru istoric în îndelungata sa viaţă. Spre exemplu, invitat la şedinţele consiliului de conducere al districtului Făgăraş, Bariţiu i-a scris lui Antonelli că nu va participa. Cauza neparticipării era dată de obiectul discuţiilor: şcolile comunale. La şedinţa era anunţată şi participarea inspectoratului Rethy Lajos, cunoscut în epocă prin insistenţa transformării şcolilor confesionale româneşti şi chiar ungureşti în şcoli comunale sau în şcoli de stat care ieşeau de sub controlul confesiunilor. Decât şcoli comunale româneşti, în care generaţiile tinere să fie maghiarizate, românii mai bine să se lipsească de avantajul de a avea şcoli comunale româneşti. Dar, el nu era în general împotriva şcolilor comunale, adică de stat. „De această

---

[252] ***Ibidem*, pp. 366-367.**
[253] ***Ibidem*, p. 365.**
[254] ***Ibidem*.**

doctrină – preciza istoricul ardelean – m-aş ţinea strâns până atunci până când s-ar vedea restaurată autonomia Transilvaniei şi *întregiunea* ei *aşcr,* încât elementul nostru românesc să fie dătător de ton într-însa, apoi fie aceasta oricând va fi. Eu cred că, oarecând, tot va veni!

Dar până atunci? Ne vom adopera să ajutăm pe ordinariate în rezistenţa lor, fiecare în cercul său de activitate".[255] Deci românii să reziste atacurilor dominanţilor, care încercau să le ia din mână instrucţia naţională, factor important de menţinere al conştiinţei naţionale. O asemenea convingem răspândită în rândurile românilor nu putea decât să irite aristocraţia dominantă maghiară, determinând-o să intensifice măsurile de ungurizare, iar unde era posibil de desfiinţarea şcolilor naţiunii române.

Rethy Lajos era unul din specialiştii maghiarizării şcolilor româneşti din Transilvania. George Bariţiu îi atrage atenţia lui Antonelli în scrisoarea din 9 iunie, că Rethy Lajos are planuri pentru districtul Făgăraşului. Planul lui merge foarte departe. A început însă cu districtul Braşovului. A prefăcut şcolile ceangăilor luterani în şcoli neconfesionale, comunale, le-au adus profesori calvini.

Cu românii din Şcheii Braşovului continuă fraternizarea, mergând şi la maialele lor, toastând în stil demagogic. Rethy, spune Bariţiu, este un demagog plătit de stat pentru a face propagandă maghiară. Saşii încearcă pe toate căile, scrie Bariţiu, să scape de el. Ar fi bine ca parohul unit din Făgăraş să-l roage pe episcop să-i scrie ministrului să-l mute pe Rethy L. de acolo pentru a evita orice scandal. Bariţiu îl previne pe Antonelli, că dacă Rethy Lajos va fi prezent la consiliul şcolar în Făgăraş, el va încerca, dacă nu în altă parte, cel puţin la masă, să-i îmbrobodească pe români, să toasteze în onoarea românilor şi prieteniei româno-maghiare şi a fraternizării ş. a ş. a. „Răspunsul cel mai bun ar fi absentarea de la masă a românilor independenţi. Funcţionarii vază ce vor face".[256] Funcţionarii erau obligaţi să se supună dispoziţiilor superiorilor. Parohul, în schimb, nefiind funcţionar de stat, avea libertatea chiar să ceară să se dea acelui district, inspector care să cunoască limba românească perfect şi care să se abţină de la intrigi de politică „şi să-şi vază de serviciul său".

Aceleaşi probleme referitoare la lupta pentru păstrarea independenţei bisericii greco-catolice din Transilvania şi atragerea

---

[255] ***Ibidem,* p. 369.**
[256] ***Ibidem,* p. 370.**

atenţiei asupra unor măsuri de deznaţionalizare şi dezbinare între români luate de guvernul din Pesta le-a discutat G. Bariţiu şi cu profesorul loan Micu Moldovan de la Blaj. Dacă în corespondenţa cu Antonelli accentul cădea pe măsurile concrete de contracarare a acţiunilor antiromâneşti ale guvernului ungar şi mai puţin pe latura teoretică, în corespondenţa cu loan Micu Moldovan accentul cade pe latura teoretică a problematicii. Dar, şi într-un caz şi în celalalt, nu era neglijată faţa cealaltă a problematicii teoretice într-un caz, practică în cealaltă. Cu Antonelli schimbă cu precădere păreri cu privire la buna administrare a unei unităţi administrative dominată de români, cu I. M. Moldovan schimba cu precădere idei de natură teoretică şi orientare a politicii naţionale a românilor ardeleni, precum şi păreri cu privire la funcţionarea Societăţii Academice din Bucureşti, ai cărei membrii erau ambii.

Într-o scrisoare din 16/4 oct. 1869, George Bariţiu recunoaşte că el s-a interesat întotdeauna de soarta bisericii româneşti, în genere, şi de a bisericii greco-catolice, în specie. Dar el nu s-a amestecat niciodată în treburile ecleziastice, cu excepţia cazurilor când i s-a cerut să ia parte la o anumită problemă ecleziastică, ceea ce s-a întâmplat foarte rar. În anul 1888, întrucât i s-a solicitat din mai multe părţi, a luat parte activă la elaborarea cunoscutelor puncte acceptate de sinodul alegătorilor. Este vorba despre cele 10 puncte stabilite la 10 VIII 1868 într-o şedinţă preliminară a sinodului electoral, „privind restaurarea autonomiei şi constituţiunii sinodale a bisericii greco-catolice". Acestea accentuau, pe de o parte, necesitatea apărării autonomiei şi sinodalităţii, pe de alta a moştenirii orientale a bisericii unite în ceea ce priveşte disciplina, ritul şi dreptul canonic. La data trimiterii scrisorii, Bariţiu îi spune că la sinodul convocat pe 20-22 oct. 1869 va avea aceleaşi convingeri pe care le-a avut în 1868. Fără acceptarea acelor puncte adoptate la şedinţa din 10 III 1868 clerul greco-catolic nu va avea niciun viitor. Dualismul, atrage atenţia G. Bariţiu, a declanşat noi forme şi metode de încălcare a principiului autonomiei bisericii greco-catolice, dependentă direct de Scaunul papal. Biserica greco-catolică ia şi ea contramăsuri de păstrare a autonomiei ei faţă de biserica catolică din Ungaria, care dorea s-o subordoneze pe cea unită a românilor ardeleni. Sinodul electoral din 10-11 VIII 1868 de la Blaj, în care episcopul de Gherla, loan Vancea a primit cele mai multe voturi, fiind numit apoi de împărat şi confirmat de papă ca mitropolit al provinciei de Alba Iulia şi Făgăraş s-a reafirmat, printre altele şi principiul autonomiei bisericii greco-catolice, dependentă – am văzut mai sus - direct de scaunul papal de la Roma. Discuţia cu privire la afirmarea principiului autonomiei

bisericii greco-catolice au fost provocate şi de noile măsuri ale bisericii catolice din Ungaria ce tindeau să încorporeze această confesiune în sistemul său, şi apoi să dispară ca biserică sau confesiune aparţinătoare numai românilor transilvăneni. Bariţiu consideră că prin publicarea de către Ioan Micu Moldovan a culegerii: *Acte sinodale ale bisericii române de Alba Iulia şi Făgăraş IBlaj, 1869, II, Blaj 1872* face un bun serviciu.

Cu privire la discuţiile mergerii mitropolitului de Blaj la congresul catolicilor unguri de la Pesta, publicistul român afirma că el nu l-ar condamna. Ei spune că trebuie făcută deosebirea între ţinuta şi acţiunile naţiunii şi între ţinuta şi acţiunile arhiereilor noştri, Preasfinţiile lor pot să meargă unde vor, dar să vorbească numai în numele lor nu al naţiunii, să vorbească ca particulari, ca fii devotaţi ai naţiunii, „dar să nu-şi asume obligaţii în numele naţiunii până nu-va avea plenipotenţie, mandat de la aceasta".[257]

Într-o altă scrisoare din 30 iunie 1869 către I. M. Moldovan, George Bariţiu revine asupra invitaţiei şi participării la Congresul Catolicilor Unguri de la Pesta. El îi confirmă profesorului blăjean că potrivit circularei mitropolitului Vancea s-au ţinut sinoade în toate cele 39 protopopiate ale eparhiei Blajului în vederea adoptării unor hotărâri privind participarea sau nu a reprezentanţilor bisericii unite la Congresul Catolic al Ungurilor la Pesta din iunie 1869. În unul din protopopiate a fost ales ca delegat laic George Bariţiu. Desigur, Bariţiu nu a participat. În alte două au fost aleşi Ioan Olteanu de Lugoj şi Iosif Pop Szilâgyi de Oradea. Aceştia doi din urmă au participat.[258]

Prin convocarea greco-catolicilor din Ardeal, catolicii unguri urmăreau desfiinţarea şi deci lichidarea acestei confesiuni româneşti, ea ţintea însă, după cum am văzut mai sus, mult mai departe: desfiinţarea naţiunii române. Era, în fond, după părerea lui Bariţiu, o mişcare de tip iezuitic, decât de natură religioasă. „Pe viul D-zeu! – exclama istoricul român ardelean – Ultramontaniştilor noştri le căşună a sparge eclezia greco-catolică",[259] provocând la luptă, intelectualitatea română. Aceasta a primit lupta care va continua până va ieşi un învingător. Lupta va continua, considera Bariţiu, până unde arhiereii greco-catolici vor fi opriţi să nu cuteze a merge la Roma, până ce nu vor ţine sinoadele diecezane înadins pentru acel scop, care

---

[751] ***Ibidem*, p. 388.**
[258] ***Vezi nota 3 în G. B. C. X*, pp. 389-390.**
[259] ***G. B. C. X*, p. 390.**

trebuiau să stabilească cu care Romă vor trata, cu cea catolică sau „cu cea iezuitică, adică eretică? Pentru că doctrina iezuiţilor în ochii noştri este eres şi încă foarte periculos şi ruşinător pentru creştinism".[260] Bariţiu considera că doctrina catolică este doar un înveliş pentru eretici. Ei o foloseau nu în scopuri religioase, ci în scopuri de dominare a unei mari părţi a globului pământesc. Pentru greco-catolici, susţinea istoricul român, numai principiile stabilite la sinodul din 20-22 oct. 1868 îi asigura existenţa în viitor.

Bariţiu era oarecum nemulţumit de faptul că mulţi intelectuali foloseau noţiunile de *ultramontanisrrr şi iezuitism* fără să le înţeleagă sensul lor real. Simte nevoia să le descifreze sensul pentru a-i ajuta pe greco-catolicii ardeleni să se-ferească de catolicii unguri care nu promovau un catolicism pur, ci un catolicism infestat de iezuitism. „Eu din parte-mi sub ultramontanism înţeleg una maximă şi una programă, nu religioasă sau chiar confesională, ci de stat, mirenească. Acea maximă este: *Imperiul antic roman să se restaure în forme creştmizate*. În ochii partitei ultramontane, papa este succesorul împăraţilor antici, mascat în veşminte ecleziastice, iară colegiul cardinalilor este *continuaţiunea senatului roman antic, tot mascat Imperium sine fine* (imperiul fără sfârşit). Acesta este scopul, iară religiunea creştină catolică e luată numai de coperământ până la un timp oarecare. Iezuiţii sunt garda pretoriană a imperatorului mascat. Infailibilitatea este, nici mai mult, nici mai puţin, decât despotismul încarnat, cel mai înfricoşat şi cel mai periculos din toate despotismele din lume, totodată părintele şi patronul tuturor despotismelor profane, adevăratul şi genuinul anticrist pe pământ".[261] Clerul unit nu poate susţine o asemenea absurditate. Un imperiu roman bazat pe 200 milioane catolici pe plan mondial şi doar de 25 de milioane de italieni nu putea restaura un imperiu mondial compus din 3 miliarde de oameni cam cât era populaţia lumii prin 1870. Românilor le trebuia nu o biserică subordonată statului, ci o *biserică autonomă faţă de stat, eclezie liberă în stat liber,* iar în relaţiile cu papa să aplice principiul: *Conciliul supra papam* (Consiliul mai presus de papa). Aceste precizări (reflecţii) constituiau un răspuns la o scrisoare a lui I. M. Moldovan către Bariţiu din 12 oct. 1869[262], în perioada când profesorul blăjan se pregătea pentru publicarea volumelor I şi II ale *Actelor sinodale ale bisericii române unite de* ALBAL *şi Făgăraş.*

---

[260] *Ibidem.*
[261] *Ibidem*, p. 393.
[262] *Ibidem*, (Vezi şi G.B.C. IV, pp. 273-274).

Bariţiu se scuză că tratează subiectul mai detaliat pentru că scrisoarea trimisă de profesorul I. M. Moldovan i-a sosit cu întârziere. Istoricul român, îi povesteşte corespondentului său din Blaj, că data şi scopul sinodului din 12 aprilie (30 martie) 1869 la Alba Iulia a fost anunţată şi comisarului regesc (Em. Pechy), dar, de data aceasta, „nu însă sub formă de cerere, pentru că noi ne vom aduna în tot cazul şi sperăm că nu vom fi sparţi cu baioneta, căci nu ne adunăm ca să facem politică, ci *biserica,* pentru că am ajuns la acea convingere că de nu vom sări noi în ajutor acestei eclezii subminate şi înveninate, zilele ei se vor putea număra, cum am zice, pe degete".[263] Presiunile asupra bisericii unite a românilor ardeleni din partea statului şi a catolicismului ungar erau foarte puternice. Clerul era oarecum timorat. Contribuia la aceasta faptul că majoritatea uniţilor îmbrăţişează „pasivismul" în domeniul politicii naţionale. L. B. Popp, Bariţiu şi alţii au sesizat momentul delicat în care se găsea clerul unit, recurgând la o stratagemă: au preluat lupta împotriva integrării bisericii greco-catolice în biserica catolică ungurească în numele intelectualităţii unite greco-catolice. De aceea chemarea prin „Gazeta Transilvaniei" nr.22 din 17/29 HI, semnată de L B. Popp la 10/22 V, în Pesta, prin care se convoca o conferinţă a intelectualităţii unite la Alba Iulia pentru data de 13 IV 1871 a fost intitulată: *„Către inteligenţa română de religiunea orientală unită".* Oricum citind corespondenţa lui Bariţiu din acea perioadă 1867-1871 cu privire la organizarea rezistenţei bisericii unite, observăm că eforturile sale sunt orientate spre foarte multe obiective ale activităţilor naţiunii române. Aceasta se explică prin faptul că şi eforturile puterii politice a dualismului austro-ungar erau direcţionate către multe forme ale activităţii umane în vederea înglobării românilor în naţiunea maghiară.

Şcoala constituia una din instituţiile cele mai mult supuse sistemului propagandistic de maghiarizare. Cele mai multe eforturi ale maghiarizării reţelei şcolare româneşti se concentrau în oraşele mari cu şcoli mai multe şi cu elevi mai mulţi, mai ales în cele cu populaţie românească mai numeroasă. Nu întâmplător activităţile lui Rethy Lajos la Braşov, Făgăraş şi din alte părţi sunt analizate de Bariţiu în corespondenţa cu cei doi mari oameni de cultură, deoarece atât Antonelli cât şi I. M. Moldovan erau factori responsabili în reţeaua şcolară a românilor uniţi chiar în acele regiuni unde guvernul maghiar făcea şi presiunile cele mai mari în vederea deznaţionalizării românilor şi a desfiinţării reţelei lor şcolare.

---

[263] ***Ibidem*, p. 394-395.**

CAPITOLUL 4.

Memorandistu! George Bariţiu

4.1. Participarea lui G. Bariţiu la mobilizarea prin mişcarea memorandistă de luptă împotriva dominaţiei dualismului austro-ungar

Pierderea autonomiei politice de către Transilvania şi instaurarea dualismului austro-ungar, la 1867, nu l-au descurajat pe George Bariţiu cu privire la viitorul liber, democrat şi naţional românesc al acestei părţi de ţară românească. El s-a implicat în continuare în toate formele de activitate socială, economică, culturală instructiv educativă cu ajutorul cărora— spera el – va veni o zi când Transilvania îşi va dobândi libertatea naţională şi socială de sub dominaţia străină. El a rămas în continuare liderul de necontestat al mişcăriLnaţionale de eliberare a românilor transilvăneni din secolul al XDC-lea – chiar dacă unii contemporani - au încercat să-i submineze autoritatea.

În această parte a studiului nostru ne vom referi la contribuţia marelui nostru om politic în domeniul mişcării memorandiste, a organizării şi conducerii Partidului Naţional Român şi a organizării electoratului român, începând cu anul 1869 până la sfârşitul vieţii sale.

Am văzut în paginile anterioare că prima conferinţă electorală a românilor după dualism, convocată de Elie Măcelariu s-a ţinut la Mercurea lângă Sibiu în 7-8 martie 1869. Din motive de siguranţă, Bariţiu nu a putut participa la această conferinţă. El a contribuit la buna desfăşurare a ei din umbră, ţinând legătura cu Visarion Roman, Elie Măcelariu şi Iacob Bologa; dar mai ales cu primul din cei trei numiţi. Referindu-se la lupta dintre activişti şi pasivişti, la orientarea în viitor a conduitei politice, Bariţiu are cuvinte de laudă pentru modul cum şi-au apărat activiştii cauza. „Frumos îşi apăraseră activiştii teza lor",[264] apreciază Bariţiu în mod obiectiv. Dar argumentele cele mai convingătoare le aveau pasivişti. La aceste argumente s-au adăugat şi cele ale deputaţilor români, care făcuseră

---

[264] Vezi: *Părţi alese din istoria Transilvaniei, voi III*, p. 485.

parte din dieta Ungariei, venind de acolo dezamăgiţi, dezgustaţi şi amărâţi de modul cum fuseseră trataţi şi câte au păţit în perioada parlamentară 1867-1869.

„Rezultatul conferinţei – scria Bariţiu – a fost votarea pasivităţii absolute faţă cu alegerile dietale; constituirea clubului naţional prin alegerea unui comitet de 25 membri, iară scaunul acestuia s-a decis să fie tot Sibiul. Ordinea în acea conferinţă a fost exemplară".[265] Dar nu a contat nici „ordinea exemplară" de care vorbeşte Bariţiu, nici dreptatea şi dorinţa pe care o aveau românii de a-şi păstra fiinţa naţională, ministerul de interne al Ungariei printr-un ordin din 18 martie a casat comitetul de 25, precum şi orice filiale s-ar fi înfiinţat undeva. Contestaţia lui Efie Măcelarul – ales preşedinte al Partidului Naţional Român a fost şi ea respinsă de acelaşi minister printr-un intimat din 8 aprilie cu nr.1213 din 1869, care „a decretat din nou spargerea comitetului".

Deci românilor fi se mai interzice încă odată o formă de organizare naţională pe întreaga Transilvanie. Lupta pe plan politic trebuia reluată. Din nou conferinţe naţionale, locale, cercuri şi comitete electorale etc.

Faptul că românii transilvăneni au fost trădaţi şi de împăratul Austriei şi de clasele dominante din Ungaria, că au pierdut şi bruma de autonomie de care se mai bucurau, i-a pus în situaţia să reînceapă şi să continue lupta pentru redobândirea autonomiei naţionale. Românii ajunseseră la începutul deceniului al 7-lea şi în decursul deceniului al 8-lea la concluzia că lupta de eliberare naţională nu se mai poate limita numai la mişcarea şi organizarea politică. Se conştientizează tot mai mult că sunt necesare instituţii şi întreprinderi puternice în toate domeniile vieţii politice, sociale şi economice. Deceniul al 7-lea debutează cu organizarea *Asociaţiei Transilvane pentru literatura şi cultura poporului român* cu conferinţe naţionale, înfiinţarea unei mari fabrici mecanice de hârtie româneşti, iar mai târziu cu înfiinţarea unei mişcări bancare româneşti, a unei mişcări cooperatiste româneşti, diversificarea şi întărirea reţelei şcolare româneşti etc.

Pe plan politic românii au continuat lupta politică prin încercarea, nereuşită însă, de a crea un mare partid naţional românesc. Interzis de autorităţi Partidul Naţional Român şi-a continuat lupta, am putea spune, în semiilegalitate. El va continua să-i organizeze pe alegătorii români din Transilvania şi să întocmească memorande

---

[265] ***Ibidem.***

pentru împăratul în care, cu toate atitudinile ambigue şi trădările faţă de români, aceştia încă nu-şi pierduseră complet încrederea în instituţia împărătească.

Prima formă de mişcare politică la care au recurs românii a fost aceea a memorandumurilor.

Imediat după interzicerea Conferinţei Naţionale de la Mercurea, conducătorii românilor au considerat necesar să pună în aplicare o hotărâre a acesteia de a se cuprinde într-un *Memorandum* toate dorinţele şi revendicările pe care să le prezinte împăratului. S-a recurs tot la un memorand întocmit de George Bariţiu. E drept va fi un memorand care a ajuns până la uşa destinatarului, dar care nu i s-a înmânat niciodată acestuia.

Este vorba despre im document pe care G. Bariţiu l-a trimis împreună cu o scrisoare din 5 martie 1869 lui Visarion Roman şi pe care el îl numeşte pur şi simplu „adresă". Face specificaţia însă că „Adresa" nu a fost ideea sa, „ci i s-a trimis spre revizuire de la loc foarte competent românesc, dară am fost necesitat a casa partea a doua şi a formula cum vedeţi".[266] Deci, Bariţiu îşi atribuia numai partea a Ii-a, care a şi constituit memorandul despre care a fost vorba mai sus şi despre care se va mai vorbi încă o perioadă de timp. „Adresa" pe care apoi Bariţiu o numeşte *proiect* era „numai pentru cazul când conferinţa ar afla cu cale a se adresa din nou la tron. În acest caz documentul va constitui, scria el, o bună bază de discuţii. Dacă nu le va folosi, îl ruga pe V. Roman să i-l retrimită prin aceiaşi delegaţi braşoveni prin care-l şi primiseră.

În timpul conferinţei, după o încercare a lui Aron Densuşianu, de a propune un document în 8 puncte, care susţinea linia pasivităţii, unii delegaţi subliniind importanţa problemelor puse în discuţie de delegatul braşovean, au considerat că propunerea trebuie înaintată unei comisii care să raporteze asupra ei în şedinţa următoare. După mai multe discuţii, Ilie Măcelariu prezintă conferinţei un document primit din partea mai multor bărbaţi, „Un proiect de rezoluţiune, într-un text de 12 pagini. In „proiect", spune Măcelariu se scrie despre starea românilor din momentul în care au fost *„scoşi de la toate drepturile politice, dar mai cu seamă, cu privire la anii mai de curând trecuţi"*. Fiind un document care putea servi şi ca baza unui memorand pe care intenţiona să-l trimită conferinţa, Aron Densuşianu şi-a retras propunerile sale. Iar materialul trimis de Bariţiu a fost încredinţat unei comisii de cinci pentru a-l studia şi a face un raport în

---

[266] *G. B. C. VII*, p. 192.

faţa conferinţei. Din lipsă de timp, comisia nu l-a putut studia până la şedinţa conferinţei de a doua zi. Comisia consideră că „elaboratul" este atât de momentos, este atât de mare, „şi de un cuprins atât de vast, încât nu ne-a fost cu putinţă în timpul acesta scurt a ne informa despre el. Deci îl reaştem prezidiului, cu condiţia, ca să se concreadă Comitetului Central spre pertractare ulterioară". Erotoeolul conferinţei consemna şi el că după ce va primi o formă corespunzătoare i se va da întrebuinţarea cea mai adecvată intereselor naţionale.

Primit cu multă consideraţie şi hotărându-se să fie înmânat împăratului, purtat până la Viena de către I. Măcelariu, acesta studiindu-l cu temeinicie a ajuns la concluzia că în forma de atunci, elaboratul nu mai corespundea noii situaţii şi împrejurări în care se găseau românii. Mergând, în principal, pe aceeaşi linie a memorandului din 1866 întocmit tot de către G. Bariţiu, noii conducători care se găseau în fruntea mişcării naţionale alături de Bariţiu îi atrag totuşi acestuia atenţia că această linie este cam depăşită de cursul evenimentelor şi că nu mai putea fi susţinută ca atare. Tocmai de aceea nici nu s-a mai revenit asupra acestui memorand, care, în fond, fusese stopat deja de la 7-8 martie 1869 de la Mercurea.

Visarion Roman, Ilie Măcelariu, loan Raţiu, Iosif Hodoş ş. a. lideri şi-au dat seama că mişcarea petiţionară trebuia schimbată, ceea ce a dus la anumite disensiuni între ei şi George Bariţiu. Dar istoricul român era un om foarte receptiv la ceea ce se întâmpla în jurul său. Chiar dacă, iniţial, s-a supărat că memorandul său a fost abandonat, el a căzut însă de acord că tactica trebuie schimbată, ba mai mult, el a fost de acord să-şi asume riscul de redactare a unui nou memorand, care să aducă la cunoştinţa Europei fapte zguduitoare, autentice ale opresiunii la care erau supuşi românii din Austro-Ungaria. Cerea în schimb celorlalţi lideri să-i pună la dispoziţie date, fapte, acte oficiale în număr cât mai mare, să i se aducă deci probe, dovezi foarte multe etc.[267].

Despre memorandul de la Mercurea Teodor V. Păcăţean scria că acesta nu a fost nici publicat, ci a pierit, cine ştie în ale cui mâini". Iar Bujor Surdu preluând această informaţie scrie că nu se cunoştea conţinutul lui. În realitate memorandul de la Mercurea din 1869 nu a

---

[267] *G. B. C. VII*, p. 196.

pierit El a fost publicat 9 ani mai târziu în revista „Transilvania"[268] editată de „Asociaţiune" şi redactată de George Bariţiu.

Casarea Comitetului Naţional Central de la Mercurea, de către organele de stat ale Ungariei, - am văzut – nu i-a demoralizat pe românii transilvăneni. Dacă guvernul Andrâssy nu era dispus să tolereze un partid organizat pe baze etnice în Transilvania, dispunând „sistarea activităţii" Comitetului, nici românii nu mai erau dispuşi să renunţe la organizarea unui partid politic naţional. Românii se pregătesc pentru o nouă conferinţă. Ea va avea loc în 24 ianuarie 1870 la Turda. A fost pregătită însă pe căi subterane, recurgându-se la „consfătuiri intime", „banchete politice" etc. Pentru conferinţa din 24 ianuarie 1870, s-a luat ca pretext ziua de naştere a lui Ioan Raţiu. Au luat parte 20 de persoane, unii neputând veni s-au pronunţat în scris asupra liniei politice de urmat. De data aceasta, având experienţa conferinţei de la Mercurea şi ştiindu-se la ce se pot aştepta românii din partea oficialităţilor, conferinţa intelectualilor de la Turda a fost mult mai bine pregătită şi mult mai bine susţinută de presă prin publicaţiile: „Gazeta Transilvaniei"; „Federaţiunea". Participanţii la conferinţă au dat dovadă şi de multă iscusinţă, publicând *„Programa"* în 17 puncte, mai întâi în *„Românul"* din „România" şi numai după aceea în „Federaţiunea" lui Al. Roman de la Budapesta. Programul prevedea forme de organizare mai adecvate şi mai flexibile în vederea apărării intereselor naţiunii române din Transilvania. Se crea o deputaţiune generală din trei membri ordinari şi doi supleanţi, care trebuia să se înţeleagă cu inteligenţa română din toate colţurile Transilvaniei în vederea atingerii acestui scop. Deputaţiunea generală avea ca sarcină să dezbată cauza naţională în congregaţiuni de municipii, unde românii, vor stărui să se propună – chiar dacă sunt în minoritate – dezbateri şi decizii de trimitere la suveran de reprezentanţi, care să ceară schimbarea sistemei. Reprezentaţiunile trebuiau aduse la cunoştinţa suveranului chiar dacă congregaţiunile municipale ca atare refuzau să o facă.

De această dată programul politic al noului partid al românilor lărgeşte sfera de apărare şi susţinere a intereselor românilor: el prevede ca noul partid „să se îngrijească de înaintarea poporului în cultură şi promovarea intereselor materiale prin industrie, meserii şi comerţ. Începuturile se făcuseră în faptă. George Bariţiu era directorul unei fabrici mecanice de hârtie la Zămeşti, Visarion Roman înfiinţase prima unitate de credit cooperatist românească la

---

[268] *Vezi: „Transilvania" XI,* nr. 22 şi nr. 23/1878.

Răşinari, în anul 1868, tot el, în coînţelegere şi colaborare cu George Bariţiu pregăteau statutele Băncii „Albina", care se va înfiinţa în 1872. Iar pe plan cultural, românii din Transilvania aveau deja o realizare extrem de importantă, care va contribui tot mai mult la unitatea de acţiune a românilor de sub imperiul austro-ungar: Asociaţiunea...".

Noua organizare a P.N.R. prevedea stabilirea de noi legături nu numai cu românii din Bucovina, ci şi cu celelalte naţiunLapăsate de monarhie: boemii, croaţii, sârbii, slavonii ş. a. în vederea pornirii cu mai multă energie şi rezultate pentru câştigarea drepturilor naţionale".

Conferinţa de la Turda, le atrage atenţia ungurilor, că atât timp cât se va menţine dualismul şi nu se va restaura autonomia Transilvaniei, sistemul este tot atât de periculos pentru ei, cât este şi pentru românL

În afară de „deputaţiunea generală", conferinţa prevedea alegerea în fiecare municipiu şi a unei „deputaţiuni" de 10 sau mai mulţi membri, care prin deputaţiunea generală va înainta la organele mai înalte problemele cu care se confruntă municipiul, având însă grijă ca drepturile naţionale (de organizare, dezvoltare culturală, socială, economică şi spirituală ale românilor să fie garantate). Cei trei împuterniciţi de conferinţa de la Turda au fost : Elie Măcelariu, Gabriel Manu şi loan Raţiu, iar în cazul când unul din aceştia ar fi fost împiedicat de a-şi îndeplini obligaţiile de către organele oficiale ale statului, erau împuterniciţi alţii să-i înlocuiască: loan Hanea – protopop, dr. Avram Tincu, avocat şi Nicolae Găetan, avocat

După cum observăm, membrii deputaţiunii erau colaboratori mai vechi ai lui G. Bariţiu, care îl informau şi în prezent cu privire la desfăşurarea lucrărilor şi a rezultatelor conferinţei.

Desigur, programul nici de data aceasta nu a întrunit adeziunea întregii intelectualităţi româneşti. El a fost criticat, atacat sub masca ipocriziei, mai ales de câţiva funcţionari români, care spuneau că el exprimă doar părerea unor indivizi izolaţi, care s-au întâlnit întâmplător la Turda, nu au fost convocaţi de nimeni.

Dincolo de criticele unor cozi de topor, programul a stârnit, de această dată o mare îngrijorare pentru guvernul ungar. Acesta nu numai că se găsea în faţa unui Partid Naţional Român puternic, ci se găsea şi în faţa unui partid care-şi propunea să facă front comun cu celelalte naţiuni asuprite din monarhie. Tot atât de tare, dacă nu şi mai tare, se temea guvernul de aducerea la cunoştinţa opiniei publice europene a adevăratelor stări şi tratamente, adeseori inumane, la care erau supuse naţionalităţile din diferite ţări subordonate Ungariei

dualiste. Guvernul ungar s-a temut întotdeauna şi se temea încă la 1870 că Partidul Naţional Român va întocmi şi va prezenta împăratului şi opiniei publice europene un *memorand – protest.*

Am urmărit în paginile anterioare corespondenţa dintre George Bariţiu şi Visarion Roman şi Hie Măcelariu pe de o parte, şi dintre Ilie Măcelariu şi Visarion Roman pe de altă parte ca şi corespondenţa dintre George Bariţiu şi loan Raţiu din care s-a conturat ideea, că mijlocul de luptă prin memorandumuri şi chiar petiţii către împărat şi alţi mari demnitari nu era încă perimat. Dar s-a ajuns la concluzia că forma de luptă nu trebuie limitată la un singur destinatar, împăratul sau marele demnitar. Memorandul trebuie şi poate să se adreseze şi opiniei publice europene şi mondiale, se poate adresa şi şefilor de state sau guverne ale marilor puteri etc.

Acest punct de vedere a fost însuşit şi de conferinţa de la Turda din 24 ianuarie 1870, care şi-a exprimat dorinţa de a redacta uru memorand pentru a fi înaintat împăratului de către o delegaţie numeroasă. Ideea promovată de V: Roman, I. Măcelariu, I. Raţiu şi G. Bariţiu începea să câştige cea mai hotărâtă parte a intelectualităţii româneşti ce urma linia pasivistă a mişcării naţionale imprimată de Conferinţa Naţională din 7-8 martie 1869 şi reafirmată la diferite întâlniri în diverse localităţi numite de George Bariţiu, am văzut, „conferinţe private". Ideea unui memorand al Conferinţei de la Turda şi orientarea lui în conformitate cu discuţiile anterioare ne-o confirmă şi Visarion Roman care îi scria într-o scrisoare din 28 II 1870 lui G. Bariţiu că: „Sămânţa aruncată prin conferinţa sau coîntâlnirea de la Arad cu H. (Iosif Hodoş) de care v-am scris, a încolţit şi răsărit binişor la Turda". Într-o corespondenţă din 1 II 1870 I. Raţiu îi reaminteşte lui Iosif Hodoş, că trebuie să se apuce de memorand ; care – trebuie să fie gata spre sfârşitul aceluiaşi an.

Românii de peste Carpaţi au luat şi ei cunoştinţă că răbdarea românilor ardeleni era la capătul ei şi că „vor lucra foarte serios peste puţin timp, pentru a revendica drepturile lor. Ei vor adresa Europei o protestare solemnă, sub formă de manifest, care va trata chestiunea în amănunt". Textul articolului care consemnează această intenţie a românilor ardeleni aparţine lui Visarion Roman, membru marcant al mişcării naţionale româneşti, corespondent secret al „Românului" din Bucureşti la recomandarea lui George Bariţiu.

Mişcarea naţională a participanţilor la conferinţa de la Turda este radicalizată prin adoptarea ideii unei forme de *memorand-protest,* însoţită de o demonstraţie politică de internaţionalizare a problemei naţionale româneşti din Transilvania. Din corespondenţa dintre Ilie Măcelariu, Visarion Roman, loan Raţiu, George Bariţiu şi

Iosif Hodoş reiese că memorandul protest, trebuie să fie un act politic care să prezinte împăratului şi naţiunilor Europei starea socială, economică şi culturală necorespunzătoare, prigonirea la care erau supuşi românii In regimul dualist austro-ungar. Era necesară zugrăvirea nelegiuirilor comise de dregătoriile politice şi judecătoreşti cu consemnarea unor cifre şi fapte autentice luate din viaţa de zi cu zi. Trebuiau amintite cauzele nemulţumirilor, repetarea lor fie sute de ani.

Şi-au luat angajamentul să-l întocmească G. Bariţiu şi I. Măcelariu, loan Raţiu şi Petre Nemeş, s-a stabilit şi traducerea documentului în italiană şi franceză la care s-a angajat Grigore Silaşi. Dar lucrul a stagnat mult. La sfârşitul lui decembrie 1869 numai L Măcelariu îşi trimisese partea, Bariţiu şi ceilalţi întârziau cu finalizarea materialului. Dar memorandul trebuia să se elaboreze într-o variantă modernă, mai incisivă cu adresă mult mai largă. El trebuia să primească o nouă formă, o altă argumentaţie, ceea ce era greu de realizat pe baza acelui memorand prezentat de Bariţiu la Conferinţa Naţională din 7-8 martie 1869, care a eşuat în mâinile lui Die Măcelariu înainte de a fi prezentat împăratului.

Acel memorand nu mai corespundea în condiţiile în care o sumă de exponenţi ai românilor pregătind Conferinţa de la Turda din 24 I 1870 vorbeau, cazul lui Iorr Raţiu, despre faptul că „În mai multe părţi ale Transilvaniei s-au şi început paşii pentru trimiterea unei mari deputăţii la împăratul".[269] Iar în „Românul" din Bucureşti, informat probabil de George Bariţiu, se vorbea despre o deputăţie care va fi trimisă la împăratul, poate, încă în iama lui 1869 „o deputaţiune de una sută persoane la Marele Principe, spre a-i spune că jugul e prea greu şi că nu-l mai pot purta. În caz că nu vor fi ascultaţi, atunci se vor plânge printr-un memorand către toată Europa".[270]

Când s-a pus problema întocmirii memorandului atât înainte cât şi după Conferinţa de la Turda, toate privirile s-au îndreptat spre Bariţiu. Iosif Hodoş, Ilie Măcelariu, Visarion Roman şi loan Raţiu, vedeau în marele nostru învăţat persoana cea mai competentă pentru îndeplinirea unei asemenea sarcini, care în condiţiile de atunci, comporta şi un mare risc pentru cel ce o făcea. Pentru români nu exista libertatea petiţionară decât formal!

Până la urmă memorandul trebuia să fie o operă colectivă. Lucrau pentru el George Bariţiu, în Transilvania, Iosif Hodoş la

---

[269] Vezi: K. Hitchins, L. Maior, *Corespondenta lui loan Raţiu*....., pp. 202-203.
[270] Cf. *Istoria României*, Transilvania II (1867-1947), Cluj-Napoca, 1999, p. 483.

Budapesta, apoi N. Găetan, este rugat şi el să adune date. Dar din toţi care şi-au asumat sarcina de a contribui la elaborarea noului memorand numai Iosif Hodoş şi-a întocmit partea sa. Destinat să fie înmânat împăratului cu ocazia unei vizite în Transilvania, el nu a mai fost înmânat acestuia, deoarece vizita nu a mai avut loc. Iosif Hodoş şi-a publicat memorandul în „*Federaţiunea*" din Budapesta şi apoi în broşură separată intitulată: „*Luptătorilor pentru drepturile naţiunei şi bisericii române. Pentru autonomia şi independenţa Transilvaniei. Pentru limba şi patria română*". Nici publicarea în Federaţiunea, nici publicarea în broşură separată a memorandului lui Iosif Hodoş nu a avut un ecou prea mare. Operatul, cum era numite atunci lucrările cu o anumită tematică, a trecut aproape neobservat.

Deşi elitele conducătoare ale românilor au înţeles necesitatea elaborării unui altfel de memorand decât cel de la mijlocul secolului al XIX-lea, totuşi nu au putut realiza acest obiectiv în anii 1869-1872. E drept, încă nu existau nici condiţiile create şi nici mijloacele financiare necesare, nici instituţiile de care dispuneau românii atunci nu erau încă mature pentru a susţine un demers, care cerea multă forţă politică, economică, socială şi intelectuală. Va mai trece încă un deceniu până când, George Bariţiu va elabora un memorand şi peste două decenii până când mişcarea memorandistă a românilor transilvăneni va provoca multă derută în aparatul de stat ai Austro-Ungariei de la Viena şi Budapesta.

4.2. *Un memorand la „cererea adversarului"*

Până în 1882 când s-a realizat un memorand, care întrunea toate cerinţele unei opere corespunzătoare scopului, iar cel căruia i se adresează să nu aibă posibilitatea să-l conteste, datorită adevărurilor istorice evidente, incontestabile, românii au mai avut parte încă de un memorand elaborat nu din iniţiativa lor, ci la cererea adversarului, ieşit tot din pana lui George Bariţiu.

Cum s-a ajuns la aceasta? Adevărul întreg, probabil nu-l vom afla niciodată. Cert este că, cei care l-au întocmit, inclusiv marele luptător naţional, George Bariţiu, îl voiau un memorand al împăcării. A rezultat însă un memorand care i-a învrăjbit mai tare pe români şi unguri, iar între români a accentuat discordia între pasivişti şi activişti. Între 1868 şi 1872, scria Bariţiu, niciun ministru ungar nu s-a preocupat de soarta şi doleanţele românilor. Toţi au preconizat violenţa în relaţiile cu românii. Pasivismul adoptat de români i-a iritat în continuu pe conducătorii statului ungar. Românii refuzau categoric

să se integreze în constituţionalismul maghiar, nu voiau să se topească în naţiunea unică maghiară. Totuşi în iunie 1872 un ministru maghiar –ministrul preşedinte, - Melchior Lonyay, inspirat de monarh şi însărcinat de acesta a încercat să se apropie de români, cercetând cauzele nemulţumirilor acestora, folosindu-se de prelaţii lor, deci să facă şi el ca austriecii de-a lungul istoriei comune a românilor, ungurilor şi imperialilor. Metoda nu era însă pe placul lui Coloman Tisza, adept al metodelor dure în aplicarea legilor dualismului.

Lonyay s-a adresat celor doi mitropoliţi români.In iunie 1872, să convoace fiecare câte doi-trei bărbaţi dintre cei cu mare autoritate în popor, apoi să formuleze postulatele (dorinţele, nemulţumirile) românilor şi să le înainteze într-un memorial. Era ajunul alegerilor dietale din Ungaria. Deci momentul a fost ales prost. Opoziţia din Ungaria şi Transilvania l-a învinuit că aceasta este o manoperă de cochetare cu românii pentru a-le câştiga voturile. Coloman Tisza nu i-a iertat lui Lonyay acel pas. Dar şi Lonyay „din partea sa cunoscuse foarte rău pe români, dacă a crezut cumva, că ei vor mai pune vreun temei pe promisiunile vreunui ministru încă pe atât de onorabil şi eminent. Cu toate acestea mitropolitul loan Vancea şi alţi trei bărbaţi români au crezul despre sine, că au destulă tărie sufletească şi demnitate personală, ca să pătrundă situaţia şi să dea orişicărui ministru o informaţie, care să corespundă întru totul intereselor bine cumpănite ale naţiunii române şi ale patriei".[271]

Situaţia nu era atât de simplă cum este ea relatată în câteva paragrafe de istoricul George Bariţiu în lucrarea sa *„Părţi alese din istoria Transilvaniei"*.

Viitoarele alegeri parlamentare de la Budapesta au provocat mari dispute şi în interiorul intelectualităţii române. „Activiştii care voiau să redobândească libertatea naţională, luând parte la viaţa parlamentară, duceau o luptă aspră împotriva pasiviştilor, în primul rând împotriva lui Bariţiu, liderul necontestat al pasiviştilor. Ceea ce era mai nou era faptul că unii încercau să transfere lupta dintre „pasivişti" şi „activişti" din domeniul politic în domeniul religios – dintre ortodocşi şi greco-catolici. Cei ce gândeau aşa porneau de la situaţia că, şeful confesiunii ortodoxe, A. Şaguna, era activist, iar al celei greco-catolice, loan Vancea, era pasivist. George Bariţiu, greco-catolic, s-a luptat din răsputeri ca cele două confesiuni să nu se dezbine din punct de vedere politic, uitând de obiectivul fundamental:

---

[271] **G. Bariţiu, *Părfi alese* ..... *voi. III*, pp. 492-493.**

eliberarea naţională. Constatând participarea comună a reprezentanţilor celor două confesiuni religioase ale românilor, Bariţiu îşi exprima adeseori bucuria în scrisorile pe care le trimitea prietenilor şi colaboratorilor săi. Într-o scrisoare către Alexandru Roman datată Braşov, 29 oct 1871, Bariţiu scria: „Cu ocazia călătoriei mele la Austria ... mă văzui cu câţiva bărbaţi fruntaşi de ai noştri, adică români, în majoritatea lor însă neuniţi. Din toţi cu câţi am vorbit, mai ales în Sibiu, am aflat pe unul singur – avocat – de opiniunea *Telegrafului* şi *Patria (ziare cu orientare activistă – n. ns. T.I.).* Toţi ceilalţi, cu trup şi suflet în contra, şi toţi supăraţi pe mine că nu reapuc lupta".[272] Bariţiu îi promite lui A. Roman, că va continua lupta pentru pasivism, va publica, ceea ce şi face, într-un şir de 8 articole intitulate: *Epistole anonime,* în numerele 81-88 anul 1871 *ale „Gazetei Transilvaniei".*

După o lună de zile, Bariţiu îi scria din nou lui Alexandru Roman, că şi-a îndeplinit sarcina pe care şi-a asumat-o în faţa sibienilor. Le-a promis 5 articole şi a publicat 8, menţiona el. „Astăzi – îi comunică el – îmi spun că *Telegraful* din Sibiu se apucă de mine. Apucă-sel Dacă opiniunile[273] dezvoltate sunt numai ale mele, atunci ele vor dispărea în nimic, iar dacă sunt şi ale altora, le vor apăra şi alţii, vază ei". El va fi ocupat în alte domenii de activitate.

Epistolelor anonime ale lui Bariţiu, adversarii săi i-au răspuns în Sibiu tot cu un şir de articole în *Telegraful Român XIX,* 1871, nr. 92-94, unde este criticat fără menajamente şi fără nicio consideraţie faţă de meritele sale de fruntaş al luptei naţionale. Tot în aceeaşi scrisoare, Bariţiu îl anunţă pe Alexandru Roman, că încercările unora de a-i seduce pe români cu asociaţii de prietenie româno-maghiare s-au sfârşit foarte repede.

Într-o altă scrisoare expediată din Braşov în 5 ianuarie, către acelaşi Alexandru Roman, Bariţiu îşi exprima foarte categoric atitudinea de luptător activ împotriva celor două popoare care formau dualismul austro-ungar. El îi invidia pe românii din Principatele Unite pentru că pot lupta nu numai pentru naţionalitate, ci şi pentru patriotism. La ei naţionalismul şi patriotismul a început a se identifica; ei aveau teritoriul lor propriu, în timp ce cei din Dacia Superioară erau lipsiţi de un teritoriu al lor distinct, recunoscut. „Unde este dincoace de munţi acel teritoriu despre care să putem zice, cu spirit păciuit, că este al nostru, că pe acolo nu putem dezvolta

---

[272] *G. B. C. VII,* **p. 268**.
[273] *Ibidem*, **p. 269**.

viaţa noastră naţională?»[274] Legile electorale ale dualismului care restricţionau dreptul românilor la vot nu vor crea niciodată celor din Dacia Superioară condiţii să-şi exercite voinţa politică şi naţională asupra nici unei părţi din Transilvania. Parlamentul maghiar, în care ungurii predominau numeric, va impune întotdeauna legi care vor viza deznaţionalizarea românilor. Credinţa „activiştilor" că prin manevre electorale şi parlamentare, românii îşi vor putea impune punctul de vedere în dieta de la Pesta era o naivitate politică, ceva irealizabil. De la cele două popoare predominatoare – austriecii şi ungurii – nu se putea aştepta nimic. „Eu, în convingerea mea intimă – scria istoricul român – că, mergând pe calea pe care am apucat de la 1865 încoace, voi face un bine şi naţiunii şi patriei mele, voi persevera pe aceea cu programa cunoscută în mână. Nici pâraiele împăciuiri şi, cum am zice, cristalizaţiuni din interiorul imperiului, nici constelaţiunile politice externe nu-mi vor altera convicţiunile şi nu mă vor abate de la scopul ce-l am înaintea mea".[275] Bariţiu era deci hotărât la începutul anului 1872 să nu cedeze în faţa nici a unor presiuni interne, nici externe, nici în faţa unora care ar încerca să-i atragă prin promisiuni din partea organelor oficiale ale celor două state opresoare ale dualismului, nici a românilor care respingeau pasivismul, susţinând colaborarea în parlamentul de la Pesta.

Promite în scrisoarea amintită că aproximativ peste o lună va mai încerca să mai vorbească încă o dată publicului românesc, deoarece simţea că nu au fost pricepute toate anonimele publicate de el. Mai aşteaptă însă. Va mai aştepta până ce Popia et. Comp. (Şaguna şi colaboratorii săi – n. ns. T.I.) îşi vor vărsa cât se poate mai mult venin şi până vor minţi atâtea încât mai pe urmă să se sature şi ei de atâtea denaturări şi falsificări a faptelor".[276]

Întâmpina însă o mare greutate: ziarele româneşti din Transilvania nu puteau spune pe nume unui mare număr de adevăruri, nu puteau descoperi atâtea blestemăţii şi nereguli pe care ar fi trebuit să le cunoască publicul românesc. Era împiedicat şi de faptul că, neavând un ziar propriu, cele în care publica el opiniile sale cu privire la drepturile românilor, erau uneori amendate de cenzură suferind astfel pagube materiale.

„Activiştii" şi Şcoala Sibiului pe care Bariţiu îi bănuia că pactizează ou Pesta, nu mai puteau fi însă cruţaţi. Pasiviştii aveau şi

---

[274] ***Ibidem*, p. 270.**
[275] ***Ibidem*.**
[276] ***Ibidem*.**

ei dreptul la legitimă apărare. Se mai întâmplau şi cazuri – spune Bariţiu – că lovindu-i pe cei răi, „abia se poate evita ca să nu atingi şi pe unii inocenţi". Discuţia numai în ziarele de peste Carpaţi nu era nici ea prea eficientă. Românii de acolo nu percepeau întru totul problemele ardelenilor, nu le cunoşteau cauza.

Într-o altă scrisoare din *26* I 1872, continuând enumerarea cauzelor care-l împiedicau să iasă şi mai mult cu materiale critice împotriva celor care renunţaseră la lupta pentru autonomia Transilvaniei, Bariţiu scria: „Necazul meu cel mare este că încă tot mai sunt astfel de ocupat în alte direcţiuni, încât nu pot intra în luptă preparat aşa cum ar merita adversarii, care până acum, după câte au mânjit ei nu merită nici: să le răspundă cineva, ci nemărginita importanţă a cestiunei. A doua dificultate este că prudenţa politică nu te lasă ca să zici tot ce ar trebui să zici".[277]

Judecând după gândurile pe care i le împărtăşea Bariţiu lui Alexandru Roman, gânduri intime şi spuse într-o perioadă foarte încrâncenată a disputelor dintre activişti şi pasivişti şi a luptei contra asupririi naţionale s-a creat o situaţie inedită în relaţiile dintre românii din Transilvania şi guvernul ungar. Acesta vrea să încheie pace cu românii ardeleni.

Oricum ne aflăm, am văzut mai sus, în miezul celei mai fierbinţi dispute dintre cele două orientări politice româneşti ardelene: activistă şi pasivistă, situaţie confirmată de cele două conferinţe de la Alba Iulia din 15 iunie şi 27 iunie 1872. Conferinţa din 27 iunie 1872 a dat câştig de cauză liniei pasiviste.

În acelaşi plic cu scrisoarea datată Braşov, iunie, 1872, Bariţiu îi trimite lui Alexandru Roman şi o copie a unei scrisori primite de el de la Mitropolitul greco-catolic Ioan Vancea; în care îl invita la o conferinţă în vederea discutării propunerii ministrului preşedinte al Ungariei de a duce tratative cu privire la împăcarea ungurilor cu românii. „Aşa dară, scria Bariţiu, am ajuns ca ministrului Lonyay să-i pese mai mult de naţiunea noastră, decât negativiştilor noştri! Oh, de ar şti ce joc drăcesc a decurs iarăşi între Sibiu şi Blaj! Curtenii Sibiului (mitropolitului), nu voiesc odată cu capul, congres înaintea alegerilor consumate. Tot în acest sens a scris şi I. Puşcariu de la Pesta, că nu".[278] În scrisoare, Ioan Vancea, mitropolitul greco-catolic al Blajului, îi comunica lui Bariţiu că la invitaţia ministrului preşedinte al Ungariei s-a întâlnit cu acesta în 13 iunie 1872 la Cluj,

---

[277] ***Ibidem*, p. 272.**
[278] ***Ibidem*, p. 273.**

cu care a conferit timp mai îndelungat „şi asupra cauzei noastre politico-naţionale, că el voieşte a lua a mână pertractările de împăciuire cu naţiunea noastră", şi, în acest scop l-a invitat să scrie, cât mai curând, „acelor bărbaţi de încredere ai naţiunii, pe care şi dânsul încă-i cunoaşte ca atari". Aceşti *bărbaţi* erau George Bariţiu, Ilie Măcelariu şi Ioan Raţiu. La numărul celor 3 propuşi de ministrul-preşedinte, Lonyay, episcopul I. Vancea îl întreabă dacă nu ar fi bine să-l convoace şi pe Iacob Bologa pentru a conlucra „la această operă măreaţă?" Ministrul preşedinte nu este împotrivă să-l convoace şi pe mitropolitul Şaguna. Acelaşi ministru-preşedinte, scrie Ioan Vancea, nu se opune „ca mai mulţi bărbaţi să ia parte la actul pertractărilor". Alte amănunte le vor discuta la prima şedinţă, când se vor întâlni, pe care mitropolitul o propunea iniţial la 1 iulie nou 1872.

IJSL această epistolă, G. Bariţiu îi răspunde Mitropolitului de la Blaj printr-o scrisoare datată Braşov, 21 iunie 1872. BariţiuJi scria mitropolitului, printre altele: „Cunosc marea importanţă a problemei ce-şi aşteaptă deslegarea sa. Simt înea de acuma toată cumplita greutate a sarcinii care va cădea pe umerii cei încovoiaţi de numărul anilor. Simt totodată sigur că oricare va fi rezultatul Fatigelor puse de cei chemaţi spre a conlucra la deslegarea problemei ce stă dinaintea naţiunii, eu unul voi ajunge iarăşi în fatala poziţiune de a nu satisface aşteptările nici unei părţi şi de a fi, poate, încriminat de ambele. Cu toate acestea, pentru ca să nu mi se poată imputa că resping mâna ce mi se întinde prin un ministru-preşedinte[279] al maiestăţii sale, iatărm-am decis a merge încă una dată în viaţă acolo unde mă chiamă interesele bine înţelese ale naţiunii, ale patriei, precum cred eu, chiar şi ale tronului"[280]. Este de acord cu participarea lui Iacob Bologa la tratative.[281]

După părerea sa, dar şi a altora, ar fi bine, îi scrie Bariţiu lui Vancea, că înainte de a se întâlni cu ungurii, primul pas raţional ar fi ca să se întâlnească membrii delegaţiei române pentru a-şi cunoaşte opiniile şi convingerile, pentru ca nu cumva mai târziu să se contrazică între ei, lucruri care s-au mai întâmplat între români. Era de acord cu data de 1 iulie 1872 să înceapă conferinţa. Şi aşa, el

---

[279] Este vorba despre Lonyay Menyhert, ministru-preşedinte al Ungariei în anii 1871-1872.

[280] *G. B. C. X*, p. 429.

[281] Iacob Bologa refuză să participe la tratativele de la Blaj. El era de părere că era nevoie ca tratativele de conciliere cu guvernul maghiar este necesar să fie purtate în cadrul unei conferinţe largi, cu participarea ambelor grupări, pasivistă şi activistă, din mişcarea naţională românească.

trebuia să fie la o conferinţă convocată pe 27 iunie 1872 la Alba Iulia. Bariţiu avea în vedere conferinţa fruntaşilor români pasivişti la Alba Iulia în 15/27 iunie 1872, convocată în scopul stabilirii unor proceduri şi tactici unitare a românilor faţă de alegerile parlamentare care urmau să aibă loc. Au fost prezenţi 214 participanţi, care au hotărât boicotul total al alegerilor, conform rezoluţiei de la Mercurea din 7-8 martie 1869 de constituire a Partidului Naţional Român. Aici Bariţiu, într-un fel şi-a luat revanşa pentru faptul că nu a putut participa la Conferinţa din 7-8 martie 1869. El a fost principalul orator al Conferinţei de la Alba Iulia, după cum reiese din consemnările conferinţei în „Gazeta Transilvaniei" nr.51-52/1872.

Bariţiu îl roagă pe loan Vancea să facă în aşa fel încât conferinţa să nu se prelungească prea mult, deoarece el trăieşte după opera mâinilor sale şi rra poate lipsi timp îndelungat de acasă; avea de făcut şi alte călătorii industriale, în opt luni avusese două căsătorii în familia sa (căsătoria fiicelor sale: Octavia şi Aurelia n. ns.), cu care a avut mari cheltuieli pentru dota fiecăreia.

Mitropolitul Vancea a luat discuţiile cu Lonyay foarte în serios. Se pare că era foarte entuziasmat şi mişcat de gestul ministrului-prezident. Aceeaşi scrisoare trimisă lui Bariţiu cu data de 16/4 iunie 1872 a trimis-o şi lui Ilie Măcelariu şi lui loan Raţiu.

Conferinţa privată a avut loc la Blaj pe 29/17 iunie 1872. Au luat parte mitropolitul loan Vancea, G. Bariţiu, Ilie Măcelariu şi dr. loan Raţiu. Preşedinte a fost ales loan Vancea, iar secretar G. Bariţiu. Şaguna fiind bolnav nu a putut participa. Nicolae Popea, desemnat de Şaguna, nu a participat nici el. Într-o telegramă din 27 VI 1872 a lui Lonyay li se cerea participanţilor la conferinţă, ca discuţiile conferinţei să se desfăşoare „în linişte şi cu toată moderaţiunea", „să nu se pună puncte prea multe", „să se pună puncte acceptabile pentru ca mai uşor să se poată ajunge scopul". Şi Vancea cere ca revendicările românilor să respecte principiile „integrităţii coroanei sfântului Ştefan şi Uniunea" Transilvaniei cu Ungaria. Totuşi membri conferinţei subliniază că problema integrităţii şi uniunii este grea, dificil de rezolvat, ei vor încerca să găsească căile rezolvării; dar nu cred, că fără un grad oarecare de autonomie, fără administraţie separată şi fără una lege fundamentală, care să ocupe locul diplomei leopoldine, s-ar putea efectua una pacificare durabilă".[282]

Conferinţa îl împuterniceşte pe G. Bariţiu să întocmească un „proiect memorial". În acesta să se specifice însă că postulatele

---

[282] Vezi: ***Istoria României, Transilvania***, voi. II, 1999, pag. 495.

memorialului reprezintă doar convingeri personale; membrii delegaţiei nu sunt împuterniciţi să vorbească în numele naţiunii române, nu au nici un mandat de la aceasta.

În şedinţa din 3 iulie 1872 la reşedinţa arhiepiscopiei din Blaj s-a dat citire „proiectului de memorial", acesta a fost discutat şi adoptat ca elaborat al conferinţei. S-a exprimat regretul că arhimandritul Nicolae Popea nici până la acea dată „nu sosise" încă la Blaj. Apoi Mitropolia greco-catolieă din Blaj a expediat memorialul prin poştă la 9 iulie 1872, preşedintelui guvernului, contelui Lonyay Menyhert.

Răspunsul contelui nu a mai venit nici până astăzi (8 nov. 2012). Dar nici participanţii ia conferinţă jnu s-au grăbit să publice actul. Cauzele pot fT multiple. Oricum memorialul a fost criticat de unele publicaţii româneşti. Presa maghiară combătea orice conciliere cât de nesemnificativă din partea puterii. Unele publicaţii româneşti îi criticau pentru faptul că au fost prea conciliaţi.

În continuare ne vom referi numai la modul cum a reacţionat Bariţiu la acele critici în corespondenţa cu iniţiatorul acestui demers, mitropolitul greco-catolic, loan Vancea .

Memorandul a fost întocmit într-o perioadă când Ungaria se pregătea de alegeri electorale. A-i convinge pe români să se prezinte la alegeri avea o foarte mare importanţă pentru Ungaria; însemna în fapt cel puţin acceptarea formală a Uniunii cu Ungaria, ceea ce pasiviştii nu voiau nici In ruptul capului, atitudine exprimată de conferinţa de la Alba Iulia din 15/27 VI 1872 privind pasivitatea absolută. Hotărârea de la Alba Iulia este însă combătută prin *Apelul către naţiune,* din 5 VII 1872 al comitetului activist de la Sibiu, aflat suh influenţa lui Şaguna. Într-o scrisoare din 10 august nou, Bariţiu îi scria mitropolitului: „Mie mi se pare că pe unii oameni îi râma la inimă, iniţiativa luată de guvern şi întâmpinată cu toată lealitatea de cei provocaţi (I. Vancea, G. Bariţiu, I. Măcelariu şi loan Raţiu - n. ns. T. I.). Cel puţin unele ziare ne dau să pricepem aşa ceva, precum *Telegraful* et *Albina.*"[283] *Telegraful Român* era al lui Şaguna, iar *Albina* a lui Vincenţiu Babeş. Ambele erau de orientare activistă şi au dezavuat tratativele cu Lonyay. Le cere criticilor săi răbdare până când românii vor mai avea vreo adunare a lor în care pot să-i tragă la răspundere şi să-i numească cum vor. Bariţiu era hotărât să-şi regleze conturile cu acei care îl criticau, care îl zugrăveau în fel şi chip în faţa opiniei publice.

---

[283] ***G. B. C. X,* p. 432.**

Bariţiu îi comunica lui Vancea că la o vizită pe care Ioan Raţiu i-a facut-o lui Pechy, comisarul regal de la Cluj, acesta l-a primit bine, a discutat cauza română timp de o oră, zicându-i românului: „să nu vă lăsaţi, să mergeţi înainte pe calea apucată, iară congresul să-l amânaţi". Excelenţa sa se arătă foarte îndestulat cu purtarea cea serioasă şi solidă a românilor transilvani".[284] Era vorba despre un schimb de scrisori între mitropolitul Şaguna şi Vancea în vederea iniţierii demersurilor necesare pentru obţinerea aprobării întrunirii unui congres naţional românesc, manifestare refuzată românilor de mulţi ani. Iar acum li se recomanda „să fie amânat".

Polemicile purtate de Bariţiu cu publiciştii „activismului" în diferite ziare îi deranja pe aceştia, mai ales în preajma alegerilor din 1872.

Relaţiile lui Bariţiu cu Sibiul şi activiştii din Sibiu erau tot atât de încordate pe la jumătatea anului 1872. Prin luna august 1872 Ioan Puşcariu, adept fervent al activismului, deoarece dorea să participe la viaţa parlamentară cu orice preţ i-a faeut o vizită la Braşov propunându-i lui Bariţiu să se împace cu Sibiul. Bariţiu i-a răspuns că este dispus să se împace, dar încă nu a venit timpul potrivit pentru aceasta. Spera însă că acest timp va veni mai curând decât se credea în clipa aceea. Dar după despărţirea de Bariţiu, Tuşcariu şi alţii au continuat atacurile la persoana lui G. Bariţiu. Iată ce scrie istoricul nostru într-o scrisoare către Ioan Vancea din 30 nov. nou: „În 11 august nou al a.c. (1872) venise aici la mine dn. septemvir Ioan Puşcariu, şi după explicaţiuni diverse mai bine de una oră, mă roagă şi provocă ca să întrecurm apologia mea pe care o începusem sub titlul de aşa numite „*Revelaţiuni*" etc."[285] care răspundeau, în fond, atacurilor unor fruntaşi români activişti privind conduita sa politică din anii guvernării liberale. Îi promite lui Bariţiu că dacă va înceta polemica va trata cu ziarele „Telegraful" şi „Patria" să înceteze şi ele polemica. Întors după 7-8 săptămâni dintr-o călătorie a constatat că s-a întâmplat şi se mai întâmpla contrariul celor promise de Puşcariu. S-a dovedit că Puşcariu nu avea nicio influenţă asupra redactorilor celor două publicaţii. „Sunt oameni –

---

[284] *Ibidem*. În realitate Pechy avea o atitudine perversă. Nu era prima dată când el le refuza un congres naţional românilor din Transilvania. În schimb faptul că românii tratau împăcarea cu ungurii într-un mod care le convenea şi austriecilor şi ungurilor, deveniseră oameni cu „o purtare foarte serioasă şi solidă".

[285] *G. B. C. Xy* p. 433. Este vorba despre articolul lui Bariţiu *Reminiscenţe şi revelaţiuni* dintre anii 1862-1865 din Gazeta Transilvaniei XXXV, 1872, nr. 58, 59 şi 60.

scria George Bariţiu – care caută scandalul cu felinarul aprins şi alţii care cred, ca copiii, toate minciunile. Mai în scurt, nouă românilor ne lipseşte încă în grad mare, precum şcoala teoretică, aşa şi şcoala cea mare, practică, şcoala lumii celei mari. A venit timpul – continuă istoricul românilor transilvăneni – să trecem şi prin această şcoală aspră".[286]

Întrucât convorbirile cu Lonyay au fost criticate şi de români şi de unguri, criticii fiind furioşi că nu cunoşteau nici conţinutul protocolului, nici pe acela al memorialului, au rezultat o seamă de presupuneri care nu aveau deloc legătură cu realitatea, pe care, de fapt, o şi falsificau. Aceasta fiindcă „oamenilor iubitori de ceartă şi dedaţi a înnegri şi infera, le place a şi falsifica documente şi lucruri, eu din parte-mi, simt mare necesitate de a relege încă una dată acel protocol şi a pune în cumpănă toate expresiunile care obvin într-însul". Îl roagă deci pe mitropolit să dea dispoziţie la cancelarie să facă o copie a protocolului şi să i-o trimită la Braşov pentru a o publica, astâmpărându-i astfel pe criticii care făceau fel de fel de presupuneri; denaturând realităţile.

Peste două săptămâni, în data de 14/2 dec., 1872, George Bariţiu îi expediază o nouă scrisoare prin care îi mulţumeşte mitropolitului Ioan Vancea pentru că i-a îndeplinit cererea de a-i trimite protocolul tratativelor de la Blaj din 29 VI – 3 VII 1872 dintre ministrul-preşedinte Lonyay şi un grup de militanţi români pasivişti. Bariţiu mărturiseşte că era neîmpăcat în conştiinţa sa cu privire la punctul 5 din şedinţa a I-a, referitor la problema uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Aici protocolul exprimă dezideratul românilor transilvăneni al redobândirii autonomiei Marelui Principat – e drept mai limitată decât în actele anterioare – dar totuşi destul de largă prin instaurarea unei administraţii separate, precum şi necesitatea încheierii unui tratat propriu-zis între cele două state privind condiţiile uniunii, în genul diplomei leopoldine din 4 XII 1691. Se spera că prin trecerea timpului românii, prin lupta parlamentară, într-un stat democratic vor reuşi să cucerească tot mai multe drepturi democratice în domeniul naţional, iar unele legi ale dualismului vor fi anulate. Un alt punct asupra căruia voia să se convingă Bariţiu era punctul 2 din şedinţa a II-a. Recitindu-le, mărturiseşte Bariţiu, s-a liniştit.

La punctul 2 din şedinţa a H-a a *protocolului* figurează prezentarea şi discutarea proiectului memorandului adresat

---

[286] *Ibidem*, p. 434. Textul protocolului în *Transilvania*, VII, 1872, nr. 4 din 15 U.

guvernului maghiar în numele românilor şi totodată se exprimă regretul pentru faptul că arhimandritul N. Popea şi Iacob Bologa nu au luat parte la conferinţa restrânsă de la Blaj. Analizând scrisoarea lui Bariţiu adresată lui loan Vancea în 14/2 dec. 1872 ni se pare interesantă analiza de ordin psihologic a cauzelor care au generat nevoia acestui memorand, născut din voinţa celui care domina, nu a celui care era dominat. Tocmai această situaţie specifică, această nouă ipostază, a făcut ca memorandul respectiv să intre în istorie.

Iată ce scria George Bariţiu către mitropolitul loan Vancea de la Blaj: „Aşa excellentissime domine, aceste acte au intrat în domeniul istoriei, mai ales prin împrejurarea că provocatorul lor cornitele Lonyay, s-a retras din înalta sa funcţiune ce ocupase; cu toate acestea ele au folosit în sensul indigitat de excell.voastră, atât în sus, cât şi în jos, apoi zică adversarii oricâte le va plăcea. A fost de când lumea, este şi va fi lucru mare, când un guvern, oricare, vine el însuşi ca să provoace pe un popor la împăciuire cu sine şi cu ai săi. Un gubem care se simte tare destul, - considera istoricul român -, aşteaptă să fie rugat şi nu iese nici un pas spre întâmpinare înainte. Ba, în cazuri analoage, încă şi gubemele debile încă se adoperă a-şi acoperi debilitatea lor şi a nu o da de gol, a nu o demasca, a nu o compromite".[287] Adversarii românilor de la Pesta ca şi politicienii fanatici din rândurile românilor, explica Bariţiu, o ţineau una şi bună „că acea invitaţiune a comitelui Lonyay, din iunie (1872 n. ns. T. I.) ar fi fost numai una stratagemă precalculată spre a influenţa alegerile" (din 1872 pentru parlamentul maghiar din 1872 – n. ns. T. I.). Dar chiar dacă Lonyay ar fi nutrit un asemenea plan, explică istoricul ardelean, a ieşit cu el prea târziu la bătaie în luna iunie. Totodată, lui i se dăduse răspunsul prin conferinţa din Alba Iulia din 15/27 VI 1872. Iar dacă Lonyay ar fi avut intenţia de a paraliza opoziţia electorală românească din Transilvania avea la îndemână legea electorală nefastă de care se putea folosi oricând. Mai era şi cauza croată. Până când nu era rezolvată cauza acestora, considera Bariţiu, nici chiar un prim-ministru ca Lonyay nu ar fi îndrăznit să pună la ordinea zilei cauza naţională românească.

Bariţiu le reproşa românilor că dau dovadă de nerăbdare atunci când se integrează în sistemul electoral unguresc. Adoptându-l necondiţionat, românii nu făceau altceva decât să-şi piardă treptat naţionalitatea. Iar pasivismul era, după părerea lui Bariţiu o modalitate complexă de a-şi apăra naţionalitatea, care să-i ducă

---

[287] *Ibidem*, **p. 435.**

treptat la recâştigarea autonomiei naţionale. Românii trebuiau să-şi intensifice activităţile lor culturale, financiare, de producţie, asociative etc. Deci le trebuiau românilor întreprinderi productive, bănci, asociaţii cooperatiste, care ridicându-i pe o nouă treaptă social-economică, le crea mijloace mult mai puternice de a se impune şi pe plan politico-naţional. Românii aveau „ce face de ajuns pe nenumăratele câmpuri înţelenite, care aşteaptă minţi, spirite, mâini şi braţe lucrătoare".[288]

Bariţiu era foarte mâhnit pentru faptul că *Telegraful Român* şi *Albina* îl atacau cu furie, cu încriminări interconfesionale, prin care se încerca a irita, înverşuna şi a înstrăina spiritele prin care, de fapt, faceaumari servicii adversarilor seculari ai românilor.

De critica şi de interpretări inadecvate a gestului lor din 1872 nu a scăpat aşa repede nici Bariţiu, nici ceilalţi participanţi la conferinţa din 29 VI-3 VII 1872. Pe tematica criticilor şi acţiunii celor patru - Vancea, Bariţiu, Măcelariu şi Raţiu – va mai reflecta Bariţiu şi peste un deceniu şi chiar mai mult. Iată un răspuns la o telegramă, pe tema memorandului din 1872 întocmit de cei patru, dat lui L Micu Moldovan într-o scrisoare din 25 I 1884: „D-voastră sunteţi de părere – scria Bariţiu – ca să se sisteze publicarea ulterioară din conferinţele de la 1872 (tratativele de la Blaj cu ministrul-preşedînte Lonyay din 29 VI – 3 VII 1872 – n. ns. T. I.). La aceasta eu îmi permit a da, spre liniştirea Dvs. ... următoarele informaţiuni:

„... după căderea ministrului Lonyay ...*«Albina»* a pus mâna pe memorialul din 1872 acolo în Buda Pesta şi l-a publicat, însoţit de comentarii, cât binevoitoare, cât răutăcioase ...

Acelaşi ziar a fost relevat şi comentat în dietă de către deputatul Partenie Cosma ...".[289]

Deci actele deveniseră şi fără voia celor ce le-au întocmit „avere publică", „material istoric", încă din 1872. „Tot atunci el fusese comentat urât destul în *Orientul Latin* (ziar de orientare activistă din Braşov între 1874-1875 n. ns. T.I.) în sens de trădarea cauzei".

„Văzând eu că se află chiar între români oameni de conştiinţă nespus de laxă şi foarte aplecaţi a falsifica acte şi tot adevărul, spre a ne compromite tot caracterul şi a ne amărî moraliceşte, am luat câte acte aveam la mine şi le-am tipărit în „Transilvania" nr. 4 et. 5 din

---

[288] ***Ibidem.***
[289] ***Ibidem*, p. 425.**

1875 pentru ca să se afle între actele istorice".[290] Cu toate acestea, unii au continuat falsificările şi după publicarea actelor conferinţei, cazul lui N. Popea în biografia publicată de el, în 1879, a lui Andrei Şaguna. N. Popea susţinea că Bariţiu şi ceilalţi prezenţi la conferinţa de la Blaj nu i-au trimis invitaţie prin telegramă. Nu au vrut deci ca şi activiştii să participe la aceasta. Erau afirmaţii – scrie Bariţiu – care nu corespundeau adevărului.

Pentru Bariţiu, ceilalţi cosemnatari şi pentru românii transilvăneni, memorandul din 1872 către guvernul maghiar nu a adus nicio schimbare în situaţia lor. Memorandul a dispărut undeva fără să se mai intereseze nimeni de el. Ungurii l-au criticat şi ei. Guvernele ungare nu erau obişnuite să discute de la egal la egal cu românii. A produs însă, am văzut, multă discordie între activişti şi pasivişti, semnatarii lui fiind aspru criticaţi, cu deosebire George Bariţiu. Cât priveşte cauzele care l-au determinat pe Lonyay, ministru-preşedinte al Ungariei să le propună românilor să trimită un memorand, suntem de acord cu Bariţiu, care considera că una din cauze era slăbiciunea nu tăria guvernului maghiar. De fapt iniţiatorul lui a şi dispărut din politică după alegerile din 1872.

4.3. Implicarea activă a lui George Bariţiu în mişcarea naţională a românilor ardeleni împotriva imperiului bicefal al Austriei şi Ungariei

Deziluzia provocată de împrejurările în care a fost întocmit, dar şi de lipsa oricărui rezultat al memorandului întocmit de cei patru reprezentanţi ai mişcării naţionale româneşti, nu i-a demobilizat, nici de această dată, pe români în lupta pentru recâştigarea drepturilor naţionale şi a autonomiei politice a Transilvaniei. Evenimentele din 1869-1872 i-au convins şi pe românii pasivişti şi pe activişti, că guvernele ungureşti de la Budapesta nu vor acorda niciodată de bunăvoie nicio autonomie politică Transilvaniei. Pasiviştii s-au convins de aceasta în urma participării la întocmirea memorandului trimis guvernului ungar la sugestia lui Lonyay, ministrul-preşedinte din 13 iunie 1872, la întrevederea pe care a avut-o la acea dată la Cluj cu mitropolitul Ion Vancea. Memorandul rămas fără rezultat i-a lecuit pe români de a se mai adresa cu petiţii şi memoriale direct guvernului maghiar.

---

[290] *Ibidem.*

La rândul lor, activiştii, mai ales cei de la Braşov, unde numărul lor era destul de mare, dezbinaţi de acţiunile „de înfrăţire" ale lui Ludovic Rethi şi-au dat şi ei seama, că guvernul maghiar, indiferent de cât de multe concesii ar face românii, el îşi va continua cu consecvenţă politica de maghiarizare a românilor. Iată cum descrie situaţia confuză şi jenantă în care au fost puşi braşovenii de acţiunile de „înfrăţire" româno-maghiară: „Între acestea activiştii noştri în dorinţa lor de a moleomi mânia ungurească şi de a mai apropia pe aceste două popoare, au făcut din partea lor două încercări, una la Braşov şi alta la B-Pesta. În Braşov se afla pe la 1871 inspector de şcoale Ludovic Rethi, care în bună înţelegere cu alţi patrioţi maghiari şi cu unii armeni promiseseră la câţivamegustori români, că dacă ei se vor învoi să facă o demonstraţiune zgomotoasă de înfrăţire cu maghiarii din localitate şi din secuime, între alte mai emolumente şi graţii de la B-Pesta vor câştiga şi, mai uşor şi procesul ce se afla în curgere pentru-aşa numita biserică grecească. Pe la finea săptămânii luminate s-a şi făcut o demonstraţiune care a şi produs o confuziune ameţitoare în ţară, *iară după vreo patru ani a urmat o tristă dezamăgire; din toate promisiunile pompoase nu s-a ales nimic şi banii cheltuiţi au rămas în pungile ospetarilor".*[291] Asemenea promisiuni neonorate ale guvernului ungar de la B-Pesta şi ale reprezentanţilor lui locali vor mai urma.

Începând din 1872, cu toată cerbicia guvernelor maghiare de a nu permite P.N.R. să acţioneze în legalitate, românii nu au curmat activitatea acestuia. Partidul Naţional Român şi-a adaptat însă activitatea la sistemul de organizare electorală din Ungaria, lucrând cu delegaţi ai alegătorilor români aleşi de către cluburile electorale locale. „De aici încolo – scrie G. Bariţiu în *Părţi alese din Istoria Transilvaniei* – românii au ţinut la finea fiecărui period parlamentar câte una conferinţă generală, anume în 1872 la Alba Iulia, în 1875 la Sibiu. În ambele acele două adunări, tot rezistenţa pasivă avuse majoritate departe cumpănitoare".[292]

Studiind evoluţia mişcării naţionale româneşti, observăm că atât guvernele vieneze cât şi cele de la Pesta s-au opus întotdeauna organizării unui congres naţional al românilor din Transilvania, precum şi organizării unui Partid Naţional Român.

Rezultatul acestei obstrucţionări din partea organelor de stat a fost constituirea de către români a două partide naţionale: unul în

---

[291] ***Părţi alese ..., voi. III*, pp. 485–486.**
[292] ***Ibidem*, p. 485.**

Banat, care a luat naştere prin conferinţa din 7 februarie 1869 şi al doilea în Transilvania, care a luat naştere prin conferinţa de la Mercurea din 7-8 martie 1869. Primul a adoptat ca tactică de luptă activismul, al doilea a adoptat tactica pasivismului, susţinută de Bariţiu, V. Roman, loan Raţiu, la care a aderat şi Ilie Măcelariu, cel ce a şi devenit primul preşedinte al Partidului Naţional Român din Transilvania. Frământările din societatea românească transilvăneană, care, cu toate contrele pe care i la puneau reprezentanţii statului ungar, înainta şi ea spre o societate mai muit sau mai puţin liberală, s-au reflectat în frământările din interiorul celor două partide româneşti, în care cea mai mare parte a adepţilor lor tindeau spre modernizare, spre schimbare. Ambele partide întemeiate la începutul anului 1869 au fost cuprinse, rând pe rând de frământări, şi dispute, generate de nevoia firească de adaptare la noiie condiţii. Ambele partide simţeau nevoia de colaborare între ele, de unificare chiar. Un asemenea proces era impus de creşterea conştiinţei naţionale, de procesul apropierii dintre conducători şi ţăranii români a căror conştiinţă naţională devenea tot mai evidentă în a doua jumătate a secolului ai XIX-lea. Tendinţa de unificare a celor două partide era, în fond, o expresie a conştientizării şi continuării procesului către unitate naţională a tuturor românilor. Unificarea ihtr-un singur partid naţional al românilor din Ardeal şi Banat era o formă a contribuţiei de unificare a tuturor românilor, indiferent de hotarele politice despărţitoare şi de situaţia juridică în care se aflau românii din imperiul austro-ungar.

Evenimentele generate de războiul de independenţă al României din 1877-1878 au influenţat procesul de accelerare de unificare a celor două partide româneşti din Ardeal şi Banat.

„În anul 1877 – scria Bariţiu – spărsese războiul ruso-turcesc la care au participat şi trupele României cu succese frapante. Acum să vă ţineţi voi românii din ţările coroanei ungureşti; căci de veţi cuteza să daţi cel mai mic semn de bucurie la primirea ştirilor despre bravurile oştirii româneşti, va fi vai de capul vostru".[293] Dar nici nu a fost nevoie ca românii să dea măcar semne de bucurie, ci a fost de ajuns un semn de umanitate din partea femeilor române din Ardeal să participe la alinarea durerilor răniţilor români şi turci şi gestul acesta de umanism era să se încheie prin condamnarea la ani mulţi cu temniţă grea a lui George Bariţiu.

---

[293] ***Ibidem*, p. 486.**

Femeile române, după exemplul femeilor maghiare de la „oraşe şi cetăţi", care formase comitete în scopul de a face scame şi bandaje pentru turcii răniţi în bătălii, iar subprefecţii invitându-le şi pe femeile române să lucreze în acelaşi scop, acestea se învoiră în câteva locuri, ca să facă şi ele comitete să prepare scame şi pansamente, să adune şi câte o sumuliţă de bani, nu numai pentru turci, ci şi pentru soldaţii români, şi pentru orice om rănit s-ar întâmpla să ajungă în barăcile şi în spitalele multe de pe teritoriul războiului. Ministerul unguresc a interzis comitetele înfiinţate de femeile române; ziarele ungureşti din Ungaria şi Transilvania le-au batjocorit, şi ele, în fel şi chip, pe femeile române.

Bariţiu ca ziarist, ea tată cu familie numeroasă, ca cetăţean a găsit de cuviinţă să le ia apărarea femeilor române. Pentru aceasta i s-a intentat un proces de înaltă trădare. Procesul lui Bariţiu a început în iunie 1877, dar din diferite cauze s-a prelungit până în 30 aprilie st. n. 1879. La această dată procurorul citeşte actul de-aeuzare ce purta data de 23 oct. 1877. Cuprinsul lui pe scurt era următorul: „Iacob Mureşianu şi G. Bariţiu prin publicaţiunile lor din Gazeta Transilvaniei numerele 24, 39 şi 40 s-au făcut culpabili de tulburarea liniştii publice. Mureşianu a luat răspunderea asupra sa pentru articolele nesubscrise, iar pe autori n-a voit să-i numească. Bariţiu din contra a recunoscut că a scris articolul din nr.39 şi a declarat la Judecătorul de instrucţiune că "pentru cuprinsul aceluia ia el întreaga răspundere asupra sa".[294]

Procurorul îşi susţine acuzarea în contra lui G. Bariţiu pentru articolul din Nr. 39 al *Gazetei Transilvaniei* din anul 1877 şi cere pedepsirea lui pentru crima turburării publice în sensul paragrafului 65 şi pentru delictul agitaţiune şi provocare la ură în sensul paragrafelor 300 şi 302 ale codului penal.

Faptul că femeile române au sărit în ajutorul răniţilor de pe frontul balcanic era considerat de ziarul „Kelet" din Cluj un mare delict în contra patriei, a creştinismului şi a umanităţii în general. În schimb dacă medicii „saşi şi maghiari, anume de la Braşov şi aiurea", au alergat la Bucureşti şi la Dunăre spre a opera în spitale şi ambulanţe, fără nicio invitaţie secretă, fără conspiraţii şi comploturi", constituia un act de glorie, de umanism şi creştinism. Deci pentru nutrirea aceloraşi sentimente, unii erau criminali, alţii erau eroi, plini de sentimente umanitare, demni de toată lauda

---

[294] **George Bariţiu, *Darea de seamă asupra procesului de presă asupra d-lui George Bariţiu*, ed. a Ii-a, Sibiu, 1879, p. 3.**

După ce Bariţiu a fost achitat de completul de juraţi, ziarul „Kelet" din 4 mai 1879 considera că Bariţiu nu trebuia condamnat pentru articolul din „Gazeta Transilvaniei" Nr. 39 1977, ci pentru întreaga lui activitate de 44 de ani. Bariţiu se făcea vinovat, după „Kelet", de „Tendinţe daco-romane cu toată perseverenţa; negarea Uniunii Transilvaniei cu Ungaria; cochetarea criminală cu Bucureştii şi cu St. Petersburg; lipsa totală de patriotism".[295] Bariţiu consemna cu ironie, că dacă el ar fi închis pentru delictele amintite, atunci i-ar trebui ziarului Kelet o celulă de închisoare în care să încapă zeci de mii de români.

Comportamentul ungurilor şi al presei ungureşti din Transilvania şi Ungaria, a determinat o schimbare de atitudine şi de comportament şi a unor ziare româneşti transilvănene. Cazul cel mai elocvent, amintit de Bariţiu în *Părţi alese ale Istoriei Transilvaniei voi. III,* este cel al „Telegrafului Român": „Până la 1877 ziarul Telegraful Român – scria George Bariţiu – fusese cel mai aprig adversar al rezistenţei pasive şi fierbinte apărător de împăciuire cu politica ungurească".[296] Dar iată că în nr. 45 al „Telegrafului Român" din 9/21 iunie, apare un articol considerat de Bariţiu că „va rămâne totdeauna memorabil", deoarece el marchează o schimbare de atitudine a ziarului amintit, faţă de problema relaţiilor dintre români şi unguri în Transilvania. În articol se relata despre o convorbire între doi călători dintr-un tren, în care se făceau consideraţii despre faptul, că războiul balcanic din 1877 punea multe probleme imperiului duahst austro-ungar:

- chestiunea orientală răscolea multe fapte şi atitudini în comportamentul şi relaţiile naţionalităţilor teritoriilor dunărene, care ungurilor ca „naţiune dominantă" nu le convenea. Din toate naţionalităţile, românii şi sârbii atrăgeau cel mai mult atenţia ungurilor. Aceasta se explica prin faptul, că politica recomandată de Kossuth în 1849 atât condamnaţilor de honvezi cât şi tribunalelor de sânge nici pe departe nu şi-au ajuns scopul dorit. Ţinta propusă de Kossuth era deci aceea de al imita pe Traian care cu ocazia cuceririi Daciei i-a ras de pe suprafaţa pământului pe toţi dacii, care aveau inteligenţa, avere sau alte calităţi prin care „se putea susţine tradiţia naţională", iar plebea să se lege de glie, să vieţuiască în condiţii apropiate de

---

[295] ***Ibidem*, p. 24.**
[296] ***Părţi alese ... voi III*, p. 487.**

animalitate, să-şi continue existenţa producând lucruri simple, de slabă complexitate, care nu tinde niciodată spre starea de mândrie a învingătorului, fiind chiar incompatibili cu o asemenea stare.

În rândurile unei părţi a aristocraţiei maghiare se recunoştea că ideile lui Traian, în genere ale cuceritorilor români vis-â-vis de popoarele subjugate „nu s-au putut realiza". Dimpotrivă, prin multele tribunale derange, prin spânzurarea atâtor popi şi învăţători populari, naţiunile subjugate şi-au pierdut tot mai mult încrederea în unguri, iar pe de altă parte, ura faţă de tot ce este unguresc se încheagă test mai tare la acele popoare, devine o stare de spirit periculoasă pentru statul maghiar. Şi totuşi, reprezentanţii elitei dominante maghiare considerau şi în ultima treime a secolului al XIX-lea, că îndeplinirea obiectivului de distrugere a naţiunilor dominate din Ungaria fixat de către Kossuth, nu este pierdut complet. Dominanţii unguri considerau că s-au ivit alte metode mai rafinate, mai subtile, care nu le puteau fi atribuite lor. Cum s-ar spune scopul lor se putea realiza „cu mâinile curate". Erau avute în vedere apariţia unor mijloace care îi făceau pe dominanţii unguri să spere că *„nimicirea spirituală a acestor naţiuni* se poate totuşi ajunge cu alte mijloace, care istoria nu le poate atribui maghiarilor. Mijloacele acestea sunt: *vinarsul, discordia şi corupţiunea"*.[297]

Cei ce-şi puneau nădejdea în vinars ca metodă de distrugere spirituală a românilor, aveau în vedere faptul că alcoolul distrusese intr-un timp, relativ scurt, toată populaţia veche, băştinaşă a Americii de Nord. Urmaşii lui Traian şi ai lui Marc Aureliu erau atât de mari consumatori de alcool în a doua jumătate a secolului al XDC-lea, încât într-o perioadă scurtă vor avea aceeaşi soartă ca şi băştinaşii Americii.

Cât priveşte discordia dintre români, ea era generată de faptul că episcopii îi sfinţeau pe preoţii pe care îi accepta comuna, nu pe cei mai buni. În felul acesta românii se degradau tot mai mult din punct de vedere spiritual. Şcolile vor deveni în curând şcoli săteşti, deci şcoli de stat unde se va învăţa numai în limba maghiară. Tineretul era pus în faţa alternativei: „a suge cultura maghiară sau a rămânea proşti şi a apune".

UnguriLîşi puneau nădejdea în procesul lor de maghiarizare şi pe renegaţii din rândurile intelectualităţii. În rândurile elitei ungureşti se imprimase o concepţie, scria G. Bariţiu în 1877, că renegaţi au fost

---

[297] ***Ibidem*, p. 488.**

pe pământ de când există lumea, iar viciul acesta există, în primul rând, în interiorul elitei intelectuale a acelor popoare care sunt stăpâniţi de altă naţiune. Românii fiind o populaţie stăpânită de naţiunea maghiară nu puteau să aibă decât o intelectualitate renegată. Ungurii speculau dorinţa intelectualilor români de a ocupa şi ei funcţii conforme cu pregătirea lor. Reprezentanţii statului le puneau asemenea condiţii încât le puteau ocupa numai devenind renegaţi, adică devenind „instrumentele cele mai potrivite pentru subminarea şi coruperea naţiunii părăsite de ei".[298]

Pentru a-i submina şi a-i corupe pe români, explica G. Bariţiu, guvernul maghiar utiliza multe căi: întreţinerea ura şi discordia confesională, cultivând neghiobia renegaţilor, apăsând în tot modul şcoalele româneşti, înfiinţând şi finanţând din visteria statului în aceeaşi măsură şcolile maghiare, încurajând şi introducând în mod deliberat corupţia în rândurile românilor. Cunoaşterea acestor metode de încurajare a discordiei între români este relevantă pentru cei ce vor să cunoască cu adevărat istoria Transilvaniei sub dominaţie ungurească. Această cunoaştere ne relevă simţămintele pe care oficialităţile ungureşti şi elita fruntaşă ungurească le nutrea faţă de români, dezvăluind, în acelaşi timp, mijloacele diabolice de care se foloseau pentru a-i distruge fizic şi psihic pe români.

Multe din consideraţiile privitoare la relaţiile dintre români şi unguri făcute de Bariţiu, din care am reprodus unele în rândurile de mai sus, sunt inspirate de acel material apărut în *Telegraful Român* nr. 45 din 9/21 iunie 1877, ziar aparţinător reprezentanţilor activismului, unde redactor era Nicolae Cristea, fruntaş al curentului amintit şi adversar al lui George Bariţiu, pe care l-a criticat adeseori în ziarul condus de el. Bariţiu explică şi faptul, că bătrânii cunoşteau planul lui Kossuth de exterminare a românilor încă din octombrie 1848, când îi ameninţa pe toţi nemaghiarii cu exterminarea totală.

Lipsa de unitate era greu suportată de românii transilvăneni: şi de pasivişti şi de activişti. Se simţea nevoia de unitate a românilor şi de unificare a mişcării naţionale din punct de vedere politic şi tactic. Comportamentul statului ungar faţă de România şi de români a avut efecte inverse celor dorite de promotorii lui. În loc să slăbească mişcarea naţională a românilor aceste atitudini ale dominanţilor unguri i-au îndemnat pe români la unire, ajungându-se în cele din urmă la unificarea mişcării naţionale, finalizându-se cu fuziunea celor două Partide Naţionale Româneşti din Transilvania şi Banat.

---

[298] *Ibidem*, **pp. 488-489.**

Acţiunile de solidaritate desfăşurate pe multiple planuri în Transilvania acelei perioade de război, au accentuat sentimentul de unitate naţională şi convingerea că viitorul poporului român va fi în unirea românilor într-un singur stat unitar naţional român.

Activiştii au simţit că viitorul lor nu va putea fi asigurat prin colaborarea cu guvernele maghiare. O asemenea idee era respinsă, am putea spune, în mod organic, instinctiv de masele populare româneşti. Au conştientizat deci activiştii că locul lor este lângă populaţia românească, care voia unire, opunându-se politieii de asimilare promovată de cuceririle oficiale budapestane şi vieneze. „Îrrfond, activiştii şi-au dat seama că politica inaugurată de A. Şaguna, care considera că prosperarea naţiunii române din Ungaria nu se va putea realiza printr-o mişcare centrifugă faţă de imperiu, ci prin colaborare şi bună înţelegere în cadrul imperiului chiar şi prin pierderea autonomiei Transilvaniei nu dădea roade. Românii trebuiau să-şi ia soarta în propriile lor mâini să-şi asigure, prin propriile lor puteri o bunăstare economică, culturală, socială şi spirituală. Este adevărat, românii ardeleni îşi creaseră deja înainte de 1877 câteva puncte de sprijin în vederea propriei lor dezvoltări, dar în anii 1877- 1878 le-au ajutat să înţeleagă şi mai bine această necesitate.

Bariţiu şi-a dat seama de schimbările în mentalitatea românilor, consemnându-le în *Părţi alese din Istoria Transilvaniei*: „De acum înainte – scria el – să-şi şteargă ochii şi românii braşoveni, sibieni şi alţi aşa numiţi activişti; iară când văzură că peste o sută de ziare maghiare fac un singur cor în combaterea unanimă a independenţei statului românesc, bunii noştri activişti s-au deşteptat şi mai bine".[299] Schimbarea de atitudine a activiştilor a creat premise favorabile pentru unificarea mişcării naţionale a românilor transilvăneni. Dar şi ungurii i-au ajutat pe români, fără voia lor, bineînţeles, prin politica lor mioapă în relaţiile cu naţionalităţile conlocuitoare. Conducătorii unguri se temeau de mişcări antistatale româneşti, de organizatoriTiaţionalişti care ţineau întruniri. Educaţia naţională pe care o realizau elitele intelectuale româneşti în rândurile maselor săteşti, organizaţiile cooperatiste, asociaţiile agricole, acţiunile Astrei, bursele şcolare acordate tinerilor români, toate convergeau spre o mai bună educaţie naţională a românilor şi o atitudine politică mai hotărâtă, răspunzând în masă eforturilor de creare a unor cercuri şi comitete electorale pe care le organiza conducerea Partidului Naţional Român. Conferinţele Naţionale ale

---

[299] ***Ibidem*, pag. 490.**

românilor din 1869, 1870, 1872, 1875 nu au rămas fără rezultat în rândurile românilor. S-a creat o adevărată elită conducătoare formată atât din pasivişti cât şi din activişti, atât din P.N.R. din Transilvania cât şi P.N.R. din Banat.

La rândul ei, elita aristocratică burghezo-moşierească a impus prin vot în parlament la 25 mai 1879 Legea XVIII, lege cunoscută sub numele iniţiatorului ei, Trefort (ministrul instrucţiei publice în acea perioadă). Ea a constituit un atentat la existenţa şcolilor româneşti prin impunerea obligativităţii de introducere a cunoaşterii limbii maghiare într-un număr de ore săptămânale exagerat de mare. Învăţătorii şi profesorii erau şi ei obligaţi să cunoască-această limbă. Au fost desfiinţate: Comitatul Zarand în 1876 şi Comitatul Severin în 1880, comitate cu populaţie preponderent românească, unde exista deci „pericolul" ca alegătorii români să-şi trimită aleşii lor în parlamentul ungar. Frica faţă de dacoromânism în cazul românilor şi de Slavia meridională în cazul slavilor din imperiu era mare. Ziarele ungureşti se văicăreau întruna că nu au bărbaţi de stat pricepuţi, generali care să le conducă armata etc. Ziarele ungureşti pline de ură şi invidie – relata Bariţiu crâmpeie din articole apărute în acelea – se întrebau că ce le foloseşte lor să-i dispreţuiască pe cei mici (români, sârbi, muntenegreni, greci etc.)? dacă aceştia, spre deosebire de unguri luptă pentru libertatea lor. Ungurii au fost puşi în situaţia de a recunoaşte că românii au dat dovadă de hotărâre luptând pentru independenţa lor „Românii sunt *decişi* – scriau ziarele maghiare din care traducea Bariţiu – ei au intrat în campanie, ei vor să treacă Dunărea, a-şi stoarce independenţa prin războaie; ei doresc să-şi câştige coroana regală şi prin planuri mari să o puie pe munţii Carpaţilor, de unde vor batjocori şi umili cu baionetele lor pe maghiari. Românii au politică, ei ştiu ce voiesc, dau năvală, leagă alianţe şi merg în război etc.".[300] Isteria ziarului aristocraţilor unguri, explica Bariţiu, era îndreptată împotriva lui Andrâssy şi Coloman Tisza, prim-miniştri imperiului dualist şi ai Ungariei, pentru că nu se implicaseră în războiul împotriva turcilor pentru a mai lărgi hotarele Ungariei pe seama turcilor, a sârbilor şi a românilor, de care se temeau foarte tare după Unirea Principatelor Române, iar câştigarea independenţei de către România accentua şi mai mult această teamă. Ziarele aristocratice ungureşti erau atât de supărate pe Andrâssy şi Coloman Tisza, încât le contestau acestora calităţile şi capacităţile de conducători. Dacă generalii se temeau de război, ce pretenţie puteau

---

[300] *Ibidem*, **p. 490.**

să mai aibă de la soldaţi? se văicăreau ziarele ungureşti ale aristocraţilor. Timpurile erau mari, dar ungurii aveau bărbaţi de stat mici.

Acele tânguiri erau în fond tot atâtea metode ale reacţiunii ungare de a-i asmuţi pe unguri împotriva românilor, de a-i învrăjbi şi provoca pe români prin accentuarea măsurilor de maghiarizare. Semnificaţia lor nu putea să-i scape lui Bariţiu, care era un politician, ziarist şi analist versat, cu vechime în descifrarea adevărurilor care se ascundeau în forma unor fraze pompoase despre patrie, dreptate, calităţi superioare ale unui popor etc. „Vede oricine, că aceste exclamaţiuni ale ziarului aristocratic (Pesti Naplo Nr. 148/1877 – n. ns .T.I.) erau tot atâtea producte ale pismei (invidiei) neîmpăcate. Urmarea era, că mânia lor se spărgea în capetele românilor din Transilvania şi Ungaria. Tocma în acest an era p-aci, ca ministrul Trefort, uşurel cum a fost acel om, împins de fanatici să închidă institutele din Blaj, după aceea ar fi urmat închiderea gimnaziului din Braşov, precum însuşi ministru declarase mai târziu unuia din episcopii români dim Ungaria".[301] Reflectând asupra pericolelor la care era expusă şcoala românească din Ungaria, Bariţiu spunea prin anii 1891-92, că şi atunci aceasta era tot atât de periclitată ca şi în anii 1877-1878.

Agresivitatea guvernelor ungare prin care aplicau legile de maghiarizare a populaţiei româneşti, ca şi atitudinea de dispreţ şi grandomanie a presei ungureşti, în raport cu românii, au constituit fapte şi procese care-i îndemnau tot mai mult la unitate. Au înţeles-o aceasta şi pasiviştii şi activiştii, atât cei din Banat cât şi cei din Transilvania. Anul 1878, ultimul an al războiului balcanic era pentru Ungaria anul în care începea o nouă perioadă electorală pentru alegerea de deputaţi în dieta de la Pesta. Atmosfera între români era favorabilă unei încercări de unificare a celor două partide naţionale din Banat şi Transilvania şi de împăcare şi apropiere între „activiştii" şi „pasiviştii" din P.N.R. din Ardeal. În acest scop s-a şi convocat conferinţa *P.N.R.* la Sibiu. Dar în perioada pregătitoare a conferinţei, pasiviştii dându-şi seama că vor avea majoritatea la conferinţă şi la vot vor câştiga propunerile lor, s-au înţeles să meargă cât mai puţini la conferinţă pentru ca „activiştii" să ajungă la „o majoritate respectabilă", după expresia lui G. Bariţiu, şi prin urmare să-şi asume ea conducerea politică. Dar se pare că pasiviştii s-au înşelat. Activiştii, după experienţele triste pe care le-au avut în parlamentul

---

[301] ***Ibidem,*** pp. 490-491.

Ungariei nu mai erau atât de înverşunaţi în a-şi impune linia lor de conduită politică. În timpul discuţiilor, ei au apărat mal mult formal ideile lor. La momentul votării, activiştii au ieşit din sala de votare. Au votat însă 36 de delegaţi pentru rezistenţa pasivă şi 25 pentru linia activismului, de participare şi la alegeri şr la dieta de la Pesta. Pasiviştii le-au întors procedura. La şedinţa de alegere a organelor de conducere, (au ieşit şi ei din sala de votare). Rezultatul: *În comitetul de conducere preşedintele a fost ales dintre activişti.* În fond rezultatele Conferinţei din 1878 au constituit un pas important spre unitatea Partidului Naţional Român, diferenţa de tactică nemaidespărţindu-i. Desigur până la adoptarea unei tactice unice a mai durat un timp.

Dar, indiferent de tactica aplicată în activitatea P.N.R., ideea de memorand, ca formă de luptă pentru obţinerea unor revendicări, nu a dispărut din mişcarea naţională românească.

Se poate afirma că, prin proporţiile şi consecinţele ei imediate sau de durată ale vieţii naţionale, mişcarea memorandistă a fost prezentă în întreaga a doua parte a secolului al XDC-lea. Cele mai multe şi mai fundamentate memorandumuri au ieşit din pana lui Bariţiu. Dar, el nu a fost singurul care a întocmit memoriale. Iar acestea au cuprins când revendicări de ordin general, când revendicări ale unor pături sociale bine distincte: ale ţărănimii române, ale studenţilor români, ale deputaţilor români de la B. Pesta etc. De exemplu, în anul 1878, deputaţii români de la Pesta s-au înţeles asupra unui proiect de *„adresă specială, eventual chiar un manifest adresat Europei întregi"*. Ideea aparţinea lui George Pop de Băseşti, a fost lansată cu ocazia unei şedinţe convocată tot de el la 1 oct. 1878, la Budapesta, la care au participat: A. Pop, Al. Roman, Petru Mihalyi. B. Jurcă, B. Şerb. Vechea meteahnă a românilor: lipsa de abilitate de a face concesii şi a se înţelege între ei, i-a privat de posibile concesii pe care le-ar fi putut obţine românii, iar în cazul când organele de stat ungare ar fi luat măsuri opresive, dualismul s-ar fi autodemascat în faţa opiniei publice europene căreia îi era adresat. Prilejul era şi el bine ales: discutarea mesajului regal în parlament.

4.4. Bariţiu a sprijinit activ mişcarea memorandistă a juriştilor români din Transilvania împotriva aristocraţiei maghiare, care prin numeroase metode, încearcă să-i readucă pe ţăranii români ardeleni la vechea stare de iobăgie

Indiferent ce profil profesional, spiritual i-am atribui lui George Bariţiu, el a fost în primul rând, ziarist. Profesiune sau pasiune, dorinţa de cunoaştere, de a contribui la perfecţionarea oamenilor de diferite vârste, profesii, cu trăsături comportamentale, de a îndepărta răul din lume şi societate, el a considerat că cel mai bun mijloc, prin care poate realiza aceasta, este presa.

Presa, la rândul ei, era folosită ca mijloc pentru a sprijini şi alte formejde luptă socială şi naţională prin scris etc. Un mare rol l-a îndeplinit presa lui Bariţiu în publicarea, informarea şi explicarea unor memorande sau petiţii adresate împăratului, dietei de la Budapesta, organelor ministeriale ale statului ungar, organelor locale etc.

Instaurarea dualismului nu a uşurat nici situaţia naţională, nici situaţia socială a românilor transilvăneni. Problemele agrare, de exemplu, sub alte forme, au continuat în stări acute şi după dualism; foştii nobili se străduiau şi după desfiinţarea feudalismului să-i îngenuncheze pe foştii iobagi.

Prilejuri, vom vedea, s-au găsit multe pentru ari jefui pe săteni din nou de anumite părţi din pământul obţinut de ei prin reformele agrare anterioare. Folosindu-şi presa de care dispunea – Observatorul, în primul rând – Bariţiu evidenţia multe fapte petrecute în sensul arătat mai sus. Totodată, el îi îndemna şi pe avocaţii români să scrie despre necesitatea reglementării juste a drepturilor agrare a populaţiei satelor româneşti, să lupte pentru repunerea în drepturile de proprietate asupra pământurilor care le-au fost luate cu japca în trecut de către aristocraţia maghiară, dar şi pentru recuperarea unor pământuri şi drepturi încălcate chiar la începutul anilor 1880.

Într-un număr al ziarului *Observatorul*, el scria: „Blestemată chestiune". Ea a costat şi până acum sute de milioane pe locuitorii acestei ţări, a ruinat şi mai ruinează pe mii de familii. Scopul primitiv ascuns fusese, a nimici prin ea numai familii româneşti, în realitate însă lucrul a ieşit, că s-au ruinat şi se mai ruinează mereu, în proporţie tocma atâtea, dacă nu şi mai multe familii maghiare, câte şi româneşti".[302]

Legea urbarială sancţionată în 1847 a fost dăunătoare nu numai că era menită să spolieze milioanele de locuitori de avere imobilă, ci şi pentru că era o lege de imitaţie străină. Ea îi maimuţărea pe aristocraţii din Anglia, să reducă şi în Transilvania proprietatea de pământ numai la vreo 5.000 de familii. Ea i-a iritat în primul rând pe

---

[302] Observatorul Nr. 5 16/28 I 1880.

ţăranii maghiari. Era gata să provoace răscoale în regiunea Clujului, Huedinului pentru a-şi apăra dreptul cu furci de fier, cu securi etc. Ca urmare a adunării naţionale de la Blaj din 1848, dieta transilvană a fost silită să proclame şi ea, în teorie, desfiinţarea iobăgiei, cu condiţia ca seniorii feudali să fie despăgubiţi. Dar, prin puterea evenimentelor, rezolvarea practică s-a amânat până în iunie *1854* „când o patentă împărătească reglementase chestiunea în cele mai multe părţi ale ei şi seniorilor le asigura desdăunare strălucită, relativ mai mare decât în Ungaria".[303]

După 1867 s-au făcut încercări de a şterge multe paragrafe ale patentei din 1854, desigur, în favoarea seniorilor. S-au adus legi noi. Urmarea: înmulţirea proceselor urbariale (camere pline până în tavan cu dosare). Avocaţii seniorilor apelează tot la Aprobate şi Compilate, la Tripartitum, la Verboczi. Aristocraţii se străduiesc să menţină o parte cât mai mare a populaţiei în stare de proletari, pentru a avea cu cine cultiva pământul. Românii şi saşii emigrează în România.

Nobilimea maghiară din Transilvania nemulţumită de reformele agrare din Principat a întreprins numeroase încercări de a mai „recupera" mari suprafeţe de pământ chiar de la beneficiarii acestor reforme, de la ţărani. Au creat, printre altele, Asociaţia Agronomică Maghiară din Transilvania, care, printre obiectivele de sprijinire a introducerii unor maşini, de îmbunătăţire a metodelor agrozootehnice şi-a fixat şi scopuri de recuperare a unor terenuri, de comasare a acestora, de segregare a pădurilor şi păşunilor ş. a.

Asociaţia Agronomică a Maghiarilor din Transilvania convocată la Deva, în anul 1876, a adoptat o propunere privitoare la reglarea relaţiilor agrare. Ca urmare a acestei propuneri „s-a înaintat către ministerul de justiţie şi la dietă o reprezentaţiune pentru cât mai curânda decidere şi efectuare a tuturor proceselor şi operatelor de segregare a pădurilor, păşunilor şi de comasare a hotarelor".[304] Au fost solicitate şi municipiile din ţară şi societăţile agronomice săseşti pentru a sprijini petiţia acelei societăţi. Sibienii – intelectualitatea, proprietarii mari şi mici, ca şi societăţile agronomice ale saşilor din mai multe oraşe şi comune săseşti - au respins proiectul lansat la Deva.

Cea mai controversată şi totodată contestată operaţiune a fost aceea a comasării. Această operaţiune era considerată turburare şi violare a sfintei proprietăţi. Respinsă de foarte multe comunităţi

---

[303] ***Ibidem.***

[304] „Observatorul" Nr. 14 din 16/28 II 1880.

urbane şi săteşti, propunerea a fost totuşi acceptată de parlamentul maghiar (s-a motivat prin faptul că au fost comunităţi care au acceptat-o) s-a întocmit o comisie de anchetă, compusă aproape exclusiv din deputaţi dietali, transilvăneni după patrie, maghiari după naţionalitate. Comisia de anchetă (enquetta) a transmis prin presă consiliilor municipale şi celor care au experienţă în această materie să-şi formuleze părerile asupra următoarelor întrebări:

1. Este de lipsă ca cauzele urbariale, respectiv segregarea pădurilor şi păşunilor, precum şi comasarea hotarelor să rămână şi pe viitor tot în competenţa tribunalelor?

Nu ar fi oare mai consult, ca, cu agendele acestea să fie însărcinată administraţia politică, sau cum se zice pe ungureşte solgăbirăi (subprefecţii, pretorii)?

2. Este oare drept ca spezele în bani, împreunate în sensul legii existente cu toate operaţiunile reglementării agrare dintre seniorii feudali şi poporaţhmea agrară să le poarte, precum ţine legea, numai domnii, sau să le poarte şi foştii iobagi în proporţiunea locurilor, a teritoriului, care trece în proprietatea ţăranilor, care până acum simt obligaţi a presta numai munca cu braţele şi cu vitele trăgătoare în toate cazurile, în care s-ar întreprinde marea împărţire a hotarelor.

3. Ce e cauza (care) indefinitei tărăgănări a proceselor urbariale? urgia cea mare a foştilor iobagi? defectul legilor urbariale? ori aplicarea defectuoasă a acestor legi? şi ce reforme se recomandă spre a curma odată acel rău?

Mai e de lipsă, ca şi pe viitor să se susţină dispoziţiunea legii, ca: numai atunci să se poată decide prin sentinţa tribunalelor dacă acela care o cere va-dovedi că este proprietar peste 1/3 parte din hotarul comunei? Ori că comasarea să o poată cere orice proprietar din comună, şî aceasta să se efectueze fără privire la mărimea proprietăţii aceluia care a cerut comasarea?[305]

La întrebările de mai sus a răspuns, relevă Bariţiu în „Observatorul" său şi Sterca Şuluţiu, întocmind un Memorand pe care l-a trimis deputatului Lukacs, preşedintele al enquetta. Deputaţii ardeleni întruniţi într-o conferinţă în aceeaşi prima jumătate a lunii februarie au înaintat şi ei un proiect de lege pe care l-au trimis la dietă şi ministrului justiţiei.

Bariţiu se temea că dacă românii nu vor face front împotriva proiectului de lege al comasărilor şi segregărilor se va aplica

---

[305] ***Ibidem.***

proiectul de lege propus de conferinţa de la Deva, dându-se astfel o rezolvare în dauna poporului român. Atrăgea atenţia că „de la nefericita rezolvare a cauzei agrare depinde nefericirea neamului românesc din această ţară”.[306]

Convins că problemele agrare reprezintă o chestiune vitală pentru români, că de rezolvarea pozitivă a acestora depinde bunăstarea populaţiei săteşti, G. Bariţiu îşi exprima adeseori nemulţumirea faţă de slaba preocupare a elitelor româneşti în acest domeniu. Văicărelile cu privire la proasta stare materială, spirituală şi lipsa de drepturi politice şi naţionale a poporului român nu era suficientă. „Mulţi români – scria Bariţiu – deplâng soarta poporului român, dar prea puţini se preocupă serios cu mijloacele de îndreptare. Au căzut toţi într-o amorţeală, care prea mult seamănă cu simptomele morţii”.[307] Înainte scriau articole şi studii în presă juriştii, economiştii, inginerii agronomi, profesorii etc. care contribuiau la educarea practică şi ştiinţifică a poporului, la răspândirea cunoştinţelor agricole etc. Acum poporul era părăsit de elita intelectuală, orbecăia în neştiinţă, prospera puţin sau deloc. Domnea, explica Bariţiu, un fel de fatalism oriental, iar ţăranul ardelean nemaiputând rezista, îşi lua femeia şi copii şi trecea în România.

„Aşa nu mai merge d-lor! Acei care simţiţi în piepturile voastre vocaţiune şi aveţi cunoştinţele de lipsă (necesare – n. ns. T. I.) în materie, păşiţi pe arenă şi discutaţi la lumina zilei această cauză. Aici nu încape pasivitate, e de lipsă cea mai mare activitate, iară aceasta nu stă în declamaţiuni şi fraze goale, ci activitatea stă în consultaţiuni sâmburoase şi în luare de măsuri pozitive spre a ne apăra drepturile, familia, casa, moşia contra oricărui răpitor. Se înşeală aceia care cred că reclamaţiile şi informaţiile publicate în limba noastră, nu se aud mult mai departe decât la români”.[308] Dacă românii, elita lor nu protestau în scris prin presă, memorande, petiţii, reclamaţii etc. îşi pierdeau şi dreptul de a se plânge că vocea lor nu a fost auzită şi ascultată. Dar aceasta nu era totul. Românii trebuiau să facă şi ei o asociaţie agricolă, care să le apere interesele de tot felul şi să-şi gospodărească pământurile mai eficient.

După ce îi îndeamnă pe români să fie activi, Bariţiu revine la răspunsurile lui Sterca Şuluţiu date în Memorandul său la întrebările

---

[306] ***Ibidem.***
[307] ***Ibidem.***
[308] ***Ibidem.***

formulate şi adoptate în anul 1876 de către Adunarea Agronomică de la Deva.

Răspunsul lui Şuluţiu este precedat de o seamă de consideraţii ale autorului memorandului prin care combate presupunerile şi afirmaţiile false, că românii ar fi numai ca naţiune adversari hotărâţi ai reglementărilor agrare, că fac aceasta din antagonism naţional. El a arătat, în mod documentat, că tocmai ţăranii maghiari „se poartă cu antipatie faţă cu această afacere". A arătat, totodată, că la cele mai multe popoare, la germani, de exemplu, comasarea s-a făcut numai prin forţă militară, care a costat multe vieţi omeneşti. Pe ţăran, spune Sterca Şuluţiu, indiferent de naţiune, nu-l poţi convinge că după ce el se simte şi se ştie proprietar absolut peste averea şi moşioara sa, domiciliul său, nu numai după legea naturii, ci şi după legile pozitive, totuşi să-l poată cineva a-l obliga să-i dea moşioara sa chiar fără voia sa, în schimb pentru altă moşie, pe care el nu voieşte să o aibă. La toate acestea se mai are în vedere că în multe cazuri–în care comasarea sau segregarea s-a efectuat, ţăranii din Transilvania, fie din neştiinţă, fie din răutate omenească, au suferit cele mai mari împilări pe care alte popoare nu le-au cunoscut.

Şuluţiu consideră că în Transilvania, problema comasării nu trebuie încredinţată factorilor administrativi, solgăbirăilor. Aceştia nu au facultăţi juridice , nu au studii corespunzătoare. Juriştii – impuşi prin 1852 – nu au corespuns nici ei. „Unii fiind aleşi ca şi solgăbirăii, depindeau de alegătorii lor, care erau marii proprietarirS-au înfiinţat şi tribunale urbariale, s-au desfiinţat sau reînfiinţat de câteva ori între 1858 şi 1872. Înfiinţarea unor tribunale agrare, şi apoi desfiinţarea lor şi iarăşi reînfiinţarea lor, denotă că în Transilvania problemele agrare sunt foarte complicate, complexe. De aceea, cauzele urbariale nu pot fi încredinţate solgăbirăilor, susţine Sterca Şuluţiu. Deci la prima întrebare memorandul lui S. Şuluţiu răspunde negativ.

La a doua întrebare, el asemenea răspunde negativ. Nu este drept ca ţăranii să suporte cheltuielile băneşti ale reglării problemelor agrare. Nu ţăranii au declanşat operaţiunea, iar procesele agrare au fost intentate tot din cauza încălcării legilor în favoarea foştilor stăpâni feudali. Trebuia avut în vedere şi faptul că toate muncile şi cărăuşiile legate de acele operaţiuni erau executate de ţărani, care-şi consumau adeseori timpul cu acestea exact în perioada când pe câmpurile lor se adunau recoltele. Toate acestea îl costa pe ţăran 2-3 mii de fi. Nu era deci drept să li se mai arunce în cârcă alte 2-3 mii de fl. Ţăranii fiind săraci, cheltuielile nu s-ar fi putut recupera nici prin execuţie silită.

Cu privire la cauzele tărăgănării proceselor, Sterca Şuluţiu considera că sunt mai multe. Procesele urbariale pretindeau un studiu vast, o cunoştinţă perfectă a legilor vechi şi noi, a dreptului feudal etc. Tribunalele regeşti nu dispuneau de suficienţi judecători. Rezolvarea ar consta în înfiinţarea de tribunale urbariale, ori comisii urbariale speciale. Antipatia ţăranilor faţă de aceste procese adăuga şi ea la tărăgănare. Uneori nici avocaţii nu se grăbeau să le termine, fiind ele o bună sursă de venituri.

S. Şuluţiu, scrie G. Bariţiu, combate soluţia tehnică şi juridică propusă la Deva, considerând că „prelucrarea unei noi proceduri trebuie încredinţată unei comisii compusă din reprezentanţi ai foştilor domni şi ai foştilor iobagi, *oameni de specialitate*, oneşti, cu reputaţie, judecători, avocaţi, ingineri şi agronomi care au experienţă în afaceri de comasare. El este de acord cu propunerea ca aprobarea cererii de comasare să se dea aşa cum propuneau cei de la Deva, adică In condiţiile în care cel ce cerea comasarea să posede cel puţin 1/3 din suprafaţa totală a comunei.

Pe la jumătatea lui ianuarie 1880, G. Bariţiu constata că în afara de memorandul lui Sterca Şuluţiu foarte puţini au scris despre problema agrară în care sunt implicaţi românii, problemă vitală pentru ei.

Bariţiu afirma că poporul român are tot dreptul să aştepte de la „cei vreo *100* de avocaţi dintre care mulţi au studiat cu obolii adunaţi de la popor în diverse fonduri, şi chiar astăzi în calitate de avocaţi se susţin tot numai de către popor, să mai facă şi ei ceva pentru popor".[309] Relaţiile (raporturile) feudale ale proprietăţii rurale către clasa privilegiată sunt cunoscute cel mai bine tocmai de cei care au fost apărătorii poporului. De aceea, considera el, „O conferinţă de avocaţi din toate părţile ţării ar da cel mai bun rezultat la un memorand". Deci la memorandul lui S. Şuluţiu şi a altora pe care Bariţiu nu-i ştia, să se adauge un memorand colectiv, care, credea el, va avea mult mai mare efect decât cele individuale. De fapt, vom vedea mai departe, avocaţii români ardeleni au şi compus un asemenea memorand, pentru întocmirea şi destinaţia căruia, el le-a dat şi unele sfaturi.

Bariţiu relatează în ziarul său cazuri concrete că şi saşii s-au opus comasării. Conducătorii lor le-au adus specialişti din Germania, le-au explicat de ce este necesară comasarea, care sunt avantajele ei etc. În zadar! Saşii s-au opus! Deci afirmaţiile reprezentanţilor

---

[309] Observatorul nr.16 din 23/6 ID 1880.

administraţiei maghiare că numai românii se opuneau comasării şi segregării erau false. Secuii se opuneau şi mai îndâijit acestor operaţiuni?

Cercetând cauzele întârzierilor comasărilor şi segregărilor, Bariţiu constata că ţăranii au temeiurile cele mai grave, care-i fac să privească cu groază aceste operaţiuni. Vom vedea mai jos, că nu neîntemeiat se opuneau ţăranii.

„Ni se spune —scriaJBariţiu în *„Observatorul"* din 1880 - că cea mai mare piedică pentru tărăgănare e, că domnii nobili nu mai au parale, au păpat cele 80 milioane fi. care le căpătaseră pentru desfiinţarea iobăgiei; prin urmare ar vrea ca poporul să plătească şi aceste speze".[310] Iar în unele locuri, proprietarii temându-se de popor, ei înşişi doreau ca să nu se accelereze lucrările de reglementare a proprietăţilor, până după terminarea războiului (din 1877/78), ca să nu se tulbure poporul românesc.

În prima jumătate a anului 1880 opinia publică din Ungaria şi Transilvania era foarte mult agitată de reglarea problemelor agrare din Transilvania. Circula de peste trei decenii parola că poporul român ţăran este comunist. învinuirea era adresată ţăranului român, mai ales pentru faptul că a declanşat multe procese urbariale pentru a-şi apăra dreptatea. Dar, scrie Bariţiu, nu poporul ţăran român propagă Saint Simonismul, nici Darwinismul, nici Mormonismul; nu poporul român îşi vinde nevestele şi fetele pe bani, „nu el cere comasaţiuni cu scopul de a lua partea cea mai bună şi mai fertilă de hotar şi a lăsa altora numai dealuri sterpe, lipsite cu totul de humă, şi locuri băltoase, pe care creşte pipirig, rogoz, trestie şi se îngraşă broaştele .... Cu totul alta este acea clasă de oameni, care învaţă că ceea ce nu poţi lua de la popor cu Torţa, să-i răpeşti cu stratageme, viclenii, minciuni. Alţii sunt aceia care în loc de tatăl nostru, pe fiecare zi repetă vechiul refren: „Valahului să nu-i laşi alţi bani în pungă, decât numai cu cât să-şi plătească dările şi să-şi cumpere opinci; iară când îi vor fi opincile noi, prin căciulă să-i iasă părul, şi când va avea căciulă nouă să umble desculţ".[311]

Am daL acel lung citat de mai sus, deoarece în acea primă jumătate a anului 1880 presa maghiară răspândea idei, reflecta atitudini tot atât de intolerante ca şi legile feudale timp de secole. Presa aristocraţiei ungureşti promova idei care contribuiau la apăsarea poporului, la lăcomie şi despuierea românilor de toate

---

[310] ***Ibidem.***
[311] ***Ibidem.***

drepturile civile şi politice. Acest spirit al intoleranţei şi urii naţionale trecuse de la nobili la noua generaţie din acea vreme. În ziarul Pesti Naplo se scria în 1880 că ungurii sunt din natură şi din educaţie naţiune aristocratică, care vrea pentru sine privilegii, prerogative, superioritate, fără de care ei nu pot exista.

Este aproape peste puterile omeneşti, comenta Bariţiu, a purta aşa îndelungat, o luptă continuă în contra privilegiului, precum vedem că a purtat, mai poartă şi astăzi mii de comune în Ardeal numai pentru câştigarea drepturilor obţinute la noi prin legi.

Problemele agrare discutate peste tot – în presă şi în parlament – nu puteau nici românii să le ignore sau să tacă. „Nu le era permis a sta muţi în faţa lor".

Dintre miile de cazuri în care românilor nu li se recunoşteau anumite drepturi câştigate prin lege, Bariţiu analizează intr-un număr al Observatorului din 1880 cazulxomunei Feneşel, care şi-a câştigat dreptul asupra unor păduri încă din 1848. Dar nici după desfiinţarea iobăgiei nu le era permis să taie nici o bucată de lemn. Au apelat la dregătoriile militare şi civile, s-au făcut comisii de investigaţii, s-au adresat guvernatorului, chiar şi împăratului, au cheltuit, mulţi bani, timp, sănătate, nervi etc. În anul 1880 când scria Bariţiu – deci după 32 de ani – problema încă nu era rezolvată.

Dacă la începutul lui ianuarie 1880, George Bariţiu îi critica pe intelectualii români că nu colaborează cu presa, pentru a apăra interesele producătorilor români agricoli din Transilvania prin intermediul scrisului, al presei şi a! unor memoranduri sau contestaţii către organele oficiale abilitate, în luna martie a aceluiaşi an situaţia era schimbată. Juriştii, funcţionarii români, deputaţi dietali şi alte categorii se înscriu în această luptă de apărare a ţăranului român împotriva încercărilor marilor proprietari funciari de a-i înrobi din nou, de a-i readuce la starea de proletari agricoli şi chiar de neoiobăgie.

În general, corespondenţii lui Bariţiu trimiteau epistole redacţiei *Observatorului* în care:

1. Se nega camerei deputaţilor de a decide fără voia poporului asupra proprietăţii sale. Poporul protestează înaintea lumii civilizate împotriva încercărilor feudale, care încălcau în picioare drepturile omeneşti.

2. Protestatarii ajunseseră la convingerea că statul ungar apărător a 10.000 familii feudale, atacând în acelaşi timp proprietatea a două milioane una sută opt zeci şi cinci de mii de cetăţeni, a încetat a mai fi un stat de drept.

3. Poporul ardelean – ca şi cel din Germania, din Austria ş. a. – susţine că nici interesul patriei, nici interesul tronului nu pot pretinde de la el, ca să se uite cu mâinile în sân, cum îi despoaie feudalii de locurile şi livezile cele roditoare şi să nu facă apel la Europa civilizată.

4. În Franţa, nici Napoleon – nu a putut aduce legi pentru comasări; francezii şi guvernul ştiu să respecte dreptul de proprietate. Nici în Austria comasarea nu a reuşit. Unii comentatori aduc ca dovadă împotriva comasării faptul că Franţa cu cele 138 Tnilioane de parcele avea o agricultură superioară Austro-Ungariei unde existau doar 80 de milioane de parcele.

5. Patenta urbarială din 1854 avea ca scop, scria un corespondent al „Observatorului", de a expropria 3 din 5 părţi ale pământurilor locuitorilor ţării, iar restul de a-l încărca cu spezele de comasări şi cu împrumuturi asigurate pe moşia ţăranului, pe care apoi în cel mult 10 ani să o vândă cu toba la negustori sau uzurari; dar românii, se scria adeseori, nu vor să mai recadă în starea de iobăgie.

Îndemnurile lui George Bariţiu la colaborare încă din primele luni ale anului 1880 şi-au găsit ecou în rândurile juriştilor români din Transilvania. Ajutat şi de fiul său, Ieronim G. Bariţiu, care în această perioadă lucra la Observatorul cu bătrânul jurnalist la treburile redacţionale, colaborând cu o seamă de avocaţi transilvăneni, ca Ioan Raţiu, Partenie Cosma, Iuliu Coroianu, Sterca Şuluţiu şi cu unii parlamentari, George Bariţiu a reuşit să impună o dezbatere din ce în ce mai temeinică în opinia publică şi să facă să se audă vocea românilor şi în parlament, în ministerul de justiţie, al agriculturii şi în tribunale.

De o deosebită apreciere s-au bucurat, din partea lui George Bariţiu, cele două conferinţe ale avocaţilor români din primăvara anului 1880 în care s-a întocmit un memorand al juriştilor români din Ungaria privind dezbaterile din parlamentul maghiar asupra legii referitoare la comasarea suprafeţelor agricole.

Proiectul lui I. Raţiu definitivat într-o conferinţă a avocaţilor românii a fost văzut şi de George Bariţiu.

Despre prima conferinţă aflăm dintr-o „Convocare" a unei conferinţe prealabile a jurisconsulţilor români din Transilvania, ţinută în Cluj în 28 martie 1880 în care s-au luat „în dezbatere din toate punctele de vedere, *proiectele de lege în cestiunea agrară din Transilvania,* a emis o comisiune spre pregătirea unui memorand, care se va lua din nou spre dezbatere în o a doua conferinţă a

jurisconsulţilor români din Transilvania şi părţile adnexe".[312] Se anunţă că cea de a doua conferinţă va fi pe data de 11 IV 1880 la Sibiu.

Într-o scrisoare din 28 martie 1880, George Bariţiu îl anunţa că a primit manuscrisul proiectului memorandului juriştilor români din Ungaria privind dezbaterile din parlamentul maghiar privind legea comasărilor suprafeţelor agricole. Îl va lua cu el peste plai (în România) unde va participa la Sesiunea Academiei Române.

Bariţiu era de părere că acest memorial de jurisconsulţi să nu aibă caracter pronunţat naţional, ci, dimpotrivă, să fie folosit cu tact, cu stratagemă, să vorbească în numele clasei asuprite, aşa cum vorbesc ţăranii când fac anumite cereri, fără distincţie de naţionalitate, „arătând că idealul vostru este dreptul, este umanitatea, e adevăratul patriotism, că nu sunteţi români egoişti".[313] Dar unde să fie înaintat memoriul? la această întrebare Bariţiu răspunde, că xel mai bine ar fi sări înainteze împăratului. El crede că împăratul nu trebuie să fie o simplă marionetă, care să primească un salariu de 8-9 milioane fl., doar pentru a semna hârtii. Recunoaşte acestuia şi „atributul de unul din factorii legislaţiei". Are sau nu încredere în împărat, Bariţiu afirmă că totuşi are mai multă încredere în el decât în majoritatea parlamentară din acea perioadă, a cărei demnitate valora pentru el mai puţin decât zero. De aceea recomandă ca memoriul să fie trimis împăratului. „La Europa nicidecum: până atunci trebuie să mai treacă timp. Ştiu că această opiniune nu va plăcea la mulţi şi va învinge cealaltă, ca să mergeţi la Dietă cu ea. Mergeţi unde veţi afla cu cale, numai mergeţi curând, uniţi, uniţi în cuget şi simţiri; dară vă folosiţi şi de dieta străină. Dacă veţi decide în Dietă, de frică să nu turbaţi pe şovinişti, apoi zice fratele Iosif (Iosif Hodoş – n. ns. T.I.) să-i daţi forme de petiţiune".[314] Până la urmă avocaţii români, vom vedea, au ajuns la Dieta din Budapesta.

În „Observatorul" lui Bariţiu, discuţiile cu privire la problemele agrare şi legislaţia referitoare la ea continuă tot mai intens. Sunt analizate proiecte de legi care vizau rezolvarea definitivă a problemelor agrare din Transilvania, sunt criticate soluţiile care îi nedreptăţeau pe romani, metodele de elaborare şi aplicare a unor legi care sprijineau interesele marilor proprietari funciari, dar şi cererile concrete ale românilor în vederea elaborării şi aplicării unor legi

---

[312] Observatorul nr. 25 din 26/7 IV 1840.
[313] G. *B. C. X*, p. 457.
[314] *Ibidem*, p. 458.

drepte, care să le respecte interesul şi bunurile de care dispuneau, inclusiv a suprafeţelor de pământ primite prin reforma agrară.

Referindu-se la un nou proiect de lege agrară elaborat în vederea discutării lui în Camera Deputaţilor din Ungaria, „Observatorul" menţiona că românii resping principiul inchizitorul propus de către ministerul de justiţie în cazul proceselor urbariale din Transilvania. Resping principiul nu pentru că el nu este bun. Este bun în statele democratice, ca Germania, Cisleitania ş. a. Organele statului din Transilvania nu erau la înălţimea celor din statele civilizate şi democratice, în care nu existau discriminări naţionale, între nobili şi nenobili etc. Faptul că părţile în proces nu aveau dreptul şi la apărători neavocaţi era şi el respins de români. Cererea ţăranilor de a fi reprezentaţi şi de alţii decât de avocaţi era justificată: avocaţii costau scump, trebuiau aduşi de la distanţe mari, procesele erau fixate în perioade în care sătenii erau ocupaţi cu recoltarea roadelor etc.

Comasarea, se scria adeseori în „Observatorul", nu poate fi justificată prin argumente de ordin economic. Ea întotdeauna loveşte în drepturile de proprietate ale indivizilor. Cu cât era mai respectată ideea dreptului de proprietate într-o ţară, cu atât locuitorii ei sunt mai străini de ideea de comasare, iar prosperitatea lor nu este în raport cu gradul existenţei ei într-o ţară sau alta. În Germania, de ex., minoritatea nu a putut obliga majoritatea la comasare. Unele state germane au permis comasarea numai dacă ea era cerută de cei ce aveau 1/3, 2/3, altele chiar numai în cazul celor ce aveau proprietatea a 100% din suprafaţa de pământ a localităţii.

Împăratul Austriei în patenta din 1854 propunea ca 2/3 din proprietari să fie de acord. Dieta ungurească de la Cluj din 1865 a acceptat şi ea aceste proporţii.

Însă îndată ce s-a introdus dualismul Austro-Ungar, aristocraţii şi feudalii forţară atâtea legi şi ordine în obiectul comasărilor, încât se părea că în această ţară nu mai trăiau decât cele 9-10 mii de feudali privilegiaţi boiereşti, nemţeşti etc. Proiectul de lege din 1880 prevedea printr-un paragraf, să posezi numai 1/5 şi se permitea comasarea.

Este adevărat, menţionează criticii proiectului de lege din 1880, că, comasarea satisface şi interese economice. Dar le satisface doar pe ale acelora „care prin arondări devin domni absoluţi peste agrii de arat, peste livezile, fâneţele, păşunile cele frumoase ale populaţiei rurale, câştigate toate cu robote şi şerbitute de secole şi cu văi de sânge vărsate în toate războaiele purtate pentru patrie, şi adesea numai pentru câştigarea privilegiilor aristocratice; dară apoi să se dea în schimb pentru locurile sale fertile numai coaste secate de

arşiţa soarelui ca şi de torenţii apelor, răzoare, surpături de dealuri, bălţi, locuri apătoase cu rogoz şi pipirig, locuri pădureţe unde se fac numai măcieşe şi porumbele". [315]

Comasarea nu putea fi consideraţie exercitată în favoarea intereselor statului, deoarece de ea beneficiau membrii unui număr restrâns de aristocraţi, avantajaţi de legi nepopulare, asupritoare. Ea era făcută în defavoarea celor ce plăteau dările cele mari, plăteau datoriile statului, plăteau salariile *sl* 50-60 mii de oficiali. La judecătorii, la curţile de apel ş. a ., marea majoritate erau judecători maghiari, mari proprietari de pământ Marea majoritate ce erau obligaţi de soartă să apeleze la serviciile judecătorilor erau români. Dar şi poporul maghiar se plângea de nedreptăţile curţii de apel. Acolo predomina elementul maghiar.

Paragrafele 7 şi 8 ale legii erau în aşa fel întocmite, încât să se poată scoate de sub arondare (comasare) cele mai bune parcele de pădure şi apoi să le schimbe pe loturi de faneţe, arături etc.

Se atentează astfel în foarte multe cazuri şi la lazurile (loturile) obţinute de ţărani, prin curăţarea pădurilor, amenajarea bălţilor, secări, desecări etc. – adeseori prin munca întregii familii de zeci de ani.

Pentru paragraful 9 al legii se propunea un amendament în sensul că: „geometrul sau inginerul să fie numit cu acordul ambelor părţi. Numirea experţilor era şi ea nedrept prevăzută. Proprietarii aveau dreptul la 7 experţi, iar ţăranii doar la 2. *La vot câştigau întotdeauna proprietarii; sătenii rămânând păgubiţi întotdeauna.*

Anul 1880 cu complicatele probleme agrare revenite în viaţa economică a Transilvaniei; dar şi mai complexe şi impuse mai dur unei populaţii preponderent românească; în timp ce aristocraţia era de alte naţionalităţi, i-au permis lui Bariţiu să înţeleagă că economia Transilvaniei încă nu se desfăşura complet, conform cu legile şi regulile economice ale noii economii capitaliste, care se impuseseră deja în Europa apuseană. Aici politicul impunea, încă şi în ultima treime a secolului al XIX-lea, multe forme de viaţă, care rămâneau ancorate în trecutul feudal, care, în mare parte se dezvolta sub influenţa unei economii străine dominante aceea a Austriei, dar şi a alteia, care era subdezvoltată, dar cu agenţi economici, cu pretenţii de dominaţie, aceea a Ungariei, economie agrară ca şi aceea a Transilvaniei.

---

[315] Observatorul, nr.25 26/7 aprilie 1880.

Apărarea de către Bariţiu a drepturilor de proprietate a românilor, cu ocazia comasărilor terenurilor agricole din Transilvania şi a segregării pădurilor şi păşunilor, demonstra că aristocraţia funciară şi organele de stat porneau de la premize false, pentru că se bazau pe concepţii false, generate de ignorarea unor realităţi istorice. Organele de stat nu luau în seamă realităţile economice de proprietate dintre micii agricultori şi foştii mari proprietari. Aceştia din urmă şi după 2-3 decenii de la efectuarea unor reforme agrare, încercau să revină din nou la unele stări de împilare feudală şi naţională a populaţiei majoritare româneşti.

Aici vedea Bariţiu marele rol al avocaţilor români, care apărând interesele de proprietate ale sătenilor români, apărau şi înscrierea lor mai accelerată pe drumul economiei modeme, bazată pe relaţii de proprietate caracteristice economiei de piaţă capitaliste, pe schimbul şi libertatea circulaţiei bunurilor economice.

Evidenţiind racilele unei economii bazată pe principii şi relaţii vechi, premergătoare economiei capitaliste, Bariţiu scria: „Se înşeală aceia care cred, că în relaţiile de proprietate din Transilvania s-au aplicat ori se poate aplica maxima economică: Eu sunt proprietar şi domn pe pământul meu, tu eşti proprietar şi tot aşa de domn pe braţele tale, ajutate de cap şi de picioare. Eu îţi plătesc pentru laboarea ta, în bani sau în pământ, sau în produse, precum ne vom învoi, tu îmi plăteşti pentru cât te foloseşti de fructele scoase din proprietatea mea de pământ. Având tu bani, legea îţi recunoaşte dreptul să-ţi cumperi proprietate de pământ".[316] Asemenea doctrine economice s-au aplicat în alte ţări.

În ţări ca Transilvania şi Ungaria, ca şi în alte state s-a zis şi s-a legiferat din contra: „Eu nobil, eu cavaler, comite, baron, principe, duce, sunt domn şi proprietar nu numai al pământului, ci sunt domn şi proprietar al persoanelor de prin împrejurul meu. Eu domnul vostru, voi sclavii mei, pe care eu vă pot vinde, dărui, da în schimb, zălogi, oricând îmi va conveni mie. V-am luat cu armele ori v-am cumpărat, s-au v-am moştenit, ori mi v-a dăruit regele, tot atâta, eu domnul vostru absolut, voi sclavii mei, sâmbria voastră este măsurată ca la cai şi boi, să vă nutriţi şi să vă îmbrăcaţi numai ca să-mi lucraţi mie. De mai mult nu aveţi nicio trebuinţă".[317] Legile ţării, mai ales de la 1514 nu permiteau omului neînnobilat să deţină proprietate de pământ.

---

[316] „Observatorul", nr. 42 din 24/5 iunie 1880.
[317] ***Ibidem.***

Dar ceea ce era şi mai ruşinos pentru opinia publică maghiară era faptul că la 1880 mai erau încă ziare ungureşti, care nu se ruşinau să scrie şi să publice, că nobilii unguri au cucerit Transilvania cu armele, ceea ce-i îndreptăţea să ţină această ţară divizată în domnii nobili, grofi, pe de o parte şi iobagi, sclavi, pe de altă parte, iar majoritatea sclavilor să fie români.

Aristocraţia ungurească, scria Bariţiu, nu se putea obişnui nici în anui 1880 că se poate trăi foarte bine şi fără a avea sclavi. De aceea, proiectul agrar întocmit de parlamentul ungar din acel an se baza tot pe vechile principii, de a-şi face pe „cale indirectă sclavi". Metoda era simplă: Luând îndărăt de la popor cât se poate mai mult pământ, aducându-i pe ţărani într-o asemenea stare, încât să cadă în genunchi şi să se roage „Luaţi-ne înapoi de sclavi ai voştri". Procedeul acesta a fost recunoscut de Iosif Bedeus de Scharberg, un sas, „unul din cei mai eminenţi bărbaţi ai Transilvaniei, vechi funcţionar cu funcţii importante în Sibiu, Gluj, Viena, care a fost foarte calificat în problemele economice, politice şi urbariale o adevărată autoritate. Dieta din Cluj din 1842 a fost silită să urmeze exemplul dietei din Ungaria să întocmească o comisie urbarială, cu scopul de a întocmi o lege urbarială. Preşedinte şi redactor referent a fost Bedeus, iar proiectul a ajuns în dieta din Cluj din 1846/1847. Bedeus constată cu acea ocazie că „majoritatea preponderentă a acelor 310 membri nu numai că luptase vrăjmăşeşte, ca să nu se facă nicio uşurare populaţiei rurale, dar se folosise de toate stratagemele spre a răpi de la popor cât s-ar putea mai mult pământ, numit de lege „colonical", adică al poporului şi a-l încorpora la pământul allodial, strict nobiliar, al curţii, al boierului".

Datele prezentate de dieta de la Cluj curţii din Viena cu privire la suprafeţele agricole şi populaţia Transilvaniei, au fost date falsificate ale unui recensământ din anul 1819, desigur în favoarea feudalilor, aristocraţilor, în dauna poporului şi spre a-l minţi pe monarh. Falsificatorii erau funcţionarii, care toţi erau de origine aristocratică mare şi mică. Noul proiect agrar avea la bază aceleaşi principii ca şi cele dinainte de 1848! a răpi cât mai mult pământ din cel mai bun de la ţărani, a păstra cât mai mult din drepturile şi pivilegiile de natură feudală.

Că este aşa ne-au dovedit-o şi dezbaterile care au avut loc în perioada 5-7 iunie 1880 în parlamentul maghiar cu privire la *„proiectul de lege relativ la regularea proprietăţilor în Transilvania"*.

Pentru români proiectul de lege, amintit mai sus, avea o semnificaţie vitală, de rezolvarea problemelor puse în discuţie

depindea în mare parte buna stare a românilor transilvăneni, crearea unor condiţii de prosperare, aşa cum se ceruse şi în materialele din „Observatorul" publicate în prima jumătate a anului 1880, în memorandul lui Sterca Şuluţiu, dar mai ales în memorandul juriştilor români, elaborat în cele două conferinţe din martie şi aprilie acelaşi an.

Pentru a-şi menţine pământul – principala sursă de trai a românilor de-a lungul veacurilor – pentru care ei au vărsat văi-de sânge a numeroase generaţii, au vărsat lacuri de lacrimi atât înainte, „cât şi mai vârtos de la 1437, 1514 ... li s-au devastat adeseori părţi întregi de ţară".[318] În timp ce în cea mai mare parte a Europei problema proprietăţii funciare era de secole rezolvată, în Transilvania românii încă mai luptau să menţină măcar ceea ce primiseră, cu chiu cu vai în nişte reforme anterioare incomplete şi aplicate cu discriminare faţă de români. Aceasta pentru că, după părerea lui Bariţiu, Transilvaniei i se aplica acelaşi tratament pe care îl aplica Anglia Irlandei, ţară marginalizată şi ea, în care populaţia băştinaşă era desconsiderată ca şi românii ardeleni.

La începerea dezbaterilor asupra proiectului de lege în 5 iunie 1880 s-a constatat că deputaţii nu au avut la dispoziţie decât 1 zi pentru studierea lui: Deputaţii români: Partenie Cosma şi George Popp au cerut amânarea discutării proiectului. Dieta i-a refuzat Bela Bânfiy, aristocrat maghiar de origine română, susţine guvernul şi parlamentul, ca să se dezbată proiectul. Tot el a protestat împotriva presupunerilor că aristocraţia urmăreşte să răpească pământul de la celelalte clase de locuitori când în realitate ei voiesc numai reglementarea.

Din dezbaterileasupra proiectului a reieşit:

1. „că ministrul trebuie să strângă frânele geometrilor; să nu mai ia în serviciu oameni ignoranţi;

2. că ministrul justiţiei să încredinţeze cauzele agrare unor judecători înalt calificaţi, care ştiu să judece drept, enunţând sentinţe conforme cu legile în înţelesul strict al cuvântului".[319]

Dezbaterile asupra proiectului de lege agrară au durat 3 zile (5-7 iunie 1880). Bariţiu nu este mirat de această durată, deoarece în 33 de ani s-au făcut numeroase încercări să se rezolve problemele agrare şi nu s-a ajuns la soluţii definitive şi convenabile nici pentru proprietari nici pentru săteni. Marea aristocraţie funciară în loc să-i

---

[318] „Observatorul", nr. 44, 31/12 iunie 1880.
[319] *Ibidem.*

împroprietărească pe săteni, dimpotrivă, încerca fie să-i păcălească reducându-le suprafeţele pe care le aveau în folosinţă, fie cedându-le suprafeţe mici menţinându-i în continuare în stare de dependenţă.

Aceleaşi dezbateri asupra proiectului de lege agrară prilejuite de măsurile de comasare a terenurilor agricole şi segregarea pădurilor şi a păşunilor i-au relevat lui Bariţiu şi unele constatări deosebit de supărătoare pentru cauza naţională şi socială a românilor. În acest sens, el scria:

1. „s-a observat însă cu adevărată durere de suflet, că mulţime de oameni nici până astăzi – nici chiar unor avocaţi – nu le pasă de problemele agrare, probleme vitale pentru români;

2. chestiunile agrare în nicio ţară din Europa nu sunt aşa de încurcate ca în Transilvania;

3. românilor li se impută că se opun comasărilor;

4. în realitate, românii se opun doar comasărilor nedrepte. Este constatat că în ţări muntoase, aşa cum este Transilvania, comasarea nu poate avea efecte pozitive ca în ţările de pe şesuri;

5. nu de comasare, ci de sila şi de modul nedrept al comasărilor se feresc românii;

6. secuii se opun şi mai înverşunat comasărilor, în timp ce în ţinuturile româneşti s-au făcut multe comasări, în cele secuieşti niciuna! Secuii unei comune au ucis toţi jandarmii care însoţeau comisia de comasare.

Enclavele. Dintre toate problemele discutate în şedinţa parlamentului maghiar din 5-7 VI 1880 o vie dezbatere a provocat problema *Enclavelor,* care simplifica în cazul respectiv ceea ce se numea în mod curent poiană, folosită ca fânaţ sau păşune, „împresurată mai din toate părţile cu pădure. Dacă era mai mare i se zicea plai. Deputaţii maghiari şovinişti, apărători ai intereselor marilor proprietari, prezentau poienile ca obiect al furtului din partea românilor, ocupate pe furiş prin exterminare (lăzuire, curăţitură, stârpire) cu securea şi cu foc.

Învinuirea era bazată pe falsuri, denaturări ale adevărului şi minciuni grosolane, încât a stârnit şi riposta unor deputaţi unguri, alături de cei români.

Poienile, spunea în plen deputatul maghiar Pulszky, nu au fost furate. Prin prescripţie ele puteau deveni şi proprietatea lor. Mai ales că, indiferent de provenienţă, poienile nu au fost ocupate de români, fără înţelegere cu proprietarii.

Pentru români, poienile numite în proiectul de lege *Enclava,* sublinia Bariţiu, au o semnificaţie istorică deosebită: În toată lunga perioadă a năvălirilor barbare, poporul românesc s-a adăpostit şi

apărat pe plaiurile şi poienile din munţi şi păduri. Multe sate au luat naştere în poieni, între păduri prin lăzuire, defrişare etc. Dar şi unele din ele au fost răpite de marii proprietari de la ţărani. A le lua *Enclavele* românilor echivala cu a le lua izvoarele de viaţă ale unor sate întregi, păşunile, arăturile, însemna, în fond, a goli munţii de români, a-i condamna din nou la pribegie, la foame, la emigrare".[320]

Totuşi memorandul colectiv al juriştilor români sau unele petiţii individuale, ca şi critica faeută proiectului de lege agrară discutat în parlamentul maghiar în zilele de 5-7 iunie 1880 nu au rămas fără ecou. De multe cerinţe formulate în scris înainte de dezbaterile parlamentului din Budapesta ca şi în timpulacestuia s-a ţinut seama, fiind incluse în noua lege agrară. Referindu-se la memorandul juriştilor români, redacţia Observatorului menţiona că aceasta „a folosit foarte mult şi a impus respect".

Este adevărat, se scria în „Observatorul", nu s-a câştigat totce s-a cerut în memorand, dar s-au câştigat unele puncte de mare valoare, şi anume:

1. Spezele segregărilor le vor purta singuri foştii domni de pământ;

2. Sentinţele se vor aplica şi în stadiul admisibilităţii, în toate 3 instanţele, când după proiectul ministerial era să fie mărginite numai la două instanţe;

3. Specialiştii nu se vor alege prin organele administrative, ci prin părţile interesate;

4. Enclavele (poienile) numai prin pământ se pot răscumpăra; însă pe unde se află case pe ele nicidecât;

5. Principiul inquisitoriu, deşi s-a primit, dar apărării s-a garantat tot ceera de lipsă.[321]

La încheierea dezbaterilor cu privire la proiectul de lege agrară din 5-7 iunie 1880, George Bariţiu face un bilanţ al rezultatelor eforturilor românilor de a împiedica tendinţa celor ce l-au întocmit de a le impune condiţii împovărătoare în favoarea marilor proprietari funciari.

Primul lucru pe care îl constată şi îl aduce la cunoştinţa opiniei publice româneşti este că, în împrejurările de atunci, rezultatul se putea numi cu tot dreptul favorabil pentru că, spunem noi, având în vedere experienţa trecutului, când cererile românilor erau complet

---

[320] Vezi: Observatorul, 1880, p. 182.
[321] Observatorul, 1880, p. 178.

ignorate şi desconsiderate, se temea că şi proiectul ministerului justiţiei, va fi adoptat aşa cum a fost prezentat.

În al doilea rând, constată că s-a format un corp, un detaşament al elitei intelectuale româneşti ardelene capabilă, dar şi dornică să apere interesele nu numai individuale, ci şi colective ale poporului român. Este vorba de corpul avocaţilor români, al juriştilor în general. Prin aceasta, ei întorc – o parte din cheltuielile poporului pentru pregătirea lor prin intermediul burselor şcolare. În acest caz s-au remarcat jurişti ca Sterca Şuluţiu, Partenie Cosma şi Ioan Raţiu.

În al treilea rând, se observă că intervenţiile avocaţilor români, ca şi ale deputaţilor români în general se fac mai bine auzite şi încep să fie luate în seamă de unii factori responsabili de stat cu vederi liberale din Ungaria.

Bariţiu, promotor al întemeierii unor instituţii ale românilor transilvăneni nu a contenit niciodată de a-i îndemna pe juriştii români să înfiinţeze o „societate juridică" de la care românii aşteaptă foarte mult.

Sprijinirea mişcării legată de memorandul juriştilor români de către marele nostru învăţat, nu este o acţiune izolată. Ea face parte din mişcarea sa naţională, multilaterală; cu aspecte politice, economice, educative-instructive, juridice şi culturale în vederea prosperării şi emancipării poporului român. În particular, el a avut în vedere efectele ei asupra populaţiei agrare. Nu era prima activitate pe care o făcea în vederea emancipării populaţiei agrare româneşti transilvănene şi în care atrăgea un număr mai mare de colaboratori. Este vorba despre înfiinţarea unei reţele bancare proprii a românilor din Transilvania.

Cu aproximativ un deceniu înaintea memorandului juriştilor români din Arad din 1880, George Bariţiu l-a sprijinit, încurajat, uneori chiar i-a dat şi sfaturi utile colaboratorului său apropiat, Visarion Roman în întocmirea statutelor şi a organizării funcţionării primei bănci româneşti în 1872, banca „Albina" din Sibiu. Pentru Bariţiu înfiinţarea primului institut de credit al românilor transilvăneni reprezenta un pas important în emanciparea economică a populaţiei agrare, creându-se premisele scoaterii lor de sub pericolul eminent al ruinării în masă de către cămătari. Subliniind însemnătatea întemeierii mişcării bancare româneşti transilvănene, istoricul şi economistul ardelean scria că: „pentru propriul popor dacă s-a făcut vreodată ceva spre uşurarea lui, apoi aceasta s-a întâmplat numai de când câţiva bărbaţi aleşi în frunte cu familia Mocioni au înfiinţat întâiul *institut de credit şi* economii *„Albina"* în 1872. Cutezăm a susţine – continuă el - după experienţa ce avem, că de

atunci încoace în mijlocul atâtor asupriri şi spoliaţiuni, până în cincizeci de mii de familii române au scăpat de o mină sigură cauzată prin uzurari, de către 50, 100 şi chiar 200% numai cu ajutorul băncii „Albina" şi cu al celorlalte care s-au înfiinţat cu ajutorul lui Dumnezeu pe urma acesteia în cele mai multe regiuni locuite de români".[322] Deci la marea instituţie din domeniul culturii, „Astra" (1861), diversificarea reţelei de şcoli (apariţia unor şcoli pedagogice, seminarii preoţeşti şi cu secţii pedagogice, o şcoală economică dei grad mediu etc.) cu implicaţii pozitive în crearea unei noi elite destinată nu numai să contribuie lainstrucţie şi cultivarea poporului român, s-a creat o nouă instituţie de credit, rod al diversificării activităţilor economice ale românilor, menită să sprijine diversificarea activităţilor economice în domeniul financiar bancar cu impact pozitiv asupra întăririi economice a ţărănimii şi intelectualităţii române. Înfiinţarea reţelei bancare a constituit primul pas mare în favoarea ţărănimii româneşti din Ardeal.

Un alt pas de o deosebită importanţă, realizat de către juriştii români din Transilvania în favoarea populaţiei rurale de aici, a fost făcut, după părerea lui G. Bariţiu, în anul 1880 când ministrul justiţiei al Ungariei a înaintat spre dezbatere dietei ungureşti proiectul de lege intitulat: *„Despre simplificarea cauzelor de regularea posesiunii (proprietăţii pe teritoriul Transilvaniei) precum şi a fostelor comitate de odinioară Crasna, Solnocul de Mijloc şi Zărand şi al districtului Cetăţii de Piatră* compus din 12 paragrafe".

Juriştii români şi-au dat seama că este o nouă lege maghiară, care loveşte în poporal român, care urmăreşte aceleaşi scopuri ca şi legile feudale vechi, ca şi legile de desfiinţare a iobăgiei din 1846/47; 1848; 1853/54 şi altele mai vechi şi mai nod: de a priva poporul român de o mare parte a proprietăţilor de pământ, iar apoi să emigreze.

Peste un deceniu şi mai bine, Bariţiu scria în volumul III al istoriei sale: „Părţi alese din istoria Transilvaniei că „34 de avocaţi români se adunară în martie (1880 n. ns. T.I.) într-o conferinţă provizorie la Sibiu, iarăşi după ce aleseră preşedinte de dr. Raţiu de la Turda şi actuarii pe Aureliu Isac de la Cluj, scărmănând bine citatul proiect aflară lucra curat, că scopul aceluia era : *expossionarea,* adică degradarea la stare de proletariat a poporaţiunii rurale întru înţelesul strict al cuvântului".[323] La această conferinţă s-a ales o comisie pentru

---

[322] ***Părţi alese ... voi. III*, p. 498.**
[323] ***Ibidem*, p. 499.**

întocmirea unui memorand şi s-a fixat pentru 11 aprilie o nouă conferinţă.

La conferinţa din 11 aprilie stil nou, din 1880 au participat 13 jurişti din Sibiu şi încă 15 din alte regiuni ale Ardealului. Preşedinte a fost ales Iacob Bologa, notari Partenie Cosma şi Iuliu Coroianu. S-a elaborat o petiţiune în care a fost criticat proiectul ministrului de justiţie ungar. „În iunie – scrie Bariţiu – petiţiunea fu predată alături cu proiectul de lege în dezbaterea dietei. Ostenelile juriştilor nu au fost în stare să delăture toate scopurile egoistice ale feudalilor; totuşi acea petiţiune a demascat multe mişelii şi a împiedicat realizarea lor".[324]

Acţiunea jurisconsulţilor români a fost, după părerea lui Bariţiu, o acţiune curajoasă, bărbătească, mai ales că, după 1867, interesul tineretului român ardelean pentru profesia de jurisconsult scăzuse, iar prin decesul unor celebri avocaţi români – ca Ladislau Basiliu Pop, Emanoil Gojdu, Ioan Alduieanu şi Gabriel Michalyi ş. a. începea să se reducă.

Intensificarea acţiunilor de maghiarizare sprijinită de o seamă de legi ca cele ale obligativităţii limbii maghiare în toate şcolile elementare ale naţionalităţilor, de reducere a numărului de şcoli româneşti, maghiarizarea şcolilor în general ş. a. cerea însă, nu reducerea numărului de avocaţi români, ci creşterea numărului lor.

Multiplele activităţi politice exercitate de George Bariţiu s-au desfăşurat paralel cu numeroase activităţi instituţionale în domeniul cultural, al cercetării ştiinţifice şi al implementării creditului în viaţa economică a românilor transilvăneni.

Nici în acest domeniu, activităţile sale nu au rămas la stadiul elaborării unor idei şi teorii promovate prim intermediul presei, conferinţelor, tipăriturilor în general. El a fost şi unul din fruntaşii elitei româneşti, care a militat pentru înfiinţarea unor instituţii naţionale de promovare a culturii, ştiinţei şi teoriilor prin intermediul unor instituţii.

Următoarele studii dedicate marelui nostru om de cultură, vor prezenta contribuţiile sale la ctitorirea sau urzirea unor instituţii în domeniile amintite:

- contribuţia sa la întemeierea, conducerea şi dezvoltarea „Asociaţiei transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român";
- la fondarea Academiei Române şi

---

[324] ***Ibidem.***

- contribuţiei sale instituţionale la întemeierea reţelei de bănci naţionale ale românilor transilvăneni în ultima treime a secolului al XlX-lea.

CAPITOLUL 5.

George Bariţiu, personalitate proeminentă a mişcării transilvănene de eliberare naţională de sub dominaţia imperiului austro-ungar

5.1. Contribuţii esenţiale ale patriotului român, la orientarea, organizarea şi dezvoltarea mişcării naţionale şi politice a românilor transilvăneni în ultima parte a vieţii sale

Eliberat de grijile conducerii şi comercializării producţiei fabricii de hârtie de la Zărneşti, stabilindu-se apoi la Sibiu unde a întemeiat ziarul Observatorul, care-i permitea şi-i impunea contactul mai strâns cu realităţile politice ale timpului şi implicarea aproape organică în problematica trecutului şi a viitorului poporului român, George Bariţiu s-a încadrat tot mai mult în mişcarea politică şi naţională, în orientarea şi întărirea organizaţională a acesteia la românii transilvăneni. El a rămas personalitatea cea mai importantă, atât a mişcării politice de eliberare a transilvănenilor, cât şi a curentului pasivismului politic. Dar el, după cum am văzut şi după cum va reieşi şi din paginile viitoare, nu a fost un fanatic al pasivismului, nu voia să-l impună cu orice preţ. Când s-a convins că tactica activismului politic poate să favorizeze şi ea mişcarea naţională sau că devenise mai adaptabilă la condiţiile momentului, el nu a refuzat s-o accepte, integral sau parţial, ca tactică de luptă a Partidului Naţional Român.

În perioada 1878-1884, Bariţiu a contribuit substanţial la procesul de unificare a celor două partide ale românilor de sub dominaţia austro-ungară: Partidul Naţional Român din Transilvania şi Partidul Naţional Român din Banat.

După ce o vreme cele două orientări: pasivismul şi activismul au acţionat separat – transilvănenii adoptând pasivismul, iar bănăţenii activismul – elita conducătoare românească a înţeles că s-au creat condiţiile unificării celor două partide şi adoptarea unei singure tactici de luptă naţională: pasivism sau activism, pe care o vor hotărî alegătorii români. Cu alte cuvinte, românii au înţeles că nu se mai putea merge spre realizarea aceluiaşi scop, pe două căi diferite:

activism şi pasivism. Dacă românii realizaseră unitatea culturală prin marea lor ctitorie în acest domeniu: Asociaţia transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român, iar în domeniul economic realizaseră Banca „Albina" din Sibiu sprijinită de toţi românii din Transilvania şi din Ungaria, apare întrebarea legitimă: *în domeniul politicului nu se putea realiza o singură instituţie şi o mişcare unică naţională?* Răspunsul a fost nu numai că se poate, dar este absolut necesară, este o condiţie esenţială a realizării eliberării şi obţinerii independenţei şi libertăţii naţionale.

Acţiunile guvernului maghiar de deznaţionalizare a românilor de la începutul ultimului sfert al veacului al XIX-lea i-au convins şi mai mult pe aceştia de necesitatea realizării unităţii mişcării de eliberare naţională: De exemplu, la 25 mai 1879 parlamentul Ungariei a adoptat Legea XVIII (Legea Trefort, puternic atentat la existenţa şcolilor româneşti prin impunerea introducerii pregătirii în limba maghiară, Legea uzurpa de fapt şi autonomia bisericească. Paralel cu aceste măsuri au loc desfiinţări de comitate în care predomina populaţia românească (Comitatul Zarand în 1876, Comitatul Severin în 1880 etc.). Erau măsuri politice de scindare a populaţiei româneşti majoritare, care evitau alegerea unor deputaţi români în adunările comitatense şi în parlamentul ungar.

Situaţia impunea românilor măsuri sporite şi eficiente pe linia unităţii mişcării politice naţionale. Ca urmare Nicolae Popea şi Iosif Hodoş au lansat, în numele Comitetului Central Electoral, un apel către toţi românii de a se organiza în comitete, în cercuri electorale, cu misiunea de a întocmi „dări de seamă exacte", privind situaţia electoratului românesc în vederea organizării unei conferinţe naţionale. Acesta poate fi considerat primul pas al organizării conferinţei de unificare a mişcării politice a românilor transilvăneni.

Întrunirea „Astrei" în august 188Q de la Turda este folosită de Pop de Băseşti pentru organizarea unei consfătuiri ţinută la locuinţa avocatului Ioan Raţiu. Au participat G. Bariţiu, Iacob Bologa, Partenie Cosma şi Visarion Roman, s-au schimbat opinii, s-au propus soluţii cât mai potrivite pentru unirea partidelor, ajungându-se la concluzia necesităţii convocării unei conferinţe cu caracter restrâns la Sibiu. Bariţiu sprijinea ideea convocării acesteia printr-o argumentare solidă a pasivismului, analizând cu precădere legea electorală bazată pe sistemul censitar, care elimina majoritatea populaţiei româneşti de la exercitarea acestui drept politic elementar şi fundamental.

La 8 oct. 1880, G. Bariţiu şi P. Cosma au adresat o circulară unui număr de 29 fruntaşi politici – bănăţeni şi transilvăneni, chemându-i la o conferinţă pentru zilele de 17 şi 18 octombrie 1880.

Circulara prevedea realizarea unei înţelegeri între fruntaşii politici ai celor două partide, care să reînvie tradiţia bunelor rezultate a conferinţelor din 1849, 1850, 1860 şi 1861, dar cu rezultate superioare acelora. Se avea în vedere că atunci erau uniţi nefiind încă scindaţi în „pasivişti" şi „activişti". Întrunirea avea ca scop elaborarea „unui program de acţiune" şi de a discuta „convocarea unei conferinţe generale publice din ambele ţări". Chemarea îndemna la organizarea de cluburi electorale în fiecare comitat, ceea ce însemna, în fapt, punerea bazelor organizatorice ale Partidului Naţional Român Unificat. Cluburile electorale au devenit astfel nucleele de bază, verigile de legătură cu masa alegătorilor români.

Conferinţa s-a ţinut la Sibiu, au participat 22 de fruntaşi politici români; lucrările s-au prelungit cu 2 zile, s-au ţinut la locuinţa lui P. Cosma, s-a ales un comitet din 7 membri din ambele părţi (Vincenţiu Babeş, G. Bariţiu, P. Cosma, N. Popea, Gh. P. de Băseşti, loan Raţiu, şi V. Roman). Aceştia au fost desemnaţi să pună în acţiune planul de unificare a partidului. La rândul lor V. Babeş, P. Cosma şi Gh. Pop de Băseşti au fost desemnaţi să studieze statutele altor partide politice din Ungaria în vederea elaborării unui statut propriu.

Stadiul consultărilor şi al clarificărilor fiind încheiat, s-a trecut la acţiuni organizatorice imediate. S-a pornit cu întemeierea cluburilor electorale, care încep în scurt timp să şi funcţioneze în multe părţi ale Transilvaniei şi Ungariei; Deva, Turda şi Cojocna, fiind primele localităţi în care încep să funcţioneze cluburi electorale ale românilor, iar presa românească începe să sprijine noul partid şi cluburile electorale nou înfiinţate.

Preşedintele Nicolae Popea şi G. Bariţiu secretarul noului comitet electoral central vor începe o amplă corespondenţă cu noii preşedinţi ai comitetelor judeţene prin care le transmit instrucţiuni şi lămuriri asupra sarcinilor ce le revin în noua organizare politică a populaţiei româneşti.

Într-o *circulară din 1 noiembriel882* adresată lui Francisc Hossu Longin, cei doi conducători ai Comitetului Electoral Central al P.N.R., după ce îi mulţumesc pentru promptitudinea cu care a răspuns unor instrucţiuni transmise de aceştia, îl roagă să le insufle încredere alegătorilor români, care manifestau unele îndoieli întrebându-se „spre ce scop se cer acele extrase din listele electorale".[325] Bariţiu şi N. Popea îl roagă pe Prancisc Hossu Longin să le explice alegătorilor

---

[325] **G. *B. C. X*, p. 471.**

că este o simplă operaţie de colectare a unor date statistice, din care nu poate să iasă nici un rău pentru alegători şi cu atât mai puţin pentru naţiunea noastră. Dar naţiunea are nevoie să cunoască ce forţă electorală are la un moment dat. Se mai cere ca în fiecare cerc (colegiu) electoral să se formeze cluburi, iar în fiecare club să se aleagă un comitet din 3-5 cel mult 7 membri, dintre cei mai inteligenţi, mai activi, „mai discreţi şi care ţin în cuget curat la partida noastră în alegeri". Pe lângă o seamă de calităţi morale pe care trebuiau să le posede membrii acestor comitete, ei trebuiau să ştie să păstreze discreţia absolută. Semnatarii acestei circulare, explică sensul acestor cerinţe ale lor, tocmai pentru a nu semăna chiar ei îndoiala în sufletele celor de la care o pretindeau: „Cerând de la membri discreţiune, nu facem nimic alt mai mult decât ce fac oriunde toate partidele politice, care, deşi nu-şi ascund scopul final, mijloacele acţiunii însă rămân în secret până la un moment dat. Această atitudine este cu atât mai necesară la partida noastră naţională cu cât ştim cu toţii la câte tentaţiuni au fost şi până acum supuşi în toate perioadele electorale alegătorii ieşiţi din mijlocul poporului românesc".[326] În continuare F. Hossu Longin este rugat să ia toate măsurile de înfiinţare a unui club, şi un comitet al acestuia, care să intre în legătură cu Comitetul Electoral Central, de la care va primi – după desfăşurarea Conferinţei – toate instrucţiunile necesare. Mai este rugat F. Hossu Longin, printre altele, să convoace clubul „pentru alegerea unui delegat plenipotinte spre a participa la conferinţa generală a partidei noastre naţionale". Observăm că în ultimele luni ale anului 1880 şi în primele luni ale anului 1881, Bariţiu ca secretar al Comitetului Electoral Central era preocupat cu organizarea cluburilor electorale teritoriale – judeţene, orăşeneşti, comunale etc., evidenţa alegătorilor de naţionalitate română. Dar nu numai Bariţiu era preocupat cu problemele organizaţionale ale alegătorilor români şi ale organizării unei noi conferinţe a P.N.R.

La începutul anului 1881, Vincenţiu Babeş stăruia şi el foarte mult pentru accelerarea convocării conferinţei. Redacţiile ziarelor româneşti primesc scrisori de la cititorii români în care le cer informaţii despre viitoarea conferinţă; existau deja peste tot cluburi electorale. Întocmite, cluburile de alegători; la rândul lor desfăşurau consfătuiri locale ale fruntaşilor mişcării naţionale ş. a. La sfârşitul lunii februarie 1881 lucrările preparative pentru o nouă conferinţă generală a românilor erau în linii generale încheiate. Se putea deci

---

[326] ***Ibidem*, p. 472.**

convoca, ceea ce s-a şi realizat, prin circulara comitetului către delegaţii colegiilor electorale la adunarea generală a alegătorilor români din 12 mai ora 10 a. m. la Sibiu. Obiectul conferinţei era stabilirea atitudinii alegătorilor români la alegerile viitoare parlamentare. Semnatarii circularei Nicolae Popea, prezident şi Georgiu Bariţiu, secretar, sperau că: „conferinţa va fi cercetată într-un mod demn de importanţa cauzei". Judecând după modul cum a fost organizată şi cum s-a desfăşurat, şi de modul democratic cum au decurs dezbaterile şi şi-a susţinut fiecare cauza, organizatorilor nu le-au fost înşelate speranţele.

Tot pe data de 1 martie 1881 este expediată încă o circulară, dar care este adresată de această dată, nu alegătorilor individuali, ci conducătorilor instituţiilor pe care ei şi le creaseră şi care îi reprezentau în sistemul de organizare şi desfăşurare a alegerilor: cluburilor şi comitetelor electorale ce erau în acelaşi timp şi organele locale ale Partidului Naţional Român.

Ca instituţie coordonatoare a cluburilor şi comitetelor electorale române din Transilvania, comitetului electoral central îi revine – se arată în circulară, - răspunderea bunei organizări a alegătorilor români în vederea obţinerii unor rezultate bune în alegeri prin care românii puteau să-şi impună voinţa lor naţională. Experienţa alegerilor electorale de după 1869 au dovedit, se scria în circulară, importanţa deosebită a conferinţelor naţionale ale alegătorilor români şi a instituţionalizării cluburilor şi comitetelor naţionale ale alegătorilor, precum şi respectarea unei anumite discipline şi a unui anumit comportament

„Spre a se ajunge acest scop cunoscut peste tot de o importanţă extraordinară s-a aflat de necesitate absolută ca să vă recomandăm observarea cât mai exactă a următoarelor dispoziţiuni:

1. În fiecare cerc electoral, comitetul cercual electoral va convoca o adunare a alegătorilor români, pentru scopul alegerii de delegaţi la conferinţa generală. Ziua şi locul acestei adunări o fixează comitetul convocator;

2. La adunare participă numai alegători români verificaţi în listele electorale dini 880;

3. Adunarea se constituie prin alegerea unui preşedinte, unui notar şi a doi scriitori; ea procede apoi la alegerea a doi delegaţi pentru conferinţa generală din Sibiu;

4. Delegaţii pot fi aleşi din cercul unde aparţin sau din alte cercuri electorale";

Urmează punctele: 5. despre necesitatea întocmirii unui proces-verbal al adunării; 6. fixarea termenului alegerii delegaţilor data de 31 martie 1881.

Iar cu privire la punctul 7 se spunea că „În înţelesul unei proceduri solidare, nu trebuie să se dea delegaţilor instrucţiuni obligatorii. Era suficient ca ei să cunoască opiniunea comitetelor în chestiunea pentru care este convocată conferinţa generală".[327] Circulara era semnată de Nicolae Popea, preşedinte şi G. Bariţiu, secretar.

Spre deosebire de anul 1869 când pregătirea conferinţei de înfiinţare a P. N. R. nu a avut sprijinul unor mari personalităţi ai elitei intelectuale româneşti, acum în 1881, când s-a pus problema celor două partide naţionale ale românilor din Transilvania şi Banat în fruntea acţiunii s-au situat mulţi intelectuali români proeminenţi ai vremii.

Dacă, de exemplu George Bariţiu, în 1869, a fost obligat să ajute „pe furiş", organizarea conferinţei de la Mercurea, cum se exprima un participant activ al acestei acţiuni, acum, în 1880-1881 se găseşte în fruntea mişcării, alături de alţi mari intelectuali transilvăneni şi bănăţeni ai vremii, sprijiniţi şi de o reţea largă şi solidă a cluburilor electorale ale alegătorilor români pe tot teritoriul Transilvaniei, Banatului şi al Ungariei propriu-zise. Ba mai mult. Acum conducătorii românilor transilvăneni sondează şi opinia publică din Budapesta şi Bucureşti.

După publicarea „circularei" de convocare, Partenie Cosma a făcut o călătorie la Budapesta pentru a sonda opiniile unor oameni politici unguri faţă de intenţia unei conferinţe naţionale a românilor. Din Budapesta Cosma îl informa într-o scrisoare pe Gh. Pop de Băseşti, că la Budapesta acţiunile româneşti provocau deja îngrijorare. În schimb la Bucureşti după o serie de consultări cu Titu Maiorescu, Laurian şi alţii, Bariţiu a primit încurajări, iar în privinţa Memorandului publicat în urma hotărârii conferinţei din 12-14 mai va primi ajutor din partea românilor şi sprijin direct chiar de la marele om de stat: M. Kogălniceanu. Dar călătoria lui Bariţiu la Bucureşti nu a scăpat atenţiei agentului diplomatic austriac, Lechman, care înştiinţa Viena despre întâlnirile lui G. Bariţiu la Bucureşti cu privire la viitoarele acţiuni politice ce urmau să se desfăşoare în Transilvania.

---

[327] ***Ibidem*** **, pp. 473-474.**

Cine citeşte actele desfăşurării Conferinţei reprezentanţilor alegătorilor români din Transilvania în zilele de 12-14 mai 1881 nu poate să nu fie uimit de ordinea şi meticulozitatea cu care pregătea şi urmărea desfăşurarea unor conferinţe sau alte manifestări asemănătoare marele nostru ziarist, George Bariţiu. Toate conferinţele se desfăşurau după o „ordine a lucrărilor" şi un „regulament al dezbaterilor" deosebit de bine fixate, cu o încadrare în timp bine stabilită. Participanţii la aceste manifestări aveau astfel posibilitatea să se gândească bine ce au de spus, cât reuşesc să spună, respectându-şi astfel colaboratorii sau oponenţii, supunându-se hotărârilor preşedintelui adunării, căruia îi era încredinţată conducerea şedinţei conferinţei[328]. Conferinţa reprezentanţilor alegătorilor români din mai 1881 s-a desfăşurat pe durata a trei şedinţe.

5.2. Şedinţa a I-a din 12 mai 1881

Din procesele verbale ale conferinţei reprezentanţilor alegătorilor români din Transilvania, reiese că aceasta a început la locul şi data fixată: ora 8 dim., 12 mai în Sibiu în sala hotelului „La împăratul romanilor". Preşedintele Comitetului electoral, Nicolae Popea binecuvântează reprezentanţii naţiunii, declară conferinţa deschisă şi o invită în sensul punctului 2 al „ordinei lucrărilor" la constituirea provizorie a biroului preşedinţiei. Urmează prezentarea împuternicirilor de către delegaţi, alegerea comisiei de verificare prin aclamaţie. Sunt aleşi în această comisie reprezentanţi de seamă ai elitelor politice şi elitelor culturii româneşti: loan Roman, Anania Moldovan şi Demetriu Comşa. Şedinţa se întrerupe 1/2 de oră pentru verificarea actelor delegaţiilor. După reluare se citesc 3 telegrame care salută conferinţa, iar comisia de verificare raportează că din 42 cercuri electorale şi din 7 oraşe ale Transilvaniei s-au ales în total 103 delegaţi, ale căror acte fiind în ordine comisia propune verificarea lor. George Bariţiu apare în scris la Comitatul Turda-Arieş cu atributele: proprietar, cetăţean jurat al municipiului Braşov, membru al Academiei Române, redactor al ziarului politic „Observatorul" şi al foii literare „Transilvania", „Bene Merenti" cl. I în Sibiu, iar loan

---

[328] Vezi lucrarea: *Memorial compus şi publicat din însărcinarea conferinţei generale a reprezentanţilor alegătorilor românilor adunaţi la Sibiu în zilele de 12, 13 şi 14 mai st. N. 1881,* Ediţiunea a II-a, 1881, Sibiu, 1882.

Raţiu, unul din cei mai apropiaţi colaboratori ai săi în activitatea politică şi naţională apare ca avocat şi proprietar pentru cercul electoral Turda.

După aprobarea biroului definitiv al conducerii şedinţei, George Bariţiu în calitatea sa de secretar al comitetului central electoral, a dat citire raportului comitetului central electoral „despre activitatea acestuia în decursul funcţionării de 3 ani".

În raportul său G. Bariţiu relatează că noul comitet electoral ales la 21 iunie 1868, moştenind o situaţie neclară a adevăratului număr de alegători români s-a străduit să înlăture această situaţie necorespunzătoare. S-a adresat unui număr important de colaboratori. A observat că nu a fost înţeles bine scopul său. A revenit şi a dat lămuriri mai explicite despre importanţa informaţiilor pe care le selicita. Eforturile depuse de comitet şi unii colaboratori ai săi, au dat rezultate, dispunea de multe tabele de alegători din multe localităţi, dar încă incomplete. Din 40 de colegii electorale din care Bariţiu avea informaţii numai în 16 exista majoritate românească În 59 de colegii electorale din 75, populaţia românească era în minoritate. Din câteva lipsea cu totul. Existau şi ţinuturi locuite mai peste tot de români, însă alegătorii români rămâneau tot în minoritate neînsemnată. Era o anomalie, spunea politicianul român, care nu se putea explica nici prin sărăcia poporului român, deci nici prin tabelele de contribuţii, din cens, ci numai „prin litera legii electorale aşa cum a fost ea improvizată în anul 1848 şi aşa cum s-a modificat în anul 1874 prin dieta Ungariei, la care s-au adaus şi măiestrita împărţire a teritoriului ţării în cercuri electorale aşa, ca vechile clase privilegiate să se bucure şi pe viitor de privilegii şi să predomine ca şi mai înainte. Aşa s-ar putea lua, între altele, de exemplu, cele două colegii din comitatul Braşovului (fără Braşov), unde anume în 4 comune rurale, cele mai poporate şi mai industrioase şi cu mari economi de vite, din 618 alegători numai 170 sunt români, iar în alte 7 comune tot mari şi frumoase, din 648 se scot numai 47 români".[329]

Asemenea exemple, spunea Bariţiu, sunt multe în Transilvania, participanţii la conferinţă pot găsi exemple, cifre. Situaţii aberante de comune cu largă majoritate în situaţiile şi tabelele pe care el le putea pune la dispoziţia participanţilor la conferinţă pentru a le putea pune la baza dezbaterilor şi concluziilor.

La dezbateri primul care a luat cuvântul a fost Iuliu Coroianu. El consideră că românii au deja un program politic: este programul

---

[329] ***Lucr. cit.***, p. 186.

adoptat în 1848 pe Câmpia Libertăţii, şi acest program este deja întărit prin jurământ, corespunde dreptelor postulate ale naţiuni române şi împrejurărilor perioadei în care se desfăşura conferinţa.

I. Coroianu propune adunării să declare: „că până când naţiunea română nu va fi împărtăşită întru toate drepturile, care le-a avut, şi i se cuvin; până când nu va fi recunoscută de naţiune de sine stătătoare, care îşi va organiza apoi afacerile sale în consonanţă cu imperiul austro-ungar, nu va participa prin deputaţi la dieta din Budapesta".[330] Coroianu considera că naţiunea română trebuia să protesteze împotriva nelegiuirilor, ce i s-au făcut şi i se fac din zi în zi.

5.3. Şedinţa a li-a din 12 mai 1881

Conferinţa îşi alege preşedinţii, vicepreşedinţii, comisia de verificare a actelor electorale etc.

Prezidiul recomandă pentru ordinea dezbaterilor regulamentul întocmit de Comitetul electoral central. Urmează numirea unei comisii de 30 de persoane pentru întocmirea proiectelor de concluzii cu privire la problemele dezbătute în conferinţă.

Prin aclamaţii se aleg cei 30 membri ai comisiei anunţate mai sus.

Delegatul cercului electoral Gilău, Dr. Aureliu Isac, cere cuvântul şi propune „ca românii adunaţi la această conferinţă electorală să se constituie pe baza solidarităţii într-un club politic-naţional, alegându-şi un comitet central executiv de 30 de membri din toate părţile locuite de români cu reşedinţa în Sibiu". Îşi motivează propunerea plecând de la considerentul că asocierea sporeşte forţa naţiunii, iar problemele sale se pot rezolva mai uşor. Şi această problemă se transferă comisiei de 30.

Reprezentantul Iliandei mari, delegatul Sigismund Pop, a făcut următoarea moţiune: „După ce prin declararea pasivităţii, ce s-a întâmplat acum 12 ani la Mercurea, starea politică, socială şi morală a naţiunii române nu s-a ameliorat, ci din contră s-a deteriorat: fac propunerea pentru declararea activităţii. Şi această propunere se transferă comisiei celor 30".[331]

---

[330] *Ibidem*, **p. 170.**
[331] *Ibidem*, **p. 175.**

Şedinţa a II-a s-a închis la ora 18,30, începându-se dezbaterile în Comisia celor 30 asupra problemelor ridicate de conferinţă s-au prelungit şi a II-a zi: 13 mai, conferinţa reluându-se numai în data de 14 mai.

În cei 12 ani de dualism şi 12 ani de la conferinţa de la Miercurea din 7-8 a IH-al869 se acumulaseră multe probleme provocate de politica dură şi duşmănoasă a dualismului faţă de naţiunea română, de legislaţia nedreaptă în raport cu românii în general, privarea de unele drepturi elementare, dar şi de lipsa de unitate a românilor, divizarea lor în „activişti" şi „pasivişti", ca şi slaba lor experienţă în foarte multe cazuri. Oricum, naţiunea română ca şi conducătorii săi naţionali, îşi schimbaseră mult atitudinea în modul şi mijloacele de cucerire a drepturilor naţionale, îşi înălţaseră simţul de demnitate, erau deja conştienţi, că trebuie să acţioneze pe căi multiple pentru a se ridica la stadiul unor naţiuni civilizate din punct de vedere naţional, politic, învăţământ, în cultură, spiritual etc. Românii trebuiau să-şi sporească numărul elitelor în multe domenii, calitatea pregătirii lor, deprinderile de conducători şi de conştientizare a apartenenţei naţionale. Acest lucru s-a văzut şi în comportamentul şi problemele ridicate la conferinţă, modul cum au negociat între ei, cum şi-au făcut reciproc concesii românii între ei, din hotărârea de a întocmi un nou memorand cu alte valenţe, altă arie de răspândire, adresat direct opiniei publice europene în patru limbi etc.

5.4. *Şedinţa a III-a din 14 mai 1881*

După terminarea operaţiunilor preliminarii de pregătire a condiţiilor unei bune desfăşurări a şedinţei şi prezentarea unor telegrame de salut, adresate conferinţei, la ordinea zilei urmează raportul comisiunii de 30, al cărei referent a fost Vincenţiu Babeş.

V. Babeş, spune în raportul său că „trista situaţie în care se găseau românii de sub dominaţie ungurească" era creată de constituţie şi legile ţării „foarte greşite şi dăunoase, anume: legea pentru uniune, legea pentru naţionalităţi, legea pentru instrucţiunea publică, legea municipală şi legea electorală, aceasta mai vârtos relativ la Transilvania".[332] Întreaga legislaţie, întregul aparat de stat, întreaga politică internă, constituiau un întreg ansamblu instituţional

---

[332] ***Ibidem,*** p. 177.

subordonat interesului prost înţeles *numai* al unei naţionalităţi, anume al celei maghiare.

Datorită legilor nedrepte şi instituţiilor care le aplică în practică, românii nu-şi pot folosi dreptul lor de vot şi de a fi aleşi în parlamentul maghiar, ceea ce constituia, în acelaşi timp, o desconsiderare a naţiunii române, a unei naţiuni atât de numeroasă, conştientă de importanţa sa, cu merite deosebite faţă de tron şi patrie.

Din loialitate şi din patriotism românii din Ungaria şi Transilvania, reprezentanţii alegătorilor români conştientizează tot mai mult necesitatea solidarizării şi centralizării puterilor lor în vederea recunoaşterii necesităţii rezistenţei pasive, faţă de legislaţia din Budapesta şi de alegerile pentru aceea. Atât timp cât se menţin acele legi nedrepte şi acea administraţie vitregă pentru ei, iar pentru românii din părţile ungurene să recunoască oportunitatea de a participa la alegeri şi la dietă pe cât le permite legea şi organizarea ei onestă şi împrejurările locale, în scopul de „a scoate un număr posibil de deputaţi naţionali, care în sânul legislaţiunii patriei să dea exactă expresiune tristei situaţiuni mai sus atinse şi să stăruiască la revizuirea legilor rele şi la mai loiala executare a acelora, întru îndreptarea actualei situaţiuni".[333]

V. Babeş propune să se numească un comitet format din 9 persoane, care au reşedinţa în Sibiu în vederea: 1. „compunerii unui memorand explicativ, detaliat în cauză şi îi va da cea mai extinsă publicitate ... 2. de asemenea va combina cele mai corespunzătoare moduri şi mijloace legale pentru reglementarea atât a «pasivităţii» pentru Transilvania faţă de dietă şi alegeri, ca această pasivitate să devină serioasă şi reală, şi a «activităţii» pentru celelalte părţi locuite de români, şi peste tot activităţii prin toate inferioarele sfere ale vieţii publice, anume în municipalităţi şi comune, angajându-se toţi membrii acestei conferinţe la conducerea loială şi zeloasă pentru această politică în sânul poporului român".[334] La dezbateri asupra pasivităţii şi activităţii, unii au propus fie numai pasivitate, fie numai activitate. În cele din urmă, conferinţa adoptă propunerea comisiei: pasivitate pentru Ardeal, activitate pentru românii din Ungaria.

La punctul 17, comisia de 30 raportează prin deputatul său Ioan Lenger asupra programei partidei naţionale. „*Programa* partidei naţionale române din Ungaria şi Transilvania stabilită la conferinţa electorală din Sibiu la 12-14 mai 1881.

---

[333] *Ibidem*, p. 178.
[334] *Ibidem*, p. 179.

5.5. Punctele programei alcătuită din 9 mari obiective

1. Câştigarea autonomiei naţionale pentru Transilvania;

2. Introducerea limbii române în toate ţinuturile locuite de români în administraţie şi justiţie;

3. În ţinuturile locuite de români aplicarea de funcţionari români, iar dintre neromâni numaLde aceea, care ştiu vorbi şi scrie româneşte şi care cunosc moravurile poporului român ...;

4. Revizuirea legii despre egala îndreptăţire a naţionalităţilor în favoarea acestora, loiala şi reala executare a tuturor legilor;

5. Exploatarea şi susţinerea autonomiei bisericilor şi şcoalelor confesionale, ca *ac* unor chestiuni curat de naţionalitate. Prevederea din visteria statului a şcoalelor române şi a altor institute de cultură naţională în proporţie cu sacrificiile de sânge şi avere, ce le aduce naţionalitatea română pentru patrie; având de a se delătura legile şi ordinaţiunile, care se contrariază dezvoltării naţionale;

6. Crearea unei legi electorale pe baza sufragiului universal, sau cel puţin, ca fiecare cetăţean, care e supus la dare directă, să fie investit cu drept de alegere;

7. „... partida naţională va lupta contra tuturor tendinţelor de maghiarizare manifestate din partea organelor statului pe cale directă şi indirectă, ca în contra unor faptemepatriotice;

8. În privinţa libertăţilor publice ... în privinţa sarcinilor publice, devenite ne mai suportabile, partida naţională va conlucra frăţeşte cu toţi aceia, care mai vârtos vor ţinea cont de interesele şi bunăstarea poporului peste tot;

9. Cestiunea dualismului nefiind astăzi la ordinea zilei, partida naţională îşi rezervă a se pronunţa asupra ei la timpul său".[335]

Urmează la ordinea zilei alegerea comitetului electoral permanent din 11 membri în care simt alese mari personalităţi ale vieţii publice, economice şi culturale româneşti din Transilvania: Babeş Vincenţiu, Bariţiu George, Cosma Parteniu, Manole Diamandi, Popea Nicolae, Pop George, Dr. Raţ loan, Roman Visarion, Secula George, Stănescu M. Vasiliu, Trombiţaş Anania.

După verificarea proceselor verbale conferinţa din 12-14 mai 1881 este declarată încheiată.

---

[335] **Vezi:** ***Ibidem*****, pp. 180-182.**

Atât în şedinţele generale din 12 şi 14 mai cât şi în şedinţele comisiei de 30 din 13 mai s-au expus şi schimbat multe opinii, puncte de vedere convergente, dar şi divergente axate cu precădere asupra tacticii şi conduitei în lupta electorală. Schimbul de vederi, polemicile şi replicile au fost adeseori aprinse. Dar, în bună parte, românii învăţaseră arta polemicii şi a concesiilor politice. De exemplu: iniţial unii susţineau activismul, alţii pasivismul. Delegatul Ioan Lenger a cerut amânarea proiectului, el fiind în favoarea solidarităţii naţionale. În final se poate vorbi de conturarea a trei direcţii, trei modalităţi de luptă politică pentru apărarea menţinerii naţionalităţii române: a) cea ardeleană, de a nu participa la alegeri (tradiţională); b) bănăţeană, care susţinea că partidul să ia parte la campaniile electorale; c) o propunere de mijloc care recomanda ca partidul să se prezinte la alegeri numai în Banat şi în părţile vestice, iar în Transilvania să rămână în pasivism. Tocmai aceasta a fost, cheia succesului conferinţei de unificare, care a înlăturat controversele dintre cele două partide.

Unele din problemele dezbătute şi punctele de vedere ce s-au discutat de către participanţii la conferinţa electorală au fost prefaţate şi aduse la cunoştinţa acestora de către preşedintele şedinţei, Nicolae Popea, arhimandrit şi vicar episcopesc, încă de la deschiderea şedinţei.

Referindu-se la comitetul electoral central compus din membri cu reşedinţa în Sibiu ales de Conferinţa Naţională din Sibiu din 1878, Nicolae Popea preciza că chemarea acestuia a fost aceea de a înlătura, în primul rând, o lacună simţită adeseori de toate conferinţele anterioare ale românilor ardeleni, aceea „de a clarifica situaţia electorală faţă de numărul alegătorilor români astfel, ca la o eventuală conferinţă nouă, să ştim cum stăm, să ne cunoaştem puterile numerice despre care putem dispune, şi să nu mai rătăcim ca alte dăţi, în privinţa aceasta în momentul când avem a decide ţinuta noastră faţă cu alegerile dietale".[336] Misiunea aceasta a fost îndeplinită, spune N. Popea aşa cum a ieşit din raportul comitetului despre activitatea sa şi din actele pe care acesta le are şi le poate pune la dispoziţia participanţilor la conferinţă.

Cunoscându-şi mai bine puterile, românii pot acum, spunea N. Popea, să-şi decidă mai bine ţinuta faţă de alegerile viitoare. Timp de 14 ani ei, românii, nu au mai luat parte la viaţa publică constituţională a patriei. Neluând parte la viaţa publică politică, ca

---

[336] *Ibidem*, **p. 187.**

factor activ, spunea acelaşi orator al şedinţei, Europa va uita de noi. De aceea, „o schimbare a ţinutei noastre politice devine inevitabilă". El aduce şi exemplul altor ţări din monarhie, care iniţial au adoptat pasivismul (croaţii şi cehii) dar care, între timp l-au părăsit, trecând la activitatea parlamentară activă. În cazul unei perspective a federalismului – o perspectivă care N. Popea prevedea că se contura în acea perioadă – atitudinea activă ar fi creat românilor o poziţie mai bună în imperiu.

Dacă se va decide pasivitate sau activitate aceasta o va decide conferinţa prin voinţa majorităţii delegaţilor.

Conferinţa, trebuie să caute calea cea adevărată.

„Nu voi să preocup părerile nimănui domnilor; atâta însă aş dori ca fie oricare rezultatul conferinţei noastre, să observăm perfecta solidaritate, să observăm strâns concluzele, ce se vor aduce de această conferinţă, pentru că adevăratul folos numai atunci îl vor putea avea iucrările noastre".[337]

Deci, Nicolae Popea considera că mai importantă decât calea, conduita politică în raport cu relaţiile cu statul ungar asupritor, mai importantă era solidaritatea naţională. Solidari, românii vor reuşi! El spune că tocmai solidarităţii îi datorează românii succesele din anii 1861 în raport cu politica monarhiei. Solidaritatea românilor a tras mult atunci în cumpăna monarhiei.

Cuvântul lui N. Popea cu privire la activism sau pasivism, lăsa să se întrevadă că el se va supune, în mod democratic hotărârii conferinţei. Mai importantă era deci atunci solidaritatea naţională.

5.6. Cuvântarea lui George Baripu la Conferinţa

P.N.R. din 12-14 mai 1881

La acea conferinţă s-au expus, am văzut, multe puncte de vedere. Noi nu facem aici istoricul şi analiza acestei conferinţe, ci subliniem doar contribuţia şi influenţa marii personalităţi politice şi naţionale într-un anumit moment – momentul desfăşurării unei importante conferinţe care a însemnat un salt remarcabil în mişcarea naţională românească: refacerea unităţii mişcării luptei de eliberare naţională de sub dominaţia dualismului austro-ungar.

---

[331] ***Ibidem,*** p. 189.

Luând cuvântul, Bariţiu consideră că argumentele aduse de raportul comisiei comitetului de 30, Vincenţiu Babeş, sunt atât de convingătoare încât nu mai necesită alte precizări. Ia cuvântul numai pentru a mai da „oareşicare informaţiuni". Totodată trebuie să răspundă acelora, care afirmă că dacă s-ar prelungi politica pasivistă, „poporul ar deveni cu ocazia alegerilor dietale în mâini străine. Iar alţii afirmă că deşi s-a declarat pasivitatea, în cele mai multe cercuri din vina pasiviştilor s-au ales tot deputaţi guvernamentali.

Dar din raportul comitetului central – spune Bariţiu – se vede curat numărul neînsemnat al cercurilor electorale, în care ar putea să aleagă şi românii deputaţi, însă şi în acelea numai sub condiţiunea, dacă ar lipsi influenţele şi presiunile cunoscute".[338] Bariţiu face trimitere la raportul său din prima zi a lucrărilor, în care arăta că din 75 de cercuri electorale – datorită falsificării datelor cu privire la structura populaţiei – românii aveau majoritate numai în 16. „Este ştiut în toată Europa constituţională, că partida de la putere are în toate ţările mii de mijloace decisive spre a influenţa alegerile după interesul şi planul său ... se formează fonduri de ale clubului partidei ... 130-140 mii fl. ... milionari şi speculanţi contribuie cu câte 50-100 mii pentru scopuri electorale ... Dacă nu ar exista fonduri destinate a cumpăra suflete şi voturi, prin urmare a deschide *cale* largă la corupţiune, presiunea lipsind cu voturile alegătorilor nu s-ar putea face abuz spre perirea lor".

Multe discuţii se purtau în presă şi în cercurile politice din Transilvania despre censul electoral restrictiv impus populaţiei româneşti. Cercurile sociale răuvoitoare din Ungaria şi Transilvania afirmau şi scriau peste tot în presă, că poporul românesc din Transilvania nu are mai mulţi alegători în condiţiile în care censul este de 8 fl.40 cr. contribuţie de pământ „cauza să se caute în sărăcia şi în lenea lui, care-l face să nu plătească impozite şi ca urmare el cade în categoria de cerşetori".[339]

Erau calomnii dintre cele mai răutăcioase la adresa poporului român, care s-au propagat până în cercurile cele mai înalte ale imperiului. „Spre a scoate odată adevărul la lumină în aceste chestiuni importante, regimul austriac încă de la 1862 dăduse ordin strict, ca *proprietăţile de moşii* mari şi mici să se conscrie exact după: *naţionalităţi*: Rezultatul care l-a dat acea măsură, a surprins atât pe guvern cât şi pe naţionalităţile interesate în cauză. S-a adeverit adică

---

[338] *Ibidem*, p. 220.
[339] *Ibidem*, p. 221.

cu acea ocaziune, că în proporţiunea numărului sufletelor din cele trei naţionalităţi, poporul românesc din Transilvania are mai multă proprietate de pământ decât celelalte două naţionalităţi luate la un loc".[340] Românii aveau, în general proprietăţi mici, proprietatea mică este împărţită la sute de familii. Proprietatea ungurilor şi saşilor era formată din proprietăţi mari şi foarte mari, cuprindea multe latifundii. Pentru acea vreme, Bariţiu considera că mica proprietate ţărănească crea condiţii mai bune de dezvoltare a agriculturii şi de asigurare a unui trai mai bun marii mase a locuitorilor, ferind-o, totodată, de consecinţele stării de proletariat În schimb, existenţa latifundiilor menţine & nnare parte a populaţiei în sărăcie, înmulţind clasa proletarilor în ţară, afirma G. Bariţiu.

Istoricul şi ziaristul român, explica frica românilor de a se prezenta la vot şi prin faptul că elita intelectuală românească venea prea rar în contact cu poporul, din trei în trei ani, în perioadele electorale. El recomandă tuturor categoriilor de intelectuali români să ia în permanenţă contact cu poporul, să le comunice românilor ideile şi opiniile lOT, să nu-i lase pradă adversarilor. Totuşi Bariţiu considera că nu lipsa de contact permanent este cauza, că poporul românesc din Transilvania nu poate participa la problemele vieţii publice, ci faptul că legea electorală era rea; se cerea o cu totul altă lege electorală prin care să se creeze posibilitatea nelimitată de acces a românilor la viaţa politică a ţării alături de celelalte naţionalităţi conlocuitoare.

Bariţiu respinge unele păreri ale unor conaţionali care susţineau ideea, că românii ar fi prea pasionaţi pentru prejudecăţile lor istorice. În realitate, spune Bariţiu, românii transilvăneni, vorbind mai exacta ei ţineau la drepturile istorice ale ţării Transilvania şi la tradiţiile noastre naţionale moştenite din generaţie în generaţie. „Precât timp poporului nostru nu i se garantează perfect toate drepturile omeneşti, politice şi naţionale; precât timp nu ni se permite accesul nici la afacerile, nici la beneficiile patriei; până când uzul şi cu acesta cultivarea limbei noastre nu ni se garantează deplin prin lege şi în viaţa practică, până atunci poporul nostru va ţine, şi ţine la drepturile, sau dacă va mai place cuiva, la prejudeţele sale istorice întocmai aşa precum au făcut şi mai fac şi alte popoare, care cad sub blestemul, sub care am căzut noi".[341] Politicianul român dă în acest caz chiar exemplul ungurilor şi al Ungariei. După învingerea

---

[340] ***Ibidem***, pp. 221-222.
[341] ***Ibidem***, p. 223.

Ungariei în anul 1849 i s-a aplicat acesteia până la realizarea dualismului, timp de 16 ani numita *„Verwirkungstheorie”*, (teoria pierderii de drept, în urma căderii prin arme). Ungurii nu au găsit niciun argument împotriva acestei teorii. Le-a rămas însă altă teorie, bazată pe alte argumente. Şi anume: teoria dreptului istoric, singura eficientă în relaţiile lor cu Austria. „Cu ajutorul acestei teorii – relatează G. Bariţiu – se află Ungaria înaintată unde o vedem”.[342] În schimb în relaţiile dintre românii transilvăneni şi unguri, teoria dreptului istoric este de partea românilor, care sunt cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei şi cei mai mulţi. Dar ungurii negau cu vehemenţă dreptul istoric al românilor.

Bariţiu este de acord cu aplicarea tacticii activiste a P.N.R. unificat, în cazul Banatului şi a tacticii pasivismului în cazul Transilvaniei. Acestea sunt numai mijloacele prin care se va ajunge scopul obţinerii libertăţii naţionale şi a tuturor drepturilor.

În încheierea cuvântării sale în cadrul conferinţei, G. Bariţiu atrage atenţia că, aşa cum românii transilvăneni nu s-au ferit să participe la senatul imperial în anii 1863-1865, tot aşa nu se vor feri nici de participarea la parlamentul Ungariei, dar în proporţie justă şi numai după ce vor fi recunoscute şi restaurate drepturile Transilvaniei şi ale naţiunii române garantate în toată forma lor la anul 1863/64. Acestea sunt condiţiile, spunea Bariţiu, pe care transilvănenii le pun pentru a participa la lucrările parlamentului de la Budapesta.

Cuvântarea lui G. Bariţiu, susţinută şi de mulţi alţi delegaţi se baza pe următoarele argumente: a) naţiunea română a fost şi era cea mai numeroasă naţiune din Transilvania şi a avut totdeauna conştiinţa de sine; b) că ea este fundamentul popoarelor locuitoare în această patrie, este aceeaşi, care a descălecat pe acest teritoriu cu legiunile lui Traian în anul 105 d. Hristos, ea este prima naţionalitate dintre toate care locuiesc în această patrie, nu numai pe baza dreptului ginţilor şi al naturii, ci şi pe baza dreptului de primă ocupare, *jus primae occupationis*, pretinzându-şi totdeauna drepturile sale, iar când a fost cazul şi cu arma în mână.

În prima şedinţă a Comitetului Permanent din 14 mai 1881 a fost ales ca preşedinte al partidului Nicolae Popea, iar ca vicepreşedinte Partenie Cosma. S-a luat hotărârea tipăririi proceselor-verbale şi a discursului lui Vincenţiu Babeş în limba germană şi franceză.

---

[342] ***Ibidem.***

Comitetul Central Electoral al Partidului Naţional Român unificat ales de conferinţa naţională din 12-14 mai 1881 a desfăşurat o activitate mult mai coerentă decât conducerile anterioare ale celor două partide naţionale. Activitatea era oarecum uşurată şi de faptul, că un număr însemnat de personalităţi de seamă mai activi, hotărâţi şi cu multă şi îndelungată experienţă, locuiau la Sibiu (George Bariţiu, Partenie Cosma, Visarion Roman, Anania Trombiţaş şi Nicolae Popea, preşedintele ales de Conferinţa Naţională). S-a început colectarea de bani necesari propagandei în rândurile poporului şi pe plan extern. Şedinţa din 7 VI 1881 a dat instrucţiuni ca participanţii la conferinţă să convoace membrii cercurilor electorale din care făceau parte, comunicându-le conţinutul principalelor dezbateri din timpul conferinţei. La puţin timp, comitetul a întocmit o situaţie precisă a preşedinţilor de cluburi şi a subcomitetelor din cercurile electorale. S-a împărţit teritoriul Transilvaniei, Banatului şLComitetelor vestice în trei zone, având fiecare câte un membru ai comitetului răspunzător de activitatea fiecărei zone.

Desigur, nu totul a mers perfect. Au mai existat contradicţii, fricţiuni, încercări ale administraţiei ungureşti de a pune piedici activităţii Partidului NaţionaL Român. Şi nu au fost puţine! Însuşi guvernul de la Budapesta a încercat să intervină pentru a curma activitatea noului Partid Naţional Român unificat. Mitropoliţii Miron Românul şi loan Vancea, precum şi episcopul imit loan Szabo au expediat circulare la toate parohiile, condamnând lucrările – programul şi hotărârile conferinţei de la Sibiu. Conducerea P.N.R. nu s-a intimidat, a luat contramăsuri. Conducerile cluburilor electorale au reacţionat şi ele condamnând atitudinea conducătorilor bisericilor româneşti. A eşuat şi o încercare a mitropolitului Miron Romanul de a înfiinţa un aşa-zis „partid" constituţional, susţinut de cercurile guvernamentale menit să contrabalanseze noul Partid Naţional Român.

Referindu-se la conferinţa din 12-14 mai 1881 G. Bariţiu spunea că ea a fost rodul activităţii comitetului ales de conferinţa din 1878 compus din ambele partide – Partidul Naţional Român din Transilvania şi Partidul Naţional Român din Banat. „Aed comitet a fost apoi, care compus din ambele partide a lucrat trei ani în cea mai bună armonie şi a preparat spiritele pentru memorabila conferinţă *generală* din mai 1881, compusă din 153 delegaţi veniţi din comitatele Transilvaniei şi ale Ungariei, câte sunt locuite de români. În acea adunare s-au dezbătut şi adoptat în unanimitate cunoscuta programă de nouă puncte, care apoi comentată într-un memorial destinat a informa opinia publică în ţară şi în afară, s-a tipărit şi

difuzat în patru limbi, română, maghiară, germană, franceză în câteva mii de exemplare în decursul anilor 1882 şi 1883. Mulţime de ziare române, maghiare, germane, unele şi franceze au luat cunoştinţă despre cuprinsul acelei programe şi al acelui memorial, dar nu ni s-a întâmplat să aflăm în colecţiunea noastră nici unul care să se fi încercat în mod serios să se combată şi să se înfrângă argumentele pro aduse de români întru apărarea drepturilor civile şi politice pretinse spre susţinerea şi apărarea individualităţii lor *naţionale, cum şi pentru autonomia unei ţări locuite de ei*".[343]

Este vorba în acest caz despre *Memorialul* compus şi publicat din însărcinarea conferinţei generale a reprezentanţilor alegătorilor români adunaţi la Sibiu în zilele de 12, 13 şi 14 mai 1881, actul cel mai important care a validat noul partid nu numai în rândurile românilor, ci şi în opinia publică europeană. Propunerea compunerii memorialului îi aparţine tânărului avocat clujean, Iuliu Coroianu, care încă în timpul conferinţei din 12-14 mai 1881 a propus alcătuirea unui memoriu adresat opiniei publice europene, care să exprime protestul românilor faţă de dualism. Conferinţa l-a desemnat pe Vincenţiu Babeş să întocmească memorialul. Babeş promitea în şedinţa comitetului electoral central că „Va începe să redacteze Memorialul". Dar, în final, el va refuza să-l întocmească. Este însă însărcinat cu întocmirea lui tot George Bariţiu. La şedinţa din mai 1882 a Comitetului, G. Bariţiu anunţă că Memorialul era gata. Reunit în 22-23 iunie Comitetul Electoral a dezbătut textul întocmit de Bariţiu, prezentat participanţilor de Nicolae Popea. Partenie Cosma, devenit între timp preşedinte al partidului ia act că V. Babeş şi N. Popea se opun acestui tip de memorial, considerându-l ca având un caracter excesiv de istoric. Se propune un text adresat dietei Ungariei, redactat într-un ton moderat. Dar un asemenea stil nu corespundea cu vederile conferinţei generale de la 12-14 mai 1881. Scopul invocat pentru memorial era acela de a prezenta opiniei europene adevărata situaţie a românilor din Transilvania şi Ungaria, înlăturând imaginea nefavorabilă prezentată de propaganda emigraţiei ungureşti post paşoptiste. În felul acesta se conjugau eforturile diplomaţiei şi oamenilor politici din România, care prezentau mereu opiniei publice europene problemele şi modurile de asuprire ale românilor din Transilvania. Dar, un Memorial al românilor transilvăneni nu putea fi adresat dietei Ungariei, din moment ce ei nu recunoşteau uniunea, deci nici instituţia rezultată din aceasta. Iniţial Memorialul a fost

---

[343] **G. Bariţiu, *Părfi alese din Istoria Transilvaniei*, voi. III, pp. 491-492.**

tipărit în 2.000 de exemplare în limba română, 750 în limba franceză, 600 în limba germană şi 700 în limba maghiară.

Memorialul compus şi publicat din însărcinarea Conferinţei generale a reprezentanţilor alegătorilor români ţinută în zilele de 12, 13 şi 14 mai 1881 reprezintă una din cele mai consistente opere ale creaţiei istorice bariţiene, un adevărat act de acuzare la adresa cercurilor aristocratice dominante din Ungaria de-a lungul unei istorii de asuprire a unei părţi a poporului român, timp de peste 1.000 de ani.

La conferinţa din 12-14 mai 1881 – scrie G. Bariţiu – s-a luat hotărârea *„ca să se compună un memorand explicativ în cauză, şi ca să i se dea cea mai extinsă publicitate"*. Deci exigenţele erau clare: Memorandul trebuia să corespundă unui anumit scop, pentru a răspunde acestuia, era necesară, se impunea respectarea unei anumite forme: Memorandul era destinat a clarifica situaţia prezentă, dar pentru aceasta însă, a apărut necesitatea a intra mai departe în trecut , ceea ce a impus obligaţia de a desfăşura în faţa cititorilor o serie de fapte şi evenimente istorice, cum şi acte de stat din sfera dreptului public pentru ca mai uşor să se poată cunoaşte şi aprecia cerinţele justificate ale naţiunii româneşti şi adevăratele cauze pentru care românii din acest stat nicicum nu pot fi mulţumiţi cu starea actuală a lucrurilor, nici cu sistemul de stat, nici cu tratamentul vitreg, nedrept şi împilator sub care gem ei şi suspină.

În ansamblul popoarelor ce compun monarhia austro-ungară, explica George Bariţiu, românii, popor de rasă latină, ocupă cu locuinţele şi proprietăţile lor un teritoriu destul de vast, situat între 40° şi 46° al lungimii orientale de la insula Ferro şi 45°6 până la 48° al lăţimii septentrionale. De origine latină, cu limbă de origine latină antică, poporul român a dovedit putere de viaţă, constanţă şi perseverenţă în dorinţa de a-şi menţine individualitatea sa naţională prin toate adversităţile secolelor şi a luptelor milenare pentru existenţă, împotriva tuturor persecuţiilor şi atentatelor la viaţa lui. Dar în timp ce alte popoare au dispărut, rămânându-le doar numele, românii – în ciuda tuturor adversităţilor – s-au menţinut ca popor, ca naţiune, nu şi-au pierdut conştiinţa de sine şi dorinţa de a prospera conform cerinţelor epocii în care se găseau.

Dar eu toate luptele pe care le-au purtat românii, existenţa lor naţională nu a fost niciodată atât de periclitată aşa cum a fost după instaurarea dualismului la 1867. Scopul adevărat al dualismului, susţinea Bariţiu, bazându-se pe fapte şi realităţi contemporane, era acela de a asigura hegemonia elementului german dincolo şi a elementului maghiar dincoace de Leitha prin exterminarea limbii, a

caracterului şi a oricărei urme etnografice, prin consolidarea, înavuţirea şi înmulţirea elementului german în aşa numitele provincii ereditare sau cisleitane şi aşa zisele provincii ale coroanei ungureşti. Se ajungea astfel la dispariţia a tot ceea ce nu era de naţionalitate germană sau maghiară.

Dintre toate popoarele monarhiei nici un alt popor nu suferea atât de greu şi nu era supus la atâtea persecuţii ca cel român, deoarece el ţinea cu toată puterea la naţionalitatea şi limba sa, cu ajutorul căreia dorea să se apropie tot mai mult de popoarele neolatine, a-şi apropia tezaurele artei, literaturii, ştiinţei şi civilizaţiei pe care acestea le împart în toată lumea şi pe care naţiunea română se putea folosi mai uşor întrucât avea o limbă de origine latină.

Luptele dintre români şi maghiari, releva Bariţiu, sunt clasificate în două categorii: unele pentru apărarea drepturilor religioase, civile şi politice, altele pentru drepturi inerente naţionalităţii genetice, pentru limba naţională şi pentru adevărata cultură.

Este adevărat, libertatea, drepturile omului au suferit mai mult sau mai puţin la toate popoarele şi în toate statele, nicăieri, însă, până astăzi mai mult decât în Ungaria şi cu atât mai greu în Transilvania Românilor li se nega de veacuri dreptul de popor autohton, li se negau drepturi civile, dreptul la învăţătură şi educaţie. Bărbaţii de stat maghiari nu au făcut nicio concesie de bună voie, nici chiar poporului maghiar şi cu atât mai puţin poporului românesc de a uza de drepturi publice, alăturea de clasa privilegiată. Ceea ce au cedat la 1784 şi la 1848/49 s-a datorat energiei şi autorităţii unor monarhi, chiar prin arme şi violenţă. Egalitatea de drepturi şi egala îndreptăţire la protecţia statului şi la foloasele la care au dreptul locuitorii Transilvaniei era doar o ficţiune. Iar deputaţi de origine şi naţionalitate română, apărători ai drepturilor naţiunii române nu simt toleraţi prea des în dieta Ungariei. Pentru 3 milioane de români existenţa a 5-6 deputaţi de naţionalitate română în dieta de la Budapesta este cu totul nesemnificativă. Românilor, legea le interzice reuniuni şi adunări politice, iar dreptul la petiţiuni la tron în chestiuni politice şi naţionale a devenit de la dualism cu totul iluzoriu pentru români. Libertatea presei era şi ea deosebit de îngrădită pentru români şi în ultimul sfert al veacului al XDC-lea. Nicio presă nu era atât de apăsată ca cea românească din Transilvania. Politica internă, explica în continuare omul politic, G. Bariţiu, se baza exclusiv numai pe consideraţii naţionale maghiare.

Legea cu titlul „pentru egala îndreptăţire a naţionalităţilor din Ungaria" era făcută numai pentru ochii şi urechile europenilor.

Existau şi multe „Reuniuni pentru maghiarizarea nemaghiarilor". Pentru Transilvania locuită în majoritate preponderentă de români existau pentru presă proceduri excepţionale, care lipseau pentru Ungaria propriu-zisă.

Reprezentanţii alegătorilor români prezenţi la Sibiu în zilele de 11-12-14 mai 1881 analizând situaţia politică şi naţională necorespunzătoare a românilor din Transilvania şi Ungaria constată că întreg aparatul de stat, întreaga legislaţie, întreaga politică internă sunt subordonate numai interesului unei naţionalităţi, anume acelei maghiare.

Românii se găseau deci într-o poziţie inacceptabilă, pe care nu o mai puteau tolera. Situaţia românilor devenise atât de insuportabilă încât nici conducătorii Ungariei, oricât se străduiau să o mascheze în faţa Europei nu o mai puteau ascunde.

Pentru a-şi recâştiga drepturile politice şi naţionale; românii adunaţi la conferinţă au înţeles că ei trebuie să fie solidari între ei, uniţi atât în Transilvania şi părţile din Ungaria pe unde locuiau şi erau organizaţi. Solidaritatea naţională mai presus de toate, indiferent de metoda de luptă pe care o preconizau – activistă sau pasivistă.

În plan organizatoric, explica G. Bariţiu opiniei publice europene, adunarea generală a reprezentanţilor alegătorilor români din 12-14 mai 1881 a *numit un comitet electoral permanent de nouă membri* cu reşedinţa în Sibiu; şi-a fixat ca obiectiv compunerea unui memorand explicativ, detaliat în cauză, dându-i cea mai largă publicitate; a fixat întreprinderea unor masuri legale pentru reglementarea atât a pasivităţii pentru Transilvania faţă de dietă şi de alegeri, ca această pasivitate să devină serioasă şi reală, cât şi a activităţii pentru celelalte părţi locuite de români şi *peste tot a activităţii în toate sferele inferioare ale vieţii publice*, anume: în municipii şi comune încât concluziile şi obiectivele programului fixat de conferinţă să ajungă la cunoştinţa tuturor alegătorilor români în vederea mobilizării lor la activitatea publică, naţională.

Pentru orientarea şi dirijarea activităţilor politice şi naţionale, Conferinţa Naţională a adoptat programul în 9 puncte propus în şedinţa din 14 mai 1881 (vezi procesul verbal al şedinţei Conferinţei din 12-14 mai 1881).

În continuare, G. Bariţiu face o analiză amănunţită a unor paragrafe ale Programei, insistând deci mai mult asupra unora şi mai puţin asupra altora, în funcţie de evoluţia istorică a obiectivelor propuse, poziţia românilor şi relaţia lor cu alte naţionalităţi sau state în diferite perioade ale istoriei.

Cea mai mare atenţie o acordat-o Bariţiu punctului 1 al programei dedicat autonomiei Transilvaniei. Şi acest lucru nu a fost întâmplător. Adversarii, adică ungurii, nu numai că negau existenţa istorică a unui principat românesc al Transilvaniei, ci ei insistau că românii nici măcar nu s-au preocupat vreodată de autonomia acestuia. Din nou un fals istoric grosolan.

5.7. *Punctul 1 ai programului, autonomia Transilvaniei*

La locul întâi adunarea din mai a pus: *recăşîigarea autonomiei pentru Marele Principat al Transilvaniei.* (încât priveşte Transilvania recâştigarea autonomiei sale – formularea exactă din programa partidei naţionale din Ungaria şi Transilvania istorică).

Situarea pe locul întâi a recâştigării autonomiei Marelui Principat al Transilvaniei, scrie Bariţiu, este justificată: din toate problemele politice niciuna nu a fost în stare de a irita mai mult spiritele şi a le ţine în agitaţiune permanentă ca fuziunea Transilvaniei cu Ungaria. Bariţiu o numeşte fuziune pentru că Transilvania şi-a pierdut dintr-o dată cele din urmă resturi ale autonomiei milenare, cum nu s-a întâmplat nici cu cea mai mică provincie din câte este compusă monarhia austro-ungurească, „iară astăzi această ţară frumoasă este tratată ca şi cum ar fi fost cucerită şi subjugată cu sabia".[344]

Transilvania a fost cucerită prin paragrafi de legi, a fost despuiată de toate drepturile ei politice şi naţionale, fără ca locuitorii ei să fie întrebaţi dacă vor sau nu. Ungurii s-au purtat cu românii aşa cum s-au purtat austriecii cu ei înainte de 1860.

Ungurii nu au ţinut seama de evoluţia istorică a Transilvaniei, de acele epoci istorice când tremurau şi sultanii de la Constantinopole de frica armelor luptătorilor ei, când Viena, capitala imperiului era cuprinsă de teroarea aceloraşi arme, când domnitorii ei încheiau tratate suverane de război şi pace cu celelalte state europene.

După *diploma leopoldină* din 1691 prin care Transilvania transmite exerciţiul suveranităţii sale dinastiei Habsburg, relaţiile sale cu celelalte state europene s-au curmat succesiv, însă şi-a păstrat autonomia sa internă, care i-a fost garantată şi reînnoită cu fiecare ocazie a încoronărilor împăraţilor casei de Habsburg şi a reînnoirii diplomei inaugurale. Transilvania fusese de fapt ţară autonomă cu

---

[344] George Bariţiu, *Memorial compus şi publicat ...*, ed. a Il-a, 1882, p. 15.

sute de ani înaintea căderii Ungariei la Mohaci sub jugul turcesc în anul 1526.

Uniunea forţată a Transilvaniei cu Ungaria nu numai că urmărea să-i deznaţionalizeze pe români – explica Bariţiu -, ea urmărea să prezinte această ţară doar ca un district, ca o regiune muntoasă şi semisălbatică de cel mult 20-30 miliare geografice, „cu locuitori de origini fabuloase". Publiciştii maghiari evitau până şi pronunţarea numelui de Transilvania în faţa Europei.

În realitate, marele Principat al Transilvaniei la 1861 nespoliat de cele patru districte Zarand, Crasna, Solnoc, Cetatea de Piatră, încorporate în acel an la Ungaria, se întindea atunci pe o suprafaţă de 1.102.78 miliarie geografice pătrate. Este o ţară înconjurată de munţi, cu numeroase avuţii naturale, ape multe curgătoare, minerale numeroase, ţară agricolă bogată în grâne etc. Conducătorii Ungariei niciodată nu au fost interesaţi să declare adevăratul număr al populaţiei Transilvaniei. Cifra populaţiei Transilvaniei era la 1870 de 2.101.727, scăzând după 10 ani la 2.031.978 de suflete, dintre care 2/3 erau români.

5.8. Date istorice despre autonomia Transilvaniei

În apărarea dreptului istoric al autonomiei Transilvaniei, Bariţiu porneşte de la punctul de vedere că acesta poate fi invocat numai când se apără libertatea şi autonomia unei ţări, libertatea şi drepturile popoarelor şi ale indivizilor în contra despotismului din afară şi din interior. „Pentru despotism şi tiranie nici un drept istorie, numai libertăţii i se cuvine să invoce şi dreptul istoric întru apărarea sa: tirania niciodată; ea este nedrept istoric.

Cât priveşte istoria statului ungar şi ale domniei ungureşti în Panonia le este încă necunoscută. Istoria lor este învelită şi întunecată prin fabule, conjuncturi, tradiţii nesigure. Istoricii unguri recunosc, că de la 900 până către anul 1200 este mai mult numai o colecţie de legende fabuloase, împănate ici, colea cu acte publice scrise.[345] În timp ce istoria ungurilor era nesigură, bazată pe fantezie, adeseori şi pe fabulaţie, exista însă un adevăr cu valoare decisivă pentru cunoaşterea evoluţiei relaţiilor dintre Transilvania şi Ungaria, şi anume: „Transilvania niciodată nu a fost încorporată şi fuzionată în Ungaria aşa, ca să-şi fi pierdut toată independenţa şi autonomia

---

[345] ***Ibidem,*** p. 19.

sa".[346] Însuşi Ştefan I, fondatorul Ungariei după bătălii crunte cu ardelenii, a recunoscut – scrie Bariţiu în *Memorialul său* – acestei ţări – titlul de Ducat sau Voivodat, ambele numiri fiind sinonime, conduse de Duci sau Voivozi, cu aparat de stat propriu, legi proprii etc. Folosind date din scrieri ungureşti, istoricul român notează că în unele din aceste lucrări se arată că între anii î103 până în 1538 când Transilvania s-a rupt cu totul de către Ungaria subjugată de turci, numărul voievozilor şi vicevoievozilor trece de 100.

Transilvania a avut adunările legislative şi legislaţia sa proprie, începând din 1291 până la 1865. În toată această perioadă puterea delibera nu numai în chestiuni strict interne şi arunca impozite peste ţară, ci decidea şi în afaceri de război şi pace în cazuri de invazii turceşti. Istoricii unguri, notează altă cifră. Bariţiu, a numărat 228 de legislative ţinute în Transilvania, între 1542 şi 1834, la care se adaugă continuările lor întrerupte de anumite evenimente. Iar după ruperea Transilvaniei de către Ungaria, puterea sa legislativă s-a extins asupra tuturor afacerilor interne şi externe în proporţia în care ajunsese independenţa sa între cele două imperii ostile, Turcia şi monarhia romano-germană.

Dar în Transilvania – arăta istoricul român – nu numai ţara reprezentată prin dieta sa, ci şi părţi de ţară, districte, comitate s-au bucurat de un grad oarecare ai puterii legislative, prin votare sau statute particulare, confirmate uneori prin însuşi domnitorul, alteori prin guvernul local, în unele cazuri numai prin aplicarea lot cotidiană, prin uz *(Statuta Saxonum, Statuta municipalia etc.)*.

Suveranitatea şi autonomia Transilvaniei au fost atacate de nenumărate ori când de unguri, când de turci, când de austrieci şi nu numai, dar întotdeauna, chiar dacă au fost obligaţi prin împrejurări istorice nefavorabile să cedeze unor puteri, transilvănenii nu au renunţat niciodată. Tăria şi perseverenţa au constituit trăsătura fundamentală a locuitorilor Transilvaniei, indiferent de naţionalitate şi de clasă în lupta pentru autonomia patriei lor. Exemplele pe care le aduce Bariţiu în Memorialul său despre modul în care s-a impus voinţa de autonomie a transilvănenilor sunt numeroase. Bariţiu aminteşte, printre altele, diplomele lui Leopold I din 1691 şi 1693, recunoaşterea unor acte referitoare la autonomia Transilvaniei de către Maria Tereza; reconfirmarea în 1791 de către împărat a tuturor cerinţelor referitoare la autonomie ale Diplomei Leopoldine din 1691. În acea lege din 1791 împăratul nu asigură numai autonomia internă a

---

[346] ***Ibidem.***

ţării, dar se şi obligă să nu o *supună nici la vreo altă ţară şi nici Ungariei.*

Austriecii au reconfirmat autonomia Transilvaniei şi în anul 1837, dar i-a abandonat în anii 1848 şi 1865-1867.

Dintre toate legile imperiului, care au acordat autonomie mai largă sau mai restrânsă Transilvaniei, G. Bariţiu are cele mai multe cuvinte de laudă pentru legea din 1791. „Articolele de lege din 1791 – scria istoricul român - sunt în ceea ce concerne (în ce priveşte n. ns. T.I.) autonomia ţării, de supremă importanţă. Ideile şi garanţiile depuse de aceea le mai afli şi astăzi după 90 de ani, transmise in cele mai bune constituţii modeme. Că acele garanţii au folosit în trecut numai claselor privilegiate, de aici nicidecum nu urmează că ele nu ar fi putut folosi, ori că nu ar folosi chiar astăzi la toţi locuitorii, pur şi simplu prin generalizarea lor, prin deschiderea barierelor constituţionale pentru toţi fir patriei, fără nici o excepţiune".[347] Bariţiu are cuvinte de laudă deoarece în proiectul de lege susţinut de el în dieta românească din 1863/64 de la Sibiu cu privire la înarticularea naţiunii române, el s-a bazat tocmai pe legea din 1791. Înalta diplomă împărătească din 20 oct. 1860 a restaurat drepturile istorice ale ţărilor din care se compunea imperiul habsburgic, acele drepturi să fie recunoscute pentru toate clasele de locuitori şi aplicate conform principiului de *egalitate, la toate naţionalităţile*.

5.9. Uniunea Transilvaniei cu Ungaria

G. Bariţiu considera că monarhia austriacă era organizată pe baza feudalismului, formată în timp şi întemeiată pe baza interesului fiecărei părţi contractante. Această cale a urmat-o şi Marele Principat al Transilvaniei, care nu a fost niciodată subjugată cu armele de Ungaria. Transilvania şi Ungaria s-au unit, de bunăvoie contra invaziunilor popoarelor migratoare venite din Asia, care au ajuns până în Munţii Transilvaniei şi chiar dincolo de Tisa. Ungaria creştinată şi ridicată la rangul de regat prin patriarhul Romei, s-a impus şi vecinilor, dar ea nu a ajuns totuşi la o putere atât de mare încât să poată sfărâma individualitatea Transilvaniei. În secolele 16 şi 17 Transilvania nu numai că şi-a recâştigat independenţa deplină faţă de Ungaria, dar a mai încorporat câteva comitete de la Ungaria sub administraţia sa. Perioada cât o parte din Ungaria se găsea sub

---

[347] ***Ibidem*, p. 24.**

stăpânirea turcească, două părţi se găseau sub stăpânirea Austriei şi a Transilvaniei.

După eliberarea de sub dominaţia turcilor, ungurii au pus iarăşi problema unirii Ungariei cu Transilvania. Toate tratativele dintre cele două ţări au fost aprobate prin legi de către împăratul Austriei. În 1688 Leopold I, împăratul Austriei răspundea dietei ungureşti în 17 VI 1688 constatând că Transilvania s-a întors la regele Ungariei adică numai la *uniunea personală*. În diploma din 4 dec. 1691 împăratul foloseşte cuvintele: *alăturată* nu *încorporată*. Aceleaşi cuvinte le foloseşte împăratul şi în instrucţiunile din 29 aprilie 1693 trimise guvernatorului Transilvaniei, iar jurământul omagial, se spune în aceleaşi instrucţiuni, să-l depună regelui, iar nu regatului Ungariei, deoarece era uniune personală şi nu reală, nu fuziune, nu desfiinţarea individualităţii politice. Acesta era înţelesul relaţiilor Transilvaniei cu Ungaria până la 1848, ca uniune personală şi nicidecum reală.

În mai multe diete, memoriale ale dietei transilvane se contestă vehement fuziunea Transilvaniei cu Ungaria. Argumentele împotriva fuziunii erau multe. Redăm doar câteva:

- Domnitorii din casa Habsburg – Lotharingia vor ţine şi guverna principatul numai cu dreptul coroanei Ungariei; când a trecut Transilvania sub domnia regelui Ungariei sub Leopold I, era principat independent, care se bucura de alegere liberă şi de putere legislativă deplină; ea s-a alăturat de bună voie prin contract regelui Ungariei; de câte ori monarhul se încoronează ca rege al Ungariei să confirme din nou constituţia şi toate drepturile şi legile ei, să dea diploma leopoldina din nou dreptul Transilvaniei de a-şi convoca dieta sa şi puterea legislativă este şi rămâne asigurat pentru totdeauna, regele şi Ungaria să-i respecte drepturile autonome, iar drepturile fundamentale să nu-i fie încălcate; nobilii privilegiaţi ai ambelor ţări se bucură de aceleaşi prerogative reciproce. Linia de vămi între Ungaria şi Transilvania desfiinţată de către împăratul Iosif II cu scopul de a facilita comerţul, să nu se mai restabilească. Împăraţii Austriei – relatează Bariţiu – au luat adeseori atitudine deschisă şi chiar măsuri concrete împotriva fuziunii Transilvaniei xu Ungaria; ei vedeau în aceasta o măsuri de întărire a ungurilor pentru a se desprinde de Austria şi a se alătura altei case domnitoare. Că Austria se opunea fuziunii Transilvaniei cu Ungaria este dovedit de faptul că, chiar sub absolutism, Transilvania a fost reorganizată ca ţară separată de Ungaria, sub guvern propriu, tribunale şi curţi proprii, iar prin diploma din 20 X 1860 a fost restaurată autonomia transilvană, ca şi cum fuziunea din 1848 nu s-ar fi întâmplat niciodată. Într-un discurs

din 4 mai 1863, adresat congresului naţional, ţinut în Sibiu, suveranul îi lăuda în termeni aleşi pe români pentru că au adoptat principiile de stat cuprinse în acea diplomă. Iar prin rescriptul din 21 aprilie 1863 prin care a convocat dieta autonomă transilvană pentru 1 iulie acelaşi an, transmiţându-i totodată 11 proiecte de lege precum şi în cuvântul de tron cu care s-a deschis dieta, împăratul declara cu claritate, că „Uniunea Marelui Principat cu Ungaria decretată în anul 1848 niciodată nu a fost realizată cu deplină putere de lege, fapt pentru care a fost desfiinţată".

Dar munca depusă de dieta românească de la Sibiu în anii 1863/1864 pentru a crea legi şi o legislaţie coerentă Transilvaniei autonome — a fost complet anulată prin dualismul austro-ungar din 1867.

S.1B. Integritatea teritoriului transilvan şi Parties adnexae

Din punct de vedere al teritoriului, Transilvania încă din perioade anterioare anului 1500, era cunoscută ca o ţară despărţită de Ungaria printr-o linie pe care o făceau munţii. Dar după 1500, cu deosebire de la 1538, relatează Bariţiu, există numeroase documente, şi anume: tratate de pace, articole de lege, rescripte şi decrete, ale dietei ungureşti, cât şi de ale Transilvaniei, rescripte şi decrete, instrucţiuni gubemiale şi operate de ale comisiilor, din care se cunoaşte clar, că de teritoriul antic al Transilvaniei au aparţinut şi câteva districte ale Ungariei, care făceau parte integrantă din Transilvania cu drept de ereditate, iar altele se anexau la Transilvania numai în urma războaielor iscate mai de multe ori între ambele ţări, cu dreptul ca respectivii principi ai Transilvaniei să le posede numai pe tipul vieţii lor, iar după decesul lor să treacă iar la regii Ungariei, care din 1538 se alegeau din casa de Habsburg.

Ungurii, oamenii de stat ai Ungariei au vorbit adeseori de dreptul lor istoric faţă de integritatea teritorială a Transilvaniei.

În Memorandul său din 1882, Bariţiu evidenţiază modul cum prin intrigi şi şiretlicuri, ungurii au încălcat în picioare dreptul istoric public al Transilvaniei, ca şi opoziţia oamenilor de stat ai Marelui Principat în faţa acestor tendinţe anexioniste. Ungaria a reuşit prin intrigi şi acte false prezentate la curtea imperială de la Viena să rupă din teritoriul Transilvaniei, teritorii cum ar fi: Comitatul Aradului, o parte mare din Zarand şi Comitatul Marmaţiei (în 1732). În 1832 dieta ungurească a decretat ocuparea Crasnei şi a Solnocului de Mijloc, Cetăţii de Piatră şi Zarand, fără a-i întreba pe transilvăneni.

La 4 II 1837 a trimis dietei transilvane un rescript, prin care îi ordonă să predea acele comitate Ungariei. Tot prin manoperă arbitrară au pus mâna aristocraţii unguri şi pe Banatul Timişoarei încorporându-l Ungariei, transformând populaţia autohtonă, care era românească iobagă, pe care a vândut-o străinilor cu pământ cu tot, apoi colonizând-o cu germani pe care i-a înzestrat cu pământ, le-a clădit case, şcoli, biserici frumoase, le-a adus preoţi şi învăţători culţi, bine dotaţi; deci cu foarte bune condiţii de prosperare, totul supus însă unei administraţii maghiare, în timp ce românilor li se refuzau şcoli publice, de meserii, economice etc. „Pe această cale, această ţărişoară, acest „Canaan", acest grânariu al Europei, mereu deveni ceea ce este astăzi, cea mai stoarsă şi decăzută parte a patriei".[348]

Analiza bariţiană despre autonomia, independenţa şi integritatea Transilvaniei şi despre natura uniunii ei cu Ungaria, l-au condus la concluzia că dreptul istoric este cu totul în favoarea Transilvaniei şi în defavoarea Ungariei. Urmează deci concluzia logică, indubitabilă că minoritatea aristocratică care în anul 1848 a proclamat la Cluj fuziunea Transilvaniei cu Ungaria, a lucrat cu totul împotriva voinţei imensei majorităţi a locuitorilor ţării, iar adunarea naţională de la Blaj din 15/3 – 16/4 mai 1848 a avut şi dreptul şi datoria de a emite punctul 16 al protocolului prin care glăsuia: „Naţiunea română cere, ca conlocuitoarele naţiuni nicidecum să nu ia la dezbatere cauza Uniunii cu Ungaria, până când naţiunea română nu va fi constituită şi organizată cu vot deliberativ şi decisiv îm camera legislativă; iară din contră dacă dieta Transilvaniei va voi totuşi a se lăsa la pertractarea aceleiaşi uniuni de noi fără de noi, atunci naţiunea română protestează cu solemnitate".[349]

În timp ce românii luptau la 1848 pentru autonomia Transilvaniei, bazându-se pe dreptul istoric, ungurii nu aveau nici un drept să decreteze Uniunea Transilvaniei cu Ungaria, demonstra G. Bariţiu. Proclamând fuziunea, se poate spune, scria acelaşi Bariţiu, că ungurii comiteau un atentat public învelit în formă legislativă, dar îndreptat împotriva dreptului de existenţă şi dezvoltare naţională a românilor în patria lor.

---

[348] *Ibidem*, **p. 37**.
[349] *Ibidem*, **pp. 37-38**.

5.11. Vechimea şi drepturile naţiunii româneşti în Transilvania şi Ungaria

După ce a demonstrat că Transilvania are dreptul la autonomie naţională, Bariţiu scria că românii au nu numai dreptul amintit, ci şi dreptul la existenţă naţională, ca individualitate politică pe acest teritoriu. Acest drept le-a fost contestat adeseori românilor de către unguri. Aceasta însemna că pentru românii din monarhia habsburgilor, dreptul la libertate, egalitate şi frăţietate era frază goală şi ficţiune.

Românii din Ardeal erau consideraţi venetici şi vagabonzi, nomazi, păstori de vite, şerbi, fugari din ţările româneştI şi turceşti, colonizaţi cu sute de ani mai târziu, după venirea ungurilor şi a secuilor. Deci din nou ungurii folosesc dreptul istoric în scopul denaturării istoriei pentru a justifica acte anexioniste din pământ românesc.

În realitate, românii erau cei ce produceau totul în Transilvania, plăteau impozite ca cetăţeni, produceau şi pentru celelalte naţionalităţi şi clase mult mai puţin obişnuite cu munca fizică decât românii. Românii erau poporul cel mai numeros şi mai compact din Transilvania, plăteau şi cele mai multe impozite pentru ţară.

Deci istoria românilor era falsificată. Românii trăiau de sute de ani în Transilvania înainte de venirea ungurilor aici. Ungurii au venit în Panonia în anul 894. Ei ca şi alţii, care au locuit în Panonia, demonstrează Bariţiu, au o istorie săracă în documente istorice cu privire la istoria de dinainte de 900 şi 1000 de ani. Le aminteşte însă Bariţiu un lucru, că pretinzându-le altora probe istorice de către 800 şi 1000 de ani:

a) regii Ungariei până la 1173-1196 nu au avut nici măcar atâta cancelarie câtă avea în zilele lui un subprefect (solgăbirău) şi că abia sub regii din casa italo-franceză Anjou s-au mai ţinut ceva în bună regulă în expediţia actelor publice;

b) se ştie şi faptul că arta tipografică s-a inventat în anul 1456, dar prin părţile noastre a pătruns pe la 1540.

Românii pot să dovedească oricând şi să documenteze nu numai vechimea, explică Bariţiu, ci şi vechimea şi drepturile şi libertăţile românilor în Ungaria şi Transilvania cu aceleaşi acte publice şi private cu care îşi constată compatrioţii lor, cu o singură distincţie însă: *că de o parte românii vor ieşi locuitori mai vechi decât toţi,* că ei au avut parte de dezastrul de a li se răpi mai întâi

drepturile, că însă îndată ce s-au călcat românilor drepturile, a căzut şi poporul maghiar în marea sa majoritate, tot în groapa săpată românilor, precum ne dovedeşte istoria.

5.12. Românii au avut ab antiquo în teritoriul Transilvaniei şi al Ungariei districte proprii, voivozi şi cneji

De-a lungul vieţii sale, G. Bariţiu a adunatJiumeroase colecţii de documente din arhive particulare, a făcut numeroase călătorii în ţară şi în străinătate, la Budapesta şi Viena, în Principatele române unde a frecventat arhivele de stat şi particulare, a mers pe teren în călătorii de studii prin Transilvania, cu deosebire în localităţile unde se găseau urmeale cetăţilor dacice şi romane fără a le neglija pe ale altora. Multe documente din colecţiile Academiei Române sunt procurate prin stăruinţa eforturilor sale chiar şi după ce împlinise 70 de ani, până aproape de 80 de ani. Multe documente colectate prin stăruinţa şi sub îndrumarea sa atestă vechimea poporului român pe teritoriul Transilvaniei şi Ungariei, organizarea lui administrativă şi existenţei unor vestiţi conducători şi luptători români înaintea venirii ungurilor în Panonia, care apoi s-au infiltrat şi în Transilvania, proces care a durat mai multe veacuri.

Bariţiu vorbeşte mai întâi despre o petiţie înaintată de către doi prelaţi ai poporului românesc din Transilvania către dieta ţării din anul 1437 şi cea din 1441/42 pentru înlăturarea mai multor asupriri foarte grele. Faptul acesta a provocat, relatează G. Bariţiu, discuţii fierbinţi între câţiva jurişti şi istorici ardeleni dintre cei mai renumiţi asupra unor interpretări istorice cu privire la vechimea popoarelor existente în Ungaria şi Transilvania. Pentru stabilirea faptelor istorie s-au folosit documente vechi şi străvechi, unele cunoscute şi mai înainte, altele descoperite mai de curând, cu care s-a probat, fără putinţă de tăgadă adversarilor poporului românesc două adevăruri şi anume:

a) că românii din Transilvania şi Ungaria sunt locuitori mai vechi decât maghiarii şi oaspeţii teutoni;

b) că naţiunea română s-a bucurat în aceste ţări în curs de câteva veacuri de drepturi naţionale şi politice alăturea de alte popoare locuitoare, precum şi că românii îşi avură capii şi conducătorii lor naţionali, întocmai ca şi secuii şi ca saşii.

Vechimea şi drepturile pe care le-au avut românii în Ungaria şi Transilvania erau atât de evidente încât documentele care atestau

aceste dovezi nu le-au putut nega nici cei mai aprigi adversari ai românilor.

Bariţiu aduce exemplul unei lucrări a lui Ladislau Găl, imul din foştii demnitari ai Transilvaniei despre aşa numitele *cneziate sau domnii româneşti*. L. Gâl a transcris, remarcă istoricul român transilvănean, cu o imparţialitate aproape neaşteptată o serie de documente, a căror autenticitate, adversarul său, cornitele Iosif Kemeny, nu le-a tras cu nimic la îndoială, nu le-a pus deloc sub semnul întrebării, susţinând că în decursul secolelor, acele acte publice îşi pierduseră valoarea. Într-un tratat al său, scris tot despre cneziatele româneşti, ca răspuns dat lui L. Gâl, Kemeny apără drepturile saşilor în raport cu românii, eL explică şi cuvântul cnez în diverse înţelesuri, iar când ajunge la starea românilor anterioară anului 1848, făcând abstracţie de prejudecăţile castei sale, recunoaşte în termeni hotărâţi, că poporului românesc i s-au făcut în aceste ţări cele mai mari nedreptăţi în decursul secolelor, prin încercările unei aristocraţii brutale de a-l supune şi a-l ţine în şerbitute. Kemeny recomandă aristocraţiei maghiare „să se mai lase de privilegiile ruginite".

Bun cunoscător al istoriei Transilvaniei şi Ungariei, colecţiona de documente istorice şi de lucrări ale istoricilor maghiari, Bariţiu studiază şi aduce la cunoştinţa Europei prin memorialul său din 1882 că: „Unii scriitori moderni pasionaţi ca să falsifice istoria românilor de nimic nu se feresc aşa de tare ca de acele documente vechi, din care iese la lumină, că regele Ştefan I a aflat Transilvania locuită de *români,* prin urmare că acest popor pe la anul 1000 de la Christos era aici, şi aşa el este mai vechi decât celelalte popoare conlocuitoare".[350]

Aceiaşi scriitori care se fereau de documentele ce atestau existenţa mai veche a românilor în Transilvania şi Ungaria, încercau să ignore şi acele documente, care atestau că în secolele12, 13, 14, în loc să vină în Transilvania, românii din alte ţări avea loc o mişcare inversă celei mult dorită de falsificatorii de istorie: românii din acele veacuri au ieşit din această ţară trecând neîncetat în România, unii în Rusia, alţii în Serbia. Au fost obligaţi să iasă: persecuţia religioasă pornită asupra lor sub regii Bela IV, Carol Robert, Ludovic I şi Sigismund; după care au urmat: colonizarea brutală cu forţă armată a mai multor districte locuite de români, cu cavaleri teutoni, mai târziu colonizarea cu emigranţi din Flandra şi din Germania, cunoscuţi şi

---

[350] ***Ibidem,* p. 48.**

astăzi sub numele de saşi; nemaicunoscutele devastări ale tătarilor lui Gingis Han ş. a.

Bariţiu aduce în opera sa exemple numeroase despre modul cum regii Ungariei jupeau din pământurile şi pădurile românilor şi le acordau teutonilor şi altor colonişti, înmânându-le şi diplome de proprietate pentru aceasta. Totodată, el remarcă şi faptul că saşii cereau să fie încorporate sate româneşti la districtele lor, pentru a avea cine să le plătească impozitele către stat etc.

Multe documente preluate de G. Bariţiu din lucrări sau direct din arhiva privată a lui Iosif Kemeny, se referă la documente din secolul al 13-lea, prin care se atestă existenţa românilor în Panonia, peste Dunăre în Bulgaria, dar şi în Ţara Bârsei, Făgăraşul şi Ţara Oltului sunt atestate că şi ele erau locuite de români cu mult înainte de venirea teutonilor în Ardeal.

Amintind documente istorice care atestă vechimea şi prezenţa lor în Ungaria şi Transilvania, istoricul român nuanţează categoriile de mărturii, cu documente care atestă şi starea economică a acelei populaţii şi legătura ei cu statul, care se manifesta în special prin plata impozitelor sau contribuţia acelei populaţii la cheltuielile generale ale statului. „Că anume în Transilvania erau foarte mulţi români, locuitori aici din veacuri, se cunoaşte şi din istoria zeciuielilor, care au jucat un rol important în istoria multor popoare, iar în aceste ţări locuite şi astăzi de români, plătirea lor a dat ocazia la mari disensiuni religioase şi chiar la vărsări de sânge între adherenţii bisericii apusene şi ai celei răsăritene, totodată însă ele sunt şi un strălucit document pentru vechimea românilor".[351] Multe documente, folosite de Bariţiu, ilustrează supunerea, în mod treptat, a românilor ortodocşi la plata de zeciuieli către biserica catolică, zeciuieli de care cu timpul nu au scăpat nici reprezentanţii clerului românesc.

Un indicator important al prezenţei românilor în Ungaria şi Transilvania a fost, după părerea lui Bariţiu, existenţa unui mare număr de comitate româneşti, adică locuite şi administrate de români. Numărul lor nu se ştia nici până la 1880-1882. Se ştia din documente ale istoricilor unguri că acele comitate româneşti cu reşedinţele lor au fost multe în toate regiunile Daciei vechi. Multe cneziate româneşti sunt indicate, relatează Bariţiu, şi în părţile Transilvaniei în care s-au aşezat cândva şi secui alături de români.

Documentele ungureşti vorbesc despre cnezii din Haţeg şi din întreg Comitatul Hunedoarei ca fiind locuite numai de români în

---

[351] *Ibidem*, **p. 52.**

secolul al 14-lea. Tot din acelaşi secol se vorbeşte despre cnezii cetăţii Deva. Multe din aceste documente sunt acte de judecată prin care cnezii erau puşi în situaţia de a-şi apăra bunurile împotriva tendinţelor hrăpăreţe ale marii nobilimi maghiare, care devenea tot mai avidă în acumularea de averi şi tendinţele de a trăi după modelul nobililor din apusul Europei. însuşi Voicu, tatăl celui mai mare erou şi bărbat de stat din zilele sale, a lui loan Corvin, ca proprietar de domenii a fost cnez, adică patrician român şi nobil transilvan, cu drepturi ereditare. În numeroase documente colecţionate şi editate de istorici unguri, face trimitere G. Bariţiu, se găsesc acte care confirmă că unii regi – începând cu Ştefan I – mulţi cnezi români au fost înnobilaţi în Sătmar şi Maramureş pentru meritul de a fi defrişat păduri şi au cultivat apoi terenurile. În Sătmar, dar mai ales în Maramureş trăiau, arată aceleaşi documente, mulţi români. Bariţiu redă menţiuni despre cneziate şi localităţi cărora li se fac donaţii moşii şi domenii In toate părţile Transilvaniei, Banatului, Maramureşului etc.

În colecţia Leges Ecclesiasticae Battyanyianae III se află, scrie Bariţiu, statutele capitularie de la Oradea Mare, şi în acelea o convenţiune a canonicilor încheiată cu cnezii românilor, în care stă între altele: impunerea anumitor obligaţii. Aceasta însemna ca în comitatul Bihariei care număra pe la 1880, explica Bariţiu, vreo 300 de mii de români, aceştia trăiau cu 600-700 de ani înainte deja în număr mare, dar care erau „liberi cu oarecare condiţiuni". În Ciceu şi Lăpuş trăiau şi acolo foarte mulţi români cu cnezii lor, despre care zic comisarii, că împlineau către stat condiţiuni regulate ab antiquo. Câteva sate româneşti şi Lăpuşul erau scutite cu totul. Acest document este unul din cele mai interesante. În răscoala de la 1437 al cărei teatru a fost cu precădere în partea superioară a Transilvaniei până spre Cluj şi Turda, românii şi-au cerut drepturile lor primite încă din timpul lui Ştefan I. Ei invocau totodată şi vechimea lor menţionată în diferite documente.

Comuna Lupşa, comună fruntaşă din Munţii Apuseni, menţionează istoricul ardelean, era pe la 1325, un cnezat românesc din cele mai vechi şi mai de rang, care apoi s-a prefăcut în domeniu feudal, prin donaţia regelui Ludovic I din anul 1366. La anul 1479 familia Cândea (Kendeth), moştenitoarea acelui domeniu a fost devastată de toată averea după 101 ani de colonişti nemţi, băieşii din Ofenbaia (Baia de Arieş), care au năvălit asupra numitei familii, au spart toate lăzile şi scrinurile, i-au răpit argintăria şi toate documentele câte s-au găsit în locuinţă, ducându-l cu ei pe capul familiei, torţionându-l în modul cel mai barbar, răpindu-i şi ce mai

avea asupra sa. Procesul intentat de familia nobilă română împotriva torţionarilor săi a fost casat de regele Matei în anul 1487 pe motivul că românul s-ar fi folosit de şiretlicuri pentru a fi înnobilat.

Vechimea românilor este atestată şi de existenţa multiseculară a unor comune româneşti libere, a unor teritorii, cum ar fi cel al districtului Barciei (Ţara Bârsei), al Făgăraşului, Amlaşului până în Banat, din Ţinutul Branului, comune din strâmtoarea Tumul Roşu. Erau comune de fiscalitate liberă Districtul Făgăraşului a fost sub domnii Munteniei până în secolul al 15-lea, lucru dovedit cu multe hrisoave rămase de la Mircea cel Bătrân, Vlad, Dan etc., iar multe altele au dispărut.

Istoria furnizează fapte numeroase, spune autorul Memorandului, de lupte necurmate între români şi saşi. Aceştia din urmă nu s-au mulţumit numai cu pământurile pe care le-au primit de la regii unguri, ci au pornit, la rândul lor, numeroase acţiuni proprii de deposedare a românilor de pământuri: terenuri arabile, păşuni şi păduri.

Regii maghiari pe atunci erau porniţi împotriva românilor pe care voiau să-i extermine pentru că nu voiau să treacă la catolicism. Saşii erau catolici; interesul lor a coincis cu acel al regilor unguri: exterminarea ortodocşilor, care toţi erau români. Deci, străduinţa ungurilor de a-i extermina pe românii transilvăneni care respingeau uniunea – fuziunea cu Ungaria – avea vechi rădăcini istorice.

Cu toate acestea, românii au participat la cele mai crunte războaie pentru apărarea Transilvaniei şi Ungariei. loan Corvin, subliniază Bariţiu, a câştigat toată viaţa sa cele mai multe bătălii.

Cu trupe compuse mai mult din români, ceea ce se cunoaşte şi din marele număr de diplome nobiliare şi de donaţiuni pe care le-au primit în acele timpuri familii de români, din care unele mai erau şi pe la 1880, unele chiar ca magnaţi ai ţării. Marea bătălie din Câmpul Pâinii câştigată de voivodul Transilvaniei *Ştefan Băthori* şi *Paul Knezul (Chinezul)* ban al Timişoarei împotriva turcilor cu armatele lor a fost şi ea în majoritate românească.

5.13. Voivozii şi vice-voivozii români în Transilvania şi Ungaria

Ura de rasă, fanatismul religios şi persecuţiile la care era supus poporul român, nu i-a împiedicat pe români să ocupe ranguri de funcţionari de stat până la treptele cele mai înalte şi un rege, pe Matei Corvin. L-a precedat în funcţia de gubemator al Transilvaniei, tatăl său loan Corvin de Hunedoara, atât timp cât viitorul rege se

găsea încă sub tutorat, fiind încă minor. Lista voivozilor şi cnezilor de naţionalitate română este lungă. Regii Ungariei, erau obligaţi să confirme voivozi sau vice-voivozi ţinând seama numai de gradul de calificare al acestora. În secolul al XVI-lea printre cei mai buni voivozi ai Transilvaniei sunt enumeraţi de istoricul român: Ştefan Mailat de origine din districtul Făgăraşului protopărinte al renumitei Jamilii Majlath din Ungaria, „bravul şi onestul Petru Petroviciu", Pancraţiu de la Dengeleag, tot din acele timpuri şi alţii fără număr au fost români curaţi.

Istoricul român dezminte afirmaţiile istoricilor unguri care susţineau că poporul român deşi este cel mai vechi în Ungaria , el a fost ţinut numai în stare de servitute. Îrr realitate, explică Bariţiu, în Europa feudală nici un popor nu s-a bucurat de libertate, de drepturi politice, iar adeseori nici de drepturi civile, unele nici de libertate religioasă. Libertăţile erau confiscate, rezervate numai aristocraţiilor şi oligarhiilor din fiecare ţară. Autorii de cărţi de istorie ascundeau faptul că din 5 milioane de maghiari curaţi, adică sângele lor, până la 1848 abia 200 de mii au fost oameni liberi în sens feudal şi cel mult 400 de mii (burghezia) erau semiliberi; toţi ceilalţi maghiari de peste 4 milioane din Ungaria şi Transilvania au fost totdeauna şerbi, sclavi, iobagi, *homines glebae adscripti,* lipsiţi de drepturi politice şi civile, supuşi despotismului *descreierat,* aşa cum a fost supusă majoritatea românilor şi a slavilor.

Şi saşii ascundeau faptul că în Germania de unde veneau ei era în floare şerbia.

Maghiarii, explică G. Bariţiu, la venirea lor în Panonia şi în Dacia, nu i-au subjugat pe români. Au încercat mai întâi să-i subjuge cu ajutorul religiei. Timp de peste 400 de ani nu au reuşit. Subjugarea poporului a început în Ungaria şi numai după aceea a fost extinsă în Transilvania. Aici cele trei naţiuni privilegiate – ungurii, saşii şi secuii – au declarat întreaga naţiune română de *tolerată,* iar ortodoxia sa declarată numai *de suferită.* Totuşi dominanţii timp de sute de ani nu au fost în stare să subjuge naţiunea românească în totalitatea sa. Subjugarea întregii naţiuni române din Transilvania şi Ungaria ar fi fost identică cu dispariţia sa. *„Românii însă – le transmite Bariţiu un mesaj europenilor – nu au dispărut, ci se găseau tot acolo în acele ţări în care se găseau cu 1000 de ani şi înainte de aceea cu sute de ani. Apa trece, pietrile rămân".*

5.14. Uzul limbii române

Problema folosirii limbii materne, constituia pentru românii ţinuţi sub ocupaţie austro-ungară la 1880, în plină înflorire a liberalismului în Europa vremii, o problemă de viaţă şi de moarte şi, totodată, sublinia G. Bariţiu, o chestiune de importanţă supremă pentru statul ungar. Românii luptau de multe secole fie cu ungurii, fie cu austriecii, fie şi cu unii şi cu alţii, pentru a-şi dobândi dreptul deplin pentru a-şi folosi limba maternă în biserică, în şcoală, în administraţie şi justiţie. Multe secole, ungurii nu au vrut nici în ruptul capului să recunoască limba română de limbă acceptată în stat. Abia dieta din 1863/64 de la Sibiu a recunoscut dreptul folosirii limbii române alături de limbile maghiară şi germană. Drept pe care, dualismul austro-ungar, se străduia să-l anuleze prin încercarea de a impune folosirea limbii maghiare peste tot: în şcoală, administraţie, justiţie.

Strădaniile guvernelor ungare de a maghiariza populaţia românească din Transilvania prin interzicerea folosirii limbii materne, încă nu primiseră o ripostă hotărâtă din partea opiniei publice româneşti, cu excepţia măsurilor luate de *Asociaţia Transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român.* În afara intensificării luptei pentru promovarea limbii materne, românii simţeau nevoia, la conferinţa reprezentanţilor alegătorilor români din Transilvania de la Sibiu din 12-14 mai 1881, să introducă problemele legate de limba maternă ca punct de program şi s-o transfere din sfera luptei pe plan intern în sfera disputelor pe plan extern. Chestiunea limbii materne nu mai putea fi considerată o problemă efemeră – scria Bariţiu – aşa cum încercau să o prezinte reprezentanţii dualismului austro-ungar.

Românii din monarhia austro-ungurească aveau datoria să pună sub ochii publicului european gravitatea situaţiei în care se găsea limba română în acel stat opresor. *Punctul 2 al programului partidei naţionale* române din Ungaria şi Transilvania glăsuia astfel: *2. Introducerea ex lege a uzului limbii române în toate ţinuturile locuite de români, atât în administraţie cât şi în justiţie.*[352]

Pentru a face înţeleasă mai bine problematica limbii române şi acuitatea rezolvării ei, savantul român apelează la argumente de ordin istoric, politic, completate cu argumente de ordin practic, uzual din viaţa de zi cu zi:

---

[352] ***Ibidem***, p. 13.

- Mai întâi, G. Bariţiu constată că din istorie se cunoaşte cum că statele şi popoarele din Europa meridională şi apuseană, au fost guvernate şi administrate multe secole aproape numai cu limba latină;

- Nici o gintă a popoarelor migratoare nu a avut literă şi literatură proprie;

- Reformele religioase au impulsionat înlocuirea limbii latine cu limba germană;

- Limbile naţionale s-au impus în general în mod treptat, lin, fără zgomot, fără lupte;

- În Ungaria şi Transilvania limba latină a dominat nu numai în biserică, ci şi în legislaţia de stat;

- Limba maghiară a înlocuit greu limba latină în administraţie şi şcoală. Dar studiile şi strădaniile lor merită toată lauda şi chiar admiraţia, deoarece într-o perioadă de 50 de ani au fost în stare a-şi culliva şi înavuţi acea limbă asiatică, încât să poată reproduce într-însa idei, concepte şi noţiuni din limbile europene cele mai înaintate, să şi înveţe, e drept cu mari dificultăţi, termeni ştiinţifici şi tehnici, pentru diverse specialităţi, şi ramuri de ştiinţe şi de arte şi să o înalţe la rang de limbă a statului;

- Ca ungurii, au făcut şi cehii şi croaţii;

- Limba română exista nu numai în Transilvania. Era o limbă vorbită atunci de 10 milioane de oameni din mai multe state;

- Limba română s-a impus şi în biserici;

- Cam în acelaşi timp cu maghiarii au început şi românii să-şi cultive limba;

- Cultivarea limbii române s-a făcut în ciuda despotismului maghiar;

— Când a fost cazul şi românii au împrumutat termeni din limbi străine;

- A ţine la folosirea limbii române nu este fanatism, aşa cum încercau să acrediteze o părere adversarii românilor. Este, demonstra Bariţiu, un drept înnăscut al fiecărui individ şi cu atât mai mult al unui popor întreg de a se cultiva în limba lui naţională, iar la acest drept românii nu vor renunţa niciodată şi cu niciun preţ din lume;

- A opri un popor de la folosirea limbii naţionale este – după părerea lui Bariţiu – un act de teroare, de tiranie pismatică şi fricoasă;

- În cazul unor popoare primitive care au plecat împreună pe drumul civilizaţiei s-a impus ca limbă de folosinţă generală una din limbile sau unul din dialectele, care au plăcut mai bine locuitorilor şi care a avut mai mare putere de viaţă, pe cale firească, fără a fi impusă de o putere legislativă. Aşa cum s-a întâmplat în general cu limba latină;

- După aceste consideraţii generale, G. Bariţiu trece la cazurile unor ţări poliglote în care se foloseau în toate sferele vieţii social-economice mai multe limbi. În Elveţia, dădea el exemplu, se folosesc 3 limbi şi ea este un stat consolidat, prosper. Germanii din provinciile austriece, ne comunică istoricul român transilvănean, au încercat să impună şi ei limba germană unor popoare slavone. Reacţia a fost violentă, mergând până la atentate;

- Fanatismul unguresc în domeniul limbii a produs multe scene funeste, multă ură, ostilităţi, şi chiar vărsare de sânge la 1848/49;

- Popoarele nu mai pot fi deznaţionalizate nici chiar când sunt cucerite prin acţiuni militare şi atunci au drept la literatura şi limba lor naţională. Dar chiar şi unitatea limbii nu a împiedicat dispariţia unor ţări. Iar un stat poate fi bine administrat chiar folosind maimulte limbi în administraţie.

Bariţiu îşi încheie consideraţiile sale despre limbă scriind: „Este convingerea noastră intimă, fundată pe experienţa noastră şi a părinţilor noştri, că în acest stat poliglot limbile naţionalităţilor pot fi respectate şi aplicate în viaţa publică, fără cea mai neînsemnată daună a statului". Pentru aceasta trebuia curmată orice încercare de maghiarizare forţată şi în locul acestei politici utopice, era necesară aplicarea principiilor adoptate şi sancţionate de împăratul Austriei care respectau naţionalităţile şi limbile lor între ani 1860-1864 şi proiectele de legi votate şi adoptate de către dieta Transilvaniei de la Sibiu în anii 1863 şi 1864. Românii, atrăgeau atenţia exponentul cel mai autoriza al intereselor româneşti, nu vor renunţa niciodată la limba lor maternă, nici la necurmata ei cultivare şi îmbogăţire. Ambele popoare – românii şi ungurii – au rămas fiecare ceea ce au fost cu 700-800 de ani în urmă şi au putut convieţui bine unul lângă altul într-o patrie comună, în cea mai bună înţelegere şi pace.

5.15. Legea electorală

Legea electorală existentă în 1881 în Transilvania era în continuare nedreaptă, asupritoare, părtinitoare, arăta G. Bariţiu în „Memorialul" întocmit în 1882. Pentru maghiari acea lege acorda drepturi de sufragiu universal; celei mai mari părţi a populaţiei transilvănene, populaţiei româneşti îi impunea condiţii restrictive, care o ţineau departe de uma electorală, cu un cens, anume în Transilvania îndoit şi întreit în multe cazuri chiar şi înzecit mai ridicat decât cel din Ungaria proprie:

Teritoriul Transilvaniei era în aşa fel împărţit, încât un număr de 200 mii de *unguri* răspândiţi printre masele de 1 milion de români, aveau asigurate dreptul la vot, românii nu. În timp ce din ţinuturile locuite de români putea să meargă la dietă un deputat la 50-60 mii de români, în secuimea maghiară de la 3 mii, mult 5 mii unul, mergea la dietă.

JLa instaurarea dualismului, românilor – notează G. Bariţiu – li s-a promis în mod solemn o lege electorală mai dreaptă, în realitate existau două legi electorale, una pentru Ungaria şî alta mult inferioară, rea şi asupritoare pentru Transilvania.

Conferinţa reprezentanţilor alegătorilor români de la Sibiu din 12-14 mai 188i, a semnalat lumii întregi, că în Ungaria şi Transilvania continuau măsurile asupritoare ale dualismului, nu numai împotriva autonomiei naţionale, ci şi împotriva autonomiei bisericilor. La conferinţă s-a ajunsa la concluzia că maghiarizarea nu poate asigura prosperitatea statului. Maghiarizarea a 10 milioane de nemaghiari din statul ungar, era imposibilă.

Românii se vor opune întotdeauna acestor măsuri!

5.16. Ideea patriotismului şi cultivarea ei

Continuând analiza ideilor dezbătute la conferinţa electorală din 12-14 mai 1881 de la Sibiu, Bariţiu subliniază şi explică condiţiile ce pot asigura tăria şi durabilitatea existenţei unui stat.

Unificarea limbii, de exemplu, nu asigură existenţa, durata şi stabilitatea unui staL În schimb patriotismul şi libertatea naţională o pot asigura.

Istoria a adeverit, fără putinţă de tăgadă, că federalismul şi nu absolutismul a asigurat o existenţă prosperă şi durabilă statului. Ungaria proprie, scrie Bariţiu, nu a fost altceva decât un aglomerat de comitate aglomerate între sineşi, spre scopul apărării reciproce, cu un cap suprem numit rege, care reprezintă statul confederat în interior şi în afară, care reprezenta puterea executivă supremă. Transilvania a fost şi ea ţară autonomă, stat federalist, compus din trei naţionalităţi confederate între sine şi pentru conservare şi apărare. Ea s-a alăturat la Ungaria nu ca ţară subjugată, nu ca ţară lipsită de drepturile sale înnăscute, „ci ca ţară liberă în cel mai larg înţeles al cuvântului". „Ungaria – atrage atenţia istoricul român – este un stat poliglot, locuit de naţionalităţi, nu barbare, nu sălbatice, ci de naţionalităţi creştine, mai mult mai puţin civilizate conform doctrinelor evanghelice, ajunse la conştiinţa de sine a individualităţii lor naţionale, având fiecare

limbă şi literatură proprie, înaintată destul, pentru ca să nu mai voiască a o schimba cu alta străină".[353]

5.17. Perseverenţa naţiunii româneşti asupra dreptelor sale postulate

Românii, relatează G. Bariţiu, nu şi-au pierdut niciodată conştiinţa existenţei naţionale. Ei s-au luptat pentru menţinerea intactă a drepturilor lor naţionale încă de la primele contacte pe care le-au avut cu ungurii. Erau false acele teorii, care susţineau că românii au început să lupte pentru dobândirea drepturilor naţionale abia în timpurile mai noL Dacă unele familii de nobili au trădat şi au îmbrăţişat alte religii decât cele tradiţionale, trecând în rândurile nobilimii ungare, conlucrând chiar la asuprirea neamului lor, poporul în marea sa majoritate a rămas ceea ce a fost: români cu limba, cu geniul şi caracterul, cu tradiţiile şi datinile lor, alipiţi de pământul patriei lor, cu toate persecuţiile la care au fost supuşi.

Foarte multe drepturi naţionale le-au pierdut în timp ce Transilvania se găsea sub protectorat turcesc, iar Ungaria era ocupată de aceiaşi turci (1540-1690). Dar după ce Transilvania s-a pus sub protecţia împăratului Romanilor, Leopold, românii s-au şi prezentat la curtea imperială mai ales prin preoţii lor, notează Bariţiu, pentru a-şi cere drepturile pierdute şi să se restaureze şi drepturile naţiunii şi bisericilor batjocorite şi călcate în picioare. încălcate fuseseră şi drepturile romano-catolicilor, ca şi acelea ale ortodocşilor din Transilvania. Dar în loc de restaurare a drepturilor lor religioase s-a pornit o luptă acerbă împotriva românilor şi a confesiunii lor ortodoxe. Românii erau trataţi după o diplomă apocrifa, falsă pe care le-au aplicat-o brutal adversarii încă din 1701 şi pe care abia Maria Tereza prin 1743 şi 1752, după cercetări minuţioase făcute din ordinul ei, s-a convins că într-adevăr, românii erau trataţi după o diplomă falsă.

Sub Maria Tereza, românii au lucrat mult pentru restaurarea drepturilor lor. Câte ceva au obţinut doar greco-catolicii. Au plătit însă aceasta, remarcă G. Bariţiu, cu exilarea unuia din cei mai buni episcopi diecezani ai lor şi cu moartea lui de martir la Roma. Ortodocşilor li s-a desfiinţat episcopia până sub împăratul Iosif al II-lea, iar dreptul lor de alegere până în anul 1809.

---

[353] ***Ibidem,*** p. 87.

Tot ce au putut cuceri şi câştiga românii din drepturi şi mijloace de cultură, între 1740 şi 1790 – timp de 50 de ani – puţin câte puţin, s-a putut realiza numai pe cale de ordonanţe şi rescripte imperiale şi niciodată pe calea legislaţiei constituţionale, care *era aristocratică,* intolerantă, egoistă până la extrem. Bariţiu arata însă în memorialul din 1882 că multe acte imperiale au fost ascunse de conducerea aristocraţilor Transilvaniei, fără a mai fi puse în aplicare, românii rămânând la starea anterioară. Românii nu s-au descurajat însă şi în timpul dietei din 1790-1792 prin episcopul Ioan Bob şi Gherasîm Adamovici s-au prezentat din nou la împăratul Leopold II pentru a cere drepturi politice. Este vorba despre *Supler libellus Valachorum Transilvaniae, jura tribus receptis nationibus communia postliminio sibi adseri postulantium, tipărită la Cluj în anul 1791.*

„Cele 5 postulate ale petiţiei românilor nu erau decât modeste cereri ale naţiunii româneşti între anii 1790-1792 când în Franţa – scrie Bariţiu se proclamaseră toate drepturile omeneşti pentru toată omenimea".[354]

Leopold II a trimis petiţia la cancelaria transilvană de la Viena, de unde a fost expediată la dieta transilvană şi la gubemiul Transilvaniei. În loc să ia în dezbatere doleanţele românilor episcopii Bob şi Adamovici, au fost ameninţaţi cu proces de înaltă trădare, dacă nu-şi vor retrage petiţiunile.

În cele din urmă, mai mult pentru a răspunde împăratului, nu pentru a rezolva problemele de viaţă şi de moarte ale românilor, dieta ungurească din 1791, mai mult în bătaie de joc, a analizat doleanţele românilor formulând articolul de lege 66 din 1791, prin care biserica şi clerul greco-răsăritean erau puse „cu toate afacerile pur şi simplu la discreţia suveranului. Despre drepturi civile şi politice niciunxuvânt Şi aceasta în timp ce românii luptau pe fronturile de luptă pentru apărarea imperiului austriac, iar aristocraţia era scutită de obligaţia de a-şi apăra patria. „Pe viitor românii să nu fie mai asupriţi cu mai multe sarcini publice decât ar fi ceilalţi locuitori ai ţării". Atât prevedea pentru români articolul de lege amintit mai sus.

La anul 1882, George Bariţiu încă mai credea în bunele intenţii ale împăraţilor Austriei în raporturile cu Românii. El aruncă întreaga vină a prelungirii stării de asuprire a românilor numai asupra aristocraţiei din Ungaria şi Transilvania asupra aristocraţiei maghiare, cu deosebire asupra celei transilvănene. Împăratul Leopold II şi fiul său Francisc, relata Bariţiu, au încercat să elaboreze o lege

---

[354] ***Ibidem*, p. 92.**

urbarială pentru Transilvania, să aplice rescripte să elaboreze un plan pentru şcolarizarea tineretului român, să deschidă calea pentru acceptarea şi a tinerilor români la funcţii publice ş. a. Din toate acestea, ne informează Bariţiu, românii nu au primit nimic pe lume până după catastrofele anului 1848. Explicaţia trebuia căutată, scria istoricul român, în faptul că dieta transilvană era dominată de aristocraţie. Dieta din 1790 era compusă, de exemplu, din 440 deputaţi, din care doar 115 deputaţi erau aleşi, in care erau şi cinci deputaţi români nobili din lipsă de maghiari, care să ştie ceva carte mai multă, 316 erau deputaţi numiţi şi 9 văduve de aristocraţi mari, cu drept de a-şi trimite ele însele în numele lor plenipotenţiari la dietă. Între toţi era şi un român recunoscut ca român, episcopul român greco-catolic, Ioan Bob de la Blaj. Erau ce e drept şi alţi români, dar aceştia erau majoritatea renegaţi şi făceau deja parte din marea nobilime ungară.

Pentru ca cititoruLsă-şi facă o idee şi mai clară despre solidaritatea oligarhiei transilvane şi ungurene – în legislativ şi în guvern, merită să se afle – scria Bariţiu – că de ex. între regalişti erau 10 membri din familia Teleki, 9 din a lui Bethlen, 8 din a lui Haller, 6 Horvâth, 5 com. Gyulay, 5 Barcay, 4 Banffy şi aşa mai departe. La fel stătea situaţia şi în colegiul celor 16 consilieri gubemiali. Concluzia istoricului nu putea să fie alta decât că: „dietă şi guvern erau mai mult im monopol al câtorva sute de familii decât proprietatea ţării, a poporului".[355] Aşa se explică puterea de rezistenţă a nobilimii transilvănene şi a celei din Ungaria cu privire la reformele înnoitoare pentru români, dar şi refuzul lui Francisc I de a mai convoca diete anuale care se opuneau unor măsuri ce mai uşurau viaţa românilor din principatul transilvan şi casarea tuturor hotărârilor dietei din 1834 şi desfiinţarea acesteia în 6 febr. 1835, dietă care nici măcar nu le-a permis episcopilor români să se apropie cu petiţia lor ce cuprindea doleanţele românilor transilvăneni.

O altă petiţie înaintată dietei Transilvaniei de la Sibiu în 1835 de către Vasile Moga, episcopul românilor ortodocşi despre nedreptăţile şi şicanele pe care le suportau a rămas şi ea fără nici un rezultat. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu alte doleanţe ale românilor într-o petiţie către dieta transilvană din 1841-1842. Membrii acelei diete în loc să se ocupe, printre altele, de rezolvarea unor cereri motivate ale românilor au luat o hotărâre, scria Bariţiu, ca românii în decurs de 10 ani să înveţe cu toţii limba maghiară. Românii cereau

---

[355] ***Ibidem*, p. 97.**

eliberarea din iobăgie, învăţământ în limba maternă, dar ungurii le impuneau legi de maghiarizare, de desfiinţare a lor ca naţiune. Protestul vehement al românilor a avut ca efect respingerea acelui proiect de lege, care încerca să impună cu forţa maghiarizarea românilor. Lupta românilor împotriva maghiarizării ca şi împotriva încercărilor dietei din 1846/47 de a li se răpi de către nobilime o parte din pământuri, trage concluzia G. Bariţiu nu numai că oi şi-au demonstrat din nou, aşa cum au mai făcut-o de-a lungul istoriei, conştiinţa naţională *deşteptată,* ci şi *potenţată.*

Timp de 200 de ani, adică în perioada dominaţiei austriece, ca şi mai înainte, românii au dat mereu dovadă de conştiinţa existenţei şi a drepturilor lor naţionale, precum şi de manifestarea dorinţei de a scăpa de despotismul austriac şi unguresc. Au luptat împotriva împilării lor de către autocraţie, de sub iobăgie pentru păstrarea limbii naţionale şi a credinţei lor tradiţionale, a culturii sale, dar „Niciodată însă, scrie Bariţiu în MemsrialuLsău destinat să ajungă şi la conştiinţa europenilor, poporul românesc nu a manifestat conştiinţa de sine, tăria voinţei şi perseverenţa pe lângă apărarea energică a drepturilor sale în mod aşa de strălucit şi convingător, precum s-a întâmplat asta în anul 1848 şi următorii".[356] Adunarea generală de la Blaj din 15 mai 1848 a întocmit o petiţie cu 16 postulate ale românilor transilvăneni, confirmate prin jurământ solemn, depus de miriadele adunate sub cerul liber pe care le-a trimis printr-o deputăţie de 20 de persoane împăratului Ferdinand şi cu o delegaţie de 120 persoane dietei din Cluj.

Primele 15 articole cu libertate, egalitatea sarcinilor fiscale, libertatea industrială şi comercială, libertatea conştiinţei, a presei, gardă naţională, egalitatea confesiunilor religioase ale românilor cu cele ale naţionalităţilor naţionale conlocuitoare, şcoli româneşti de toate gradele, constituţie nouă etc. Ultimul articol, cel de al 16-lea cere autonomia Transilvaniei, opunându-se uniunii ei cu Ungaria, glăsuieşte astfel: „Naţiunea română cere, ca conlocuitoarele naţiuni nicidecum să nu ia la dezbatere cauza Uniunii Transilvaniei cu Ungaria, până când naţiunea română nu va fi naţiune constituită şi organizată cu vot deliberativ şi decisiv, reprezentată în camera legislativă; iar din contră, dacă dieta Transilvaniei ar voi totuşi a se slobozi la pertractarea aceleiaşi uniuni de noi fără noi, atunci naţiunea română protestează cu solemnitate".[357]

---

[356] ***Ibidem,*** p. 100.
[351] ***Ibidem,*** p. 103.

Românii au hotărât la Blaj să depună jurământ de credinţă împăratului Austriei, că vor rămâna credincioşi lui şi că vor lupta împotriva iobăgiei pentru emancipare, pentru dezvoltarea industriei şi a comerţului, dezvoltarea culturii, învăţământului etc.

Românii au perseverat pe lângă cauza lor, vorbeşte Bariţiu în cunoştinţă de cauză, până la 16 I 1851, adică până s-a instaurat absolutismul. Românii au numit o deputăţie la Viena care a stat acolo *3 ani.*

În cei 3 ani de absolutism austriac, românii, mai ales cât a stat acea deputăţie permanentă la Viena s-au întocmit şi trimis 27 de petiţii, memorande, proteste, informaţii, unele de-a dreptul la monarh, cât şi la minister, asupra problemelor comune cu care se confruntă românii, cât şi asupra numeroaselor cauze particulare, precum erau cele diecezane de la Verşeţ, Arad, Oradea ş. a. Dar şi în cei 10 ani de absolutism, românii au fost activi, întreprinzând numeroase forme de protest.

Mişcările de protest ale românilor s-an înteţit însă după 20 oct. 1860 odată cu diploma imperială care a inaugurat politicile liberale ale imperiului austriac în Transilvania.

De la 1860 până la dualism, românii au întocmit deputăţii, au întocmit memorii către monarh, au ţinut o conferinţă naţională în anul 1861, alta în 1863, au participat la o conferinţă regnicolară la Alba Iulia în februarie 1861, o conferinţă de împăcare între cele 3 naţiuni mai numeroase din Transilvania. Românii s-au bucurat de această ocazie crezând că într-un fel sau altul, va rezulta o împăcare şi apropiere între cele trei naţiuni rivale. Dar, a fost o mare dezamăgire pentru el, ca şi pentru ceilalţi participanţi români. Iată cum scria istoricul român starea spirituală a delegaţiei ungurilor din Transilvania şi modul cum îi priveau ei pe români „Niciodată pofta neînfrânată de a domina peste semenii săi, nici privilegiaţii feudali nu au abundat în vreo adunare de atâtea sofisme precum se auziră în conferinţa regnicolară din 1861. Bărbaţii de stat ai maghiarilor nu voiră nici să audă de alte drepturi decât numai de cele individuale. Românii iarăşi nu voiră şi nici nu le era permis să lase nici o iotă din drepturile cuvenite lor. Conferinţa se desfăcu fără alt rezultat, decât că lăsă o pagină neagră mai mult în istoria ţării".[358] Dieta din Ungaria din acelaşi an s-a soldat şi ea Iară rezultate concrete în problema transilvăneană. Românii însă s-au convins încă odată, că ungurii nu vor acorda niciodată drepturi naţionale. Dar nimeni nu a prevăzut,

---

[358] ***Ibidem***, p. 105.

scria Bariţiu, că ungurii vor provoca războaie între naţiuni în Transilvania.

Războiul politic s-a declanşat în 1865 când în Transilvania s-au convocat două diete: dieta românească de la Sibiu şi cea ungurească de la Cluj. Două diete convocate pe baza a două legi – cea românească pe baza diplomei împărăteşti din 1860 şi cea ungurească pe baza legii feudale din 1791. Dieta ungurească avea 1 singur punct la ordinea de zi: Uniunea Transilvaniei cu Ungaria. După votarea Uniunii dieta ungurească a fost dizolvată. Se convoacă însă o nouă dietă pentru Transilvania, dar pe temeiul legii electorale improvizată în 1848. Deci în patru ani trei diete convocate pe baza a 3 legi electorale. Lucrurile se îndreptau spre dualism, modalitatea cea mai dură prin care au fost încălcate drepturile românilor transilvăneni, orientată spre deznaţionalizarea lor.

După cele spuse cu privire la situaţia românilor şi lupta lor pentru autonomie naţională, Bariţiu considera că în Memorialul românilor ar fi trebuit să descrie consecinţele dualismului asupra situaţieLpolitice, economice, sociale şi culturale a Transilvaniei. Nu o va face însă. De ce? Simplu: acest serviciu este făcut de presa maghiară an de an, lună de lună şi zi de zi. O fac şi o seamă de oameni politici maghiari din ambele case legislative ale Ungariei. „Aceştia – scria G. Bariţiu – mai mult decât toţi românii recunosc în auzul Europei, că nu numai finanţele, dar şi administraţia politică şi chiar justiţia ungurească sunt rămase foarte departe înapoia celor din alte staturi de la care ungurii ar fi putut învăţa şi de care s-ar fi putut apropia, dacă nu în 900, încai în cei din urma 200 de ani, dacă ar fi voit".[359] Cu privire la această stare de rămânere în urmă a Ungariei şi Transilvania, Comitetul Central Electoral român ales la Conferinţa generală a reprezentanţilor români la Sibiu în 12-14 mai 1881 atrage atenţia că atât timp cât politicienii unguri şi-au pus în cap „să sacrifice prosperitatea statului şi chiar securitatea lui la Molochul numit naţionalitatea maghiară, şi precât timp ei nu vor nicidecum să sufere controla necurmată şi binefăcătoare din partea celorlalte naţionalităţi în toate ramurile vieţii de stat, şi sub pretext de dacoromânism, panslavism, pangermanism îndepărtează de la afacerile publice pe o mulţime de capacităţi eminente şi totodată oneste, pe atâta statul Ungariei va suferi de un marasm din cele mai periculoase, ale cărui simptoame mai vederate ca oricare altele sunt:

---

[359] ***Ibidem,*** p. 110

migraţiunea şi totodată micşorarea numărului căsătoriilor".[360] Totuşi, Bariţiu consideră în numele Comitetului Electoral Central să descrie în *Memorialul* întocmit de el numai unele aspecte legate de legile agrare şi urbariale din Transilvania. Problemele agrare, alături de cele naţionale, reprezentau probleme pe care statul ungar nu a reuşit să le rezolve niciodată şi nici nu a dorit – după părerea noastră. Aristocraţia maghiară a fost una din cele mai lipsite clase sociale de orizont politic, cultural, spiritual şi lipsită complet de bun-simţ şi respect faţă de speţa umană.

5.18. Legile agrare şi urbariale

La 34 de ani de la revoluţia din 1848 relaţiile agrare încă erau foarte încurcate în Transilvania. Întotdeauna legile agrare au fost nedrept întocmite şi funest aplicate, cu urmări dezastruoase pentru marea majoritate a ţăranilor, cu deosebire a celor români. Ţăranii pierdeau şi în ultimele decenii ale secolului ai XIX-lea terenuri, păduri şi păşuni prin comasare şi segregare. La judecăţi dreptatea era acordată marilor proprietari funciari în defavoarea ţăranilor, mai ales în detrimentul celor români. Comunele iobăgeşti îşi pierdeau şi drepturi câştigate de peste 100 de ani. În cazurile rare, în care câştiga şi câte un ţăran câte un proces, aceasta se întâmpla în cele mai multe cazuri numai după procese care duraseră peste zeci de ani. Încă mai existau multe familii de săteni în situaţia de a fi aruncaţi din vatra satului. Era greu de stârpit răul din organismul gangrenai al Ungariei dualiste, scria autorul Memorialului, legile agrare ale Ungariei au fost în aşa fel întocmite încât agricultura şi prosperitatea ţăranului român erau încontinuu frânate. Prin diferite măsuri şi acte legislative, procesul de acumulare a resurselor băneşti în domeniul agriculturii parcelare a ţăranilor români a fost încetinit, iar atunci când ţărănimea română, a reuşit să acumuleze cu ajutorul împrumuturilor luate de la băncile româneşti, unele suprafeţe de pământ, cercurile retrograde şoviniste maghiare au făcut mare scandal. Strigau în cor: Valahii ne fură pământurile, ne vor da afară din ţară (despre aceasta într-un capitol viitor).

---

[360] ***Ibidem.***

5.19. Rolul memorandului din anul 1882 în radicalizarea mişcării naţionale româneşti transilvănene la sfârşitul secolului al XIX-lea

În încheierea Memorandului din 1882, George Bariţiu spune că acesta nu este destinat românilor. Ei îşi cunosc nevoile şi necazurile. Totodată, el a ajuns la concluzia că în monarhia austro-ungară poporul român şi nevoile sale sunt ignorate, el parcă nici nu există, este trecut cu vederea. Peste tot organele de stat îl întâmpină cu ostilitate, „ca şi cum statul ar vedea în români numai vrăjmaşi, iar nu concetăţeni purtători de toate sarcinile şi nevoile lui, alăturea de toţi ceilalţi locuitori. S-ar putea proba – scrie Bariţiu – cu mii de exemple şi procese mai vârtos agrare că influenţa acestei politici ostile, inaugurată prin sistema actuală (dualistă – n. ns. T.L) a pătruns chiar şi în sanctuarele justiţiei".[361]

Informaţiile explicative şi detaliate, atât istorice cât şi juridice, internaţionale şi politice, aşa cum le-a prevăzut conferinţa, erau destinate unui alt public, nu celui românesc din Transilvania, unui public neinformat sau chiar dezinformat prin informaţii falsificate, anume întocmite în acest scop.

De aceea „acest memorand e destinat pentru informarea opiniei publice europene. În cazul acesta, oricât de multe informaţii s-ar părea că am dat în cele câteva pagini, ele sunt mai puţine decât este de dorit, ca să ajungă la cunoştinţa publică".[362]

Memorandul publicat deja în 1882 era, scria Bariţiu, rezultatul conferinţei generale din mai 1881, compusă din 153 delegaţi veniţi din comitatele Transilvaniei şi ale Ungariei câte erau locuite de români. „În acea adunare s-a dezbătut şi adoptat în unanimitate cunoscuta programă de nouă puncte, care apoi comentată într-un memorial destinat a informa opinia publică în ţară şi în afară, s-a tipărit şi împărţit în patru limbi, română, maghiară, germană, franceză în câteva mii de exemplare în decursul anilor 1882 şi 1883. Mulţime de ziare române, maghiare, germane şi franceze au luat la cunoştinţă despre cuprinsul acestei programe şi al acelui memorial, dar nu ni s-a întâmplat să aflăm în colecţiunea noastră care să fi încercat în mod serios ca să combată şi să înfrângă argumentele produse de români întru apărarea drepturilor civile şi politice pretinse spre susţinerea şi

---

[361] ***Ibidem,*** p. 113.
[362] ***Ibidem,*** p. 114.

apărarea individualităţii lor naţionale, cum şi pentru autonomia unei ţări locuite de ei".[363]

Urmărind desfăşurarea iniţiativelor cu privire la apariţia memorialului din 1882 trebuie să avem în vedere că, iniţial, cel care a fost desemnat de conferinţă să-l întocmească a fost Vincenţiu Babeş nu G. Bariţiu. Ideea întocmirii memorialului a prins foarte repede în opinia publică românească. Toată lumea îl aştepta cu nerăbdare. Dar, V. Babeş tergiversa elaborarea lui. Până la urmă a şi refuzat să-l mai întocmească. În această situaţie şi-a asumat G. Bariţiu sarcina întocmirii memorialului. În anul 1882 el înştiinţa deja Comitetul Central xlespre terminarea proiectului memorialului.

Proiectul lui Bariţiu a fost tipărit şi distribuit în 12 exemplare membrilor Comitetului Electoral Permanent, pentru ca fiecare dintre ei să aibă timp pentru a-l studia şi a face observaţii într-o şedinţă specială. La discuţiile din 22-23 iunie 1882, Nicolae Popea propunea ca memorialul să fie trimis parlamentului Ungariei, iar tonul să fie moderat. Punctul de vedere a lui Popea nu corespunde cu cel al majorităţii comitetului Central. Aceştia, în frunte cu Bariţiu, susţineau că a-l trimite parlamentului ar însemna recunoaşterea lui şi implicit o încălcare a programului conferinţei din 12-14 mai 1881. Ei voiau să se adreseze Europei democratice şi să internaţionalizeze problema românească, depăşind tradiţia, care menţinea ca cerinţele românilor să se satisfacă numai prin adresarea către organele statale din interiorul imperiului. Era deja o atitudine mult mai îndrăzneaţă, problema românească era percepută ca problemă general-europeană, alături de problemele naţionale ale altor popoare.

Cu câteva amendamente proiectul lui Bariţiu a fost acceptat ca document al întregului partid, stabilindu-se tipărirea lui în 2.000 de exemplare în limba română şi câte 500 exemplare în limbile germană, franceză şi maghiară.

Apărut ca expresie a voinţei unui Partid unificat şi mai bine organizat, memorandul din 1882 a fost sprijinit mult mai puternic şi mai organizat decât cele anterioare. Organizaţiile din Comitate ale P.N.R.- ului, au deschis liste publice de contribuţii în vederea colectării de mijloace financiare necesare tipăririi Memorialului, reuşind să strângă importante sume de bani pe care le-au trimis Comitetului Central Electoral.

---

[363] George *Bariţiu, Părţi alese* ... , voi. IE, pp. 491-492.

Prima ediţie a Memorialului a fost tipărită la Sibiu în tipografia Arhidiecezană. Traducerea în limba germană a fost efectuată de Zaharia Boiu, iar în limba maghiară de Iosif Goldiş.

La publicarea Memorandului, Bariţiu a fost ajutat de multe persoane şi mulţi colaboratori din Sibiu, dar şi dîn Bucureşti. Unele ziare s-au grăbit să anunţe apariţia chiar înainte ca el să fi ieşit de sub tipar şi trimis în reţeaua de librării. Într-o scrisoare către loan Raţiu din 26 oct. 1882, Bariţiu scria că: „Nu ştiu ce ie-a venit, căci astăzi în „Telegraful Român" se scrie că memorialul se află de vânzare sub condiţiunile cutare şi încă în trei limbi. Aşa să fie. Textul german e aproape gata şi sper că în 14 zile va fi legat, încă o parte din el. Cel unguresc mai târziu din cauza întârziatei traduceri".[364] În aceeaşi scrisoare, Bariţiu povesteşte că procesul de elaborare ca şi discuţiile despre forma memorialului au stârnit multe dispute în P.N.R. unificat, dar şî în afara lui. Despre o asemenea dispută dintre Vincenţiu Babeş şi-Mitropolitul Miron Romanul aminteşte şi Bariţiu, în aceeaşi scrisoare, din care am citat mai sus. Făcând referire cu privire la unele comentarii negative ale lui V. Babeş asupra memorandului, M. Romanul „îi zise că dacă nu-i place memorialul, de ce a participat la censurarea lui, fie ce nu s-a retras precum a făcut Sfinţiia Sa"- La rândul său răspunzând la o întrebare pusă de Raţiu scria:

D-tazici că de ce m-am retras din Comitet; iar eu zic şi am zis că pentru mine a fost o oră blestemată aceea în care am intrat şi cu atât mai blestemată aceea, din 23 decembrie 1881, când am alunecat să primesc compunerea Memorialului lepădat de Babeş".[365] Regretele lui Bariţiu sunt tot o reflectare a discuţiilor cu privire la politica de viitor aJP.N.R. —activism sau pasivism? – care nu au încetat odată cu unificarea celor două partide naţionale ale românilor din Transilvania şi Banat în 1881.

După apariţia *Memorialului* în octombrie, Bariţiu s-a preocupat în continuare de difuzarea lui atât în Transilvania cât şi în România şi Ungaria. În acest scop a solicitat şi colaborarea unor membrii ai familie sale, în primul rând a ginerelui său, Constantin Iuga, căruia Bariţiu îi spunea în mod familiar *Costi*.

Într-o scrisoare din 3 XI din Sibiu, Bariţiu îl înştiinţează pe C. Iuga, devenit casierul Academiei Române la Bucureşti, că i-a trimis 60 de exemplare din „memorialul nostru" (cel din 1882). Şi din

---

[364] ***G.B.C. X*, p. 458.**
[365] ***Ibidem*, p. 459.**

această scrisoare se pot vedea supărările lui Bariţiu provocate de felul diferit cum înţelegeau unii şi alţii modul de desfăşurare al luptei naţionale, cât şi forma şi conţinutul memorialului, dar şi din cauza unora care nu voiau nicio mişcare naţională. „După mari piedici şi scârbe, din partea celor care din capul locului, scria G. Bariţiu, nu au voit să audă de nicio mişcare naţională, abia alaltăieri am putut reuşi ca să înaintez la adresa dumitale, prin poştă, franco, un pachet cu 60 de broşurele şi cu 9 legate în table mai tari".[366]

În continuare, Bariţiu îi dă adevărate instrucţiuni lui Costi cum să procedeze cu exemplarele primite. Avea Costi deja o listă primită de la Bariţiu printr-o altă scrisoare, cu personalităţi cărora să le fie înmânat *memorialul*. Gratis să dea la cele două biblioteci a Academiei şi a Universităţii, academicienilor câţi se aflau în localitate (vreo 14 inşi), 5 la redacţii principale, d-lui Tocilescu, apoi la Paris d-lor: C. A. Rosetti şi Al. Odobescu, la care adăuga, 2 pentru dl Emil Picot şi Biblioteca Capelei Româneşti din Paris. Din cele legate 1 lui Ion Ghica preşedintelui Academiei şi Secretarului general al Academiei, V.A Urechia şi miniştrilor care nu sunt membri ai Academiei. Apoi 1 exemplar la cancelaria Senatului, 1 la cancelaria Camerei, 1 la biblioteca Mitropoliei. Toate celelalte, îi scrie Bariţiu ginerelui său „să le facă de vânzare", dându-i şi o adresă de librar la care se poate apela.

Atent cu marile personalităţi ale vremii din România, cu care colabora pe multiple planuri şi de care depindeau multe ajutoare pe care le primeau ardelenii de la românii de peste munţi, Bariţiu îi atrage atenţia lui Costi scriindu-i: „Pe d-n Kogălniceanu să nu-l uiţi, oriunde ar fi, şi nici pe niciunul din membrii secţiunii istorice, nici pe domnii Alecsandri, Maiorescu, Haşdeu, din secţia filologică. Nu cumva să uitaţi pe d-l Ion Ghica, să-i daţi un exemplar fm, dacă este în capitală sau în Anglia totuna".[367]

Bariţiu îi scrie lui C. Iuga că prin difuzarea şi expedierea acelor exemplare ale memorialului, face un mare serviciu românilor în general, ardelenilor în special. Apoi îl informează că „ziarele maghiare s-au revoltat asupra cuprinsului în acest operat al nostru, precum nu am mai văzut de la 1848. Din 20 ziare politice maghiare abia pot citi 6, dar în acelea 6 mari, au apărut până ieri 11 critice, una mai flagrantă decât alta. Ei recunosc multe adevăruri, refrenul lor însă la unele este: Nu *voim*, veniţi de vă luaţi drepturile!", la altele că nu

---

[366] ***G.B.C.,YLH*, p. 97.**
[367] ***Ibidem*.**

este adevărat. Peste puţin memorialul se va împărţi la miniştrii şi membrii camerelor, în limba maghiară. Atunci, apoi va fi spectacol şi mai mare. Din toate aceste învăţăm că *Memorialul* a venit la timp şi că produce efectul ce nu se mai poate aştepta, între împrejurările noastre, de la o acţiune ca aceasta".[368] Dar lipsa de unitate şi existenţa unor români care susţineau mişcarea naţională a fost prezentă şi de data aceasta, cum s-a întâmplat şi altă dată în trecut. Mitropolitul ortodox a interzis vânzarea memorandului în librăria diecezană de la Sibiu. Se bănuia că acelaşi mitropolit va trimite o circulară preoţilor prin care li se va interzice lectura memorandului. Era, se pare prea târziu. Preoţii români ortodocşi şi-au făcut în continuare datoria de membri ai naţiunii române, iar mitropolitul Miron Romanul s-a compromis.

Peste aproape două săptămâni, în 16/4 n. 1882, Bariţiu îi scria din nou lui Costi cu privire la acele 69 de exemplare din memorand trimise din Bucureşti pe data de 1 noiembrie 1882. Îi reaminteşte ginerelui său că-l rugase să dea ziarelor mari din capitală câte 1 exemplar. După două săptămâni nu primise nicio confirmare cu privire la acea rugăminte. Din această cauză avea neplăceri în comitet. Îi reaminteşte să dea un exemplu la toate ziarele din Bucureşti când va primi pachetul. Să nu uite nici într-un caz ziarul franţuzesc din Bucureşti.

După o lună, Costi va primi o altă scrisoare de la G. Bariţiu, socrul său, scrisoare care de data aceasta, va fi scrisă într-un ton mai optimist, deşi şi acum notează că a avut necaz în comitet din cauza întârzierii memorandului la ziarele bucureştene. Era foarte important ca memorandul să fie făcut cunoscut cu ajutorul presei nu numai din punct de vedere al cauzei naţionale a românilor, ca şi din punct de vedere financiar. Avea de acoperit cheltuieli de 1859 fi. v.a., care deja se acoperiseră în mare parte, deşi ediţia germană şi cea ungurească, câte 750 de exemplare se dădea mai mult gratis. La Sibiu nu mai existau exemplare, se făcea deja a doua tipărire tot în 2000 de exemplare.

Pentru ediţia franceză, Bariţiu îl înştiinţează, că după câteva încercări, în fine, i-a fost recomandat profesorul Bonifaciu Florescu[369] cu care a făcut o înţelegere în vederea traducerii din română în franceză, urmând ca tipărirea s-o realizeze Costi.

---

[368] ***Ibidem.***

[369] Bonifaciu Florescu, fiul natural al lui Nicolae Bălcescu.

Bariţiu îi împărtăşea ginerelui său marea bucurie că în scurt timp s-au vândut într-un număr aşa de mare. „Am îmbătrânit tare, *dar n-am* pomenit, scria Bariţiu, ca o carte românească, atât de serioasă, ştiinţifică, să se vândă în L900 exemplare, nu în 2 luni, dară nici în 5-6 ani. Cuprinsul ei a produs pe aici şi în Ungaria o impresie cu totul neaşteptată: bucuria nespusă la români, mânie şi poftă de răzbunare la adversari. Chiar şi dintre saşi vin de-mi mulţumesc".[370] Din scrisoare reiese că G. Bariţiu este mulţumit fie modul cum s-a achitat ginerele său de instrucţiunile pe care i le-a trimis prin scrisori, exprimându-i mulţumirile sale. În continuare s-a achitat şi de instrucţiunile primite pentru tipărirea şi expedierea la destinaţie a memorandului.

Din corespondenţa dintre Alexandru Roman şi G. Bariţiu, ne putem da seama, într-o mare măsură, despre modul cum a fost primit memorialul la Budapesta şi cum au reacţionat cercurile conducătoare de acolo cu privire la conţinutul acestuia.

Într-o scrisoare din Pesta datată 18 XI 1882, Alexandru Roman îi scria lui Bariţiu, printre altele: „Am citit *Memorandul* (al lui Bariţiu din 1882 – n. ns. T.I.) şi, fără a-ţi măguli, trebuie să-ţi mărturisesc că este un cap de operă. Obiectivitatea, tonul etc. toate îl caracterizează de o lucrare ce impune ungurilor, oricât se năzuiesc ei să arate nepăsare. Sunt greu loviţi de greutatea argumentelor şi a păcatelor seculare, iară străinii au înainte-le oglinda fidelă a situaţiei noastre. Să trăieşti nene, D-zeu să-ţi ajute la multe altele".[371] În aceeaşi scrisoare îi relatează faptul că a auzit despre critica pe care i-a făcut-o V. Babeş în Leiborganul său (în care nu de mult scrisese despre „botezul primei contese române") strecurat în jumătate din România, într-un mod nedemn. Apoi Al. Roman se întreabă că oare ce vrea acest om „oportunist", om fără de principii şi convingeri? V. Babeş, este convins Al Roman, nu ar fi putut să scrie decât bălăcături şi invective ca de obicei. Toată lumea râde de el, adăuga Al. Roman, pentru limbuţia şi invidia lui. Ungurilor care îi cereau *Memorandul*, Al. Roman le-a recomandat să-l cumpere, deoarece „costă numai 1 fl., pe când scrierile lui Hunfalvy[372], prin care el *dejoseşte ştiinţa* costă 5 fi.! Apoi citiţi-l fără patimă, cu atenţiune, şi apoi judecaţi ca oameni care mai aveţi bunul simţ şi conştiinţă".[373] Roman relatează şi scene oarecum curioase, dacă nu hilare din partea unor intelectuali

---

[370] *G.B.C.,* VIII, p. 100.

mG.B.C , II, p. 250.

[372] Hunfalvy (1810-1891), Filolog şi istoric maghiar. Academician, a susţinut teze eronate cu privire la originea şi limba poporului român.

[373] G.B.C.,II, p. 251.

maghiari, care-i puneau întrebarea: dacă el ar subscrie la ceea ce se înscrie în memorand, la care el răspundea că nu va subscrie, ci „a subscris de mult, la Sibiu". Îi propune lui Bariţiu să-i trimită 100 de exemplare din memorand sau unui librar pentru a fi vândute la Budapesta.

George Bariţiu se va folosi de ajutorul pe care i l-a oferit prietenul său de la Budapesta, de informaţiile pe care i le furniza, de difuzarea memorialului în rândurile unor personalităţi, de oferirea unor exemplare instituţiilor colectoare şi conservare de carte şi documente etc.

Într-o scrisoare datată Pesta, 24 noiembrie 1882 st. n., Al. Roman îi confirma lui Bariţiu primirea unei scrisori expediată de el din Sibiu prin care îl anunţă că i-a trimis din partea comitetului exemplare de onoare din Memorand (al lui Bariţiu din 1882 – n. ns. T.I.) miniştrilor şi deputaţilor. Era şi timpul, dă de înţeles Al. Roman, întrucât el se convinsese că niciunul dintre cei care îl întrebaseră (cel puţin deputaţii) nu citiseră Memorandul, „ci numai bălăcăturile ziarelor, care încă primiseră toate, după Pesti Naplo, un fel de recesiune defectuoasă şi parţială, de la Cluj, de la cutare Gyarmathy, precum înţelesei de la redacţiune[374]. După Pesti Naplo au publicat, relatează Al. Roman, aproape toate redacţiile. Ziarele nemţeşti publicaseră din traducerea care apăruse în limba germană.

Alexandru Roman se oferă să împartă 200 exemplare miniştrilor, deputaţilor şi unor membri ai camerei magnaţilor. Tot el va duce şi exemplarele pentru biblioteca împăratului, „Societăţii „Petru Maiori' şi bibliotecii teologilor. Ar fi bine, consideră Al. Roman, să i se trimită exemplare şi pentru biblioteca Universităţii, Academiei şi Muzeului pentru că e bine să se conserve şi acolo mărturii despre prezentul nostru. Se oferă să ducă tot el exemplare şa toate ziarele din Budapesta pentru a-i uşura munca lui Bariţiu.

După ce-şi oferă ajutorul, AL Roman face şi câteva observaţii despre modul, mai ales, cum a fost difuzat memorandul. El se întreabă, dar şi alţii pun aceeaşi întrebare, dacă nu ar fi fost mai bine să fie difuzat observatorul simultan în toate cele patru limbi. Deci trebuia păstrat elementul surpriză şi nu ar fi dat loc la speculaţii atât de multe şi răutăcioase din partea presei maghiare. Ar fi fost mai bine dacă toate personalităţile ar fi primit câte un exemplar imediat la apariţia memorandului; înainte de a citi comentarii răutăcioase şi trunchiate. Odată cu apariţia ar fi fost necesară o largă popularizare a

---

[374] ***Ibidem*, p. 252.**

documentului pentru a o lua înaintea celor ce încercau să-i denatureze conţinutul, iar cauza română ar fi fost servită mai bine.

În continuare, Al. Roman face o critică reprezentanţilor mişcării naţionale pentru că nu se ocupă de colectarea de fonduri suficiente pentru mişcarea românilor şi pentru difuzarea obiectivelor ei în rândurile populaţiei, dar şi peste graniţă: Acestea, spune ziaristul român, erau spuse nu pentru Bariţiu, care muncea din greu pentru cauza română, ci pentru ceilalţi conducători români care nu-şi dădeau seama că politica cere multă cheltuială de bani. Iată cum explica el acest lucru lui Bariţiu: „Să nu aluneci a crede nene, că aceste le scrisei pentru dumneata, care le cunoşti mai bine decât mine, ci le scrisei pentru că mă împinge necazul a le scoate, văzând că numai noi românii nu suntem organizaţi, nu dispunem de banul orbului pentru acţiuni politice, şi sunt acestea *ad usum Delphini* (pentru folosul Delfinului – n. ns.), apoi delfinii noştri sunt legiune, care strigă, dau din gură, dar la faptă? *„yApa sînţită şLmănuşile cele subţiri"?*[15] Era critica unui patriot implicat în mod direct în mişcarea naţională românească, dar care trăia şi lucra chiarJn mijlocul celor ce încercau să dirijeze şi să hotărască soarta Transilvaniei, inima românismului fără să-i întrebe pe români ce vor şi cum vor să fie ţara lor, ce viitor îi doresc. În loc să procedeze aşa, ungurii urmăreau să-i deznaţionalizeze pe români, să-i ţină în continuare în stare de subordonare şi subdezvoltare. Fiind membru al parlamentului maghiar, Al. Roman îi scrie lui Bariţiu, că a întâlnit politicieni, care susţineau că ungurii vor să se înţeleagă cu românii, dar aceştia nu au conducători. De faptul că ungurii le-au interzis românilor crearea unui partid naţional, cu conducători şi bine organizat, cu care să dialogheze în numele românilor, interlocutorii din Budapesta ai lui Alexandru Roman nu pomeneau nimic.

Memorandul întocmit de Bariţiu, relatează Al. Roman, începe să fie cunoscut şi de alte naţionalităţi conlocuitoare; unii interesându-se de unde poate fi procurat. „Presa sârbească şi croată au vorbit cu *multă căldură despre Memorand* şi declară că românii au toate simpatiile şi tot sprijinul lor".[376]

În scrisoarea expediată lui Bariţiu, din Pesta în 16 H 1883, Al. Roman îi comunică lui Bariţiu modul cum a difuzat *Memorandul* printre deputaţii unguri la Budapesta şi nu numai. Cele mai multe le-a înmânat personal deputaţilor, altele pe alte căi, dar avea satisfacţia că

---

[375] *Ibidem*, **p. 254.**
[376] *Ibidem*, **p. 255.**

toate ajunseseră la destinatar. După ce dă explicaţii de modul cum au ajuns exemplarele la destinaţie, dar şi de greutăţile pe care le-a întâmpinat, Al. Roman îi relatează lui Bariţiu şi câteva păreri ale destinatarului cu privire la Memorandul din 1882. Iată câteva din acele păreri: Uml spun: „Foarte interesant", alţii „se agaţă de autonomia Transilvaniei", alţii „urlă şi latră". Unii î-au mulţumit spunând că „au vrut să-şi procure exemplarul" dar nu ştiau de unde „Peste tot nu le place pentru că aţi strigat Europei în atâtea limbi".[377] Memorandul, remarcă Al Roman, a produs mare agitaţie în rândurile politicienilor, dar şi al aristocraţiei maghiare. Care mai de care se avântă în declaraţii cu privire la starea Transilvaniei. Al. Roman dă exemplul lui Remenyi Jânos, vicepreşedintele Camerei, „care nu vrea o dată cu capul, nici măcar revizuirea legii electorale, spunând că nici acest tare guvern al lui Tisza nu ar putea scoate la cale revizuirea legii electorale. Cunoşti bine vederile aristocraţiei ardeleneşti. Clica lui face mare presiune asupra guvernului, deşi vai de capul lor, dacă Tisza nu ar fi şi el ca ei, ţi i-ar juca iepureşte. De câte ori ameninţă ei lui Tisza că dacă nu le face cutare şi cutare concesiune, fac secesiune. Dar de unde? Nici unul n-ar cuteza, căci nu s-ar lăsa de osul ce îl rod cu atâta tigneală".[378] Al. Roman a sesizat bine. Hrăpăreaţă, dar şi zgomotoasă, aristocraţia transilvăneană nu se putea dispensa de un guvern de mână forte, de tipul celui a lui Coloman Tisza paznic credincios al averilor aristocraţilor transilvăneni concomitent cu politica de maghiarizare a popoarelor subjugate, cu deosebire a românilor, în vederea creării „măreţei patrii maghiare". Dacă la această mişcare memorandistă organele de stat maghiare nu au trecut la represalii împotriva celor în numele cărora a fost întocmit memorandul, la următoarea mişcare memorandistă mai mare a vor face – vor trece şi la represalii punând în mişcare aparatul poliţienesc şi cel de justiţie a statului ungar dualist.

Chiar dacă autorul, sub presiunea unor membri mai moderaţi ai comitetului, a trebuit să renunţe la unele teze mai dure împotriva dualismului şi a dacoromânismului, Memorandul a însemnat un pas înainte în a atrage atenţia asupra relaţiilor externe cu România şi Serbia. Pentru prima dată s-a luat în consideraţie şi posibila poziţie a României cu privire la tratamentul românilor transilvăneni din imperiul dualist austro-ungar: că unele probleme din acestea au fost

---

[377] ***Ibidem*, p. 259.**
[378] ***Ibidem*.**

eliminate din proiect nu a avut prea mare importanţă. Ele vor reveni pe alte căi în relaţiile dintre România şi Austro-Ungaria.

Lupta organizatorică a lui Bariţiu şi a colaboratorilor săi din Comitetul Electoral Central pentru crearea cluburilor şi cercurilor electorale locale şi-a dat măsura forţei sale şi prin răspândirea Memorialului în toate colţurile Transilvaniei. Acestea – cu sprijinul unor mari luptători naţionali ca I. Raţiu, N. Fekete – Negruţiu, I. Coroianu, Francisc Hossu Longin ş. a. – au fost factorul principal al răspândirii Memorialul în toată Transilvania.

Şi în Austria unele organe de presă au comentat favorabil *Memorialul* lui Bariţiu. Aşa a procedat ziarul *Vaterland, Irmsbrucker Nachrichten etc*.

De un larg ecou s-a bucurat Memorialul în Franţa şi în Italia. Oameni de seamă din România ca C. A. Rosetti, Alexandru Odobescu, loan Bianu, nu mai vorbim delMihai Kogălniceanu, care a ajutat în mod direct tipărirea memorialului, cu legăturile pe care le aveau, au ajutat mult la răspândirea şi cunoaşterea conţinutului lui de către opinia publică. Comentat şi sprijinit a fost memorialul de presa celor două ţări. Comitetul Central Electoral al P.N.R. a intrat în legătură cu oameni de seamă din Franţa, Italia, din Austria şi Germania, l-au cunoscut şi membri ai Casei de Habsburg. A devenit cunoscut până şi în Rusia la Petersburg, Moscova, Kiev, Odesa etc.

După apariţia Memorialului din 1882 , mişcarea naţională s-a dinamizat, s-a diversificat, s-a împletit cu alte forme de activitate umană, care-i întărea pe români şi în alte forme ale activităţii sociale: cultură, economie, învăţământ. Deocamdată rămânem în domeniul politicului.

Politica de maghiarizare a statului ungar le-a stimulat starea de veghe şi multiplicarea formelor de luptă politică împotriva deznaţionalizării. Vechi şi noi centre de românism se activează tot mai mult. „Astra" şi P.N.R. acţionează conjugat în vederea ridicării conştiinţei naţionale a românilor.

Apariţia unei sciziuni în cercurile sibiene din jurul „Telegrafului Român" şi apariţia grupării care a înfiinţat primul cotidian românesc, *Tribuna* la 14/26 aprilie 1884 a avut un impact deosebit asupra opiniei româneşti.

Partidul Naţional Român unificat, programul său devenit mai clar şi mai hotărât a reflectat, organizarea superioară şi mai eficientă a electoratului, rolul tot mai pronunţat în viaţa socială a elitelor intelectuale şi sociale româneşti în viaţa socială, succesul memorandului din 1882, ca şi reacţia hotărâtă împotriva legii şcolare de deznaţionalizare din 1883, intensificarea legăturilor cu România şi

sprijinul ei mai substanţial dat fraţilor ardeleni, apariţia ca rezultat al acestor procese de radicalizare generală şi apariţia unei grupări, a „Tribunei", care se manifesta pe faţă în acest sens şi-au pus amprenta asupra lucrărilor „Conferinţei generale a alegătorilor romani din Ungaria şi Transilvania ţinută în Sibiu la 1, 2 şi 3 iunie 1884. Conferinţa încadrează deja lucrările ei într-un cadru politic mai larg, cel european, subliniindu-se locul din ce în ce mai important al Germaniei în cadrul politicilor externe europene, precum şi locul imperiului austro-ungar în concertul puterilor europene, repercutarea acestei situaţii pe plan intern, cu deosebire de dincoace de Leitha. De aceea în continuare vom relata modul cum au înţeles organele de stat să reacţioneze la cerinţele legitime ale românilor transilvani iie a fi respectaţi ca oameni, ca cetăţeni egali ai statului cu drepturi depline de a deţine proprietate, de a se instrui, de a-şi conserva tradiţiile, limba, obiceiurile de a-şi respecta strămoşii şi multe alte drepturi de care erau privaţi, deoarece minoritatea etnică ungureasca voia să-i facă să înţeleagă că pentru români va fi un titlu de glorie dacă se vor considera cetăţeni ai măreţei naţiuni maghiare (adică ai celor vreo două sute de mii de unguri).

Reacţia la noile încercări ale ungurilor de a denatura realităţile a fost promptă şi din partea românilor. Ea s-a reflectat în:

5.20. Actele conferinţei electorale a reprezentanţilor alegătorilor români din Ungaria şi Transilvania din 1, 2, şi 3 iunie 1884, ţinută la Sibiu

Din actele conferinţei electorale a reprezentanţilor alegătorilor români din Ungaria şi Transilvania ţinută în Sibiu la 1, 2, 3 iunie 1884, cititorul de astăzi rămâne uimit să afle de „lupta grea ce era obligat s-o suporte un popor de trei milioane de suflete pentru revendicarea sfintelor sale drepturi şi prin aceasta pentru prosperitatea scumpei sale patrii. „Românilor, relata Comitetul Central al partidei naţionale române", statul maghiar le provoacă în continuare, ca şi cu secole în urmă, multe nedreptăţi. Dar nedreptăţile produse românilor niciodată nu vor stinge dorul lor de libertate şi iubirea de naţionalitate pe care organele statului o ameninţau tot mai susţinut prin măsuri administrative şi legislative de scoatere a limbii române din şcoli şi institute de învăţământ public susţinute din sudoarea proprie. „Tendinţa de maghiarizare pe cale directă şi indirectă a trecut în netoleranţa neînfrânată, fiind propagată de toate instituţiile de stat de sus şi până jos, întreţinută cu multă răutate de

presa maghiară, care propagă fanatismul şi care, din păcate, este preluat şi de o mare parte a opiniei publice".

Statul maghiar, se arată în actele conferinţei alegătorilor din 1884, dă legi unice pentru Ungaria şi Transilvania zdrobindu-i autonomia. O singură lege separată acordă statul Transilvaniei, şi anume: Legea electorală, menită nu pentru a-i lărgi autonomia, ci pentru a i-o încălca.

Aceasta fiind situaţia, conferinţa naţională a Partidului Naţional Român, compusă din câte doi bărbaţi de încredere ai alegătorilor români din 86 cercuri electorale locuite de români nu poate părăsi programa electorală stabilită în conferinţa electorală din 1881, care dă expresia nemulţumirilor şi neîncrederii românilor faţă de cei de la putere. În acest scop cei 165 delegaţi de la Sibiu adunaţi în conferinţa electorală la 1-3 iunie 1884 decid: „A susţine şi mai departe în întreg cuprinsul său programa adoptată la 1881, precum şi politica de rezistenţă pasivă pentru românii din Transilvania, iar pentru cei din părţile bănăţene şi ungurene continuarea luptei opoziţionale naţionale active".[379]

Românii se spune în încheierea *„Apelului comitetului central electoral instituit la 1884"* vor lupta pentru drepturile lor cu demnitatea unei naţiuni ce are conştiinţă de sine şi de importanţa sa ca poporul relativ cel mai numeros şi mai compact între naţionalităţile nemaghiare din patrie.

„Apelul" este semnat: G. Bariţiu, preşedinte şi A. Trombiţaş, secretar[380]

Comitetul nou ales al P.N.R. a decis în prima sa şedinţă din 3 VI 1884 „elaborarea unui memorial curat politic, destinat anume pentru politicienii neromâni din patrie şi străinătate, în care să se descrie situaţia politică de nemaisuferit a naţiunii române din ţările supuse coroanei Sfântului Ştefan".

În urma acestei hotărâri a comitetului Central al P.N.R, ardelenii au început pregătirea unui nou Memorand al românilor din Ungaria şi Transilvania ce va ieşi de sub tipar în anul 1892, fiind destinat numai opiniei publice.

Din aceleaşi corespondenţe ale lui Bariţiu cu privire la noul memorand aflăm că cel însărcinat cu redactarea lui a fost Vincenţiu Babeş. Dar el a refuzat. S-au purtat discuţii cu privire la momentul

---

[379] Vezi: Actele conferinţei electorale a reprezentanţilor alegătorilor români din Ungaria şi Transilvania ţinută în 1, 2 şi 3 iunie 1884, Sibiu, 1884, p. 83.
[380] *Ibidem*, p. 84.

„oportunităţii" – adică a momentului oportun înaintării actului la tron. De aceea procesul de elaborare al demersului stagnează. Aceasta se întâmpla însă într-o perioadă de tendinţă generală de Tadicalizare a mişcării politice româneşti, tendinţă – analizată şi la conferinţa alegătorilor români din iunie 1884, dar unde s-a semnalat şi intensificarea politicii de oprimare naţională exercitată de dominanţi. Pătrunderea în mişcare şi în conducere a elementelor tinere impulsionează mişcarea din interior, prin românizarea activităţii „centrului" cu cerinţele susţinătorilor săi. O primă contribuţie mai însemnată o va avea *Aurel Mureşianu* care în „Gazeta Transilvaniei" publică un larg studiu intitulat: *Românii. Tronul şi opinia publică,* în care pledează stăruitor pentru accelerarea alcătuirii şi înaintării memorandului la tron".[381]

Redactor al „Gazetei Transilvaniei", având însă şi acordul unora dintre conducătorii partidului, Aurel Mureşianu insistă pentru alcătuirea unui memoriu care să înfăţişeze opiniei publice, dar şi împăratului, situaţia politică a românilor din Transilvania şi Ungaria, precum şi motivului adoptării programului şi atitudinii lor politice. Prin înfăţişarea pe larg a numeroase dovezi şi argumente de ordin juridic a stării românilor din statul ungar, A. Mureşianu a prefigurat în mare parte Memorandul ce va fi prezentat împăratului în anul 1892.

Dar să revenim la implicarea lui Bariţiu în mişcarea politică în general, a pregătirii noului memorand în special.

Desigur, George Bariţiu descriind evoluţia stării generale a naţiunii române, starea ei la un moment istoric dat, el nu susţinea că românii trăiau din ce în ce mai rău în sensul că nu evoluau şi ei în sensul evoluţiei progresive a istoriei. El arăta la câte nedreptăţi economice şi sociale erau supuşi românii, întârzierea procesului de eliberare de sub iobăgie, iar când ţăranii au fost eliberaţi, feudalii nu numai că se opuneau acestui proces, dar şi atunci când erau obligaţi să-l realizeze nu-l duceau niciodată până la eapăt, îl realizau incomplet, trunchiat, apoi găseau alte forme de exploatare şi împilare, precum procese agrare pierdute de către ţărani cu nemiluita, încercări de a le desfiinţa şcolile, îi lipseau de dreptul politic de a vota şi multe altele pe care istoricul nostru le dezvăluia în presă, în scrierile sale în general în memoriale etc. Totuşi istoricul ardelean nu-i mai vedea pe ţăranii români, mai ales după 1848 şi mai accentuat după 1860, ca pe nişte oameni gârboviţi de nevoi, descurajaţi, cu ochii în pământ, cu

---

[381] Vezi: „Gazeta Transilvaniei", 1885, nr. 2-13.

căciula în mâini în faţa slujbaşilor, a celor puternici în general. Însuşi Bariţiu, care-i cunoştea foarte bine pe ţăranii români, la un moment dat, este uimit să constate profunde schimbări în atitudinea şi comportamentul poporului român de la ţară. Iată ce îi scria el de la Sibiu într-o scrisoare datată 15 noiembrie 1885 prietenului său Ioan Raţiu: Dumneata mă întrebi de sănătate. Îţi mulţumesc din inimă. Eu sunt bine; călătoria prin Banat şi Ungaria m-a recreat, cu atât mai mult, că nicăiri nu am aflat oameni descurajaţi, precurmam fost eu presupus de acasă. Din contră, m-au surprins în mod cu totul neaşteptat feţele hilare, de ex. în Caransebeş, Reşiţa, Bocşa, Timişoara etc., chiar şi la Oradea i-am aflat mai veseli. Oamenii noştri râdeau dintr-o dată de două nebunii, iredenta şi *culturegylet (societate culturală* – s. n. T.I), două bastarde ale creierilor aprinşi, născute pentru vreo casă de sănătate".[382] Organizarea românilor în Asociaţiunea Transilvană pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român, ca şi în Partidul Naţional Român, care înglobau zecile de mii de alegători români, răspândirea conţinutului memorialelor, începuturile unor forme de organizare şi promovare a unor genuri de economie superioară, îşi spuneau cuvântul. Românii începeau să creadă tot mai mult în forţele lor, în faptul că economic, politic, social şi cultural pot sta alături de orice popor european, cu atât mai mult alături de unguri, care, în fond, în marea lor majoritate trăiau la fel şi în aceleaşi condiţii ca românii.

Aceeaşi atitudine şi stare sufletească mai bună o constată G. Bariţiu şi la Blaj şi în toate institutele patronate, într-un fel sau altul de Mitropolia de acolo. Bariţiu fiind membru în senatul marii fundaţii întemeiate de mitropolitul Şuluţiu pentru sprijinirea văduvelor şi orfanilor preoţilor uniţi şi pentru acordarea de burse, era obligat să meargă din când în când acolo pentru a asista la analiza activităţii acelei mari instituţii de binefacere. „Am avut şi acolo – îi scrie el prietenului său, Ioan Raţiu – multe ore plăcute. Institutele nouă şi bărbătească lor conducere făceau să mi se umple pieptul, iar mai vârtos dispoziţiunea sufletească a mitropolitului (Ioan Vancea – n. ns. T.I.) nostru a surprins în modul cel mai plăcut ... era numai voia bună ... Râdea şi excelenţa sa de cele nebunii omeneşti. îmi vine – scria Bariţiu - să compar pe români cu nucul, pe care pe cât este bătut mai tare toamna, cu atât îl vezi mai rodit la anul. Nicio lovitură nu-i descurajează".[383]

---

[382] ***G. B. C, X,*** p. 460.
[383] ***Ibidem***, p. 460-461.

În aceeaşi scrisoare din 15 noiembrie 1885, Bariţiu îi relatează lui Ioan Raţiu că în calitatea sa de preşedinte al P.N.R. întâmpină unele greutăţi care-i întârzie elaborarea unor lucrări pe care le are de executat în vederea unei bune activităţi; inclusiv întârzieri în elaborarea noului memorand pe care l-au hotărât la Conferinţa generală a alegătorilor români din Sibiu din 1, 2 şi 3 iunie 1884. Secretarul Trombiţaş era grav bolnav, Visarion Roman, la care se găseau actele P.N.R., decedase între timp, se găseau la el şi nişte bani ai partidului pe care nu apucase să-i separe de alţii ce erau tot în păstrarea sa. Până se vor lămuri nişte lucruri cu banii, Bariţiu va plăti el nişte sume pentru a nu fi dat în judecată Comitetul Electoral Central. Era necesară, scria Bariţiu, alegerea altui membru al Comitetului Electoral Central în locul lui Visarion Roman. Bariţiu personal mai avea şi un alt mare necaz în această perioadă: soţia îi era bolnavă într-o fază terminală. Va scrie şi altor trei membri exteriori ai comitetului – G. PoppT V. Babeş, Aurel Mureşianu – pentru a-i întreba când, la ce dată pot fi convocaţi şi să mai adune nişte bani pentru a plăti tipărirea actelor conferinţei din 1884.

Maria Bariţ, născută Velisar a decedat în 12 XII 1885, Bariţiu fiind ocupat cu problemele înmormântării şi cu actele legate de moştenire, a întârziat din nou convocarea unei noi şedinţe a Comitetului Electoral Central.

A urmat apoi o boală a lui Bariţiu şi participarea la lucrările sesiunii Academiei Române, din martie-aprilie 1885, care l-au determinat să amâne din nou lucrările Comitetului politic Central.[384]

Într-o scrisoare din 11 iunie 1886 expediată din Braşov adresată lui Vincenţiu Babeş, G. Bariţiu enumerându-i şi acestuia cauzele convocării mai devreme a lucrărilor Comitetului politic Central – pe care avusese intenţia să-l convoace în novembrie 1885 – îl roagă să se înţeleagă cu ceilalţi membri din Sibiu la orice dată doresc ei, iar ei îl va convoca pe membrii externi (care locuiau în afara Sibiului). „Îndată ce mă veţi onora cu un răspuns preţios în această privinţă şi dacă voiţi în privinţa celor doi candidaţi, eu a doua zi după primire, voi convoca nesmintit pe cei 5 membri externi, iară pe dumneavoastră, care vă aflaţi pe loc, nu vă voi mai incomoda ci vă voi considera ca convocaţi".[385]

---

[384] Comitetul de conducere al Partidului Naţional Român constituit la Conferinţa Naţională din 1-3 VI 1884 din 12 persoane având ca preşedinte pe G. Bariţiu

[385] *Ibidem*, p. 485.

Bariţiu îi comunică lui V. Babeş că dacă doreşte să candideze la preşedinţia partidului, el îl va sprijini, va avea votul său.

Ca urmare a acestei convocări a avut loc o primă şedinţă plenară a Comitetului Central al P.N.R. în 14/26 VI 1886, dar neajungându-se la o înţelegere asupra celor doi noi membri ai comitetului, va urma o alta în 24-25 XII 1886, când s-a hotărât convocarea conferinţei naţionale pentru 7 mai 1887.

Una dintre cele mai dezbătute probleme din mişcarea naţională românească dintre Conferinţa Naţională a P.N.R. din 12-14 mai 1884 şi Conferinţa din 7-9 mai 1887 a fost aceea a elaborării unui nou memorand asupra caruia s-au purtat discuţii, s-au trasat linii directoare încă de la Conferinţa Naţională a P.N.R. din 12-14 iunie 1884 şi care a ţinut trează opinia publică încă ani buni, contribuind, alături de mişcarea tot mai bine organizată – cu toate discuţiile care existau în P.N.R. cu privire la pasivism sau activism – la radicalizarea mişcării naţionale româneşti. Această radicalizare s-a conturat prin declararea pasivităţii generale şi hotărârile privind modul de accelerare şi elaborare a *Memorandului*. Punctul 4 al „Proiectului de rezoluţie, votat în unanimitate, declara cu privire la pasivitate, că aceasta, „recomandată de conferinţa poporului român şi cu motivele ei exacte şi special expuse şi explicate printr-un memoriu, în numele acestei conferinţe, în mijlocul unei deputaţiuni, să se aducă la preaînalta cunoştinţă a Coroanei, în scopul de a fi apreciată cum merită ea, şi nu cum „o denunţă – contrarii".[386]

Noul Memorand este conceput de la început să fie adresat direct împăratului şi opiniei publice din „ţară şi străinătate" care trebuia „luminată" cu privire la starea românilor din imperiul dualist austro-ungar. Noul Comitet Central însărcinează cei trei membri ai săi domiciliaţi în Sibiu – G. Bariţiu, Eugen Brote şi Ioan Slavici – ca în timp de 1 lună, până la următoarea şedinţă, „să adune material şi să prezinte un nou proiect de memoriu". Ioan Slavici va fi cel însărcinat cu întocmirea unei schiţe de „memorand scurt", ceea ce redactorul „Tribunei" a şi executat şi multiplicat pe care le-a distribuit membrilor Comitetului Central (30-31 VII 1887) în 11 exemplare, pentru a fi studiat şi apoi restituit biroului însoţit de observaţiile fiecăruia. Dar a apărut ştirea, că guvernul va dizolva Comitetul Central din cauza prezenţei lui Slavici în acest organism. Slavici nu are altă alternativă decât retragerea din comitet şi retragerea proiectului multiplicat în 11 exemplare.

---

[386] **T. V. Păcăţianu, *Cartea de aur* ... voi. II, pp. 346-347.**

În acest caz, comitetului nu i-a rămas altceva de făcut decât să numească pe altcineva să întocmească proiectul memorandului. Li s-a încredinţat această sarcină în luna august 1887 lui Aurel Mureşianu şi lui Iuliu Coroianu (fiecare câte un proiect separat). În luna februarie 1888, Iuliu Coroianu, avocat în Cluj, înştiinţează că este gata cu proiectul său de memorand. Aurel Mureşianu însă a întârziat cu predarea proiectului său. La începutul lunii martie acelaşi an A. Mureşianu primeşte o scrisoare din Sibiu (4 martie 1.888) de la preşedintele Partidului Naţional Român, care nu era altul decât George Bariţiu, prin care este înştiinţat că s-a prezentat la el, în urmă cu două săptămâni onoratul domn Iuliu Coroianu de la Cluj, care i-a comunicat că este gata cu proiectul său de memorand destinat a se adresa împăratului. Ca urmare sugerează Bariţiu, ac fi bine să se convoace comitetul „pentru a-l asculta şi a-şi face la el observaţiile şi modificările sale, „căci şi aşa timpul a înaintat şi termenul defipt în ultima şedinţă din august, anul trecut, a expirat în decembrie".

Bariţiu este îngăduitor cu Aurel Mureşianu, nu-i fixează el termenul de predare al proiectului, rămâne la latitudinea autorului. Bariţiu ştie că între timp a decedat Iacob Mureşianu (17/29 EX 1887), iar în ianuarie 1888 s-au împlinit 50 de ani de la înfiinţarea „Gazetei Transilvaniei". Au fost deci evenimente care nu au depins de voinţa lui Aurel Mureşianu, de care, independent de voinţa sa trebuia să se ocupe.

Bariţiu îi-explică lui A. Mureşianu că relativ la memorand, el nu poate face mai mult decât să-i roage pe ambii în coînţelegere şi atunci când vor fi gata amândoi, să-i facă cunoscut pentru a convoca Comitetul, „ceea ce eu încă doresc fierbinte şi cu atât mai vârtos că la etatea mea înaintată (avea 76 de ani – n. ns. T.I.), nici starea sănătăţii, nici afacerile familiale şi nici studiile mele actuale intensive nu-mi permit deloc a mai purta şi această grijă a politicii militante, mai ales când aici am rămas aproape numai singur şi aşa încă îmboldit, înţepat, înfruntat din diferite părţi".[387] Era perioada în care Bariţiu îşi pregătea pentru tipar opera sa istorică fundamentală: *Părţi alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă* voi. I-ffl, Sibiu, *1889-1891.* Prea puţin ajutat de colegii din Comitetul Central al P.N.R., insuficient ajutat şi la Asociaţiune unde toate treburile curente cădeau aproape numai în sarcina lui, Bariţiu îl anunţă că îşi va depune mandatul, atât de la prezidiu, „cât şi ca membru al Comitetului electoral". Şi într-adevăr în şedinţa Comitetului Central al P.N.R, din

---

[387] ***G. B. C. X.*, p. 490.**

22-25 XII 1888, Bariţiu şi-a prezentat demisia din funcţia de preşedinte şi în acelaşi timp de membru al Comitetului Central al P.N.R.

Bariţiu încă din perioada pregătirii noului memorand era conştient că pe cei ce vor pregăti şi vor prezenta memorandul împăratului îi vor aştepta zile grele. În acest sens el îi scria lui Aurel Mureşianu în scrisoarea amintită mai sus următoarele: „Dumnezeul puterilor să vă ajute ca să treceţi cu faţa curată încă şi peste zilele grele care vă aşteaptă".[388] Bariţiu a prevăzut bine. Conducătorii memorandiştilor au avut parte de ani grei de temniţă în închisorile din Ungaria. Şoviniştii, vom vedea, s-au manifestat prin numeroase forme de violenţă.

Într-o altă scrisoare din Sibiu din 8 iulie 1888, George Bariţiu îi sugera lui Aurel Mureşianu *să fie gata cu operatul* (memorandul), deoarece ceilalţi membri ai comitetului consideră că s-a întârziat deja prea mult cu elaborarea lui. Deocamdată apăruse altă urgenţă pentru Bariţiu şi conducătorii mişcării naţionale: alegerea unui nou preşedinte al *Asociaţiunii Transilvane,* „pe care – scria el – dorim să ni-o apărăm de curse, precum îşi apără cineva vederea ochilor. Atât mai avem instituţia pur naţională. Trebuie să se facă patru alegeri în adunarea de la Abrud: prezident, viceprezident, cassar, bibliotecar. Prezidenţii cad sub confirmare. Dacă s-ar alege persoane compromise politiceşte, alegerea s-ar casa nesmintit şi blamagiul ar fi gata, după aceea, convocare nouă, cu speze şi zoală".[389] În 15 VIII 1888, George Bariţiu a fost ales preşedinte al Asociaţiei Transilvane în locul lui Timotei Cipariu, decedat cu un an mai înainte. Deci între 15 august 1888 şi 25 decembrie acelaşi an, George Bariţiu, cumula funcţia de preşedinte ale celor mai importante instituţii naţionale în domeniul politic şi cultural a românilor din Transilvania: Partidul Naţional Român şi Asociaţiunea Transilvană pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român.

Abia la şedinţa din decembrie 1888 Comitetul Central a ajuns în posesia celor două proiecte de memorand şi propuse ca autorii „să se învoiască cu privire la combinarea ambelor lucrări, aşa ca din conţinutul lor să rezulte un singur memorand, deci unitar şi cât se poate de perfect. Aurel Mureşianu nu acceptă propunerea şi îşi retrage lucrarea. luliu Coroianu va rămâne în continuare singurul redactor al Memorandului, al cărui proiect va fi supus unor

---

[388] *Ibidem.*
[389] *Ibidem,* p. 491.

modificări, augmentări şi adaptări prin membrii Comitetului, întruniţi în mai multe şedinţe, convocate de Ioan Raţiu la Turda, Cluj şi Budapesta. Se dezbat cu această ocazie şi probleme legate „de modul aştemerii Memorandului", chestiune care presupunea şi unele investigaţii printre oamenii politici de la Budapesta, Viena, cu deosebire de la Bucureşti.

Autorii memorandului se străduiesc, de această dată, să lege mai mult mişcarea românilor ardeleni de relaţiile şi colaborarea cu românii din Regatul Român, dar şi într-o mai strânsă colaborare cu celelalte naţionalităţi asuprite din Ungaria. Ba mai mult, el se adresează acum şi naţiunilor libere şi democratice din Europa de la care cer şi ajutorul.

În vederea unor mai strânse legături cu românii din regat, dar şi pentru a explica mai bine scopul *Memorandului* se va deplasa în România o delegaţie compusă din Iuliu Coroianu şi Vasile Lucaciu pentru a lua legătura cu M. Kogălniceanu, D. A Sturdza, I. C. Brătianu şi cu Regele Carol I. Părerile acestora au contat pentru redactarea finală a Memorandului, punea însă în lumină intenţia de sincronizare a acţiunilor din Transilvania cu cele din România.

Deşi George Bariţiu nu mai apărea în mod oficial ca responsabil al mişcării memorandiste şi nici ca redactor al memorandului, el a continuat să ajute substanţial mişcarea, uneori apărând în postura de catalizator chiar în raporturile cu responsabilii mişcării şi întocmirii *Memorandului*. Constatăm chiar din corespondenţa pe care el o purta cu unii membri ai conducerii P.N.R. şi ai mişcării memorandiste.

Într-o scrisoare din 13/1 ianuarie 1889 adresată: „Prea onoraţilor domni dr. Raţiu şi Iuliu Coroianu, în Turda şi Cluj, G. Bariţiu le aminteşte acestora că la Conferinţa electorală română ţinută în mai 1887, toţi cei 135 membri prezenţi au ales un comitet de 30 de persoane, care în 9 mai 1887 au votat în unanimitate *rezoluţia* sa relativă la dreptul electoral şi la multe năpăstuiri grele, căzute asupra poporului românesc locuitor în două ţări ale Coroanei Sfântului Ştefan. În punctul 4 al acelei rezoluţii, comitetul a fost însărcinat să întocmească un memorial bine motivat şi explicat cu date şi fapte luate din *realitatea actuală* a lucrurilor, toate cauzele pentru care acest popor nefericit nu poate ajunge la folosirea drepturilor competinte lui, nu numai în puterea legilor raţiunii, ci nici chiar în sensul legilor pozitive existente.

Le reaminteşte, că în numele Conferinţei „se va alcătui o deputaţiune care va duce memoriul la preaînalta cunoştinţă a

Coroanei, în scopul de a fi apreciată după cum merită ea şi nu după cum o denunţă contrarii".[390]

Le reaminteşte Bariţiu că „operatul pentru care «denumise» doi referenţi «este gata de a fi înaintat». Dar toate aceste lucrări cer speze. Cei 11 membri ai comitetului, aleşi din diverse ţinuturi ale ţării suportă speze de călătorie, consumă timp preţios de la alte afaceri ale lor, va trebui, atrage atenţia Bariţiu să tragă şi alţii la greu".

„Eu ştiu bine – explica Bariţiu – că oamenii nu dau bucuros bani „pe politică", dar apoi nici să nu aştepte în veci „rezultate politice".

„De altă parte - adăuga el – sunt şi eu convins, ea şi d-voastră, că se mai află mulţi români, care cred în imortalitatea elementului român întocmai cum cred în imortalitatea sufletului lor, prin urmare că spezele care se fac pentru emanciparea noastră naţională nu sunt pierdute; mai curând sau mai târziu ele vor fructifica".[391] Kaţiu şi Coroianu sunt rugaţi şi autorizaţi de Bariţiu, înnumele Comitetului să adune şi ei fonduri de la amici şi cunoştinţe în scopurile sus amintite. Abia acum ne dăm seama de ce în introducerea acrişorii G. Bariţiu vorbeşte despre obiectivele conferinţei din mai 1887: scrisoarea le servea ca document oficial în numele cauzei pentru care colectau mijloace financiare, cu toate că ei erau implicaţi direct în elaborarea documentului şi pregătirea lui pentru a ajunge la destinaţie.

Deşi se apropia de vârsta de 80 de ani, Bariţiu continuă să fie implicat în toate marile acţiuni ale românilor de la sfârşitul secolului al XEX-lea: politic, cultural, naţional, economic, în elaborarea de lucrări istorice, ştiinţifice, în buna organizare şi funcţionare a Academiei Române de la Bucureşti şi a Astrei de la Sibiu. Nu pierde din vedere nici munca de finisare a activităţilor legate de memorand. Ba mai au de reglat şi nişte conturi legate de Memorialul întocmit de el în 1882. Într-o scrisoare din 3 a Ell-a 1889 către loan Raţiu, îi scria acestuia că este perioada când este foarte, foarte ocupat la Banca „Albina", aici şedinţele „parcă devin mai dese ca odinioară". La foaia „Transilvania" (al cărei redactor era – n. ns. T.I.) nu au de nicăieri nici un ajutor, căci puţin ce ar fi nu convine publicului serios". „În 16 merg la Bucureşti la Academie", altă activitate fundamentală a vieţii sale pe plan ştiinţific şi instituţional, iar acolo, prevedea el, „va fi mult de lucru", se va întoarce direct la Sibiu şi după ce va mai ţine o şedinţă la Comitet se va repezi cu treburi la Turda ş.a.ş.a. Avea 77 de

---

[390] *Ibidem*, **p. 464.**
[391] *Ibidem*, **p. 465.**

ani şi muncea ca în tinereţe. Începuse să-şi elaboreze şi marea sa operă istorică *„Părţi alese ale Istoriei Transilvaniei"* în 3 volume. Într-o scrisoare din 17 VI 1889, Bariţiu îi comunica lui Ioan Raţiu, că în cercurile de conducere ale Asociaţiunii se vorbeşte despre înlocuirea actualei generaţii de bătrâni de la conducerea ei.

„O de aş scăpa de această domnie de preşedinte, şi cred că voi scăpa, căci mi se pare că la Budapesta s-a ţinut dăunezi o conferinţă patriotică numeroasă şi zeloasă, în care s-a recunoscut, în unanimitate, că existenţa ulterioară a *Asociaţiunii* depinde numai de la delăturarea definitivă a membrilor ei, sau, precum se zice, în-istoria ecleziastica din sec. XVI: reformatio in capite et membris (schimbare a conducerii şi membrilor), înlocuirea lor cu oameni activi, însă şi populari, precum cei de acum nu sunt nicidecum. Da zic, să mai iasă şi altul pe prim plan din altă generaţiune. De prim secretar e destinat onoratul domn F. Bechniţiu, care a studiat zece ani la universităţile din Germania, prin urmare ştie carte mai multă decât Sibiul şi Blajul în totalitatea lor. Eu pentru aceasta voi vota".[392]

Deşi trecuseră mai mult de 8 ani de la întocmirea *Memorialului* din 1882, Bariţiu încă mai avea şi în anul 1890 de decontat exemplare ale acestuia. Într-o scrisoare datată Sibiu, 10 mai 1890, Bariţiu îi comunică lui Ioan Raţiu că nişte sume obţinute din vânzarea memorandului păstrate la „Albina" sau la avocatul Coroianu i-au fost înmânate tot lui Coroianu pentru acoperirea spezelor sale pentru care a dat însă chitanţă. Mai erau încă Memoriale din 1882 şi actele Conferinţei generale a reprezentanţilor alegătorilor români din Sibiu din 1887 care se găseau în păstrare la Banca „Albina". Îl roagă pe Raţiu ca la şedinţa de Comitet să decidă asupra lor. Exemplarele în limba maghiară să le împartă gratis – propunea el – românilor, care locuiau în comitatele Ungariei. Acelor români „ieşiţi din şcoalele maghiare, unde au fost îndopaţi cu mii de minciuni istorice, anume despre români".[393]

După câţiva ani buni de discuţii, de încercări, de completări, în sfârşit, Memorandul românilor din Transilvania şi Ungaria a fost definitivat şi semnat la Sibiu în 25 martie 1892, de membrii Comitetului numiţi în Adunarea generală a alegătorilor români din Transilvania şi Ungaria pentru compunerea Memorandului. Dr. Ioan Raţiu – preşedinte, George Pop de Săseşti – vicepreşedinte, Eugen

---

[392] ***Ibidem*, pp. 467-468.**
[393] ***Ibidem*, p. 469.**

Brote – vicepreşedinte, Dr. Vasile Lucaciu – secretar general, Septimiu Albini – secretar şi Iuliu Coroianu în calitate de „referinte".

Amănunte cu privire la desfăşurarea şedinţei din 25 martie 1892 în care s-a definitivat, aprobat şi semnat *Memorandul*, aflăm dintr-o scrisoare a lui G. Bariţiu din Sibiu, datată 26 a III-a 1892. Mai întâi aflăm că loan Raţiu nu a participat la această şedinţă, deoarece era bolnav; nu a participat nici vicepreşedintele Eugen Brote „din cauza tristului caz al răposării soţiei".

„Despre consultările de până acum – îi scrie Bariţiu lui Raţiu – îţi aducem la cunoştinţă următoarele: sunt prezenţi: Coroianu, Ciato, Mihaly, dr. Popoviciu, Veliciu, Patiţa, Manu (Bistriţa), Domide, Suciu, Cristea, Domşa, Albini, afară de subsemnaţii".[394] În aceeaşi şedinţă, relatează Bariţiu şi-au depus în scris mandatul de membru în comitet: Filip (Abrud), Raiu (Făgăraş) şi Nichita (Zalău). Şi loan Raţiu şi-a depus mandatul în scris , dar Comitetul nu i-a aprobat-o „ci l-a rugata rămâne mai departe membru în comitet". În locul lui Nichita a ales pe domnul Lica (avocat în Bistriţa), iar alte locuri au rămas vacante deoarece pentru cei propuşi mai aveau de obţinut anumite informaţii şi numai după aceea să se ia o hotărâre, (Era vorba despre V. Damian, protopop la Brad, loan Crişan, avocat în Abrud şi avocatul B. Preda din Câmpeni). Cu această ocazie aflăm şi unele moduri despre felul cum obţineau românii unele mijloace financiare pentru cheltuielile necesare funcţionării partidului naţional. Aflăm astfel că s-a primit pentru scopurile partidului de la un binevoitor suma de 1.000 florini prin dl G. Pop de Băseşti, din care apoi cu chitanţă la cererea lui loan Macovei, eliberat din temniţă, s-a plătit suma de 82 florini şi 20 forinţi.

„Cu privire la Memorandum, până acum – relatează Bariţiu – putem să-ţi comunicăm următoarele: prin domnii Coroianu, Lucaciu şi dr. Popovici care s-au prezentat la Sibiu mai înainte, şi cu membrii din loc, din proiectul tipărit şi distribuit de mai înainte membrilor, s-a extras un Memorand mai scurt către Coroană. Acesta s-a expus însă în şedinţa de ieri (25 III 1892 – n. ns. T.I.) d. a. dezbaterii generale şi primindu-se de bază azi s-a pertractat şi se pertractează în special. Astfel, credem că vom putea termina până diseară cu stabilirea textului, rămânând ca o revizie a lui din punct de vedere stilistic să se facă prin o comisie, care se va *esmite* (desemna - n. ns. T.I.). Despre cele ce vor urma – promite Bariţiu – nu vom întârzia a te înştiinţa".[395]

---

[394] ***Ibidem*, p. 470.**
[395] ***Ibidem*.**

Memorandul în proporţiile în care a fost destinat împăratului a fost tipărit în limbile: română, germană şi maghiară „prin pana caligrafului R. Pick din Viena". Concomitent a fost tipărit şi sub formă de broşură. Şi anume: 7.500 exemplare în limba română, 500 în limba germană, 700 în limba franceză, 700 în limba italiană la Institutul Tipografic din Sibiu. Este cunoscută şi o ediţie în limba maghiară apărută la L. Bergman din Viena. Textul Memorandului apare şi în paginile ziarelor „Tribuna" (Sibiu), „Dreptatea" (Timişoara), „Gazeta Transilvaniei (Braşov).

Urmărind procesul iniţierii şi procesului de elaborare al Memorandului din 1892, deşi numele lui G. Bariţiu nu apare printre cei ce l-au elaborat şi nici nu şi-a pus semnătura ca fiind unul dintre autorii lui, totuşi, el a jucat încă un mare rol în elaborarea şi definitivarea acestuia. Prin tactul, autoritatea şi meritele sale în acest domeniu, el a ştiut să-i încurajeze, să-i mobilizeze şi să-i scoată din încurcătură pe autorii şi responsabilii mişcării, atunci când a fost cazul. Iar multe din ideile expuse de el în *Memorialul* din 1882 şi-au pus amprenta şi asupra Memorandului din 1892.

Lectura broşurii: „Actele Conferinţei Partidului Naţional Român ţinută la 27 şi 28 octombrie 1890 în Sibiu ne ilustrează faptul că aceasta a menţinut orientarea şi ideologia naţionalistă imprimată, cu precădere, de George Bariţiu la conferinţele anterioare ale Partidului Naţional Român din anii 1881, 1884 şi 1887 ţinute şi acelea tot la Sibiu.

În şedinţa din 27 octombrie 1890 a delegaţilor alegătorilor români din Transilvania şi Ungaria, ţinută în Sibiu la 27 şi 28 oct 1890 este prezentat, printre altele, şi raportul Comitetului Central cu privire la perioada 1887-1890. În cea de a doua şedinţă din 28 octombrie 1890 „Adunarea generală ia spre ştiinţă raportul prezentat în şedinţa din 27 oct. 1890. Pe baza acestui raport adunarea generală susţine întreg şi neatins programul naţional statorit şi adoptat în adunările generale ale partidului naţional, ţinute în 1881, 1884 şi 1887.

Dar românii simt deja la 1890, că ei pot şi trebuie să joace un rol mai pronunţat nu numai în cadrul imperiului austro-ungar, ci chiar în interiorul şi în afara Triplei Alianţe, încheiată între Germania, Austro-Ungaria şi Italia în 1882. Situaţia românilor transilvăneni – cu toată politica de deznaţionalizare a Ungariei dusă împotriva lor -, era schimbată deja în acea perioadă. Ungurii nu se mai puteau juca cu soarta românilor. De români – în acea conjunctură internaţională - erau obligate să ţină seama până şi ţările Triplei Alianţe. La aceeaşi conferinţă s-au şi formulat câteva temeiuri care-i îndreptăţeau pe

ardeleni să atragă atenţia organelor statale austro-ungare, ca şi opiniei publice internaţionale europene asupra unei serii de probleme. Conferinţa porneşte de la faptul că: prin situaţia lor politică şi naţional culturală, românii aveau de jucat un rol important în imperiul austro-ungar. În virtutea acestei importanţe, de care erau pătrunşi, convinşi şi conştienţi, ei aveau tot dreptul să-şi înalţe glasul lor, ca să fie auzit la Budapesta, în întreaga monarhie, ba chiar în cercurile politice conducătoare din întreaga Europă şi să se recomande atenţiei puternicilor din interior şi din afară.

Conferinţa recurge la un argument asupra căruia George Bariţiu atrăgea atenţia încă cu câteva decenii în urmă: Numărul românilor de pretutindeni, faptul că ei fac parte dintr-o mare familie ce trăieşte în mai multe state. Românii constituiau o mare familie de 11 milioane şi, ca membri ai acesteia, tindeau la dezvoltarea materială şi culturală a românimii, la o dezvoltare proprie lipsită de elemente străine. Nu tindeau la daco-românism, aşa cum erau învinuiţi.

Transilvănenii doreau o dezvoltare în cadrul monarhiei austro-ungare, dar recunoscuţi ca fii ai patriei, iar monarhia austr-ungară să aibă raporturi bune, de colaborare cu regatul român, înlăturarea barierelor vamale, raporturi bune militare cu România şi pe teren politic în general, solidaritate cu toate naţionalităţile conlocuitoare ale monarhiei, concesiuni reciproce etc.

Conferinţa atrage atenţia conducătorilor Triplei Alianţe că ea nu se va putea întări, nu va avea o durată îndelungată, dacă va menţine sistemul de opresiune şi nemulţumire al popoarelor, care doresc dezvoltarea paşnică în patria lor.[396]

Din studierea Actelor Conferinţei Partidului Naţional Român din 27-28 octombrie 1890 de la Sibiu, ne dăm seama că mişcarea naţională românească, sub presiunea opiniei publice, a foştilor tribunişti, dar şi a altor factori, mai ales a celor din mişcarea memorandistă în general, trebuie să se radicalizeze cu pierderea altor drepturi pentru români, situaţia s-ar înrăutăţi şi mai mult şi din punct de vedere politic. Din aceste motive, prima propunere este să enunţăm, că susţinem intact programul stabilit în anii 1881, 1884 şi 1887[397].

---

[396] Vezi: *Actele Conferinţei Partidului Naţional Român ţinută la 27 şi 28 oct. 1890 în Sibiu*, Sibiu, 1891, pp. 9-11.
[397] *Idem*, p. 30.

Aceasta însemna ca românii să lupte în continuare pentru dreptul folosirii limbii române în şcoli, administraţie, instanţe judecătoreşti etc., lupta împotriva atacurilor la confesiunile religioase ale românilor, interzicerea ca miniştrii să nu mai decidă în cauzele interne ale acestora, un comitet bine organizat şi sprijinit de presa naţională, obţinerea de subvenţii din partea statului atât pentru şcolile româneşti cât şi pentru biserica românilor transilvăneni. Cele trei milioane de români, deşi aveau 2.500 de şcoli, aveau biserici naţionale, nu primeau pentru acestea niciun ban de la stat. Statul ungar, s-a relevat la conferinţa din 1890 nu lua in seamă că românii au dat mari contingente de ostaşi pentru armatele austriece şi constituiau şi la acea vreme o bună parte din armata imperiului.

Totodată, statul ungar refuza să recunoască faptul, că românii transilvăneni fiind membrii unei familii de 11 milioane de locuitori, nu puteau primi o cultură străină sufletului lor. Ca membri ai unei familii de 11 milioane, românii transilvăneni se încadrau în dezvoltarea materială şi culturală a românimii, tindeau la scutirea neamului lor de toate influenţele străine.

Românii, s-a spus la Conferinţa naţională a P.N.R. din 27-28 octombrie 1890 nu erau împotriva colaborării economice dintre România şi Austro-Ungaria, condamnau însă barierele vamale ridicate între imperiul austro-ungar şi regatul român, considerând că acestea vor aduce pagube ambelor ţări.

Raporturile economice, se spunea la aceeaşi conferinţă, este necesar să fie dublate şi de bune raporturi politice şi dacă va fi cazul nu se vor opune nici unei convenţii militare.

Dar forurile conducătoare de la Viena şi de la Budapesta sunt avertizate, că „Nu se poate ajunge această ţintă a monarhiei, precât timp dăinuieşte nemulţumirea românilor de aici".[39*] Conferinţa exprimă clar şi fără echivoc solidaritate cu celelalte popoare din conglomeratul de naţiuni ce se găseau încă în imperiul dualist austro-ungar, cere însă, ca şi celelalte naţiuni să accepte condiţiile pe care le-au formulat românii „în interesul lor bine priceput".

Mai atrage atenţia dominanţilor Austro-Ungariei că elementul român din Transilvania are importanţă deosebită şi pentru politica Triplei Alianţe în ansamblul ei, nu numai în raport cu politica faţă de România În fond, conferinţa atrăgea atenţia că în Transilvania nu va putea dominaexclusiv poporul maghiar.

[39*] *Idem*, p. 41.

Încercarea de a ajunge la conducerea statului ungar, prin asigurarea exclusivă a poporului maghiar – se arată în Memorand – s-a dovedit zadarnică şi după opintiri făcute timp de un pătrar de secol". La fel şi ideea de a preface statul poliglot ungar „prin unificarea naţională a elementelor constitutive", într-unul naţional maghiar, s-a dovedit a fi la fel de primejdioasă. Ca atare singura soluţie pentru curmarea acestei stări de lucruri poate lua naştere printr-o intervenţie energică a monarhului în sensul restabilirii egalităţii şi „asocierii interne a popoarelor".

Ideea prezentării memorandului la Viena printr-o delegaţie cât mai numeroasă a fost lansată la conferinţa naţională din *1887,* reluată apoi cu alte prilejuri, dar definitivată în şedinţa C.C. al P.N.R. din 25-26 III 1892 (circa 300 persoane). Data înmânării 28 mai 1892. Alcătuirea delegaţiei i-a fost încredinţată lui Vasile Lucaciu, iar acţiunea de înaintare la Viena i-a fost încredinţată lui Eugen Brote, vicepreşedinte al partidului. E. Brote soseşte la Viena împreună cu Septimiu Albini, la 22 mai 1892.

Până în 28 mai erau sosiţi la Viena 237 delegaţi în frunte cu principalii conducători ai partidului: loan Raţiu, George Pop de Băseşti, V. Lucaciu, Patriciu Barbu etc.) Au fost primiţi cu entuziasm de colonia română din Viena şi de delegaţia societăţii studenţeşti, „România Jună". Presa şi cercurile politice (cu mici excepţii) i-a primit cu răceală pe delegaţii români, chiar cu ostilitate. Nici măcar deputaţii din Bucovina nu s-au manifestat prietenos cu delegaţii românilor ardeleni. Au manifestat răceală şi lipsă de simpatie.

Între timp – în 23 mai 1892 – forţele guvernamentale – în frunte cu primul ministru Iuliu Szâpâry, adresează un memoriu împăratului, cerându-i să refuze primirea delegaţiei române. „Bunul împărat" îşi însuşeşte conţinutul memoriului unguresc cu următoarea rezoluţie: „Am luat cunoştinţă de conţinutul acestui raport, aprobându-l".[399] Peste 12 zile împăratul era aşteptat la Budapesta pentru aniversarea de la urcarea sa pe tron ca rege al Ungariei. Deci delegaţia celor 3 milioane de români nu a fost primită de împărat. Încercarea lui loan Raţiu de a transmite *Memorandul* Baronului Adolf Braun, şeful cancelariei imperiale „în numele şi din însărcinarea a trei milioane de români din Transilvania şi Ungaria", a eşuat şi ea. Împăratul i-a dat ordin lui Adolf Braun să trimită petiţia lui Raţiu (plicul) cu Memorandul primului ministru ungar, acesta îl trimite la Ministrul de interne, care, la rându-i îl trimite prefectului de Turda

---

[399] Cf. *Istoria României. Transilvania,* voi. II, 1999, p. 530.

spre a fi „restituit" lui Ioan Raţiu. „Scrisoarea prefectului prin care acesta arată că nu poate înainta *Memorandul* „la locul prea înalt" deoarece acesta a fost făcut „de indivizi fără nici o autorizaţie şi fără drept de a vorbi şi a lucra în numele poporului român, rezumă în fapt „argumentele" lui Szapary care a subminat primirea delegaţiei la curte".[400]

Între timp Raţiu, în urma violenţelor de la Turda, care i-au devastat casa, s-a mutat la Sibiu. Aici, prefectul de Sibiu îi va remite în 25 iulie 1892, *Memorandul* trimis de Ministerul de interne ungar.

Memoriul din 1892 a exprimat neîncrederea întregii naţiuni române în guvern şi în dietă. Consecinţa a fost: românii promovau în politica internă *pasivitatea.*

Românii au recurs la forul legal recunoscut: *Conferinţa electorală.* Paşii făcuţi anterior la 1696; 1700; 1791; 1848; care au constituit prilejuri de afirmare şi validare a individualităţii poporului român a drepturilor ce i se cuvin pe baza realităţilor istorice şi a importanţei sale. Memorandul era deci emanaţia unui for legal, constituţional şi recunoscut de putere, care prin împuternicirii săi – Comitetul Central al P.N.R. -, dezvăluia nepotrivirea între starea *de drept* şi cea *de fapt* din acea perioadă în Ungaria, venea să „acuze în faţa lumii civilizate sistemul asupritor care tindea să ne răpească ceea ce un popor avea mai scump: *legea şi limba.* Un popor validat de istorie „nu mai cere, ci pretinde drepturile sale naţionale. Dualismul a accentuat politica de deznaţionalizare a poporului român. Aceasta s-a repercutat negativ atât asupra situaţiei politice, cât şi asupra stării economice a naţiunii române. Ca urmare, eforturile acestora din perioada dualismului austro-ungar de a obţine drepturi politice depline şi de a realiza un progres economic care să-i situeze pe aceeaşi treaptă de prosperitate cu celelalte naţionalităţi conlocuitoare, au rămas fără rezultate corespunzătoare aspiraţiilor lor. Între aspiraţii şi realităţi a existat un mare decalaj. Un adevărat abis. Faptul că imperiul austro-ungar continua să-i priveze de drepturi politice depline, egale cu a celorlalte naţionalităţi conlocuitoare nu constituia motiv de a-i supune şi unor politici discriminatorii în domeniul învăţământului şi culturii, ceea ce îşi punea amprenta şi asupra dezvoltării social-economice a românilor transilvăneni". *Memorandul* adresat împăratului austriac la sfârşitul lunii mai 1892 pe care – am văzut – acesta l-a retrimis, aşa cum l-a primitJui Ioan Raţiu – descrie realităţi zguduitoare. Iată câteva realităţi descrise în *Memorand*:

---

[400] **Cf. *Ibidem*.**

Legea electorală menţinea flagrante inegalităţi între aplicarea ei în Ungaria şi Transilvania, astfel censul electoral era fixat în funcţie de venitul proprietăţilor agricole includea foarte puţini ţărani români în rândurile alegătorilor, astfel că multe comune româneşti de două, trei mii de locuitori, din cauza censului ridicat nu aveau nici un alegător. Românii, o populaţie compactă de peste trei milioane de suflete, care contribuiau cu sângele şi averea lor pentru susţinerea statului, nu aveau şcoli şi instituţii culturale întreţinute de stat. Nici măcar pe cheltuielile lor nu li se permitea românilor să mai înfiinţeze şcoli secundare.

Românii nu aveau nici un comite suprem şi nici un vicecomite. În cele 23 de tribunale existente în ţinuturile locuite de români, nu exista, în 1892, decât un preşedinte român, „în ministere nu exista nici un înalt funcţionar român. Ici pe colo câte 1-2 judecători români".

În agricultură erau multe rămăşiţe feudale, împotriva românilor erau intentate multe procese urbariale şi apoi rezolvate în favoarea moşierilor, ceea ce producea perturbări în economia agrară. Românii erau nesiguri pe proprietate, prin comasări li se jefuiau adeseori pământurile, li se răpeau pădurile, păşunile. Li s-a refuzat autorizaţia de a înfiinţa o reuniune agricolă pe întreaga Transilvanie. Statul, se spunea în *Memorand,* nu face nimic pentru dezvoltarea economică şi culturală a poporului român. Ba mai mult, poporul român „e oprit chiar de puterea publică a statului în dezvoltarea lui culturală şi economică".[401]

Autorităţile ungare şi austriece au rămas surde la evidenţierea nedreptăţilor ce se descriau în *Memorand.* Conducătorii principali ai mişcării naţionale a românilor au fost pedepsiţi cu ani grei de temniţă în cele mai temute puşcării de care dispunea Ungaria.

Totuşi *Memorandul* din 1892 a avut ca rezultat accentuarea nemulţumirilor românilor, a întărit hotărârea lor de a lupta pentru libertate naţională. Şi ceea ce este foarte important, a spulberat viziunea falsă care mai dăinuia în capul unora „despre bunul împărat". *Memorandul* a scos la iveală atitudinea ostilă, de sus până jos, a organelor statale ale Ungariei faţă de români, a determinat însă o orientare mai hotărâtă a ardelenilor către România, „revigorarea" legăturilor cu „ţara".

---

[401] ***Programele naţionale ale românilor din Transilvania şi Ungaria însoţite de memoriul adresat împăratului Francisc I la 1892 şi de legile naţionalităţilor de la 1864 şi 1868,*** **Bucureşti, pp. 24-34.**

Memorandul din 1892 a fost precedat de *Memoriul studenţilor universitari români privitor la situaţia românilor din Transilvania* (Bucureşti, 1891) rod al activităţii „Ligii pentru unitatea culturală a românilor", adresat nemijlocit opiniei publice europene. Acest memoriu a stârnit un deosebit interes în străinătate, cu deosebire în Franţa, Belgia şi Italia. Gruparea tribunistă din mişcarea naţională românească din Transilvania găseşte în comentariile presei străine favorabile memoriului un nou suport pentru a impulsiona marele *Memorand* către suveranul imperiului austro-ungar. „Tribuniştii" în acord cu unii fruntaşi politici din România şi la îndemnul Ligii susţineau ... necesitatea „subştemerii" imediate, „scontând nu pe clemenţa împăratului şi eventualele rezultate imediate – greu de conceput în situaţia politică internă din acel timp – ci tocmai pe refuzul monarhului şi răsunetul ce urma să-l aibă acest gest în România şi în alte ţări ale Europei".[402] Moderaţii (V. Babeş şi Mocioni) propuneau să se aştepte „momentul potrivit", favorabil. Tribuniştii, cărora li s-au alăturat Raţiu, V. Lucaciu, Pop de Băseşti, Coroianu ş. a. susţineau necesitatea înaintării „fără amânare", sau chiar într-un moment nefavorabil. Aşa s-a şi procedat de fapt, scontând mai mult pe refuzul împăratului.

Memoriul studenţilor români a impulsionat, se poate spune, prezentarea Memorandului către împărat

Liga a dat glas atitudinii opiniei publice din România. La Bucureşti şi Iaşi au avut loc mari adunări populare; în Transilvania, la Sibiu au fost interzise două mari ziare româneşti „Tribuna" şi „Foaia Poporului", au început intentări de procese împotriva românilor; situaţia românilor în Transilvania se va agrava după 1892. Problemele românilor transilvăneni devin obiect de dezbatere în Parlamentul României, ceea ce însemna, deocamdată, un puternic suport dar şi impuls moral.

Memoriul studenţilor universitari români a primit un „răspuns" din partea junimii academice maghiare. Răspunsul studenţilor unguri a fost făcut sub formă de broşură de 64 de pagini ca şi cel al studenţilor români, dar în limba maghiară. În română, el suna astfel: *Românii maghiari şi naţiunea maghiară. Răspunsul tinerimii şcolilor superioare maghiare la Memoriul tinerimii universitare din România.*

---

[402] **Cf. *Istoria României. Transilvania, voi. II (1867-1947)*, Cluj-Napoca, 1999, p. 533.**

„Folosind un limbaj agresiv, pătimaş şi şovinist cu argumente neconvingătoare pentru a justifica sistemul de guvernare, autorii răspunsului maghiar îşi varsă mânia asupra României, denaturând adevărul istoric, negând continuitatea românilor pe pământul Daciei, romanitatea lor, de unde şi nerecunoaşterea autonomiei Transilvaniei. Considerându-i pe românii transilvăneni minoritari şi toleraţi în propria lor ţară, autorii răspunsului le contestă dreptul la o viaţă proprie naţională".[403] Deci, studenţii unguri insinuau că studenţii din România s-au erijat în apărătorii românilor de peste Carpaţi, fără ca aceştia să se plângă de situaţia lor. Un asemenea punct de vedere nu putea să rămână fără răspuns, ceea ce au şi făcut reprezentanţii junimii academice române din Transilvania şi Ungaria. A apărut astfel *Replica* cunoscută sub numele de: *Cestiunea română în Transilvania şi Ungaria, Replica Junimei Academice Române din Transilvania şi Ungaria la Răspunsul dat de junimea academică maghiară „Memorialului* studenţilor universitari din România, Viena, Budapesta, Graz, Cluj, 1892.

Întreaga acţiune de redactare a Replicii a fost coordonată de la Graz de Aurel C. Popovici (1863-1917). La Graz unde A. C. Popovici - coordona întreaga acţiune, pe baza manuscriselor adunate şi prelucrate s-a stabilit un proiect care într-o adunare a tuturor studenţilor din Comitet, ţinută la Viena în decembrie 1891, a fost citit şi discutat, stabilindu-se textul definitiv al *Replicii* şi tipărirea ei la *Institutul Tipografia din Sibiu*, începând din februarie 1892. Replica se va tipări într-o ediţie într-un tiraj de 21.000 de exemplare în limbile română, germană şi italiană (la Bucureşti). Va urma şi a doua ediţie – prima s-a epuizat în 2 săptămâni – în 5.000 de exemplare la Bucureşti; tot în Bucureşti şi o nouă ediţie în limba italiană la Parma.

Autorii „Replicii", explicau că românii nu pretindeau *decât aceea ce este al lor; „pretindem drepturi naţionale în puterea faptului că suntem aici şi aici voim să fim*, şi le cereau în virtutea faptului că pretindeau să se administreze ei, să se judece ei în limba lor naţională, să-şi aleagă deputaţi şi funcţionari ei de ei, să-şi facă aşezămintele lor de cultură naţională românească atâtea câte ei înşişi doresc şi de către ei înşişi mai bine ştiute de câte aveau nevoie; cereau cu toată hotărârea să fie recunoscuţi ei înşişi stăpâni pe soarta lor şi nu voiau cu nici un preţ sub soare să admită ca maghiarii să-şi aroge dreptul de a le dicta românilor moduri de a gândi, a simţi şi a

---

[403] Cf. *Istoria României. Transilvania, voi. II (1867-1947),* Cluj-Napoca, 1999, p. 538.

vorbi, ca maghiarii să le dea lor lecţii despre patriotism şi fericire în viaţă.

Românii pretindeau prin Replică să aibă *de facto* o patrie în lume, să fie şi ei stăpâni pe glia secular a părinţilor şi străbunilor lor, să iasă şi ei la lumina libertăţii naţionale. Aceasta este cauza pentru care întreg neamul românesc, cu mic cu mare, bătrâni şi tineri, reclama drepturi naţionale pe propriul lor pământ

Autorii *Replicii* atrag pentru prima dată atenţia în mod clar şi fără echivoc că românii din Transilvania şi Ungaria *sunt fraţi de acelaşi sânge şi de aceeaşi Jimbă cu românii din regatul României* libere invocându-l pe Dumnezeu *„că naţionalitatea părinţilor noştri numai moartea ne va putea-o răpi"*.

Pentru prima dată, într-un document adresat împăratului, se recunoaşte că între români există un curent dacoromânist, care tinde la unitatea naţională. Se dă de înţeles că dacă dualiştii nu vor separa politic Transilvania de Ungaria, optându-se pentru feudalism, curentul dacoromânist cel ce voieşte unirea românilor transilvăneni cu cei din Regatul român liber, va lua ascendent, cerând deci *unirea cu România*, ceea ce s-a şi întâmplat la 1 dec. 1918. Dar Aurel Popovici şi ceilalţi autori coordonaţi de el, analizând conjunctura internaţională a politicii europene şi-au dat seama că în acea perioadă rămâne încă un deziderat poate un obiectiv îndepărtat ceea ce i-a determinat să adopte ca soluţie federalizarea imperiului pe baza principiului etnic, cu asigurarea autonomiei fiecărei naţiuni.

Răspunsul autorităţilor ungureşti a fost ca şi în numeroasele alte cazuri precedente când românii şi-au cerut drepturile lor naţionale şi libertatea. S-a promovat violenţa, s-a mobilizat presa pentru a-i denigra pe autori şi pe românii din toate colţurile lumii, de a falsifica istoria şi realităţile curente generate de asuprirea socială şi naţională, de deznaţionalizare accentuată sub auspiciile dualismului austro-ungar şi sub auspiciile „bunului împărat", rege al Ungariei, cândva „principe al Transilvaniei".

Aurel Popovici, considerat că el „a compus *Replica* a primit 4 ani de închisoare şi obligat la plata unei amenzi de 500 florini, iar Nicolae Roman, contabilul Institutului tipografic din Sibiu unde s-a tipărit „Replica" a fost condamnat la 1 an detenţie şi 200 florini amendă.

Perversitatea politicienilor şi slujbaşilor administraţiei statale ungureşti s-a manifestat fără niciun ascunziş în legătură cu condamnarea lui Aurel C. Popovici ca „unic autor" al Replicii.

Toată tinerimea universitară română din Viena, Budapesta, Cluj şi Graz a declarat că ea a compus Replica şi deci va suporta

consecinţele celor înscrise acolo; procurorul l-a ales numai pe Aurel Popovici, susţinând că „alcătuirea unitară a memoriului a dus la concluzia redactării Replicii de un singur om. Dar şi în cazul în care Replica ar fi fost redactată de mai mulţi autori, procurorul afirma că statul ungar nu dorea să condamne întreaga tinerime nevinovată „indusă în eroare de nişte «mizerabili» şi să dea opiniei publice europene posibilitatea de a-l condamna pe Aurel Popovici pentru că a trimis la închisoare floarea şi viitorul naţiunii române". Nu a fost prima şi nici ultima condamnare a unui român de către şovinismul unguresc, în care românii erau consideraţi vinovaţi şi condamnaţi pentru faptele celor ce le promovau: şoviniştii unguri promotori ai maghiarizării românilor şi ai altor popoare de sub dominaţie austro-ungară.

Cu Memorandul din 1892 mişcarea memorandistă s-a încheiat. Putem spune, acesta a avut ca scop nu numai informarea opiniei publice europene, ci a constituit şi o cale de a produce o anumită înviorare a mişcării naţionale româneşti. A fost, în fond, adresat împăratului doar formal. Românii îşi pierduseră de mult încrederea în „bunele intenţii ale împăratului". De data aceasta românii se aşteptau să se întâmple exact ceea ce s-a întâmplat. Românii scontau pe refuzul împăratului de a da un răspuns românilor. În fond, împăratul s-a autodemascat ca duşman al românilor, că nu manifesta deloc simpatie faţă de ei, faţă de cei care într-un fel sau altul au salvat monarhia la 1862 - 1863. Acum, după 1892, încrederea în bunele intenţii ale împăratului în opinia publică transilvăneană erodează hotărâtor până şi în rândurile ţărănimii unde această credinţă s-a prelungit mai mult decât în alte medii sociale. În schimb, se accentuează tot mai mult convingerea, că emanciparea naţională a transilvănenilor se va obţine împreună cu românii din regatul român, cu care formau o singura naţiune despărţiţi prin hotare politice numai de evenimente istorice nefavorabile.

Dar să revenim la rolul lui Bariţiu în legătură cu mişcarea memorandistă. El, cu toate că nu apare ca autor sau coautor al Memorandului din 1892, a luat însă parte activă la întreaga activitate desfăşurată în vederea elaborării acestuia. În perioada respectivă a fost membru al Comitetului Central şi preşedinte al P.N.R., i-a mobilizat pe cei care şi-au luat angajamentele întocmirii memorandului, i-a atenţionat pe cei care întârziau depunerea lui la timp în vederea definitivării textului, a luat parte, fie ca preşedinte, fie ca membru al C.C. al. P.N.R. lar discutarea şi definitivarea textului. Perioada definitivării textului corespunde cu ultimii ani ai vieţii şi activităţii marelui nostru publicist din care el s-a retras din

activitatea politică în vederea definitivării celei mai mari opere istorice ale sale: *Părţi alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani în urmă în urmă în 3 voi.* Se poate spune că George Bariţiu a fost, în anumite perioade, chiar promotorul mişcării memorandiste încheiată în primăvara–vara anului 1892. Nici nu putea să nu fie aşa, deoarece în fruntea memorandiştilor se găsea cel mai bun colaborator al său, cu care a mers împreună vreme de peste trei decenii, cu care a străbătut ţara în lung şi în lat în vederea animării şi întreţinerii mişcării naţionale a românilor transilvăneni. E vorba de loan Raţiu. Autor, promotor şi colaborator al întocmirii unor petiţii şi Memorande, autor unic al unora din acestea, acţiune încheiata cu întocmirea şi difuzarea Memorialului din 1892, George Bariţiu a avut ocazia suportării multor consecinţe negative şi a trăirii multor dezamăgiri provocate de rezoluţiile nefavorabile, uneori ambigue sau de-a. dreptul respinse. Dar, niciodată dezamăgirea lui nu a fost mai mare, ca zicea trăită în urma rezultatului dezastruos, dezamăgitor pentru-români: refuzul împăratului de a primi delegaţia română la Viena şi procesele politice întocmite conducătorilor şi actorilor principali ai *Memorandului* din 1892.

Dar dezamăgirea s-a transformat în durere pentru marele luptător naţional, când şoviniştii maghiari şi-au vărsat furia asupra populaţiei româneşti din mai multe localităţi. El numea această acţiune a ungurilor „catastrofale românilor după Memorandul din 1892".

Iată ce-i scria Bariţiu fiicei sale Victoria cu privire la urmările pentru românii ale *Memorialului din 1892",* într-o scrisoare datată: Sibiu, 6 august n. 1892. „Ieri am primit scrisoarea ta din 2 august, în care zi tu n-ai putut să afli despre unele catastrofe prin care am trecut noi, românii de aici, în cele două luni din urmă, între care au fost şi spargerea caselor la adv. dr. Raţiu şi la alţi câţiva români fruntaşi, în Turda, în Şimleu (Somlyo), în Arad şi scăparea familiilor de moarte sigură, din mâinile ungurilor înfuriaţi, apoi încercarea de a preface în ruine seminarul clericilor români, tot în Arad şi scăparea, unde aceiaşi clerici îşi apărară acel institut, închizându-se în el şi aruncând pietre şi cărămizi, din ferestre, în capetele ungurilor ... până a venit şi poliţia la faţa locului, pe când rebelii se pregăteau să dea şi foc la seminar. Şi toate acestea s-au întâmplat din cauză că românii, nemaiputând suferi persecuţiile, brutalităţile ungureşti precum şi goanele fanatice asupra limbii şi literaturii germane şi române, cum şi spolierea lor de drepturi sancţionate, vreo 280 din ei, aleşi din mai multe districte ale ţării, au cutezat să alerge la Viena cu un Memorand adresat împăratului-rege, care însă de frică ce are de unguri, nu i-a

primit pe români. Efectul a fost însă cu atât mai mare, tocma pentru că deputaţiunea română nu a fost primită în delegaţiune".[404]

După aceste întâmplări, Bariţiu a mai trăit doar 10 luni, a murit cu doi ani mai devreme de pronunţarea finală a pedepselor conducătorilor mişcării memorandistemaţionale româneşti.

Credem că rezultatele mişcării memorandiste din anul 1892 l-au convins şi pe Bariţiu că această mişcare nu-şi mai avea niciun rost. Politica memorandistă, a protestelor la împărat, dispariţiei încrederii că de la curtea imperială nu se mai poate aştepta ceva cu privire la rezolvarea problemelor naţionale ale românilor.

În fond, memorandismul ca mişcare de protest îşi epuizase rolul său. În mişcările revizioniste de natură naţională îşi făcuseră loc alte forme de luptă îndreptate împotriva asupritorilor de orice natură.

Trebuiau deci stimulate alte căi ale emancipării naţionale. Însuşi Bariţiu a contribuit la găsirea şi stimularea altor căi de-a lungul vieţii sale. În acest capitol ne-am preocupat de principalele sale contribuţii politice din perioada liberalismului austriac şi a primului sfert de veac al dualismului austro-ungar.

Vom continua cu un nou capitol pe care-l vom intitula: Contribuţia lui George Bariţiu la înfiinţarea şi dezvoltarea *Asociaţiunii Transilvane pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român.*

Asociaţiunea a devenit una din instituţiile cele mai eficiente în lupta împotriva alcătuirilor nedrepte ale statului asupritor dualist, contribuind la erodarea lui din interior.

Totodată, organizarea generală a Asociaţiunii, dar mai ales orientarea ei către formele de stimulare instituţionale ale literaturii, ştiinţei şi culturii, l-au impus pe G. Bariţiu şi mai mult atenţiei elitelor intelectuale şi conducătoare din România. La înfiinţarea Societăţii Academice Române, în 1866, l-au ales membru al acesteia împreună cu alţi intelectuali de seamă români ardeleni, bănăţeni şi bucovineni

Contribuţia lui George Bariţiu la înfiinţarea şi dezvoltarea Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român a Academiei Române şi a sistemului bancar românesc din Transilvania, vor constitui subiectul celei de a III-a părţi a Monografiei dedicată ilustrei personalităţi a lui George Bariţiu – românul secolului al XIX-lea.

---

[404] *G.B.C. VIII*, **p. 260**.

ISBN: 978-606-37-0210-5
ISBN: 978-606-37-0212-9